

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مدیریت خانواده جلد (۱)

شاخه: کار دانش

زمینه: خدمات

گروه تحصیلی: هنر

زیر گروه: کارهای هنری در خانه

رشته مهارتی: مدیریت و برنامه ریزی خانواده

شماره رشته مهارتی: ۳۰۵-۱۰۱-۱۰-۳

کد رایانه ای رشته مهارتی: ۶۱۷۰

نام استاندارد مهارت مبنا: مدیریت و برنامه ریزی امور خانواده

کد استاندارد متولی: ۷-۲۰/۱۲/۱/۳

شماره درس - نظری: ۰۵۰۸ عملی: ۰۵۰۹

عنوان و نام پدیدآور: مدیریت خانواده [کتاب های درسی] شاخه کار دانش زمینه خدمات گروه تحصیلی هنر... / مؤلفان: زهرا افشاری، مائده رعنائی، فریا زمانی؛ برنامه ریزی محتوا و نظارت بر تألیف دفتر تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کار دانش.
مشخصات نشر: تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری: ۲ ج.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۱۳۷-۳
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتاب حاضر استاندارد مهارت مبنا: مدیریت و برنامه ریزی امور خانواده، کد استاندارد متولی: ۷-۲۰/۱۲/۱/۳، شماره درس نظری: ۰۵۰۸ و شماره درس عملی: ۰۵۰۹ است.
یادداشت: مؤلفان جلد دوم شهین ایروانی، ربابه نوری و مریم ابن تراب می باشند.
موضوع: اقتصاد خانواده
موضوع: خانه داری -- مدیریت
شناسه افزوده: افشاری، زهرا، ۱۳۶۱-
شناسه افزوده: زمانی، فریا
شناسه افزوده: ایروانی، شهین، ۱۳۴۱-
شناسه افزوده: ابن تراب، مریم، ۱۳۵۰-
شناسه افزوده: نوری، ربابه
شناسه افزوده: رعنائی، فریا، مائده
شناسه افزوده: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. دفتر تألیف کتاب های درسی فنی و حرفه ای و کار دانش
رده بندی کنگره: TX ۱۴۵/م۴ ۱۳۸۹
رده بندی دیویی: ۳۷۳/ک۰۵۰۸
شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۶۹۰۴۲

همکاران محترم و دانش آموزان عزیز:

پیشنهادها و نظرهای خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران - صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر تألیف کتابهای درسی فنی
و حرفه‌ای و کاردانش، ارسال فرمایند.

tvoccd@roshd.ir

پیام‌نگار (ایمیل)

www.tvoccd.medu.ir

وب‌گاه (وب‌سایت)

محتوای این کتاب در دومین جلسه مورخ ۱۳۸۷/۱۱/۲۰ کمیسیون تخصصی رشته مدیریت و برنامه‌ریزی خانواده شاخه کاردانش دفتر
تألیف کتابهای درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش با عضویت خانم‌ها: **دکتر بتول عطاران، محبوبه خلفی، مزده سعیدی‌نژاد،**
محمد رضا صادق پورسعید، نبی‌الله مقیمی و سید رحمان هاشمی تأیید شده است.

وزارت آموزش و پرورش

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتابهای درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

عنوان و کد کتاب: مدیریت خانواده (۱) - ۶۱۳/۶

بخش اول: مهارت توانایی مدیریت و برنامه‌ریزی در خانواده - تألیف مانده رعنائی فر

بخش دوم: مهارت توانایی تنظیم بودجه در خانواده و مدیریت هزینه‌های آن - تألیف زهرا افشاری

بخش سوم: مهارت توانایی شناخت خانواده و نیازهای آن - تألیف فریازمانی

شماره درس نظری: ۵۰۸ عملی: ۵۰۹

مؤلفان: زهرا افشاری، مانده رعنائی فر، فریا زمانی

ویراستار فنی: مهدی پدرام، ناصر تکمیل همایون

ویراستار ادبی: حسین داوودی

نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

تهران - ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی) تلفن: ۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۳۵۹

وب‌سایت: www.chap.sch.ir

طراح جلد: مریم کیوان

صفحه‌آرا: آمنه درویش، مریم موسوی

تصویرگر: سپیده بزرگ‌فلاح (پیما نه مهارتی اول)

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان (۶۱ داروپخش)

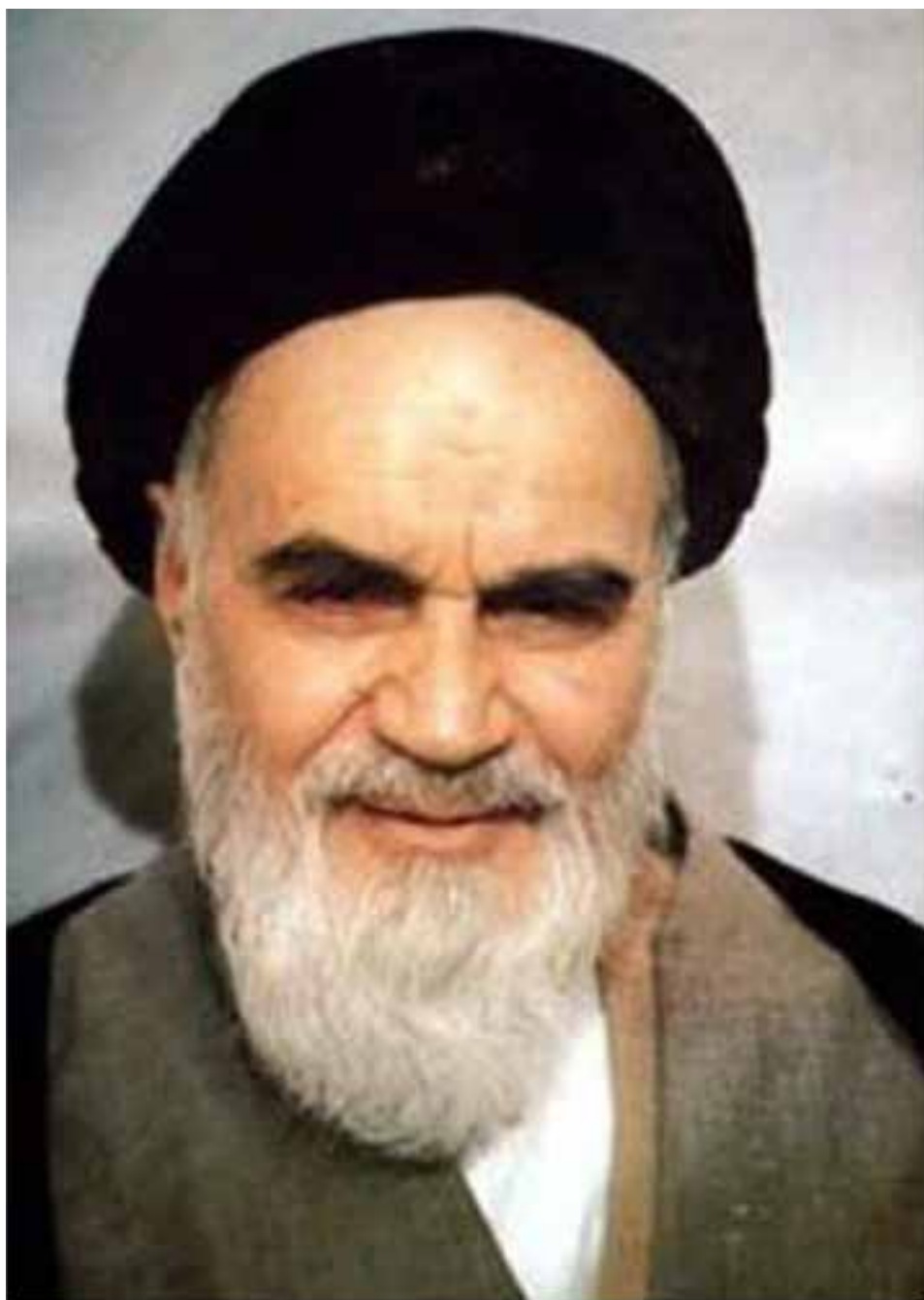
تلفن: ۵ - ۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۱۳۹ - ۳۷۵۱۵

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران «سهامی خاص»

حق چاپ محفوظ است.

ISBN: 978-964-05-2137-3

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۱۳۷-۳

شما جوان‌های محصل و سایر جوان‌ها امید من هستید، نوید من هستید. امید من به شما توده جوان و شما توده محصل است. من امید آن را دارم که مقدرات مملکت ما بعد از این به دست شما عزیزان بیفتد و مملکت را شما عزیزان حفظ کنید.

امام خمینی (قدس سرّه الشّریف)

راهنمای استفاده از پودمان

از آن جا که دخترانِ امروز، مادران فردای جامعه خواهند بود، به دست آوردن مهارت های لازم در زمینه مدیریت و برنامه ریزی خانواده برای داشتن خانواده سالم و توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور نقش به سزایی خواهد داشت. به همین منظور، رشته مهارتی "مدیریت و برنامه ریزی خانواده" در شاخه کاردانش کوشیده است با افزایش توانمندی دختران در خصوص برنامه ریزی امور خانواده، خود اشتغالی و تأسیس کارگاه های خانگی، افزایش خوداتکائی و اعتماد به نفس و ارتقای سطح سلامت خانواده، به این مهم بپردازد.

"مدیریت و برنامه ریزی امور خانواده"، "مهارت های سالم زیستن" و "هنر در خانه" سه استاندارد مهارتی این رشته هستند که بر اساس آن ها مجموعه ای به هم پیوسته از پودمان های مهارتی تهیه و تنظیم شده است. مجموعه پودمان های استاندارد "مدیریت و برنامه ریزی امور خانواده"، هنرجو را قادر می سازد براساس نیازهای خانواده و باتوجه به درآمد و شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، برنامه ریزی امور خانواده خود را بر عهده گیرد، توازن در دخل و خرج را رعایت کند و از عهده تعلیم و تربیت فرزند برآید. هم چنین، بهره گیری از حقوق خود و خانواده و برقراری روابط سالم انسانی و اخلاقی را دنبال کند.

مجموعه پودمان های استاندارد "مهارت های سالم زیستن" هنرجو را قادر می کند، مهارت های لازم را برای تأمین سلامت خانواده در زمینه های مختلف بهداشتی مانند بهداشت فردی، بهداشت محیط، بهداشت مواد غذایی، بهداشت روانی، نظام عرضه خدمات بهداشتی و درمانی، بهداشت مادر و کودک، بهداشت بلوغ، بهداشت سالمندان، کمک های اولیه، حوادث خانگی، شناسایی برخی بیماری ها مراقبت از بیماران و آموزش بهداشت در محیط خانه و خانواده به کار بندند.

مجموعه پودمان های استاندارد "هنر در خانه"، هنرجو را قادر می کند مهارت های آشپزی، شیرینی پزی پذیرایی از میهمان، نگهداری لوازم خانگی و پرورش گل و گیاه را کسب کند و در منزل مورد استفاده قرار دهد. توصیه می شود برای استفاده از پودمان های مهارتی به منظور اجرای مطلوب آموزش ها به نکته های زیر توجه کنید:

- با مطالعه هدف کلی، فهرست وسایل و تجهیزات مورد نیاز، جدول زمان بندی و مهارت های پیش نیاز، برنامه آموزشی خود را تنظیم کنید.

- پیش آزمون‌های ابتدای هر واحد کار را بررسی کنید. این کار اطلاعات و مهارت‌های ورودی را ارزیابی می‌کند و برای شروع برنامه آموزشی بر انگیزه و تمرکز هنر جویان می‌افزاید.
- به انتظارات آموزشی هر واحد کار با مطالعه دقیق هدف‌های رفتاری توجه کنید.
- محتوای آموزشی هر واحد کار بر اساس روش‌های فعال یاددهی - یادگیری و با توجه به هدف‌های رفتاری تدوین شده و شامل پرسش‌های انگیزشی، فعالیت‌های عملی، مباحث نظری، جدول‌ها، نمودار و تصاویر مرتبط با موضوع است.
- به منظور افزایش بازدهی آموزشی توصیه می‌شود کارهای عملی فردی و گروهی (بازدید، تحقیق، تمرین عملی و...) را در کنار مطالعه مطالب نظری انجام دهید.
- در هر واحد کار مطالبی تحت عنوان "بیش تر بدانید" گنجانده شده است که مطالعه آن صرفاً برای کسب اطلاع بیش تر توصیه می‌شود و جزء برنامه آموزشی نیست.
- در هر واحد کار، نکته‌هایی با اهمیت بیش تر، با عنوان "توجه"، نکته" و "آیا" طراحی شده تأکیدی بر اهمیت آن مطالب است.
- در پایان هر واحد کار، چکیده واحد کار، آزمون‌های پایانی نظری و عملی برای ارزش‌یابی بخش‌های نظری و عملی مطرح شده است.
- پاسخ‌نامه پیش آزمون و آزمون پایانی نظری هر کار در بخش پیوست‌ها آمده است. توصیه می‌شود به منظور ارزیابی میزان یادگیری محتوای هر واحد کار ابتدا به پرسش‌ها پاسخ دهید، بعد به پاسخ‌نامه مراجعه کنید. چنانچه پاسخ‌دهی شما به آزمون پایانی رضایت بخش نبود، پیش از آغاز واحد بعدی مجدداً آن را مطالعه کنید.
- در بخش پیوست‌ها پس از معرفی منابع مؤلف یا مؤلفان، بخش دیگری نیز با عنوان "برای مطالعه بیش تر" آمده است. در این بخش کتاب‌ها، نرم افزارها و پایگاه‌های اینترنتی که به یادگیری بیش تر هنر جو کمک می‌کند، معرفی شده‌اند. چنانچه این منابع برای هر واحد کار متفاوت باشد، در پایان آن واحد ذکر می‌شود.
- امیدواریم که هنر جویان عزیز در به دست آوردن مهارت‌های لازم علاقه‌مندانه بکوشند، تا در آینده مادرانی آگاه، خانواده‌هایی سالم و صاحبان فرزندانی تندرست باشند.

فهرست مطالب

پودمان مهارتی اول

توانایی مدیریت و برنامه ریزی در خانواده

مقدمه	۲
واحد کار اول: آشنایی با مفهوم مدیریت در خانواده	
هدف‌های رفتاری	۴
پیش‌آزمون	۴
۱-۱ تعریف مدیریت	۵
۱-۲ تعریف مدیریت در خانواده	۶
۱-۳ وظایف مدیر	۶
۱-۴ سه ابزار کلیدی مدیران موفق خانواده	۸
۱-۵ مهارت‌های مدیریت	۹
آزمون پایانی نظری	۱۲

واحد کار دوم: آشنایی با اصول برنامه ریزی در مدیریت امور خانواده

هدف‌های رفتاری	۱۴
پیش‌آزمون	۱۴
۱-۲ فلسفه و ضرورت برنامه ریزی	۱۵
۲-۲ تعریف برنامه ریزی	۱۵
۲-۳ انواع برنامه ریزی در خانواده	۱۶
۲-۴ مدیریت زمان	۱۸
۲-۵ آشنایی با نحوه برنامه ریزی امور منزل برای مادران شاغل	۲۱
۲-۶ اصول برنامه ریزی	۲۳
آزمون پایانی نظری	۲۴

واحد کار سوم: آشنایی با اصول سازماندهی هدایت و رهبری در خانواده

۲۶	هدف‌های رفتاری
۲۶	پیش‌آزمون
۲۷	۳-۱ اهمیت تقسیم کار
۲۷	۳-۲ نحوه تقسیم کار در خانواده
۲۸	۳-۳ رهبری در خانواده
۲۹	آزمون پایانی نظری

واحد کار چهارم: آشنایی با فرآیند تصمیم‌گیری در مدیریت خانواده

۳۱	هدف‌های رفتاری
۳۱	پیش‌آزمون
۳۲	۴-۱ مراحل تصمیم‌گیری
۳۳	۴-۲ اصولی که باید در تصمیم‌گیری رعایت شود
۳۴	۴-۳ آموختن از تجربیات
۳۷	آزمون پایانی نظری

واحد کار پنجم: آشنایی با اصول و نحوه کنترل و نظارت بر امور منزل

۳۹	هدف‌های رفتاری
۳۹	پیش‌آزمون
۴۰	۵-۱ مفهوم ارزشیابی نظارت و کنترل در خانواده
۴۰	۵-۲ مراحل و شرایط نظارت و کنترل در خانواده
۴۱	۵-۳ ارزشیابی امور منزل پس از اجرا
۴۳	۵-۴ ارزشیابی عملکرد
۴۵	۵-۵ مدیریت بهره‌گیری از وسایل ارتباط جمعی
۴۶	آزمون پایانی نظری
۴۸	پاسخنامه آزمون‌های پایانی
۵۲	منابع برای مطالعه بیشتر

پودمان مهارتی دوم

مهارت توانایی تنظیم بودجه در خانواده و مدیریت هزینه های آن

واحدکاراول: آشنایی با مفهوم بودجه و بودجه بندی در خانواده

۵۶	هدف های رفتاری
۵۶	پیش آزمون
۵۷	۱-۱ تعریف بودجه خانواده
۵۷	۱-۲ تعریف مدیریت بودجه خانواده
۵۸	۱-۳ دوره تنظیم بودجه خانواده
۵۹	۱-۴ اجزای تشکیل دهنده بودجه خانواده
۶۱	۱-۵ سبد مصرفی خانواده
۶۵	۱-۶ ارتباط خانواده با منابع مالی
۶۷	۱-۷ حالت های مختلف بودجه خانواده
۶۷	۱-۸ مقدمه ای بر مدیریت بودجه خانواده
۶۸	۱-۹ تنظیم بودجه فردی
۶۹	۱-۱۰ مزایای بودجه بندی در خانواده
۶۹	۱-۱۱ آشنایی با اصول و روش های بودجه بندی در خانواده
۷۰	چکیده
۷۱	آزمون پایانی نظری واحد کار دوم
۷۱	آزمون پایانی عملی واحد کار دوم

واحد کار دوم: هدف های خانواده

۷۳	هدف های رفتاری
۷۴	پیش آزمون
۷۵	۲-۱ تعیین هدف ها
۷۵	۲-۲ تبدیل هدف ها به هدف های مالی
۷۵	۲-۳ تقسیم هدف ها به هدف های فرعی
۸۰	۲-۴ تعیین نقشه رسیدن به هدف
۸۱	۲-۵ چگونگی تعیین هدف مشترک در خانواده
۸۲	۲-۶ تعیین حد مطلوب پس انداز
۸۳	۲-۷ راه های ترغیب خانواده به پس انداز
۸۴	چکیده
۸۵	آزمون پایانی نظری واحد کار دوم
۸۵	آزمون پایانی عملی واحد کار دوم

واحد کار سوم: پیش بینی درآمدها و هزینه های آینده خانواده

۸۷	هدف های رفتاری
----	----------------

۸۷	پیش آزمون
۸۸	۳-۱ روش محاسبه درآمد ماهانه
۹۰	۳-۲ روش محاسبه هزینه‌های ماهانه
۹۳	۳-۳ ریز کردن هزینه‌های گذشته
۹۴	۳-۴ برگزاری جلسه خانوادگی برای تنظیم هزینه‌ها
۹۶	چکیده
۹۷	آزمون پایانی نظری
۹۷	آزمون پایانی عملی

واحد کار چهارم: پی گیری و به روز کردن هزینه های خانواده

۹۹	هدف‌های رفتاری
۹۹	پیش‌آزمون
۱۰۰	۴-۱ چگونگی پی‌گیری هزینه‌ها
۱۰۰	۴-۲ زمان وارد کردن هزینه‌ها
۱۰۰	۴-۳ وظایف مدیر خرج
۱۰۳	۴-۴ به روز کردن بودجه
۱۰۴	۴-۵ کنترل حساب پس انداز
۱۰۶	۴-۶ ارزیابی بودجه
۱۰۷	چکیده
۱۰۷	آزمون پایانی نظری واحد کار اول
۱۰۷	آزمون پایانی عملی واحد کار اول

واحد کار پنجم: زندگی بر مبنای بودجه جدید در خانواده

۱۱۰	هدف‌های رفتاری
۱۱۰	پیش‌آزمون
۱۱۱	۵-۱ چگونگی کاهش انواع هزینه‌ها
۱۱۹	۵-۲ روش‌های پرداخت
۱۲۱	چکیده
۱۲۱	آزمون پایانی نظری
۱۲۱	آزمون پایانی عملی

واحد کار ششم: مدیریت بدهی در خانواده

۱۲۴	هدف‌های رفتاری
۱۲۵	پیش‌آزمون
۱۲۶	۶-۱ مفهوم بحران مالی
۱۲۶	۶-۲ نشانه‌های بحران مالی
۱۲۷	۶-۳ مدیریت بحران مالی در خانواده

۱۳۰	۶-۴ تسویه بدهی
۱۳۱	۶-۵ راه‌های پیش‌گیری از بحران مالی
۱۳۲	چکیده
۱۳۳	آزمون پایانی نظری
۱۳۳	آزمون پایانی عملی
	واحد کار هفتم: مدیریت پس‌انداز در خانواده
۱۳۵	هدف‌های رفتاری
۱۳۶	پیش‌آزمون
۱۳۷	۷-۱ آشنایی با مفهوم پس‌انداز در خانواده
۱۴۰	۷-۲ دلایل پس‌انداز کردن در خانواده
۱۴۰	۷-۳ میزان پس‌انداز در خانواده
۱۴۱	۷-۴ راه‌های افزایش پس‌انداز
۱۴۳	۷-۵ رواج عادت پس‌انداز خانواده
۱۴۴	۷-۶ آشنایی با روش‌های پس‌انداز در خانواده
۱۴۶	۷-۷ نحوه تخصیص پس‌انداز
۱۴۷	۷-۸ عوامل مؤثر بر موفقیت
۱۴۸	چکیده
۱۴۸	آزمون پایانی نظری
۱۴۸	آزمون پایانی عملی

واحد کار هشتم: چرخه موفقیت

۱۵۰	هدف‌های رفتاری
۱۵۰	پیش‌آزمون
۱۵۱	۸-۱ مراحل چرخه موفقیت
۱۵۲	۸-۲ وظایف مشاور اقتصادی خانواده
۱۵۳	۸-۳ آرایه آزمون تناسب مالی
۱۵۴	چکیده
۱۵۵	آزمون پایانی نظری
۱۵۵	آزمون پایانی عملی

پیوست‌ها

۱۵۶	پاسخ‌نامه‌های پیش‌آزمون‌ها
۱۵۶	پاسخ‌نامه‌های آزمون‌های پایانی نظری
۱۵۷	منابع و مآخذ

پودمان مهارتی سوم

توانایی شناخت خانواده و نیازهای آن

واحدکار اول: شناخت خانواده

۱۶۴	هدف‌های رفتاری
۱۶۵	پیش آزمون واحد کار اول
۱۶۶	مقدمه
۱۶۶	۱-۱ مفهوم خانواده
۱۶۶	۱-۲ ازدواج
۱۶۷	۱-۳ اهمیت خانواده
۱۶۹	۱-۴ کارکرد خانواده
۱۷۰	۱-۵ ساختار خانواده
۱۷۲	۱-۶ مفهوم فرهنگ
۱۷۳	۱-۷ مفهوم عرف و آداب و رسوم
۱۷۳	۱-۸ آداب و رسوم رایج در ایران
۱۸۲	چکیده
۱۸۳	آزمون پایانی نظری واحد کار اول
۱۸۳	آزمون پایانی عملی واحد کار اول

واحدکار دوم: نیازهای خانواده

۱۸۵	هدف‌های رفتاری
۱۸۵	پیش آزمون واحد کار دوم
۱۸۶	۲-۱ مفهوم نیاز و سلسله مراتب آن
۱۸۶	۲-۲ نیازهای فیزیولوژیک یا جسمی
۱۸۷	۲-۳ نیازهای روانی
۱۸۷	۲-۴ نیازهای اقتصادی
۱۸۹	۲-۵ نیازهای اجتماعی
۱۹۱	۲-۶ آشنایی با نحوه نیازسنجی خانواده
۱۹۳	۲-۷ آشنایی با مهم‌ترین مراکز اجتماعی
۱۹۷	چکیده
۱۹۷	آزمون پایانی نظری واحد کار دوم
۱۹۷	آزمون پایانی عملی واحد کار دوم

پیوست‌ها

۱۹۸	پاسخ‌نامه‌های پیش آزمون‌ها
۱۹۸	پاسخ‌نامه‌های آزمون‌های پایانی نظری
۱۹۹	منابع و مآخذ
۲۰۰	برای مطالعه بیشتر

پودمان مهارتی اول:

مهارت مدیریت و برنامه‌ریزی در خانواده

هدف کلی

توانایی مدیریت و برنامه‌ریزی امور خانواده

جدول زمان‌بندی

آموزش نظری	۲۶ ساعت
آموزش مبانی درس به شیوه مناظره ای مدرس و هنرجو	
آموزش عملی	۱۴ ساعت
(شامل فعالیت‌ها و کارگروهی کلاسی، بررسی مشاهدات، بازدید،...)	
مجموع	۴۰ ساعت

مدیر، اداره و مدیریت واژگانی هستند که هر فردی از دوران کودکی و نوجوانی با آن‌ها آشنا می‌شود. اصطلاح مدیر به عنوان رئیس مدرسه، اداره به عنوان محل کار و مدیریت به عنوان فعالیتی که مدیر انجام می‌دهد، در نگاه اول شکل می‌گیرد. در مسیر رشد و بلوغ فکری که دانسته‌ها کامل تر شده و درک و فهم امور و عبارات از حالت ساده یا تک بعدی خارج می‌شود، جایگاه «مدیریت» نیز تکامل و تعالی می‌یابد. تا آن‌جا که امروزه شناخت مدیریت به صورت یک رشته تخصصی در دانشگاه‌ها در کلیه مقاطع تحصیلی و در گرایش‌های متنوع تدریس می‌شود. ضرورت و گستردگی در آموزش مدیریت به این دلیل است که مدیریت نه تنها یک علم محض نیست بلکه جزء کاربردی‌ترین علوم می‌باشد. کما این که هر از چند گاهی شاهد تجلیل و نکوداشت از کسانی هستیم که در زمینه‌های مختلف به عنوان مدیر موفق شناخته شده‌اند.

اهمیت مدیریت به عنوان یک علم و هنر به اندازه‌ای است که در قانون اساسی نیز جزء شرایط و صفات رهبری، به عنوان عالی‌ترین مقام سیاسی و دینی کشور بر شمرده شده است: اصل یکصد و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در باب شرایط و صفات رهبر، بینش سیاسی و اجتماعی، تدبیر، شجاعت، مدیریت و قدرت کافی برای رهبری را لازم می‌داند.

استفاده از دانش و مهارت‌های مدیریت نه تنها در زندگی اجتماعی دارای اهمیت است بلکه استفاده از آن برای زندگی فردی و خانوادگی نیز ضرورت دارد:

آیا تمام خانواده‌ها می‌دانند برای رسیدن به اهدافشان چه‌طور باید تلاش و برنامه‌ریزی کنند؟ مدیر خانواده چه شایستگی و مهارت‌هایی را باید دارا باشد؟ مدیریت زمان به چه معناست؟ مناسب‌ترین شیوه برنامه‌ریزی برای هر خانواده کدام است؟ آیا به اهمیت تعیین اولویت‌ها در چگونگی گرداندن امور آگاهی‌م؟ هنگام تقسیم کار در خانواده به چه نکاتی باید توجه کنیم؟ چگونه می‌توان فرهنگ آموختن از تجربه‌های دیگران خود رواج دهیم؟ در هر خانواده، کدام شیوه نظارتی مؤثرتر و مناسب‌تر است؟ ضرورت پرداختن به چنین سؤالاتی، دست‌مایه تدوین کتاب حاضر شد.

هدف کلی از تألیف این کتاب، آشنایی با اصول مدیریت و برنامه‌ریزی در خانواده است و سعی گردیده است مطالب آن بر اساس استانداردهای توانایی مدیریت و برنامه‌ریزی در خانواده مصوب سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور به رشته‌ی تحریر درآید.

در این کتاب برآنیم تا از طریق معرفی اجمالی اصول بنیادین مدیریت، دانش و مهارت مدیریت و برنامه‌ریزی در خانواده را در مخاطبان ارتقا بخشیم.

به سبب محدودیت حجم کتاب درسی، برخی از موضوعات به اجمال مورد بحث واقع شده است از هنرآموزان عزیز تقاضا می‌شود با توجه به منابع معرفی شده و نیز با تجربه‌های گران‌بهای خود نسبت به ارتقای سطح توانایی استفاده از مهارت مورد بحث در هنرجویان، همت گمارند.

از والدین محترم نیز خواهشمندیم به منظور تعمیق یادگیری، از مشارکت فرزندان عزیز خود در تجربه عملی متون درسی در خانواده استقبال کنند و بهره گیرند. برای یادگیری بهتر هنرجویان عزیز، در هر فصل فعالیت‌های جمعی و فردی، آورده شده است که راهنمایی هنرآموزان گرامی و همکاری والدین محترم در دستیابی به اهداف آموزشی را می‌طلبد.

مؤلف

واحد کار اول

آشنایی با مفهوم مدیریت در خانواده

زمادر است میسر بزرگی پسران

همیشه دختر امروز، مادر فرداست

که داشت میوه‌ای از باغ علم و دین در دامن

چه زن، چه مرد کسی شد حکیم و کامروا

پروین اعتصامی

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

۱- مدیریت را تعریف کند.

۲- مفهوم مدیریت در خانواده را توضیح دهد.

۳- وظایف اصلی مدیران را شرح دهد.

۴- مهارت‌های لازم برای مدیران خانواده را بیان کند.

پیش آزمون واحد کار اول

گزینه‌های صحیح را با علامت (*) مشخص کنید:

۱- مدیریت یک وظیفه اجباری است که تنها بر عهده مرد خانواده است.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- مشارکت در مدیریت خانواده امری ضروری است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- رهبری و مدیریت به یک مفهوم است.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- همسویی هدف‌های اعضای خانواده بر عهده مدیریت خانواده است.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- شیوه مدیریت صحیح را فقط از راه تجربه می‌توان آموخت.

☐ غلط

☐ صحیح

اهداف تک تک اعضا و مجموعه خانواده و خدمت به اجتماع موفق گردند.

حال، پرسشی در اینجا مطرح است: آیا همه خانواده‌ها می‌دانند چه‌طور باید برای رسیدن به اهدافشان تلاش و برنامه‌ریزی کنند؟

مسئولیت‌های هر عضو چگونه معین می‌شود؟ چه کسی بیشترین شایستگی را برای تصمیم‌گیری در شرایط خاص دارد؟

۱-۱ تعریف مدیریت

مدیریت عبارت است از علم و هنر برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، نظارت، کنترل، هماهنگی و رهبری فعالیت‌های دسته‌جمعی عده‌ای از افراد برای رسیدن به هدف‌های مشترک پس مدیر یعنی گرداننده و مدیریت یعنی گرداندن یک سازمان، شهر، خانواده یا...، در جهت هدف خاص خودش.

فعالیت ۱

مراحل مدیریت را در یکی از فعالیت‌های روزانه خود شرح دهید (هدف: هنرجو، پیش از آشنایی با مراحل و اصول علمی مدیریت، تعریف ذهنی خود را از آن بیان کند).

خانواده مهم‌ترین و اصلی‌ترین واحد اجتماعی است که شاید بتوان گفت سایر نهادهای اجتماع برای خدمت‌گزاری و تقویت آن تأسیس شده‌اند. خانواده با پیوند زن و مرد تشکیل می‌شود و با تولد فرزندان بر تعداد اعضای آن افزوده می‌گردد. این نهاد اجتماعی به طور طبیعی دارای هدف است و سرمایه و توان انسانی اعضای آن برای رسیدن به هدف صرف می‌گردد. هدف اصلی خانواده ایجاد محیط انس، لذت، آرامش و صمیمیت برای همسران است تا به کمک یکدیگر کاستی‌های خود را رفع کنند و نیازهای طبیعی یکدیگر را برآورده سازند؛ همچنین زمینه رشد و تعالی مادی و معنوی برای دو طرف ایجاد گردد و بتوانند نسلی پاک را شکوفا و راهبری کنند.

هر مجموعه‌ای اگر دارای نظام، سازمان‌دهی و مدیریت باشد، بهتر می‌تواند به اهداف خود برسد و با صرف هزینه کمتر، نتایج بهتری به دست آورد. اعمال مدیریت یک اصل عاقلانه و پذیرفته شده در هر مجموعه کوچک و بزرگ است و در ضرورت آن تردیدی وجود ندارد. در روایتی رسول خدا (ص) فرموده‌اند که حتی اگر در یک مسافرت، سه (یا دو) نفر همراه شدند، یکی از آن‌ها باید مسئولیت و مدیریت جمع را عهده‌دار گردد^۱.

ضرورت مدیریت در خانواده هم مانند ضرورت مدیریت در هر مجموعه هدف‌دار است، که باید اعضاء خانواده به آن پای‌بند باشند تا در رسیدن به

۱-۲ تعریف مدیریت در خانواده

شما در چه نوع خانواده‌ای زندگی می‌کنید؟ خانواده‌ای که در آن پدرسالاری است یا مادر سالاری؟ یا این که نه، زمانه برگشته است و فرزندان سالار خانه شده‌اند؟ یا این که حق‌مداری، دین، اخلاق و در واقع انصاف و مهربانی و عدالت بر رابطه‌ها حاکم است؟

مدیر خانه شما کیست؟

پدر؟ مادر؟ هر دو؟ یا هیچ کدام؟ در گذشته کم نبودند خانواده‌هایی که بزرگ خانواده پدر بود و هر چه او می‌گفت، باید اجرا می‌شد. در بعضی از اقوام هم مادر نقش اصلی را داشت و هر آنچه او تصمیم می‌گرفت، سایر اعضا بی‌چون و چرا آن را اجرا می‌کردند و در مقابل تصمیم‌گیری مادر، بقیه مخالفتی نداشتند.

اما بهترین نوع خانواده کدام است؟

بین خانواده‌هایی که روش‌های مختلفی را برای مدیریت انتخاب می‌کنند، نظیر مدیریت مستبدانه، روش انتخاب آزادانه برای همه، یا مدیریتی که در آن همه اعضای خانواده با مشورت هم‌دیگر در تصمیم‌گیری مشارکت دارند؛ کدام بهتر است؟ شما ترجیح می‌دهید که چگونه خانواده‌ای بسازید یا در چه خانواده‌ای زندگی کنید؟

مدیر خانه هر کس که باشد باید تلاش کند تا در خانه نظم و انضباطی برقرار شود و علاوه بر اینکه همه از یک تصمیم تبعیت می‌کنند، حق مشارکت در تصمیم‌گیری را هم داشته باشند؛ یعنی بتوانند اظهار نظر کنند. در غیر این صورت اوضاع خانه آشفته می‌شود و هیچ‌کس از دیگری حرف شنوی ندارد و لذا نمی‌توان اسم این نهاد را خانواده گذاشت. از

پیامبر اکرم (ص) روایت شده است:

بدانید تمام شما مانند چوپان هستید و نسبت به رعیت خود (منظور افراد تحت سرپرستی است) مسئولیت دارید^۱.

فعالیت ۲

فهرستی از فعالیت‌هایی که در خانواده شما با مدیریت پدر و نیز اموری که با مدیریت مادرتان صورت می‌گیرد تهیه و در کلاس با فهرست هم‌کلاسی خود مقایسه کنید (هدف: هنرجو با تنوع مدیریت امور منزل در فرهنگ‌های مختلف توسط هر یک از والدین آشنا شود).

۱-۳ وظایف مدیر

به عقیده فایول^۲ (از بزرگان علم مدیریت) مدیریت فعالیتی است که با تمام مسئولیت‌هایی که انسان به عهده می‌گیرد ارتباط پیدا می‌کند. خواه این مسئولیت در اداره امور یک سازمان باشد و خواه در اداره امور خانواده. پس در کلیه امور درجاتی از برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، هدایت و رهبری، هماهنگی، نظارت و کنترل لازم است. به عقیده این محقق کلاسیک مدیریت عمومی، تمام فعالیت‌های مدیریت بر پایه این پنج عنصر تشکیل یافته است:

۱- برنامه‌ریزی: مدیر بایستی بینایی و ارزیابی آینده، توان و امکانات لازم را برای واکنش‌های مناسب در برابر رویدادها، به منظور دستیابی به هدف، آماده می‌سازد. او در این راستا نخست باید طرحی

۱. «الا کلکم راع وکلکم مسئول عن رعیت» میرزا حسین النوری الطبرسی، ۱۴۰۷: ص ۲۶۸
۲. Henri Fayol (۱۸۴۱-۱۹۲۵).

از وظایف مدیر، مانند برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، رهبری، ارزش‌یابی، نظارت و ... یک ضرورت است. مدیر وظیفه دارد اعضای سازمان را در شبکه همکاری میان اعضا، به طور هدفمند هماهنگ سازد. هماهنگی برای انجام هر کاری ضرورت دارد. اگر میان ذهن و اندیشه انسان با جسم و تن او هماهنگی نباشد، کاری از او ساخته نیست. ایجاد هماهنگی بین اعضای خانواده، به‌ویژه با بزرگ‌تر شدن فرزندان، کار دشواری است و به آموختن و تجربه کردن نیاز دارد.^۴

۵- نظارت و کنترل: نظارت، به معنای روش یا وسیله‌ای است که درستی انجام امور را در مقایسه با طرح و برنامه و یا تصمیم گرفته شده بررسی می‌کند.

فعالیت ۳

از هر یک از والدین خود پرسید چه تفاوتی میان شیوه مدیریت والدینشان در زمان کودکی‌شان با شیوه مدیریت کنونی ایشان در خانواده شما احساس می‌کنند؟ در مورد علل این تفاوت در کلاس بحث کنید (هدف: هنرجو در این فعالیت، پویایی محیط خانواده را حتی در نسل‌های گوناگون، مشاهده کند و بر لزوم آموختن اصول و قواعد علمی مدیریت برای اداره هدفمند خانواده ادراک بیشتری یابد).

از اقدامات و فعالیت‌هایی را که باید انجام گیرد تهیه کند. این طرح هم باید نتایج، و هم مسیر فعالیت‌هایی که باید دنبال شوند را پیش‌بینی کند؛ مراحل‌هایی که باید پشت سر گذاشته شوند و سرانجام روش‌ها و راه‌های انجام کاری را که باید صورت گیرد روشن سازد.^۱

۲- سازمان‌دهی: سازمان دادن به یک فعالیت یا موضوع، فراهم آوردن همه چیزهایی است که بتوانند در راه انجام آن کار مفید واقع شوند. به علاوه، مدیر باید سلسله روابط انسانی و ارتباطات مادی متناسب با اهداف و منابع رهبری خود را برقرار سازد و بین آن‌ها هماهنگی ایجاد کند.^۲ به عبارت دیگر، سازمان‌دهی فرایندی است که طی آن تقسیم کار میان افراد و گروه‌های کاری و هماهنگی میان آنان، به منظور کسب اهداف صورت می‌گیرد.

۳- رهبری و هدایت: رهبری یا فرماندهی یعنی هدایت و جهت‌دهی افراد در انجام دادن کار. نقش رهبر به آموزگار یا معلم نزدیک است. راهنمایی اعضای هر سازمان بزرگ و کوچکی، موجب افزایش مهارت‌های آنان می‌شود.^۳ لازمه اعمال درست رهبری، با توجه به نوع کاری که باید انجام شود وجود ویژگی‌ها و توانایی‌های لازم در شخص رهبر است.

۴- هماهنگی: وجود هماهنگی در هر یک

۱- سید مهدی عباس زادگان، ۱۳۷۶: ص ۷۹. به نقل از ابراهیم رزاقی، ۱۳۸۹: ص ۷

۲- همان، ص ۷۰ و ۸۰

۳- همان، ص ۸

۴-۱ سه ابزار کلیدی مدیران موفق خانواده

ابزارهای اصلی مورد نیاز برای انجام وظایف تعریف شده مدیر خانواده متعدد است در ادامه به چند مورد پر اهمیت آن‌ها اشاره می‌شود.

هدف: خانواده مانند تمام مجموعه‌های هدفمند دیگر، دارای رسالت روشنی است که به طور مستقیم یا غیرمستقیم توسط تمام اعضا دنبال می‌شود. همسران در آغاز زندگی بر پایه رسالت‌هایی که بر خود واجب می‌دانند (نظیر برقراری رابطه‌ای که به کمال هر دو بینجامد یا تربیت فرزندان سالم، دیندار و درستکار) مجموعه‌ای از اهداف کوچک و بزرگ و اقدامات عملی را، که خود و فرزندان باید انجام دهند، در طی دوره‌های مختلف به طور مشخص تعیین می‌کنند و مدام مورد بازبینی قرار می‌دهند. در خانواده اگر چه کارهای بسیار خرد و کوچک نیز ضرورت دارند ولی سطح انتظارات افراد خانواده باید بسیار بالا باشد و برای تعالی خانواده اهداف بزرگتری در نظر گرفته شود^۱. البته هم‌سویی هدف‌ها در سطح مدیریت خانواده ضرورت دارد. هدف‌های خانواده، پدر و مادر و فرزندان نیز ممکن است با هم تفاوت‌های قابل توجهی داشته باشند، که هم‌سو کردن آن‌ها کاملاً ضروری است. البته نباید انتظار داشت که پدر و مادر همیشه تصمیم‌گیران فرزندان باشند بلکه فقط تا زمانی که بزرگ می‌شوند و به بلوغ عقلی نسبی می‌رسند هدف‌های آنان را والدین تعیین می‌کنند.

مسئولیت: مسئولیت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری نیز دو عنصر پایه‌ای در روابط خانوادگی است. مدیران خانواده بدون مسئولیت خواستن از هم و از فرزندان و مقایسه کار انجام شده با هدف و کار پیش‌بینی شده نمی‌توانند از صحت مسیر در پیش گرفته خانواده اطمینان حاصل کنند، همچنان‌که نداشتن مسئولیت‌پذیری و ایستادگی در برابر مسئولیت‌خواهی به کاهش بازدهی فعالیت‌ها و در نتیجه اتلاف انرژی اعضا منجر می‌شود. البته لازم به نظر می‌رسد که بر توأم بودن اختیار و مسئولیت در خانواده تأکید بیشتری شود. به طور مثال در باب هزینه‌ها اگر تقسیم کار و اختیارات در خانواده به گونه‌ای باشد که همه اعضای خانواده، بدون احساس مسئولیت، به هزینه کردن پردازند یا صرفاً به مصرف بیندیشند و تأمین همه هزینه‌ها را از نان‌آور یا نان‌آوران خانواده توقع داشته باشند، مهم‌ترین اصل مدیریت (یعنی اختیار همراه با مسئولیت) پایمال شده است. در چنین شرایطی نان‌آور یا نان‌آوران خانواده تحت فشار برای تأمین هزینه‌های اضافی ناچار به اضافه کاری‌های طولانی مدت می‌شوند، که سلامتی را به خطر می‌اندازد و یا به اخلاق تند و اعمال روش‌های خودکامه منجر می‌شود، که ناهنجاری‌های نگران‌کننده‌ای را در روابط خانوادگی پدید می‌آورد^۲.

۱- ابراهیم رزاقی، ۱۳۸۹؛ ص ۴۷- با تصرف و تلخیص

۲- همان، ص ۸۷ و ۸۸- با تصرف و تلخیص

فعالیت ۴

آیا تاکنون در مورد توانایی‌های اطرافیان‌تان در مدیریت فکر کرده‌اید؟ در بین کسانی که به نظر شما در محل کار، خانواده یا حتی در گروه‌های دوستی مدیران موفق هستند، به نظرتان کدام ویژگی مشترک است؟ (هدف: برخی از خصوصیات مدیران موفق اکتسابی است، یعنی از طریق آموزش مستقیم (نظیر کلاس‌های هنر مدیریت و فن بیان و...) و غیرمستقیم «نظیر تجربه» دریافت شده است اما برخی ذاتی است مثل کم رو نبودن. هنرجو در این فعالیت با خصوصیات متنوعی مواجه می‌شود که عمدتاً اکتسابی‌اند و به ممارست و تمرین نیاز دارند.)

شرایط خاص: اجتناب از مواجهه با شرایط غیرعادی همواره از اصول مدیریتی بوده است. با این وجود همیشه از مدیران خواسته می‌شود خود را برای رویارویی با بحران‌ها در زمینه‌های متنوع، نظیر اقتصادی، پزشکی، فرهنگی و خانوادگی آماده کنند. معمولاً بحران‌ها شرایطی هستند که با افزایش فشارها و فوریت‌ها همراه می‌شوند. نقش مسئولیت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری در این مواقع دو چندان می‌شود و مدیر خانواده باید بتواند سریع‌ترین تمهیدها را برای مهار یا هدایت بحران خلق کند. پس از بحران‌های مالی، که در پودمان دوم به آن پرداخته خواهد شد، بحران‌های پزشکی و خانوادگی شایع‌ترین مواردی هستند که خانواده‌ها را درگیر خود می‌کنند. به طور مثال، مدیریت بحران در فوت ناگهانی یکی از اعضای خانواده، نهایتاً باید علاوه بر برنامه‌ریزی فرایندهای مرتبط با مسئله، پیامدهای جانبی ممکن را شناسایی و بررسی کند.

فعالیت ۵

به نظر شما، در طی هفته گذشته در خانواده‌تان، چند مورد تصمیمات پیچیده و مرتبط با همه اعضای خانواده اخذ شده است؟ به تعدادی از آن‌ها اشاره و در کلاس راجع به میزان اهمیت آن‌ها بحث کنید (هدف: هنرجو ممکن است در نگاه اول غالب تصمیم‌گیری‌های خانوادگی را بسیار سهل و ساده بپندارد. در این فعالیت او با دیدگاه‌های مختلف در مورد میزان پیچیدگی تصمیمات آشنا می‌شود)

۵-۱ مهارت‌های مدیریت

برخی از صاحب‌نظران مهارت‌های ضروری برای مدیران را به سه دسته فنی، شناختی و انسانی تقسیم کرده‌اند:

۱- مهارت فنی: مهارت‌های فنی عبارت‌اند از تجربه، آموزش و کارآموزی در به کارگیری دانش‌ها، روش‌ها، فنون و ابزارها و تجهیزات برای انجام کار

در زمینه‌ای معین و خاص^۱. گرچه آموزش‌های نظری و عملی، عامل اصلی به دست آوردن مهارت‌های فنی است؛ ولی تجربه کردن و پیشینه انجام کار، در چگونگی عمل انسان نقش اساسی دارد. برای مثال، در مدیریت خانواده از موارد مهارت فنی، نگهداری و پرورش فرزندان نوزاد، خرید مواد غذایی، پخت غذا و صرفه‌جویی را می‌توان نام برد. به این ترتیب هر آنچه به طور نظری و تئوری آموخته‌ایم به کمک استعداد و خلاقیت درونی در زمینه واقعی به کار گرفته می‌شود و به تجربه درمی‌آید.

۲- مهارت شناختی: این مهارت ناظر به قدرت درک پیچیدگی‌های مجموعه مورد نظر و جایگاه خود فرد است. به عبارت دیگر توان کل‌نگری، آینده‌نگری و همه جوانب را دیدن است. این مهارت به فرد این امکان را می‌دهد تا مطابق با اهداف کل عمل کند، به جای آن که تنها بر اساس اهداف و نیازهای فردی اعضا وارد عمل شود^۲.

وجود این مهارت در مدیریت خانواده از این نظر پایه‌ای است که بدون آن برخی اوقات هدف از تشکیل خانواده فراموش می‌شود. مثلاً ممکن است کار کردن بیش از حد هر یک از همسران برای رفاه روز افزون خانواده، آن‌چنان بر روابط خانوادگی تأثیر مخرب بگذارد که مهربانی، آرامش و آسایش در خانواده و ارتقای آگاهی و مهارت‌های فردی اعضای خانواده و از جمله والدین فراموش شود یا

آن‌چنان این اهداف اصلی خانواده رنگ ببازند که گویی وجود ندارند.

از جنبه مهارت‌های فنی نیز می‌توان به این مقوله نگاه کرد. به طور مثال، یکی از وظایف مدیران خانواده اهتمام به تهیه مواد غذایی سالم است زیرا بالاترین حد سلامت اعضا را تضمین می‌کند. تهیه غذا پیچیدگی‌های خاص خود را دارد. با دقت در میزان مصرف هر یک از مواد غذایی، می‌توان غذاهای مضر پر چرب یا بسیار شیرین را محدود کرد، زیرا در بلند مدت سلامت کل را تهدید خواهد کرد. حال اگر مادری تنها به دلیل آن که پسر خانواده به خوردن غذاهای چرب تمایل بیشتری نشان می‌دهد، به جای آن که در پی راهی جایگزین باشد و بدون توجه به دفعات آن، در طی هفته خوراک‌های چرب تهیه کند، در مدیریت خویش آینده‌نگری و کل‌نگری را مورد توجه قرار نداده است.

۳- مهارت انسانی: مهارت انسانی یعنی توانایی تشخیص شایستگی افراد برای انجام کار، شناخت عوامل انگیزه‌دهنده و کاربرد رهبری در مدیریت. این مهارت برای هرگونه روابط اجتماعی در دنیای کنونی از مهارت‌های پایه‌ای به شمار می‌رود. در مدیریت خانواده توانایی شناخت افراد خانواده و چگونگی ایجاد انگیزه در آن‌ها برای تحقق هدف‌های گوناگون خانواده امری محوری است.

به نظر می‌رسد از سه مهارت فنی، شناختی و انسانی برای مدیریت خانواده، مهارت سوم از اهمیت بیشتری

۱. علی رضاییان ۱۳۷۰: ص ۳۸ و ۳۹: به نقل از ابراهیم رزاقی، ۱۳۸۹.

۲. همان

برخوردار است. البته به این معنا نیست که مدیریت خانواده به کل بی‌نی، دورنگری و مهارت‌های فنی اداره خانواده نیاز ندارد، بلکه هدف تنها بیان درجه اهمیت آن‌هاست. مثلاً اگر پدر و مادر ریشه و علت رفتارهای فرزندان یا رفتارهای یکدیگر را ندانند در برقراری ارتباط با یکدیگر دچار مشکل می‌شوند. ضرورت ریشه‌یابی و شناخت علل رفتار و پیش‌بینی رفتار اعضای خانواده برای مدیریت بهینه بیانگر این نکته است که الگوبرداری تقلیدی از شیوه مدیریت خانواده دیگران و مقایسه فرزندان و یا همسر خود با دیگر خانواده‌ها هم به ناکارآمدی مدیریت خانواده می‌انجامد و هم در خانواده روابط پر تنش را که بر خلاف اهداف والای خانواده است، پدید می‌آورد.

فعالیت ۶

در میان تصمیم‌گیری‌هایی که در فعالیت قبل عنوان کردید بررسی کنید هر یک از تصمیم‌گیران کدام یک از مهارت‌های مدیریت را، که در بخش حاضر آموخته‌اید، به کار برده‌اند (هدف: هنرجو در این فعالیت به مهارت‌هایی که لازمه گرفتن تصمیمات بهتر و موثرتر در خانواده است پی می‌برد و لزوم ارتقای این مهارت‌ها را در هر یک از مدیران خانواده بیشتر احساس می‌کند).

آزمون پایانی نظری واحد کار اول

- ۱- مدیریت به چه معنا است؟
- ۲- سبک‌ها یا شیوه‌های مختلف مدیریت در خانواده را نام ببرید.
- ۳- وظایف اصلی مدیران را نام ببرید و هر یک را تعریف کنید.
- ۴- از میان ابزارهای کلیدی ذکر شده برای مدیران خانواده، کدام یک در شرایط خاص یا شرایط اضطراری کاربرد بیشتری پیدا می‌کند؟
- ۵- مهارت‌های ضروری مدیریت را نام برده و هر یک را توضیح دهید.
- ۶- کدام یک از مهارت‌های مدیریت در هنگام تعویض مسئولیت در میان اعضای خانواده بیشترین کاربرد را دارد؟

واحد کاردوم

آشنایی با اصول برنامه‌ریزی در مدیریت امور خانواده

هدف‌های رفتاری

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

- ۱- برنامه‌ریزی را تعریف کند و ضرورت کاربرد برنامه‌ریزی در خانواده را شرح دهد.
- ۲- انواع برنامه‌ریزی در خانواده را از لحاظ مدت زمان اجرایی، بیان کند.
- ۳- با هر یک از مهارت‌های لازم برای مدیریت زمان آشنا شود.
- ۴- اصول زمان‌بندی فعالیت‌ها را درک کند و مهارت زمان‌بندی را در خود تقویت کند.
- ۵- اصول برنامه‌ریزی را بیان کند.

پیش آزمون واحد کار دوم

گزینه‌های صحیح را با علامت (*) مشخص کنید:

۱- برنامه‌ریزی یعنی تلاش فیزیکی برای رسیدن به هدف.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- بهتر است زمان انجام هر کاری را همان موقعی که فرصت انجام آن را پیدا کردیم تعیین کنیم.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- در برنامه بلند مدت به هزینه‌هایی که مصرف بلند مدت تری دارند می‌اندیشیم.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- برنامه‌ریزی کوتاه مدت یعنی عملیاتی کردن جزئی اهداف.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- یک برنامه خوب باید انعطاف پذیر باشد.

☐ غلط

☐ صحیح

برای رسیدن به اهداف خویش به برنامه‌ریزی نیاز دارد، بنابراین، ضرورت برنامه‌ریزی برای رسیدن به جزئی‌ترین اهداف، یک واقعیت انکارناپذیر است.

شیوه مدیریت خانواده در طی زمان یک‌سان باقی نمی‌ماند و بر حسب شرایط گوناگون متحول می‌شود. پویایی مدیریت خانواده تنها در زایش و پرورش فرزند یا فرزندان و تأمین نیازها و خواسته‌های متناسب با رشد آنان خلاصه نمی‌شود. تغییرات درآمد و هزینه خانواده، بیماری یا حوادث غیرمنتظره و بسیاری عوامل دیگر نیز مدیریت خانواده را دگرگون می‌کند، زیرا خانواده با مسائل و رویدادهای تازه‌ای که پیش‌تر وجود نداشته‌اند روبه‌رو می‌شود. مدیر خانواده باید از قبل، توان رویارویی با همه نوع مسائل را در خود پرورش دهد و در هر مرحله، با توجه به نوع مسئله تصمیم‌گیری‌های شایسته‌ای اتخاذ کند.

۲-۲ تعریف برنامه‌ریزی

اساسی‌ترین موضوع در تشکیل و بقای یک خانواده، داشتن هدف مشخص است. برای دست‌یافتن به هدف مورد نظر، باید قبل از تلاش فیزیکی یا اقدام به انجام کار، تلاش ذهنی یا برنامه‌ریزی کافی صورت پذیرد. یکی از تفاوت‌های انسان و حیوان این است که حیوان فقط در زمان حال زندگی می‌کند، اما انسان در سه زمان گذشته، حال و آینده. انسان با تجزیه و تحلیل رویدادهای گذشته، برای زمان حال برنامه می‌ریزد و آینده را رقم

بعد از شهادت آیت الله بهشتی تقویم به جای مانده از ایشان نکته عجیبی را آشکار می‌کرد و آن این بود که ایشان برنامه‌ریزی خود را تا شش ماه آینده ترسیم کرده و فعالیت‌های احتمالی، دیدارها، و برنامه‌های خود را نگاشته بودند^۱.

برنامه‌ریزی چیست؟ چرا اهمیت دارد؟ هنگامی که آدمی در مسیر رشد عقلانی خود به ضرورت برنامه‌ریزی در زندگی خویش پی می‌برد آن را هم چون ابزاری مطمئن در تک‌تک امور در خدمت مدیریت و رهبری، مورد توجه قرار می‌دهد. برنامه‌ریزی به مفهوم ساده آن یعنی نقشه کشیدن برای رسیدن به هدف‌های مطلوب مورد نظر.

۱-۲ فلسفه و ضرورت برنامه‌ریزی

همیشه گفته‌اند اگر دو روز فردی شبیه یکدیگر باشد، ضرر کرده‌است و هر روز باید مطلبی یاد گرفته و حداقل ذره‌ای پیشرفت داشته باشد. لازمه این پیشرفت هدفمند و حساب شده، برنامه‌ریزی است. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «آینده‌نگری قبل از شروع کار تو را از پشیمانی ایمن می‌سازد»^۲.

فلسفه برنامه‌ریزی این است که آن را به صورت یک نگرش و راه زندگی نگاه کنیم و لازمه آن تعهد به عمل بر مبنای اندیشه، تفکر و عزم راسخ به برنامه‌ریزی منظم و مداوم است. هر مجموعه‌ای

۱- حسین خنیفر و حمید مالکی، ۱۳۸۴: ص ۸

۲- «التدبیر قبل العمل يؤمنک من الندم بحار الانوار»، ج ۶۸، ص ۳۳۸

مدت و کوتاه مدت را نیز در نظر گرفت. مثلاً والدین در زمینه تحصیل و شغل آینده فرزندانشان برای دراز مدت برنامه ریزی می کنند و بر اساس برنامه خود منابع مالی خاصی را به آن اختصاص می دهند.

بیش تر بدانید

سند چشم انداز بیست ساله کشورمان که جمهوری اسلامی ایران را در سال ۱۴۰۴ ترسیم می کند، نمونه ای از برنامه ریزی بلند مدت ملی است.

میان مدت خانواده باید در راستای برنامه ریزی بلند مدت تنظیم گردد. به عبارت دیگر، برای رسیدن به برنامه ریزی بلند مدت باید پله پله پیش رفت. در هر برنامه باید نیازها و امکانات خانواده، شناسائی شوند و بهترین انتخاب صورت پذیرد.

۲- برنامه ریزی کوتاه مدت یا عملیاتی:

برای دستیابی به اهداف و برنامه های میان مدت و بلند مدت، باید نخست هدف های کوتاه مدت، آنهایی که نسبت به بقیه هدف ها جزئی ترند و فوریت بیشتری دارند، شناسایی و برنامه ریزی شوند. در این راستا می توان روی چند برنامه کوتاه مدت تمرکز کرد و، نیازها و منابع، زمان و درآمد خانواده مشخص شود. برنامه ریزی به صورت ساعتی، روزانه، هفتگی یا ماهانه جزء برنامه های کوتاه مدت است. برنامه ریزی برای چگونگی گذران اوقات فراغت بچه ها در تابستان یا برنامه ریزی نحوه برگزاری

می زند^۱. هدف های یک خانواده در درازمدت، ادامه نسل و تعالی اعضا از لحاظ مادی و معنوی است. خانواده در راه رسیدن به این اهداف اصلی، هدف های فرعی و مقطعی دیگری (نظیر تربیت دینی و اخلاقی، آموزش، انتخاب همسر خوب و شغل مناسب برای فرزندان) نیز دارد و سعی می کند آن ها را عملیاتی کند. فعالیت های اقتصادی، به منظور کسب درآمد کافی برای گذران زندگی فعلی و داشتن پس انداز برای ایام پیری، از جمله هدف های مادی محسوب می شود. در فرآیند دستیابی به این اهداف، خانواده باید از اصول خاصی که در جامعه دارای ارزش و احترام است، پیروی کند.

۳-۲ انواع برنامه ریزی در خانواده

هر خانواده باید بتواند امور مربوط به هزینه های خود را تحلیل کند و بر پایه آن مصرف خود را تعیین نماید.

بازه زمانی انجام برنامه ها، عامل مهمی در مدیریت و تصمیم گیری است مدت زمان اجرای برنامه ها هم بسته به شرایط گوناگون متفاوت تعریف می شود:

۱- برنامه ریزی بلند مدت یا استراتژیک:

در این نوع برنامه ریزی، خانواده با توجه به منابعی که در اختیار دارد، هدف های بلند مدت و کلان تر خود را تعیین می کند. از این رو، یک شبه نمی توان به هدف ها و برنامه ریزی های بلند مدت در خانواده دست یافت و باید برای نتیجه بهتر، برنامه ریزی میان

۱. حسین خنیفر و حمید مالکی، ۱۳۸۴: ص ۱

یک مجلس مهمانی یا مسافرتی چند روزه، در این مجموعه به حساب می آیند.

در پایان هر دوره برنامه کوتاه مدت، ضروری است افراد خانواده، اوضاع و شرایط را بررسی و کنترل کنند و بسنجند که آیا به هدف کوتاه مدت و بلند مدت دست یافته اند یا خیر؟ اگر مشکلی در یک دوره ایجاد شود، باید در اصلاح آن بکوشند.

۳- برنامه ریزی اضطراری: در طول زندگی، خانواده ممکن است با مسائل خاص و غیر مترقبه مواجه شود. در صورت بروز این گونه مسائل، یک برنامه ریزی اضطراری نیاز است. ابتدا افراد خانواده باید متحد شوند و با گذشت و فداکاری لازم، خواسته های خود را به حداقل برسانند و تلاش کنند که به این مشکل به بهترین نحو ممکن پاسخ دهند. سپس وقتی اوضاع به شرایط عادی برگشت، برنامه قبلی خود را در پیش بگیرند.

در بعضی مواقع، مسائل غیر مترقبه در حدی است که خانواده باید در اهداف و برنامه های خود تجدید نظر کند یا خود را با وضعیت جدید پیش آمده انطباق دهد.

بیش تر بدانید

هر خانواده باید بتواند امور مربوط به هزینه های خود را تحلیل کند و بر پایه آن مصرف خود را تعیین نماید. در یک مدیریت مناسب، مدیر همواره اهداف را شناسایی و جهت دستیابی به آنها برنامه ریزی می کند. تأمین احتیاجات زیستی خانواده

نیز به **برنامه ریزی هزینه ای** نیاز دارد. هزینه های کوتاه مدت آن هایی هستند که در زمان اندک انجام می شوند و ویژگی آنها روزمره و تکراری بودن آنها است (مانند هزینه های خوراک، رفت و آمد و غیر آنها). هزینه های میان مدت آن هایی هستند که دامنه مصرف شان خیلی زود پایان نمی یابد، ضمن این که زمان درازی را مانند هزینه های بلند مدت در بر نمی گیرند. هزینه های مربوط به پوشاک از جمله هزینه های میان مدت اند. هزینه های بلند مدت هزینه هایی هستند که زمان مصرف طولانی تری دارند. از جمله این موارد می توان به هزینه خرید خانه، اتومبیل و وسایل بزرگ برقی خانگی اشاره کرد.

فعالیت ۱

فرض کنید ابتدای سال تحصیلی است. حتماً برای موفقیت تحصیلی در این سال در کنار سایر فعالیت ها، برنامه هایی در نظر گرفته اید. با توجه به آنچه در مورد انواع برنامه ریزی گفته شد، هر یک از برنامه های خود را در یکی از این سه گروه قرار دهید. در مورد برنامه های مشابه با سایر همکلاسی های تان بحث کنید. آیا آنها هم با گروه بندی شما هم عقیده اند؟ (هدف: تنوع برنامه ریزی افراد در شرایط مشابه و اهداف یکسان به تنوع فرهنگ، تجربه و توانمندی آنها بستگی دارد.)

۲-۴ مدیریت زمان

هدف‌ها در هر فاصله زمانی که با اعضای خانواده قرار داده شده باشند (که به اهداف کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت تفکیک می‌شوند) با توجه به فوریت، ضرورت و اهمیت، از اولویت متفاوتی برخوردارند. اعضای خانواده نباید مرتباً هر چه توجه‌شان را به خود جلب کرد کنار هم قرار دهند. مدیریت مؤثر زمان را می‌توان به سه مهارت تقسیم کرد: تعیین اولویت‌ها، برنامه‌ریزی و اجرا^۱.

۱-۴-۲ تعیین اولویت‌ها

اگر مدیر در هر لحظه کار جدیدی به ذهنش برسد و آن را در لیست فعالیت‌هایی که نخستین اولویت و اهمیت را دارد و باید انجام شوند قرار دهد، نشان دهنده بی‌کفایتی او خواهد بود. نداشتن برنامه‌ریزی و زمان‌بندی موجب می‌شود که بیشتر زمان خود را صرف کارهای مختلف کنیم و در نتیجه از فعالیت‌های با اهمیت و فوری باز بمانیم.

منظور از تعیین اولویت‌ها این است که برنامه‌ها و وظایف هر یک از اعضای خانواده با توجه به اهمیتی که دارند اولویت‌بندی شوند. برای انجام این کار باید سعی شود فهرستی از تمام کارها و وظایف روزانه پیش‌بینی شود. شاید این کار به ظاهر غیرمنطقی به نظر برسد چون انسان از فردای خود و آنچه که برایش اتفاق خواهد افتاد بی‌خبر است، اما بسیاری از کارها نیز قابل پیش‌بینی هستند و یا یک روال مشخص دارند. برای مثال دختر خانواده هر سه‌شنبه

ساعت ۱۶ تا ۱۸ کلاس خیاطی دارد و یک شنبه آینده مراسم عروسی دختر عمویش است و او باید در این مراسم شرکت کند و

بهرتر است برای یک برنامه‌ریزی مناسب به منظور ساماندهی به کارها و وظایف، ابتدا اولویت‌بندی صورت گیرد:

اولویت اول: کارهایی که بسیار مهم هستند و حتماً باید در اولین فرصت یا در روز مشخصی انجام شوند مثل انجام فرایض دینی، خواب، تغذیه، رفتن به مدرسه یا محل کار و مراجعه به پزشک در مورد بیماری پیش آمده.

اولویت دوم: کارهایی که باید انجام شوند ولی مانند امور فوق، فوریت و اهمیت ندارند و قابلیت موکول نمودن به روز یا فرصت دیگر را دارند مثل خرید لباس و کفش، برگزاری مراسم میهمانی به منظور صله رحم با اقوام.

اولویت سوم: کارهایی که انجام دادنشان خوب است ولی اگر انجام نشود مشکلی ایجاد نخواهد کرد و حتی می‌توان آن‌ها را به دیگری سپرد مثل تعویض سرویس مبلمان منزل یا شستن پرده‌ی منزل.

با مشخص شدن اولویت‌ها می‌توانید از بین آن‌ها ضروری‌ترین کارها را با لحاظ زمانی که برای هر یک در نظر دارید برای یک روز انتخاب کنید.

جدول ۱-۲ می‌تواند به مدیران خانواده در برنامه‌ریزی و زمان‌بندی امور شخصی و امور خانوادگی کمک کند.

۱- سی‌وارد، ۱۳۸۱: ۳۴۷

جدول ۱-۲ اولویت‌بندی فعالیت‌ها

ایام هفته		
اولویت اول	اولویت دوم	اولویت سوم
مسئولیت‌ها و کارهایی که باید انجام دهم	کارهایی که بهتر است انجام شود	کارهایی که انجام و عدم انجام آن یکسان است و فوریت ندارد
۱-	۱-	۱-
۲-	۲-	۲-
۳-	۳-	۳-

می‌توان در جدولی هر کدام از این بخش‌ها را به قسمت‌های دو ساعته یا یک ساعته تقسیم کرد. بهتر است فعالیت‌های علمی، اجرایی، شغلی و تفریحی خود را در قالب این زمان‌ها تعریف کنید تا از اتلاف وقت و یا اختصاص زمان بیشتر به کارهای کم اهمیت جلوگیری شود. افراد شاغل یا محصل ممکن است کل اوقات صبح یا بعد از ظهر و یا صبح و بخشی از اوقات بعد از ظهر را به شغل و تحصیل خود اختصاص دهند. آن‌ها روی وقت باقی مانده می‌توانند برنامه‌ریزی نمایند.

فعالیت ۳

آیا تا کنون به تناسب اهدافتان و فرصت‌هایی که در طول هفته، ماه و سال به آن اختصاص می‌دهید به دقت اندیشیده‌اید؟ جدولی مشابه جدول ۲-۲ تهیه کنید. برنامه هفتگی مدرسه و منزل خود را در آن وارد کنید. حال اهداف اصلی‌تان را در یک سال آینده بنویسید و پاسخ سؤال فوق را با توجه به اهداف و جدولی که تهیه کرده‌اید بدهید.

فعالیت ۲

به نظر شما چه سهمی از کارهایی که مادرانتان (که از مدیران خانواده‌اند) و در طی هفته انجام می‌دهند، با توجه به اولویت و اهمیت فعالیت‌ها است نه عادت‌های روزمره؟

۲-۴-۲ برنامه‌ریزی فرصت‌ها

برای آن‌که بتوان به مدیریت زمان مؤثر دست یافت پس از پیش‌بینی کارها و اولویت‌بندی آن‌ها، در گام بعد لازم است برنامه منظمی را تدوین نمود. برنامه نقشه راه است و مسیر را برای حرکت به سوی اهداف تعیین می‌کند.

برای طراحی برنامه مناسب جهت استفاده از فرصت‌ها لازم است که هر فرد شبانه‌روز خود را به سه بخش تقسیم نماید:

بخش اول، صبح

بخش دوم، عصر

بخش سوم، شب

جدول ۲-۲ برنامه‌ی هفتگی

ساعت	صبح							عصر							شب					
	روز	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
شنبه																				
یکشنبه																				
دوشنبه																				
سه‌شنبه																				
چهارشنبه																				
پنج‌شنبه																				
جمعه																				

توجه داشته باشید که انعطاف در زمان‌بندی امری ضروری است در غیر این صورت با استرس و اضطراب مواجه می‌شوید. جدول زیر بخشی از نمونه برنامه‌ریزی یک روز تعطیل است.

پس از آن‌که برای هر یک از فعالیت‌های پیش‌بینی شده در هر روز زمانی تخمین زدید، می‌توانید با توجه به اولویت‌بندی، آن‌ها را در جدول برنامه هفتگی بگنجانید. به این صورت که ابتدا زمان شروع و پایان فعالیت‌های اولویت اول را در هر یک از روزهای هفته مشخص کرده و سپس اولویت‌های بعدی را در ما بین آن‌ها جا دهید.

جدول ۲-۳ نمونه تکمیل شده بخشی از برنامه‌ریزی یک روز تعطیل

صبح										ساعت	ایام هفته							
۱۱		۱۰		۹		۸		۷		۶		۱۲						
نظافت شخصی و منزل		نظافت شخصی و منزل		بازگشت به منزل		صبحانه در کوه و بازگشت به منزل		کوهنوردی با خانواده		حرکت به سمت کوه			کوهنوردی با خانواده		استراحت و نماز		استراحت	

۳-۴-۲ اجرای برنامه

اجرای برنامه اقدامات منظمی است که برای انجام هر یک از وظایفی که در برنامه در نظر گرفته شده است صورت می‌گیرد. برای اجرای بهتر به نکات زیر توجه کنید:

- برای هر کار زمان پایانی در نظر بگیرید.
- برنامه‌ها و طرح‌های بزرگ را به اجزاء کوچک‌تر تقسیم کنید.
- در هر مقطع زمانی تنها به انجام دادن یک کار پردازید.
- پایان انجام هر کاری را برای خود لذت‌بخش کنید. مثلاً به خود یک خوراکی جایزه دهید.

بیش‌تر بدانید

نخستین انسان‌ها تصویری از تقسیم زمان به ثانیه‌ها، روزها، ماه‌ها و سال‌ها نداشتند. این مفاهیم که در واقع صورت خارجی «زمان» است، برای آن خلق شدند که انسان‌ها بتوانند بر محیط پیرامونشان تسلط پیدا کنند. بابلی‌ها نخستین کسانی بودند که سال را به ۳۶۰ روز تقسیم کردند و برای هر سال ۱۲ ماه ۳۰ روزه تعیین نمودند. بعدها مصری‌ها ۵ روز به آن ۳۶۰ روز اضافه کردند تا تفاوت گردش میان زمین و ماه را در نظر گرفته باشند و برخی از ماه‌ها را به ۳۱ روز افزایش دادند.

۵-۲ آشنایی با نحوه برنامه‌ریزی امور منزل

برای مادران شاغل

خانواده‌ها می‌توانند با خریدن ابزارهای لازم و استخدام کردن افراد مناسب، در بسیاری از کارهای روزمره و وقت‌گیر خانه، از این امکانات بهره‌مند و وقت قابل‌ملاحظه‌ای را برای پرداختن به امور مهم‌تر به دست آورند و صرفه‌جویی کنند. برای مثال، به جای صرف وقت برای پاک کردن سبزی و حبوبات می‌توان با صرف پول بیش‌تر، سبزی و حبوبات پاک کرده خرید و مصرف کرد. به جای صرف تمام وقت برای نظافت خانه و فرش و اتومبیل و غیر آن‌ها، می‌توان گاهی از کارگران قابل اعتماد کمک گرفت. کارگران ورزیده با گرفتن دستمزد، ممکن است همه این کارها را در وقت کم‌تر و با کارآیی بیش‌تر از عضو خانه انجام دهند. بدیهی‌ست این کار در صورتی موجه و مقرون به صرفه است که درآمد شما در آن مدت زمانی که کارگر را استخدام کرده‌اید از دستمزد کارگری که می‌گیرید بیش‌تر باشد، وگرنه اوست که باید شما را استخدام کند! اگر این تدابیر را در نظر نگیریم آسیب هزینه‌های اضافه‌ای که انجام می‌دهیم از منفعت آن برای خانواده بیش‌تر خواهد بود. برای مثال، مادر شاغلی که به درآمد حاصل از کارش دل‌خوش است و فرزندش را در نوزادی و خردسالی به مهد کودک می‌سپارد، غافل است از این حقیقت است که مهم‌ترین زمان نیاز فرزندان به وجود مادر، سال‌های ابتدایی زندگی

۱- عبدالحمید سروش، اسفند ۱۳۷۷ و فروردین ۱۳۷۸: ص ۵۲ و ۵۳

- با تصرف و تلخیص

فرزند نوجوانش را در منزل تنها می گذارند و او را در معرض انواع آسیب های اخلاقی قرار می دهد، باید اشتغالات بیرون را محدود نماید و آن را با زمان مدرسه فرزندش تنظیم کند. این نوع هزینه ها در درجه بالاتری از هزینه های مادی هستند.

است و لازم است به جای پرداخت هزینه های مهد و سرویس و شیر خشک و درمان بیماری های مسری و تلاش بیش تر برای جلب رضایت همسر و غیره، با میل و اشتیاق به نگهداری از فرزند خود پردازند و اشتغال بیرون را به سال های بعد از مدرسه رفتن فرزندش واگذار کند. حتی برای مادری که

شب	عصر	صبح
		

فعالیت ۴

گزارشی از برنامه هفتگی یک خانم شاغل با داشتن حداقل یک فرزند و یک خانم غیر شاغل با همان ویژگی را تهیه کنید. نتایج مقایسه برنامه هفتگی فعالیت این دو نفر را از لحاظ نحوه بهره گیری از فرصت ها بیان کنید.

بیش تر بدانید

در راستای انطباق ساعات کاری و حفظ ارزش های اجتماعی جامعه در مورد زنان ایرانی، اخیراً طرح هایی برای کاهش یا انعطاف پذیری بیشتر ساعات کاری زنان در دست بررسی است.

۶- ۲ اصول برنامه‌ریزی

هر برنامه‌ای برای آن که جنبه اجرایی پیدا کند و بتواند اهداف طراحی شده را محقق سازد باید ویژگی‌های زیر را دارا باشد:

- اهداف برنامه‌ریزی باید روشن، مشخص و قابل فهم باشد.

- برنامه به آسانی اجرا شود و کلیه جنبه‌های عملیاتی را در برداشته باشد.

- برنامه‌ریزی باید کاملاً متعادل و در عین حال قابل انعطاف باشد.

- دارای محدوده زمانی باشد.

- با همکاری همه اعضا تهیه شود.

- در برنامه‌ریزی کلیه جنبه‌های انسانی، اخلاقی،

تربیتی و مادی در نظر گرفته شده باشند.^۱

فعالیت ۵

با توجه به فعالیت قبل، به نظر شما مادران شاغل در برنامه‌ریزی امور منزل موفق‌ترند یا مادران غیر شاغل؟ دلایلتان را در کلاس بحث کنید. به نظر شما در موفقیت مادران در برنامه‌ریزی امور منزل چه عواملی مؤثرترند؟

۱- محمد رضا نظری، ۱۳۸۷؛ ص ۱۲۶- با تصرف و تلخیص

- ۱- مزیت انسان بر حیوان در مواجهه با محدودیت زمان چیست؟
- ۲- انواع برنامه‌ریزی در خانواده بر اساس مدت زمان اجرا را نام برده و تعریف کنید.
- ۳- اجزای مدیریت زمان چیست؟
- ۴- مراحل تدوین یک برنامه کوتاه مدت چیست؟
- ۵- مادران شاغل برای دستیابی به مدیریت موثر در خانواده به چه نکاتی باید توجه کنند؟
- ۶- اصول برنامه‌ریزی را بیان کنید.

واحد کارسوم

آشنایی با اصول سازمان‌دهی، هدایت و رهبری در خانواده

هدف‌های رفتاری

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

۱- اهمیت تقسیم کار از دید مدیران را بیان کند.

۲- با چگونگی تقسیم کار در خانواده آشنا شود.

۳- مفهوم رهبری در خانواده را توضیح دهد.

پیش آزمون واحد کارسوم

گزینه های صحیح را با علامت (*) مشخص کنید:

۱- سازمان‌دهی امور منزل یعنی تقسیم کار بین اعضای خانواده.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- سازمان‌دهی یک فرایند روزانه است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- والدین می‌توانند همیشه در تصمیم‌گیری‌های فرزندان دخالت کنند.

☐ غلط

☐ صحیح

وظیفه اصلی والدین تأمین معیشت خانواده و تربیت فرزندان است. بخش مهمی از این تربیت آماده کردن بچه‌ها برای قبول مسئولیت‌های بزرگ در آینده است.

سازمان‌دهی یک فرایند دوره‌ای است نه روزانه^۲. لذا مدیر خانواده بهتر است همه مسئولیت‌ها و کارهای موجود در خانه را روی کاغذ بنویسد و با مشورت اعضا به تقسیم کار بپردازد. البته پیش از تقسیم کار باید مطمئن شود که هر عضو خانواده به خوبی از عهده‌ی کارهایی که به او محول شده است برمی‌آید و گرنه باید آموزش ببیند، آموزشی علمی و زیر نظر مستقیم والدین.

با گذشت زمان به تدریج می‌توان به مسئولیت‌های فرزندان اضافه کرد و کارهای مهم‌تر و نسبتاً جدی‌تری بر عهده‌شان گذاشت^۳.

فعالیت ۱

آیا در خانواده شما وظایف مشخصی برای هر یک از اعضا مشخص شده است؟
اگر چنین است در جدولی پنج مورد از وظایف هر یک از والدین و فرزندان را در طول هفته مکتوب کنید. به نظر شما چه ویژگی‌هایی در هر یک از اعضای خانواده موجب شده است که این وظایف به آن‌ها اختصاص یابد؟

سازمان‌دهی، فرایندی است برای دستیابی به اهداف معین، یعنی کار میان افراد و گروه‌های مختلف تقسیم می‌گردد. به عبارت دیگر کار گروهی و تقسیم کارها موجب سازمان‌دهی و تفکیک امور می‌گردد. سازمان‌دهی نشان می‌دهد که هر کاری را چه کسی باید اجرا کند، چه زمانی و چگونه انجام دهد، زیر نظر چه کسی باشد و چه اختیاراتی به وی واگذار شود.

۱-۳ اهمیت تقسیم کار

فایول می‌گوید: تقسیم کار یکی از قوانین طبیعی است که منظور از آن به دست آوردن نتیجه بهتر است. هرچه عملیات سازمان توسعه یابد، اهمیت تخصص و تقسیم کار بیشتر می‌شود. در تقسیم کار باید از تمایلات طبیعی افراد استفاده کرد، زیرا افراد کاری را که از عهده انجام آن به خوبی برمی‌آیند، با میل بیشتری قبول می‌کنند و این عمل به کارآیی آن‌ها می‌افزاید. این تقسیم کار باید در اموری باشد که عرفاً به آن نیاز است. در اموری که فقط به خدمات یک نفر نیاز است تقسیم کار مفهومی ندارد^۱.

۲-۳ نحوه تقسیم کار در خانواده

در خانواده‌های امروزی که مانند ادارات، رئیس و مرئوس و بالادست و زیردست تعریف نمی‌شود،

۲. محمد رضا نظری، ۱۳۸۷؛ ص ۱۲۷

۳. عبدالحمید سروش، اسفند ۱۳۷۷ و فروردین ۱۳۷۸؛ ص ۵۲ و ۵۳

1. Gulick and Urwick(ed) papers on the science of Administration (New York: Institute of public Administration, 1937.p.4)

در جدولی که در فعالیت گذشته تهیه نمودید نظر خود را در خصوص نحوه عملکرد موفق یا ناموفق اعضا در مورد هر یک از وظایف محول شده در خانواده بیان کنید. مثلاً اگر وظیفه توجه به نظافت هفتگی اتومبیل بر عهده برادر بزرگتر شماست، آیا وی از عهده این مسئولیت به خوبی برمی آید؟ اگر جواب مثبت است آیا دلیل این موفقیت علاقه وی به رانندگی یا مواردی نظیر آن است؟ اگر خیر، به نظر شما چه دلایلی (به جز تنبلی یا فراموشی) ممکن است عامل این بی توجهی باشد؟ (هدف: هنجار در این فعالیت در می یابد که لازمه یک تقسیم کار موفق در مرحله اول توجه به توانایی ها و سلیق افراد است و در مرحله بعد آموزش مسئولیت پذیری است.)

۳-۳ رهبری در خانواده

رهبری، اصلی تفکیک ناپذیر از مدیریت است. همان طور که در بخش نخست گفته شد، رهبری یا فرماندهی یعنی هدایت و جهت دهی افراد در انجام دادن کار. نقش رهبر، به آموزگار یا معلم نزدیک است. راهنمایی اعضای هر سازمان بزرگ و کوچکی موجب افزایش مهارت های آنان می شود. لازمه اعمال درست رهبری، وجود ویژگی ها و توانایی های لازم (با توجه به نوع کاری که باید انجام شود) در شخص رهبر است. امام علی علیه السلام می فرماید: «ای مردم همانا سزاوارترین مردم به امر خلافت و رهبری امت تواناترین آنها بر اداره

آن و داناترین آنها به فرمان خداوند است»^۱. و نیز می فرماید: «آن کس که از عهده امور به درستی بر آید، شایستگی ولایت و رهبری را دارد»^۲.

رهبری و مدیریت خانواده تا زمانی که فرزندان به حدی برسند که دخالت مفید آنها در تصمیم گیری های خانواده امکان پذیر شود، تنها بر عهده خود والدین است تا برنامه های مشخص شده برای کل خانواده و نیز برای تک تک اعضا را با تصمیم گیری مناسب تحقق بخشند.^۳

روایت شده است که فرد بیماری خدمت پیامبر اکرم (ص) می رسد و برای درمانش یاری می طلبد و از ایشان طلب دوائی می کند. پیامبر به او می فرماید پاسخ را فردا خواهم داد. فردای آن روز پیامبر او را به نخوردن خرما توصیه می کنند. فرد می پرسد که چرا همان دیروز پاسخ را ندادید؟ پیامبر در جواب می فرماید: زیرا دیروز خود خرما خورده بودم و نمی توانستم تو را از خوردن آن منع کنم.

۱- «ایها الناس ان احق الناس بهذا الامر اقواهم علیه و اعلمهم بامر الله فیه» نهج البلاغه، خطبه ۱۷۲، ص ۵۵۸

۲- «من احسن الکفایه استحق الولایه» شرح غرر الحکم و درر الکلم، خوانساری، ج ۵، ص ۳۴۹، ح ۸۶۹۲

۳- ابراهیم رزاقی، ۱۳۸۹: ص ۴۴ و ۴۵- با تصرف و تلخیص

آزمون پایانی نظری واحد کارسوم

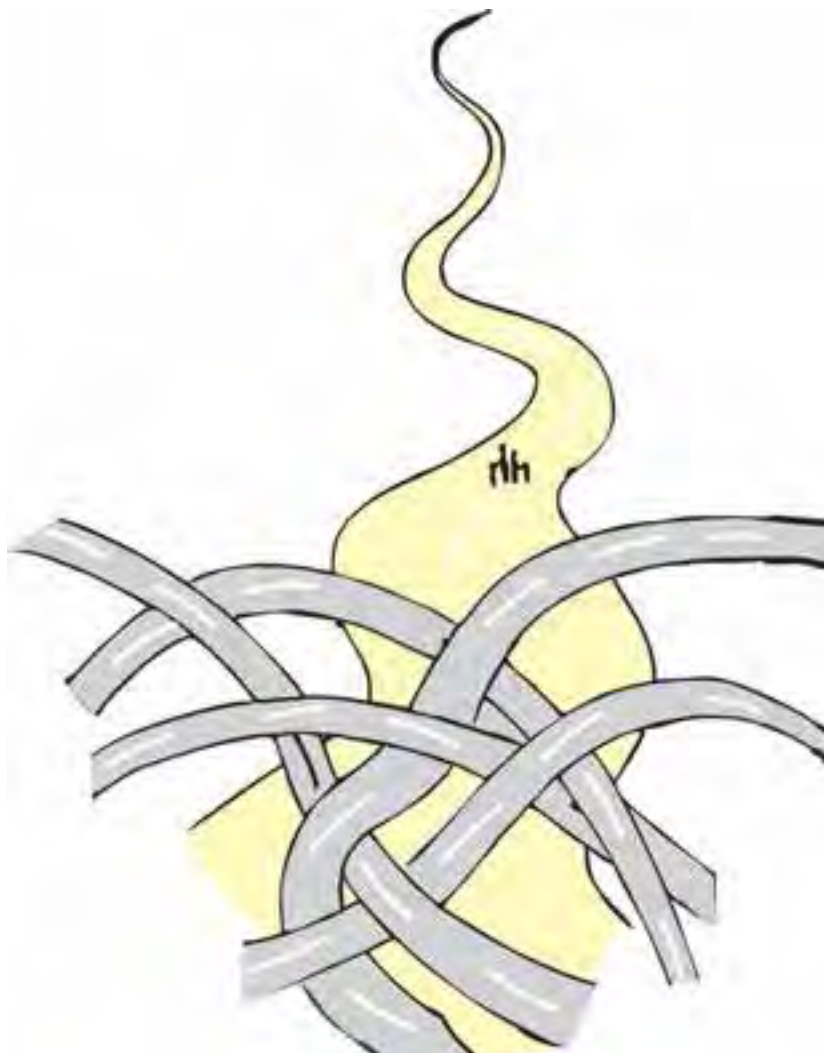
۱- سازمان‌دهی را تعریف کنید.

۲- اهمیت تقسیم کار در خانواده چیست؟

۳- منظور از نقش رهبری در مدیریت خانواده چیست؟

واحد کار چهارم

آشنایی با فرایند تصمیم‌گیری در مدیریت خانواده

هدف‌های رفتاری

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

- ۱- مراحل تصمیم‌گیری را بیان کند.
- ۲- اصولی را که باید تصمیم‌گیران رعایت کنند درک کند.
- ۳- با نحوه تهیه چک لیست ارزش‌یابی امور منزل، به منظور تصمیم‌گیری بهتر، آشنا شود.

پیش‌آزمون واحد کارچهارم

گزینه‌های صحیح را با علامت (*) مشخص کنید:

۱- مدیر ابتدا مسئله را حل می‌کند، سپس به تصمیم‌گیری می‌پردازد.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- آخرین مرحله تصمیم‌گیری مقایسه راه‌حل‌های موجود و انتخاب مناسب‌ترین گزینه است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- مهم‌ترین اصلی که در تصمیم‌گیری باید رعایت شود انطباق با اهداف است.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- تصمیم‌گیری‌هایی که قطعی نباشد و جایی برای تردید داشته باشند مناسب‌ترند.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- پندگیری از تجربه‌ها امری است بیهوده است، زیرا هر اتفاقی تنها یک بار روی می‌دهد.

☐ غلط

☐ صحیح

یادداشت می‌کنیم و سپس به ارزش‌گذاری هر یک می‌پردازیم.)

۴- مقایسه راه‌حل‌ها با هم و بررسی نتایج هر راه‌حل (با استفاده از فکر و تجربه خود و سایر اعضا، به بررسی و پیش‌بینی انتخاب‌های خود و دیگران می‌پردازیم.)

۵- انتخاب یک راه‌حل مناسب از بین همه راه‌حل‌ها (بهترین راه‌حل از میان سایر راه‌حل‌ها را به مرحله اجرا می‌گذاریم و تصمیم خود را عملی می‌کنیم.)

بیش‌تر بدانید

هنگامی که به دنبال راه‌حل‌های مختلف هستیم بهتر است ابتدا به سراغ راه‌حل‌های منفی برویم و آن‌ها را از فهرست خود حذف کنیم. زیرا همواره تشخیص دادن این که راه‌حلی به موفقیت نخواهد رسید آسان‌تر است از این که بخواهیم به دنبال راه‌حلی بگردیم که به موفقیت منجر می‌شود.

یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین ارکان مدیریت، که می‌تواند رمز شکست یا موفقیت مدیر باشد، «تصمیم‌گیری» است. تصمیم‌های صحیح و عاقلانه، امور مختلف گروه را نظام می‌دهد و حرکت و ارتقا به سوی اهداف را رقم می‌زند. چه بسا «تصمیم‌گیری دقیق» موجب کامل شدن سعادت انسان گردد، حضرت علی می‌فرمایند: «هنگامی که تصمیم با دقت همراه شود، سعادت کامل می‌شود»^۱.

تصمیم‌گیری فرایندی است که در شرایط مختلف مدیران تصمیمات متفاوتی می‌گیرند که با «مسأله‌یابی» ارتباط مستقیم دارد. تا یک مدیر مسئله‌یابی نکند و مسائل را نشناسد، نمی‌تواند آن را حل کند؛ لذا در تعریف تصمیم‌گیری باید بگوییم: «تصمیم‌گیری فرایندی را تشریح می‌کند که از طریق آن راه‌حل مسئله معینی انتخاب می‌گردد»^۲.

۴-۱ مراحل تصمیم‌گیری

تصمیم‌گیری درست و اصولی نیاز به مراحل زیر دارد:

- ۱- تشخیص و تعیین مسائل اساسی
- ۲- اولویت‌بندی مسائل مطرح شده
- ۳- یافتن راه‌حل ممکن برای مسئله شناسایی شده (بر اساس اطلاعات موجود، تمامی راه‌حل‌هایی را که به ذهن می‌رسد، چه خوب و چه بد،

۱- «إذا اقترن العزم بالحزم كملت سعادة» غررالحکم و درر الکلم، ص ۴۷۴

۲- علی رضائیان، ۱۳۸۵: ص ۵۷

تصور کنید عید نوروز در پیش است و خانواده در حال بررسی گزینه‌های متفاوتی برای گذران تعطیلات است. دو گزینه پیش روی خانواده است: مسافرت چند روزه به مقصدی دیگر یا ماندن در شهر یا روستای خود و گشت و گذار در داخل و اطراف آن. با توجه به مراحل تصمیم‌گیری، فرایندی را که طی می‌شود تا به یکی از دو گزینه فوق منجر شود، مکتوب کنید.

۲-۴ اصولی که باید در تصمیم‌گیری رعایت

شود

۱) هدف‌گذاری در زندگی: مقدمه تصمیم‌گیری، تعیین هدف است. به عبارت دیگر، افرادی که اهداف کوتاه مدت و بلند مدت خود را در کلیه شئون زندگی مشخص کرده باشند، راحت‌تر تصمیم می‌گیرند و در تصمیم‌گیری کم‌تر دچار شک و تردید می‌شوند.

۲) عاقبت‌اندیشی و دوراندیشی: هنگام تصمیم‌گیری باید به عواقب و جوانب امر بیندیشیم و نتایج آینده آن را لحاظ کنیم. «عاقبت‌نگری» در کارها که در واقع داشتن نگرشی عمیق به آینده است، از اصل «آینده‌نگری» سرچشمه می‌گیرد و این اصل از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

۳ - ابهام زدایی: یکی از وظایف مدیر جهت ایجاد هماهنگی این است که از هرگونه حرکتی که به این هماهنگی ضربه بزند، قاطعانه بپرهیزد. مدیر موفق کسی است که از هرگونه حرکت و اعمال

ابهام‌آور و شبهه‌انگیز در محیط ممانعت و پیش‌گیری کند و اجازه ندهد رفتار و گفتار مشکوک و چند پهلو مجموعه موفق او را به انحطاط بکشد و ذهن اعضا را مغشوش سازد. ابهامات و شبهات ایجاد شده قطعاً در تصمیمات مدیر مؤثر واقع خواهد شد. دانشمندی^۱ معتقد است اگر زبان شما دقیق و روشن نباشد به طور کامل مفهوم نخواهد شد و در نهایت کار مورد نظر شما انجام نمی‌شود و ناقص باقی می‌ماند.

۴) قاطعیت: قاطعیت به معنی فیصله دادن به امور و حل مشکلات است و البته این امر با لجبازی و یکدندگی تفاوت دارد. برخی قاطعیت را پافشاری بیش از حد و «انعطاف ناپذیری» و برخی دیگر آن را سخت‌گیری می‌دانند.^۲

۵) مشورت: «مشورت» از ماده «شور» به معنای استخراج رای و نظر صحیح است. مزایای مشورت بسیار زیاد است از جمله: بهره‌بردن از عقل و تجربه دیگران، احترام به شخصیت دیگران، کاهش خطر، ترغیب افراد برای همکاری، ایجاد هماهنگی صمیمانه و مشارکت در عقل دیگران و به دست آوردن رای صحیح. در این خصوص حضرت امیر علیه السلام فرموده‌اند: «در اسلام مشاور و مشورت گیرنده حقوق متقابلی دارند.» محفوظ بودن حق تصمیم برای سرپرستان و شیوه مشورت از جمله اموری است که لازم است به آن‌ها توجه شود.^۳ مشاور باید

۱- کنفوسیوس دانشمند بزرگ چینی
۲- فائزه عظیم زاده اردبیلی، شماره ۲۰- با تصرف و تلخیص
۳- رساله حقوق امام سجاده (ع)

عادل، دل‌سوز و با تجربه باشد. انسان‌های بخیل و حریص و ترسو نباید طرف مشورت قرار گیرند. چنانکه امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «از انسان دانا اطاعت کن تا بهره‌مند شوی»^۱.

۶) مشارکت دادن سایر افراد: هر چه مشارکت افراد خانواده در تصمیم‌گیری‌ها بیشتر باشد، تصمیمات مناسب‌تری گرفته می‌شود. اصولاً مشارکت والدین و فرزندان در فعالیت‌ها با میزان رضایت‌مندی و خشنودی آن‌ها رابطه مستقیمی دارد. با مشارکت بیشتر اعضا، افراد خانواده از تصمیم‌های گرفته شده خشنودتر خواهند بود. زیرا اگر هر عضو خانواده دریابد که همه یا بیشتر اعضا در اتخاذ تصمیم مشارکت داشته‌اند، به پذیرش تصمیمات گرفته شده تمایل بیشتری نشان می‌دهد و نیز احساس تعهد بیشتری نسبت به آن پیدا می‌کند.^۲

۳-۴ آموختن از تجربیات

تصمیم‌گیری‌ها باید بر مبنای فرایندی صورت گیرد که هم شناسایی و هم به دست آوردن آن‌ها اثر بخش باشد. چنین شیوه‌ای سبب می‌شود که تصمیم‌گیری منشأ تجارب، دانش‌ها، اعتقادات و خواسته‌های جدید شود. در اینجا ذکر این نکته مهم است که خواسته‌ها منشأ تصمیم‌گیری باشند نه آن که نتیجه به دست آمده از تصمیم‌گیری، مخالف تمایل

اولیه شما باشد^۳. بدیهی است هر چه تجربه بیشتری کسب کنیم، تفکر درباره اهداف مان ساده‌تر و نتایج آن لزوماً بهتر خواهد شد. در واقع مدیر باید سعی کند همواره در زندگی با سه نکته همراه باشد:

۱- شناخت و شناسایی فرصت‌های تصمیم. آیا بهترین زمان تصمیم‌گیری در مورد موضوع مورد نظر زمان کنونی است؟ آیا تاکنون اتفاق افتاده است که پس از تصمیم‌گیری در مورد موضوعی به این نتیجه رسیده باشید که لزومی نداشت هم اکنون آن تصمیم را می‌گرفتید؟

۲- ابداع گزینه‌های بهتر برای موضوع مورد تصمیم‌گیری. آیا ملزم هستیم که همیشه یک نوع فکر کنیم؟ یا می‌توانیم ذهنمان را باز بگذاریم و با نگاهی جزئی‌تر، به راه‌حل‌های متنوع‌تری دست یابیم.

۳- تدوین مجموعه‌ای پایدار از اصول راهنما برای زندگی. می‌توانیم دفتر خاطرات مربوط به تجربیات خود را تهیه کنیم. فکر کنید اگر مادرتان تصمیم‌گیری‌ها و تجربه‌های زندگی خود را در شرایط مختلف مکتوب می‌کرد و اکنون شما آن را مطالعه می‌کردید چه گنجینه‌ی عظیمی در اختیار داشتید.

۳- ا.ج.بی. گلات، ۱۳۷۶: ص ۳۳

۱- «اطع العاقل تغم» غرر الحکم و درر الکلم، ص ۵۶
۲- مشارکت اعضای خانواده در تصمیم‌گیری‌ها، ماهنامه پیام زن، شماره ۱۶۲

۴-۴ ارزش‌یابی امور منزل قبل از اجرا (مرحله تصمیم‌گیری)

فعالیت ۳

فرض کنید قصد دارید در تعطیلات آخر هفته میزبان ده نفر از دوستانتان در منزل باشید. به عنوان مدیر این برنامه، اولین قدمی که برمی‌دارید چیست؟ قطعاً پیش از آن که چنین تصمیمی بگیرید اموری نظیر ضرورت این مراسم، رضایت سایر اعضای خانواده، هزینه میزبانی و سایر موارد را خوب بررسی می‌نمایید و سپس تصمیم‌گیری می‌کنید. فرم زیر نمونه کاملی از چنین بررسی‌هایی است.

فعالیت ۲

بسیاری از ما از دوران کودکی تاکنون آرزوهای متنوعی درباره‌ی شغل آینده‌مان داشته‌ایم که در هر مقطعی تغییر کرده است. به نظر شما علت چیست؟

جدول ۱-۴ نمونه چک لیست ارزش‌یابی امور منزل قبل از اجرا

برنامه مورد نظر: میزبانی ده نفر از دوستان به صرف ناهار				
ترتیب	گزاره‌ها	توضیحات	تائید	عدم تائید
۱	ضرورت و مناسبت برنامه	به مناسبت اتمام درس و دریافت مدرک کار و دانش	☒	
۲	تاریخ	اواخر این هفته روز قبل از مهمانی خانوادگی مادرم تا هم منزل را برای هردو مهمانی مرتب کنیم و هم از میوه های اضافه آمده در برنامه روز بعد استفاده شود	☒	
۳	فضای مورد نیاز برای این تعداد	سر میز ناهار خوری که جا نمی شویم اما اگر سفره را وسط اتاق پذیرایی پهن کنیم جا می شود	☒	
۴	انتخاب وعده (ناهار یا شام)	چون مهمانی دخترانه است وعده ناهار را ترجیح می‌دهم تا دوستانم موقع بازگشت، به تاریکی شب بر خورد نکنند	☒	
۵	حضور سایر اعضای خانواده	دوست دارم خواهرم حضور داشته باشد، اما سر کار است	☒	
۶	وضعیت نظافت منزل	اوضاع پرده ها خوب نیست. اما برای نظافت پنجره‌ها و شستن پرده‌ها فرصت نداریم	☒	
۷	هزینه مورد نیاز برای غذا و پذیرایی میان وعده	ناهار: چلو+ قرمه سبزی+ سالاد الویه+دوغ=(حدوداً A تومان) میان وعده: میوه (۳ نوع از هر کدام ۱۰ تا) + چای و کیک خانگی=(حدوداً B تومان)	☒	
۸	نحوه دعوت از مهمانان	به صورت تلفنی. ۴ روز فرصت دارم	☒	
*	جمع بندی	ظاهراً به مشکل عمده‌ای برخورد نخواهیم خورد	☒	

فعالیت ۴

فرض کنید خانواده شما در تعطیلات نوروز قصد برنامه‌ریزی برای مسافرتی سه روزه به یکی از شهرهای ایران دارد. فرمی مشابه فرم فعالیت ۱ تهیه کنید و کلیه اموری را که پیش از چنین تصمیمی خانواده به آن می‌اندیشد، فهرست کنید.

مثال فوق به منظور آشنایی با نحوه ریز بینی به مسائل در هنگام تصمیم‌گیری است. ممکن است هر خانواده‌ای به شیوه‌ی خود برای هر برنامه‌ای تصمیم‌گیری کند اما آنچه مدیران همه خانواده‌ها باید مورد ملاحظه قرار دهند نگاه همه جانبه و دقت کافی پیش از اجرای برنامه است. به نظر شما چه مسائل دیگری در جدول فوق از قلم افتاده است؟

آزمون پایانی نظری واحد کار چهارم

- ۱- مفهوم تصمیم‌گیری را توضیح دهید.
- ۲- مراحل تصمیم‌گیری درست و اصولی را نام ببرید.
- ۳- اصولی را که باید در تصمیم‌گیری به آن‌ها توجه شود، نام ببرید.
- ۴- منظور از اصل ابهام‌زدایی در تصمیم‌گیری چیست؟
- ۵- سه نکته کلیدی که مدیران موفق هنگام تصمیم‌گیری مورد توجه قرار می‌دهند، چیست؟
- ۶- ارزش‌یابی امور منزل قبل از اجرا به چه معناست؟

واحد کارپنجم

آشنایی با اصول و نحوه کنترل و نظارت بر امور منزل

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

- ۱- مفهوم ارزش‌یابی و کنترل فعالیت‌ها و امور منزل را توضیح دهد.
- ۲- با نحوه تهیه چک لیست ارزش‌یابی امور منزل پس از اجرا آشنا شود.
- ۳- با نحوه تهیه چک لیست ارزش‌یابی وضعیت عملکرد اعضای خانواده آشنا شود.
- ۴- لزوم مدیریت و کنترل استفاده از وسایل ارتباط جمعی در خانواده را بیان کند.

پیش آزمون واحد کار چهارم

گزینه‌های صحیح را با علامت (*) مشخص کنید:

۱- مدیریت و نظارت دو حوزه کاملاً از هم جدا هستند.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- مدیر برای نظارت خویش در هر مرحله به دریافت آگاهی از چگونگی انجام هر کار نیازمند است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- ارزش‌یابی تنها پس از انجام کارها صورت می‌گیرد.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- نیازهای عصر کنونی ارتباطات با گذشته فرق دارد. لذا باید از هر نوع اطلاعات و دانشی استقبال کنیم.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- برای درس گرفتن از تجربیات لازم است پس از هر فعالیتی نحوه انجام آن را به دقت بررسی کنیم.

☐ غلط

☐ صحیح

مدیر برای نظارت خویش در هر مرحله از فعالیت به دریافت اطلاعات و آگاهی از چگونگی انجام کار نیازمند است. وی با دریافت نشانه‌ها و اطلاعات و تحلیل و مقایسه آن‌ها با هدف، درستی انجام کار را در هر گام بررسی می‌کند. اگر کار انجام شده در راستای هدف باشد، این خود دلیلی بر لزوم ادامه به کارگیری همان راهکارها و شیوه‌های قبلی با همان عضو خانواده یا هر مجموعه هدف‌دار دیگری است. اگر چنین نباشد مدیر باید در مرحله نخست علت را بیابد و در مرحله بعد چاره‌ای بیندیشد. مدیر، بسته به علل گوناگون ناهم‌خوانی نتایج با اهداف، با مشورت سایر اعضا تدابیری را اتخاذ می‌کند. ممکن است علت، نداشتن مهارت کافی باشد یا ناآشنایی قبلی با فعالیت مورد نظر. در چنین شرایطی مدیر خانواده باید به فکر راهی برای فراهم آمدن شرایط آموزش و آموختن باشد. ممکن است نداشتن صلاحیت سنی یا جنسی فردی که وظیفه به او واگذار شده است دلیل دیگری بر نتایج دور از انتظار باشد. در این صورت نیز مدیر باید سریع‌تر به اصلاح تقسیم وظایف پردازد یا ممکن است بی‌مسئولیتی یا بی‌توجهی و فراموشی افراد علت بوده است که باید با آن برخورد قاطع اما اصولی شود.

با توجه به مراحل ذکر شده، برای نظارت مؤثر سه شرط لازم است:

نخست اینکه نظارت با سرعت توأم باشد؛ بهترین

در دانش مدیریت از وظایف عمده مدیران توجه به اصل نظارت و آگاهی از نحوه عمل و میزان پیشرفت کار افراد هر سازمان است. به نظر شما والدین شما بر امور منزل نظارت دارند؟ سختی‌های کار یکدیگر را می‌شناسند؟

۱-۵ مفهوم ارزش‌یابی، نظارت و کنترل در

خانواده

نظارت به معنای روش یا وسیله‌ای است که درستی انجام امور را در مقایسه با طرح، برنامه و یا تصمیم گرفته شده بررسی می‌کند. به بیانی دیگر این مرحله عبارت است از توجه به نتایج کار و مقایسه و تطبیق بین آنچه هست و آنچه که باید باشد. مدیریت خانواده باید فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده را مدام مورد بررسی و ارزش‌یابی قرار دهد. در حوزه تربیت، ممکن است روش تربیتی‌ای که والدین در پیش گرفته‌اند با نتایج مورد انتظار فاصله گرفته باشد. مثلاً خانواده انتظار داشته است فرزند دخترشان در ۱۷ سالگی به واسطه آموزش‌های ایشان و نیز مدرسه و جامعه، نسبت به امور اخلاقی و دینی حساسیت بیشتری نشان دهد اما نتیجه تاکنون باب میل والدین نبوده است. در چنین شرایطی لازم است هر چه سریع‌تر برنامه‌های تربیتی خود را مورد بازبینی قرار دهند و در صورت نیاز به یادگیری اصول تربیتی مناسب‌تری اقدام کنند. بی‌توجهی خانواده‌ها به کنترل و نظارت مکرر، زیان‌های جبران‌ناپذیری به خانواده وارد می‌آورد.

خانواده‌تان برگزار شده است و شما اکنون در پی بررسی نقاط قوت و ضعف برنامه‌اید. فرم زیر نمونه‌ای از چک لیست ارزش‌یابی است که به شما کمک می‌کند با دقت و ریز بینی، به برنامه نگاهی دوباره بیندازید و ریشه‌یابی کنید تا نقاط مثبت را تقویت و نقاط منفی را برای برنامه‌های آتی بر طرف کنید.

زمان برای کنترل امور، همزمان با انجام فعالیت است. به تعویق انداختن نظارت، گاهی آن را به فراموشی می‌سپارد و یا کارکرد آن را کم رنگ می‌سازد.

دوم اینکه نتایج نظارت مورد بررسی، پیگیری و ریشه‌یابی قرار گیرد و سرانجام این که نظارت با تدابیری همراه باشد که از تکرار نارسایی جلوگیری کند. البته نباید فراموش کرد که کنترل و نظارت، اگر اصولی و همراه با عطف و مهربانی نباشد مشکل‌ساز می‌شود. روحیه لطیف‌تر دختران، بازیگوشی بیشتر پسران، مشغله‌های زیادتر هر یک از والدین، اتفاقات غیرمنتظره و غیر آن‌ها، همگی باید در کنترل و ارزش‌یابی مورد توجه قرار گیرند. حتی در بسیاری از مواقع مدیر باید از خطاها و لغزش‌های افراد زیر مجموعه، به خصوص همسرش، چشم پوشی کند و بالاتر از آن خود را به متوجه نشدن بزند. روایت است که، بهترین عمل شخص کریم این است که خود را از آنچه می‌داند غافل نشان دهد^۱.

۳-۵ ارزش‌یابی امور منزل پس از اجرا

در فعالیت شماره ۱ واحد کار چهارم چک لیستی ارائه شد که مدیر خانواده به کمک آن برای برنامه مهمانی تصمیم‌گیری کند. پس از اجرای هر برنامه‌ای مدیریت آن باید به ارزیابی عملکرد و نحوه اجرای امورپردازد. همان‌طور که اشاره شد، این امر دو هدف را دنبال می‌کند: نظارت بر صحت انجام کار و بهبود عملکردها. فرض کنید برنامه مهمانی شما به کمک

۱- «من اشرف اعمال الکریم غفلته عما یعلم» میزان الحکمه، ج ۳؛ ص ۲۲۸۷؛ به نقل از احمد حیدری، ۱۳۸۴

جدول ۵-۱. نمونه چک لیست ارزش‌یابی امور منزل پس از اجرا

برنامه مورد نظر: میزبانی ده نفر از دوستان به صرف ناهار روز ۴شنبه				
ردیف	امور مربوط به برنامه	توضیحات	وضعیت اجرا	
			ضعیف	متوسط خوب
۱	زمان برگزاری	خوب بود اما برای مهمانی خانوادگی روز بعد کمی خسته‌ایم	☒	
۲	فضای مورد نیاز	جا شدیم اما به سختی!	☒	
۳	وعده غذای انتخابی	به جز زهرا و مهدیه که کلاس داشتند بقیه راضی بودند. چون از روز قبل مواد اولیه خورشت را تهیه کرده بودم، برای آماده کردن غذا هم وقت کم نیاوردیم	☒	
۴	دعوت از مهمانان	دیر اقدام کردم	☒	
۵	کیفیت میوه‌های خریداری شده	چون برادرم صبح زود برای خرید به بازار روز رفته بود همه میوه‌ها تازه بودند	☒	
۶	تناسب حجم مواد خریداری شده با تعداد مهمان‌ها	زیاد بود. لزومی نداشت از هر قلم به تعداد مهمان‌ها بخریم تا جلوی هر مهمان یک بشقاب از تمام میوه‌ها بگذاریم. پذیرایی دیس میوه هم می‌توانست کفایت کند	☒	
۷	کیفیت غذا	چه قدر خوب شد که از مشاوره مستقیم مادرم استفاده کردم!	☒	
۸	و...			

فعالیت ۱

چه نتایج دیگری از چک لیست نمونه فوق برداشت می‌کنید؟ (هدف: ذهن هنر جو باید از هر گزاره‌ای دریافتی داشته باشد، به این معنا که ممکن است در نگاه اول نتیجه‌گیری خاصی از چک لیست‌ها برداشت نشود اما با توجه به شرط پیگیری و ریشه‌یابی در نظارت و کنترل امور منزل، هیچ نتیجه‌ای اتفاقی بدست نیامده و معمولاً علتی در پشت آن وجود دارد که باید شناخته شود.)

چک لیست فوق، علاوه بر آن که کیفیت اجرای برنامه را به طور کلی نشان می‌دهد، تجربه‌های حاصل از برنامه را در ذهن مدیر حک می‌کند. مثلاً متوجه می‌شود در صورت انتخاب شیوه پذیرایی "سفره روی زمین"، تعداد مهمان‌ها نباید از ده نفر بیشتر باشند و در غیر این صورت باید شیوه دیگری اتخاذ کند نظیر پذیرایی سلف سرویس. یا تجربه این مراسم به او می‌آموزد که اگر تعداد اعضای کمکی خانواده کافی باشد، برگزاری دو مراسم پشت سر هم به دلیل صرفه‌جویی اقتصادی و نیروی انسانی بالا، مناسب است.

فعالیت ۲

در مورد مسافرتی که در فعالیت ۲ واحد کار پیشین تصمیم‌گیری کردید، چک لیستی تهیه نمائید و تمام اموری را که در حین این مسافرت خیالی با آن مواجه شده و تصمیم‌گیری کرده‌اید در فرمی مشابه فوق وارد کنید. (هدف: تمرین تهیه چک لیست ارزش‌یابی امور منزل)

۴-۵ ارزش‌یابی عملکرد

برخی اوقات هدف از نظارت امور منزل، ارزیابی و کنترل عملکرد هر یک از اعضای خانواده است. از آنجا که از اهداف تشکیل خانواده، تعالی همه جانبه اعضاست، مدیر باید هر چند وقت یک بار مسئولیت‌پذیری و توان اجرایی اعضای خانواده را بررسی کند تا با نقاط ضعف و قدرت هر عضو آشنا شود و در صدد بهبود آن‌ها برآید.

مثال زیر نشان می‌دهد چگونه می‌توان عملکرد اعضای خانواده را در برگزاری مهمانی روز چهارشنبه ارزش‌یابی کرد؟ همان‌طور که مشاهده می‌شود می‌توان به موارد الف، ب و جیم از ۱ تا ۳ نمره داد. به این صورت که ۱=ضعیف، ۲=متوسط، ۳=خوب باشد. سپس با جمع افقی نمرات هر ردیف، نمره کل اختصاص یافته به آن فعالیت مشخص می‌شود.

جدول ۲-۵ نمونه چک لیست ارزش یابی وضعیت عملکرد اعضای خانواده

برنامه مورد نظر : مهمانی خانوادگی شب جمعه									
ردیف	امور منزل	مسئول	تناسب واگذاری امور به افراد	صحت انجام کار	مسئولیت پذیری	نمره کل	ضعیف (۳ و کمتر)	متوسط (بیشتر از ۳ و کمتر و مساوی ۶)	خوب (بیشتر از ۶)
۱	دعوت از مهمان ها	مادر	۳	۳	۳	۹			☒
۲	کیفیت میوه های خریداری شده	پدر	۳	۲	۳	۸			☒
۳	کیفیت غذای طبخ شده	دختر	۲	۲	۳	۷			☒
۴	گردگیری و جاروی اتاق ها	دختر	۲	۲	۲	۶		☒	
۵	نظافت درب کابینت ها	پسر	۲	۲	۲	۶		☒	
۶	پذیرایی میوه از مهمان ها	پسر	۳	۱	۱	۵		☒	
۷	تزئین و چیدمان سفره	مادر	۳	۳	۳	۹			☒
۸	شستن ظروف	دختر به کمک مهمان ها	۳	۳	۳	۹			☒

در پذیرفتن مسئولیت های بیشتر در این زمینه، برای تمرین بیشتر است و مدیران خانواده باید از این پس اعتماد به نفس بیشتری به او دهند. اما پسر خانواده در پذیرایی خوب عمل نکرده است و باید بررسی شود که علت چیست. مثلاً آیا او از این کار خوشش

مدیر خانواده نمونه چک لیست مذکور را در هر برنامه ای یا طی هر بازه زمانی می تواند تهیه و از نتایج آن استفاده کند. به طور مثال، با وجود انتظار مادر از دختر خانواده، نمره اکتسابی او در طبخ غذا برای مهمانی، ۷ شده است و این به معنی آمادگی او

فعالیت ۴

در صورتی که خواهر یا برادر کوچک‌تر دارید یا در خانواده‌های نزدیکانتان، پنج مورد از ابزارهای ارتباطی نوینی که امروزه آن‌ها در اختیار دارند اما شما در زمان کودکی در اختیار نداشتید، نام ببرید. (هدف: هنر وجود در ابتدای این واحد مفهوم پویایی محیط را درک کند.)

وسایل ارتباط جمعی هر روز اطلاعات بسیاری را در محیط وارد می‌کنند و اعضای خانواده را تحت‌تاثیر خود قرار می‌دهند. حداقل یکی از موارد روزنامه‌ها، مجلات، رادیو، تلویزیون یا اینترنت به نوعی عضو مؤثر تمام خانواده‌های امروزی شده است.

متفکران علم مدیریت معتقدند مجموعه‌ای امکان ادامه حیات در چنین محیط پویا و در حال تحولی را دارد که در هر مقطعی بتواند خود را با محیط تطبیق دهد و نیازهای اعضا را، با توجه به تغییرات محیط، شناسایی کند.

در خانواده، مدیران باید در برابر متن و محتوای صوتی و تصویری رسانه‌های گروهی، و نیز در برابر کسانی که به مطالعه آن‌ها می‌پردازند، به آن‌ها نگاه می‌کنند، پی‌گیر آن‌ها هستند و آن‌ها را می‌شنوند و از آن‌ها لذت می‌برند، درک عمیقی داشته باشند. زیرا می‌توان با شناخت بیشتر اثرات و نفوذهای آن، بهره بیشتری را دریافت کرد.

بسیاری از والدین مدعی‌اند که به منظور درک بیشتر محیط پیرامون، خود را در معرض انواع رسانه‌ها با

نمی‌آید یا اینکه خجالت می‌کشد. پدر باز هم در خرید میوه دقت کافی نداشته و اندازه میوه‌ها بزرگ اما تعدادشان کم بوده است.

فعالیت ۳

طی هفته گذشته در خانواده شما فعالیت‌های متعددی صورت گرفته است. چک لیستی تهیه کنید و در آن وضعیت عملکرد هر عضو خانواده را در حداقل پنج وظیفه محول شده به آن‌ها بررسی کنید.

۵-۵ مدیریت بهره‌گیری از وسایل ارتباط جمعی

والدین ما هرگز به طور یقین پیش‌بینی نمی‌کردند که به طور مثال تلویزیون با چه سرعتی پیش خواهد رفت و گسترش پیدا خواهد کرد و دنیای ارتباطات با چه سرعتی همه جا را فرا خواهد گرفت تا آنجا که از کنترل خانواده، مدرسه و جامعه خارج شود. امروزه روشن است که دنیای ارتباطات از اختیار ما خارج و در دست گروه‌هایی است که به دلایل تجاری و فرهنگی ذی‌نفع هستند.

هر نوع گرایشی قرار می دهند تا با آگاهی از نظرات گوناگون بر عمق نگاهشان به مسائل افزوده شود. این ایده در حوزه علم و دانش پسندیده است آن هم در صورت رعایت شرط احتیاط. کمترین مشکل تعمیم چنین نگرشی به استفاده بدون مرز از رسانه در خانواده این است که اعضای خانواده به شناخت ناقص خود توجه ندارند و ذهن خود را درگیر هر گونه اطلاعاتی می کنند که از صحت داشتن یا نداشتن آن تا حدود زیادی عاجزند.

فعالیت ۵

با صحبت کردن با پنج کودک دبستانی در اطرافتان به نیازها و آرزوهای آنان گوش دهید و درباره آن گزارشی تهیه کنید. تفاوت افکار آنها را با زمان کودکی خود چگونه ارزیابی می کنید؟

آزمون پایانی نظری واحد کار پنجم

- ۱- مفهوم نظارت و کنترل در مدیریت به چه معناست؟
- ۲- شروط لازم برای نظارت موثر چیست؟
- ۳- آیا مدیر خانواده می تواند از خطای اعضای خانواده در مرحله نظارت و ارزشیابی چشم پوشی کند؟
- ۴- منظور از ارزشیابی عملکرد اعضای خانواده چیست؟
- ۵- مدیران خانواده چگونه می توانند خانواده را به سمتی پیش ببرند که بهره بیشتری از رسانه های گروهی دریافت کنند؟

پیوست ها

پاسخنامه‌های پیش آزمون‌ها

نام واحد کار	پرسش ۱	پرسش ۲	پرسش ۳	پرسش ۴	پرسش ۵
اول	غ	ص	غ	ص	غ
دوم	غ	غ	ص	ص	ص
سوم	ص	غ	غ	-	-
چهارم	غ	ص	ص	غ	غ
پنجم	غ	ص	غ	غ	ص

واحد کار اول

آن کارها، هماهنگی ایجاد کند تا موجب اختلال یک کار در کار دیگر نشود.

نظارت و کنترل: روش یا اقدامی است که درستی انجام امور یا وظایف را در مقایسه با طرح یا برنامه مصوب بررسی می‌کند. به عبارت دیگر مدیر به وسیله اعمال اقدامات کنترلی متوجه می‌شود که به چه میزان اهداف مورد نظرش تحقق یافته است.

۴- در شرایط خاص و بحران‌ها نقش مسئولیت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری دو چندان می‌شود.

۵- مهارت فنی: عبارت است از تجربه، آموزش و کارآموزی و به کارگیری دانش‌ها، فنون، ابزارها و تجهیزات برای انجام کار در زمینه‌ای معین و مشخص.

مهارت شناختی: قوای کلی نگری، آینده‌نگری و همه جوانب را دیدن.

مهارت انسانی: توانایی در تشخیص شایستگی افراد بر انجام وظیفه محوله، شناخت عوامل انگیزه دهنده و کاربرد رهبری در مدیریت.

۶- مهارت انسانی که به شناخت افراد خانواده و چگونگی ایجاد انگیزه در آن‌ها برای تحقق اهداف گوناگون کمک می‌کند.

۱- مدیریت عبارت است از علم و هنر برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، نظارت، کنترل، هماهنگی و رهبری فعالیت‌های دسته جمعی عده‌ای از افراد برای رسیدن به هدف‌های مشترک.

۲- مدیریت مستبدانه، مدیریت آزادانه، مدیریت مشورتی

۳- برنامه‌ریزی: طراحی مسیر حرکت برای دستیابی به فعالیت‌های پیش‌بینی شده بر اساس محدودیت‌های موجود.

سازمان‌دهی: فراهم آوردن همه اموری که بتوانند در جهت انجام آن کار مفید واقع شوند.

به عبارت دیگر سازمان‌دهی فرآیندی است که طی آن تقسیم کار میان افراد و گروه‌های کاری و هماهنگی میان آن‌ها به منظور کسب اهداف صورت می‌گیرد.

رهبری: هدایت و جهت‌دهی افراد در انجام دادن یک کار.

هماهنگی: هماهنگی موقع در کنار هم قرار گرفتن وظایف یا کارهای مختلف معنا و کاربرد پیدا می‌کند. به عبارت دیگر زمانی که مدیر می‌بایست دو یا چند کار را در یک مسیر به انجام برساند لازم است تا در هنگام برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی و رهبری

واحد کار دوم

۱- حیوان فقط در زمان حال زندگی می‌کند، اما انسان در سه زمان گذشته، حال و آینده، انسان با تجزیه و تحلیل رویدادهای گذشته برای زمان حال برنامه‌ریزی کرده و آینده را رقم می‌زند.

۲- برنامه‌ریزی بلندمدت: برنامه‌هایی که در راستای اهداف کلان و بلندمدت طرح‌ریزی می‌شود و در بازه زمانی بلندتری نسبت به سایر برنامه‌ها به سرانجام می‌رسند.

برنامه‌ریزی میان مدت: با جزئی‌تر نمودن اهداف و برنامه بلندمدت، اهداف و برنامه‌های میانی به دست می‌آیند.

برنامه‌ریزی کوتاه مدت: طراحی مسیر دستیابی به اهداف کوچک، فوری و با محدودیت زمانی بیشتر، برنامه‌ریزی کوتاه مدت می‌باشد. برنامه‌ریزی کوتاه مدت شامل برنامه‌های ماهانه، هفتگی، روزانه و حتی ساعتی می‌شود.

برنامه‌ریزی اضطراری: حوادث غیر مترقبه و اتفاقات ناگهانی نیازمند برنامه‌ریزی موقت و آنی است تا زمانی که اوضاع به شرایط عادی باز گردد.

۳- تعیین اولویت فعالیت‌ها، برنامه‌ریزی فرصت‌ها و اجرای برنامه.

۴- پس از پیش بینی تقریبی کلیه کارها و وظایف روزانه و هفتگی و تعیین اولویت اجرای هر کدام، فرصت‌هایی را که در طول روز در اختیار داریم به سه یا چهار بخش تقسیم می‌کنیم. ابتدا کارهای با

بیشترین اهمیت و دارای اولویت اول را در برنامه هفتگی جای می‌دهیم و سپس با توجه به فرصت‌های باقی مانده، کارهای بعدی را با لحاظ درجه اولویت در زمان‌های خالی می‌گنجانیم. در این میان توجه به علاقه‌مندی و نیز قابلیت انعطاف‌پذیری مهم است.

۵- بنابر میزان درآمد ساعتی نان‌آوران خانواده می‌توان هزینه مالی پرداختن به هر یک از فعالیت‌های خانگی نظیر اتوکردن، شستن پرده‌ها، آشپزی و... را تعیین نمود و با توجه به عرف و فرهنگ جامعه و در صورت داشتن صرفه اقتصادی می‌توان برخی از این امور را به دیگری سپرد مانند اتوشویی و رستوران. مادران شاغل هنگام اولویت‌بندی فعالیت‌ها می‌بایست حقوق فرزندان بر خود را نظیر شیر دادن، مراقبت، تعلیم و تربیت را جزو اولویت‌های اول لحاظ کنند. و همچنین مشاغل یا ساعات شغل خود را به گونه‌ای انتخاب یا تنظیم کنند که محل اولویت‌های مقدم در زندگی زناشویی و خانوادگی نشود و به رابطه‌ی همسری یا مادر - فرزندی آسیب نرساند.

۶- ۱) اهداف باید روشن و قابل فهم باشند. ۲) برنامه به آسانی اجرا شود و کلیه جنبه‌های عملیاتی را در بر داشته باشد. ۳) برنامه‌ریزی باید کاملاً متعادل و در عین حال قابل انعطاف باشد. ۴) دارای محدوده‌ی زمانی باشد. ۵) با همکاری همه‌ی اعضا تهیه شود. ۶) در برنامه‌ریزی کلیه جنبه‌های انسانی، اخلاقی، تربیتی و مادی در نظر گرفته شده باشد.

واحد کار سوم

۱- سازمان‌دهی فرایندی دوره‌ای است که برای دستیابی به اهداف معین، کار میان افراد و گروه‌های مختلف تقسیم می‌گردد.

۲- تقسیم کار در جهت به دست آوردن نتیجه‌ی مطلوب‌تر است، در اموری که به خدمات بیش از یک نفر نیاز است و یا در زمانی که با چند نوع کار و فعالیت مواجه هستیم، موضوع تقسیم کار مفهوم پیدا می‌کند. بنابراین تقسیم کار در خانواده نیز که حداقل دارای دو عضو و مشتمل بر فعالیت‌ها و امور گوناگون است، ضرورت پیدا می‌کند. تقسیم کار صحیح در خانواده بر اساس توانایی و علاقه‌مندی هر عضو، ابتدا موجب شکوفایی و رشد عضو در محیط خانواده و سپس موجب آمادگی عضو برای پذیرش مسئولیت‌های بزرگ‌تر در جامعه می‌شود. برعکس تقسیم کار به صورت نادرست و بدون توجه به علاقه‌مندی و توانایی عضو، سبب نابودی استعدادهای بالقوه عضو گردیده و در نهایت عدم اعتماد به نفس آن عضو را در پذیرش مسئولیت‌های اجتماعی در پی خواهد داشت.

۳- رهبری یعنی هدایت و جهت‌دهی افراد در انجام دادن کار نقش رهبر به معلم نزدیک است. راهنمایی اعضای خانواده موجب افزایش مهارت ایشان می‌شود.

واحد کار چهارم

۱- تصمیم‌گیری فرآیندی است که طی آن مدیران برای انجام امور مربوطه، راه و روش و مسیر مشخص را تعیین می‌کنند. از آن‌جا که تربیت عملی، که هر مدیر برای انجام امور محوله در پیش می‌گیرد، ممکن است با سایر مدیران متفاوت باشد، موضوع اختلاف یا تفاوت تصمیمات مطرح می‌شود. در واقع تصمیم‌گیری با «مسئله‌یابی» ارتباط مستقیم دارد. یعنی فرآیندی است که از طریق آن راه حل مسئله معین انتخاب می‌شود.

۲- تصمیم‌گیری: به مراحل زیر نیاز دارد:

تشخیص و تعیین مسائل اساسی

اولویت‌بندی مسائل مطرح شده

یافتن راه حل ممکن برای مسائل مطرح شده

۳- هدف‌گذاری در زندگی، عاقبت‌اندیشی و دوراندیشی، ابهام‌زدایی، قاطعیت، مشورت، مشارکت دادن سایر افراد.

۴- یک مدیر موفق باید از هرگونه حرکت، اعمال و تصمیمات شبهه‌آور خودداری کند، و مانع این اقدامات توسط زیر مجموعه خود شود. رفتارهای دو پهلوی غیر شفاف اهداف را به مخاطره می‌اندازد. اگر زبان دقیق و گویا نباشد، فهم آن با ابهام و تردید همراه خواهد بود و در نهایت ممکن است به طور کامل درک نشود.

۵- تصمیم‌گیری در بهترین زمان، ابداع و در اختیار داشتن راهکارهای متنوع و جایگزین برای یک مسئله و استفاده از تجربه‌ها.

۶- بعد از تعیین هدف و پیش از آن که تصمیم‌گیری نهایی توسط مدیران خانواده صورت پذیرد، بهتر است با نگاهی موشکافانه و جزئی، جنبه‌ها و آثار مختلف تصمیم‌گیری بررسی شود و در صورتی که فاقد آثار و جوانب و پیامدهای منفی باشد و مراحل انجام آن تصمیم بدون نارسایی و بدون ابهام دانسته شود، آنگاه می‌توان نسبت به اتخاذ تصمیم نهایی اقدام نمود.

واحد کار پنجم

۱- نظارت به معنای درس یا وسیله‌ای است که درستی انجام امور را در مقایسه با طرح و برنامه و یا تصمیم گرفته شده بررسی می‌کند. به بیان دیگر عبارت است از توجه به نتایج کار و مقایسه و تطبیق بین آنچه هست و آنچه باید باشد.

۲- نخست این که نظارت با سرعت عمل همراه باشد و بهتر است همزمان با انجام فعالیت، نظارت هم صورت گیرد. دوم آن که نتایج نظارت مورد ریشه‌یابی قرار گیرد و سرانجام این که نظارت با تدابیری همراه باشد که از تکرار نارسایی جلوگیری کند.

۳- اصل مهم در کنترل، توأم بودن آن با عطف و مهربانی است. گاهی اوقات تقسیم وظایف مطابق با

توانایی و علاقه‌مندی نبوده و یا گاهی لغزش به دلیل فراموشی یا مشغله زیاد بوده است. به هر حال در بسیاری از مواقع مدیر باید از لغزش‌های اعضای خانواده به خصوص در مورد همسرش، چشم‌پوشی کند.

۴- مدیر باید هر چند وقت، مسئولیت‌پذیری و توان اجرایی اعضای خانواده را بررسی کند تا با نقاط قوت و ضعف هر عضو آشنا شود و در صدد بهبود آن‌ها برآید.

۵- در خانواده، مدیران باید در برابر متن و محتوای صوتی و تصویری رسانه‌های گروهی، و نیز در برابر کسانی که به مطالعه آن‌ها می‌پردازند، به آن‌ها نگاه می‌کنند، پی‌گیر آن‌ها هستند و آن‌را می‌شنوند و از آن‌ها لذت می‌برند، درک عمیقی داشته باشند. زیرا می‌توان با شناخت بیشتر اثرات و نفوذهای آن، بهره‌ی بیشتری را دریافت کرد.

منابع برای مطالعه بیشتر:

- نهج البلاغه، خطبه ۱۷۲
- رساله حقوق امام سجاد (ع)
- الوانی، سید مهدی. مدیریت عمومی تهران، نشر نی ۱۳۵۸
- بهرامپور، مجید. برنامه‌ریزی در خانواده، نشریه زن روز، شماره ۱۷۴۷
- حیدری، احمد. "خانواده و ضرورت وجود مدیر"، نشریه پیام زن، شماره ۱۶۴، آبان ۱۳۸۴
- خنیفر، حسین و حمید مالکی. مهارت‌های برنامه‌ریزی در زندگی، تهران: انتشارات فراشناختی اندیشه، چاپ دوم، ۱۳۸۴
- خوانساری، شرح غررالحکم و درر الکلم، جلد ۵
- رزاقی، ابراهیم. مدیریت خانواده و هزینه، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۸۹
- رضائیان، علی. اصول مدیریت، تهران، سمت، چاپ ۱۸، ۱۳۸۵
- رضاییان، علی. مدیریت در عصر حکمت، نشریه مطالعات مدیریت، دانشکده حسابداری و مدیریت دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۰
- سروش، عبدالحمید. "مدیریت خانواده ۴"، مجله حقوق زنان، شماره ۸، اسفند ۱۳۷۷ و فروردین ۱۳۷۸
- سی‌وارد، برایان لوک. مدیریت استرس، ترجمه مهدی قراچه داغی، تهران: نشر پیکان، ۱۳۸۱
- علامه طباطبایی. میزان الحکمه، جلد ۳
- عباس‌زادگان، سید مهدی. مبانی و مکاتب مدیریت (نظریه هنری فایول)، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ سوم، ۱۳۷۶
- عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه. "تئوری مدیریت از دیدگاه امام علی (ع)"، فصلنامه ندای صادق، شماره ۲۰
- علاقه‌بند، علی. مدیریت عمومی، تهران: نشر روان، ۱۳۷۵
- گروه مشاوره و برنامه‌ریزی درسی گنجینه یاد، کتابچه دفتر مشاوره و برنامه‌ریزی گنجینه یاد، دبیرستان و پیش دانشگاهی، سحاب صنعت گستر، چاپ پنجم، مهر ۱۳۸۸
- گلات، اچ. بی. تصمیم‌گیری خلاقانه در شرایط نامطمئن، ترجمه حسین شریفی، تهران: مؤسسه فرهنگی انتشاراتی وثقی، چاپ اول، ۱۳۷۶
- علامه مجلسی، بحارالانوار، جلد ۶۸
- علاء الدین علی المتقی بن حسام الدین الهندی، کنز العمال جلد ۶
- نبوی، محمد حسن. مدیریت اسلامی
- نظری، محمد رضا. اصول و مبانی کار آفرینی، تهران: انتشارات پیام پویا، ۱۳۸۷
- النوری الطبرسی، میرزا حسین. مستدرک الوسائل، بیروت: مؤسسة آل البيت، جلد ۱۴، ۱۴۰۷
- "مشارکت اعضای خانواده در تصمیم‌گیری‌ها"، ماهنامه پیام زن، شماره ۱۶۲، ص ۷۸، شهریور ۱۳۸۴

پودمان مهارتی دوم:

توانایی تنظیم بودجه در خانواده

و مدیریت هزینه‌های آن

هدف کلی

توانایی تنظیم بودجه در خانواده و مدیریت هزینه‌های آن

جدول زمان‌بندی

آموزش نظری	۱۶ ساعت
آموزش عملی	۹ ساعت
مجموع	۲۵ ساعت

بسیاری از مردم تصور می‌کنند اصول مدیریت پول را می‌دانند ولی آمارهای موجود این ادعا را تأیید نمی‌کند. هر ساله با روند فزاینده‌ی تعداد کسانی مواجهیم که ورشکسته، بدهکار یا فقیر می‌شوند. چنین روندی نشان می‌دهد که خانواده‌ها به کسب دانش اداره‌ی منابع مالی خویش نیازمندند. نگرانی ناشی از بدهکاری سلامت فرد و خانواده را به خطر می‌اندازد. از این رو سلامت مالی هم مانند سلامتی جسمی برای خانواده مهم است. به علاوه، کنترل داشتن بر منابع پولی احساس رضایت فرد را در پی دارد.

در این پودمان، با ارائه‌ی روشی سیستمی، مراحل مدیریت مالی خانواده را، از ابتدا تا انتها بررسی و جمع بندی کرده‌ایم و توصیه می‌کنیم برای این که در زندگی مالی خود تغییر ایجاد کنید، لازم است سیستمی داشته باشید که بتوانید آن را به کار گیرید.

همان گونه که بدون برنامه و نقشه نمی‌توان درجاده مسافرت کرد، بدون نقشه هم نمی‌توان برنامه‌ی مالی خانواده را تنظیم کرد. در این پودمان ابزار و اطلاعات مورد نیاز برای تحلیل، برنامه‌ریزی و دنبال کردن بودجه‌ی فردی و خانوادگی ارائه شده است و شما می‌آموزید که چگونه مخارج و پس‌انداز خود را کنترل کنید تا، بدون این که دچار مشکل مالی شوید، به هدف‌های خود و خانواده دست یابید.

با یادگیری دانش اداره منابع مالی شما می‌توانید جهت تنظیم بودجه‌ی خانواده نقش مشاور داشته باشید و به خانواده‌ی خود یا به خانواده‌هایی که دچار مشکل مالی‌اند کمک کنید تا سلامت مالی خود را دوباره بازیابند.

از هنرآموزان محترم تقاضا می‌شود که با توجه به اهداف درس و نحوه‌ی تألیف کتاب و روزمره بودن موضوع برای تدریس، بعد از طرح مسئله از دانش‌آموزان بخواهید برای رسیدن به راه حل اظهارنظر کنند، هم‌چنین، از طراحان سؤال امتحانی تقاضا می‌شود که با توجه به اهداف درس از طرح سؤالات و موضوعات با رویکرد حافظه‌مداری اجتناب ورزند و به جنبه‌های کاربردی توجه بیش‌تری مبذول نمایند.

مؤلف

واحد کار اول

مفهوم بودجه و بودجه بندی در خانواده

تاچه خورم صیف وچه پوشم شتا

عمرگران مایه دراین صرف شد

تا نکنی پشت به خدمت دو تا

ای شکم خیره به نانی بساز

سعدی

انتظار می‌رود هنر جو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

- ۱- مفهوم بودجه را در خانواده توضیح دهد.
- ۲- مدیریت بودجه را تعریف کند.
- ۳- ضرورت تنظیم بودجه را شرح دهد.
- ۴- اجزای تشکیل دهنده‌ی بودجه‌ی خانواده را نام ببرد.
- ۵- مفهوم تعادل بودجه را بیان کند.
- ۶- کسری و مازاد بودجه را تعریف کند.

پیش آزمون واحد کار اول

گزینه‌های صحیح را با علامت (×) مشخص کنید:

۱- فقط خانواده‌های کم درآمد به تنظیم بودجه نیاز دارند.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- بودجه به معنی حساب دخل و خرج خانواده در دوره‌ای معین است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- اگر درآمدها و هزینه‌های یک خانواده با هم برابر باشد، بودجه‌ی خانواده در حالت تعادل است.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- اگر هزینه‌ها بیش‌تر از درآمدها باشد خانواده با کسری منابع مالی مواجه است.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- اگر هزینه‌ها کم‌تر از درآمدها باشد خانواده با مازاد منابع مالی مواجه است.

☐ غلط

☐ صحیح

بودجه‌بندی مجموعه‌ای از دستورهاست. همان طوری که می‌توانید بدون راهنما هواپیمایی را به پرواز درآورید؟ بدون راهنما هم نمی‌توانید بودجه خانواده را کنترل کنید. تنظیم بودجه به شما کمک می‌کند که صورت حساب‌ها، قبض‌ها و ... را به موقع پرداخت و بدون مشکل، خرید کنید.

توجه

بودجه، خلاصه‌ای از دخل و خرج یا به بیان علمی‌تر خلاصه‌هایی از درآمدها و هزینه‌های خانواده را در طول دوره‌ای معین نشان می‌دهد.

یک طرح ساده‌ی بودجه این است که بدانیم چه مقدار درآمد خواهیم داشت، چه مقدار خرج خواهیم کرد و چه مقدار (اگر چیزی بماند) برایمان باقی خواهد ماند. اگر به کیف یا به حساب بانکی خود نگاه کنید می‌توانید مقدار پولی را که برایتان باقی مانده است تعیین کنید، ولی پول داخل کیف یا در حساب بانکی، مقدار پول باقی مانده را در مقطعی از زمان نشان می‌دهد.

۲-۱ تعریف مدیریت بودجه‌ی خانواده

دفتری تهیه کنید و در آن کلیه‌ی هزینه‌های یک روزتان را بنویسید. در پایان روز می‌توانید بفهمید پول شما صرفِ خریدِ چه کالاهایی شده است. این کار را روزانه انجام دهید و هزینه‌های هفتگی را به

خانواده یک سازمان کوچک اجتماعی است که به منظور دست‌یابی به هدف‌هایی خاص تشکیل شده است و بقای نسل و تربیت نیروی انسانی آینده‌ی جامعه را برعهده دارد و برای دست‌یابی به این هدف‌های مهم (تهیه‌ی غذا، مسکن، لباس، آموزش بهداشت و غیر آن‌ها) به کسب درآمد نیاز دارد.

همه‌ی خانواده‌ها دوست دارند بهترین نوع غذا را مصرف کنند، زیباترین لباس‌ها را بپوشند، بهترین وسایل و امکانات را در اختیار اعضای خود بگذارند، بهترین خدمات آموزشی را برای فرزندان خود فراهم کنند و ... ولی آیا همه قادرند به تمامی این خواست‌ها دست یابند؟

تنها درصد کمی از خانواده‌ها قادر به تأمین همه‌ی این خواست‌ها هستند. درآمد یک خانواده‌ی متوسط فقط می‌تواند تعداد محدودی از این خواست‌ها را برآورده کند. از این رو خانواده باید از میان خواست‌های خود بعضی را انتخاب کند. در این صورت در همه‌ی مراحل زندگی به انتخاب نیاز دارد.

توجه

هریک از اعضای خانواده، خواست‌های گوناگونی دارد، ولی درآمد یک خانواده تنها می‌تواند بخشی از این خواست‌ها را تأمین کند. بنابراین اعضای هر خانواده باید بعضی از خواست‌های خود را انتخاب کنند تا خانواده دچار مشکل مالی نشود.

دست آورید. برای چهار هفته‌ی متوالی این کار را تکرار کنید. در پایان ماه می‌توانید دریابید پول شما صرف خرید چه کالاهایی شده است. بعضی اوقات در پایان ماه متوجه می‌شوید پول زیادی صرف خرید کالاهای کم‌تر ضروری کرده‌اید و هزینه‌های اصلی شما باقی‌مانده است. در این صورت می‌توانید با بررسی هزینه‌ها بفهمید کدام یک از هزینه‌ها را باید حذف کنید یا کاهش دهید تا بتوانید هزینه‌های اصلی خود را بپردازید. این کارآمدی بودجه‌ی خانواده می‌گویند.

مدیریت بودجه، پیگیری هزینه‌های خانواده است، به طوری که بتوان در دوره‌ای معین بدون مشکل مالی نیازهای خانواده‌ی خود را تأمین کرد.

فعالیت عملی ۱

هزینه‌هایی را که در طول یک هفته به طور روزانه پرداخته‌اید بنویسید. آیا درآمد شما برای پرداخت این هزینه‌ها کافی بوده است؟ اگر نبوده است هزینه‌های اضافی شما کدام اند؟ آن‌ها را یادداشت کنید.

۳-۱ دوره‌ی تنظیم بودجه‌ی خانواده

همان‌طور که مقدار درآمد خانواده‌های مختلف با هم متفاوت است، فواصل به دست آوردن آن هم با هم تفاوت دارد. برای مثال در کشور ما کارمندان

ماهانه حقوق می‌گیرند، بنابراین لازم است فهرست دخل و خرج (بودجه) یک ماهه‌ای را برای خود تنظیم کنند تا در بین ماه دچار مشکل نشوند. کشاورزان درآمد خود را سالانه به دست می‌آورند. بنابراین، به تنظیم بودجه در دوره‌ای متفاوت نیاز دارند. به علاوه، خانواده ممکن است از منابع مختلف مانند اجاره بها، سود بانکی، سود سهام و غیر آن‌ها نیز کسب درآمد کند و در زمان‌های مختلف به این منابع دست یابد. برخی خانواده‌ها که ثروتمندند درآمدهایی به صورت اجاره، انواع سود (سود اوراق سهام، سود اوراق مشارکت، سود سپرده، سود حاصل از فروش محصولات) و ... دارند. پس لازم است آن‌ها هم در بودجه‌ی خانواده در نظر گرفته شوند.

اگر در آمد شما ماه به ماه تغییر می‌کند بودجه‌بندی ماهانه مناسب است ولی اگر درآمدها در هر ماه تقریباً ثابت است بودجه بندی سالانه مناسب تر است.

دوره‌ی تنظیم بودجه باید با فواصل دریافت‌های شما منطبق باشد.

از مجموع انواع مختلف درآمدهای خانواده، درآمد کل خانواده در دوره‌ای معین (ماهانه - سالانه) به دست می‌آید. این درآمد می‌تواند منبع مالی مخارج خانواده را فراهم سازد.

۴-۱ اجزای تشکیل دهنده بودجه‌ی خانواده

بودجه‌ی خانواده از دو قسمت تشکیل شده است:
درآمد و هزینه.

۴-۱-۱ درآمد

درآمد خانواده‌ها از دو راه است:

۱- درآمد حاصل از کار

۲- درآمد حاصل از سرمایه

این درآمدها منبع مالی مخارج خانواده است.

درآمد خانواده از دو منبع «درآمد حاصل از کار» و «درآمد حاصل از سرمایه» به دست می‌آید. از مجموع درآمدهای خانواده، درآمد کل خانواده به دست می‌آید.

۴-۱-۱-۱ درآمد حاصل از کار

افراد در تمام جوامع برای کسب درآمد به کار اشتغال دارند و در ازای کار دست‌مزدی به آن‌ها تعلق می‌گیرد. برخی از افراد جامعه در بخش خدمات (آموزش و پرورش، دانشگاه، شهرداری، بانک و ...)، برخی در بخش صنایع و برخی دیگر در بخش کشاورزی به کار مشغول‌اند و در برابر ارائه‌ی کار به صورت ماهانه یا روزانه دست‌مزد می‌گیرند.

معمولاً در همه‌ی جوامع به طور سنتی مردان مسئول امرار معاش خانواده‌اند و تقریباً تمامی مردان برای کسب درآمد به کار اشتغال دارند. ولی اشتغال زنان تحت تأثیر عواملی متعدد است. از این رو در برخی جوامع بخشی از زنان وارد بازار کار نمی‌شوند.

بیش‌تر بدانید

در سال ۱۳۷۸، براساس نتایج به دست آمده، ۵۸/۸ درصد خانواده‌های ایرانی دارای یک نفر شاغل، ۲۱/۳ درصد دارای ۲ نفر شاغل و ۶/۹ درصد دارای سه نفر و بیش‌تر شاغل‌اند. خانواده‌های بدون فرد شاغل ۱۳ درصد بوده است.

۴-۱-۲ درآمد حاصل از سرمایه

سرمایه‌ی افراد خانواده از دو قسمت تشکیل شده است: سرمایه‌ی فیزیکی (ثابت) و سرمایه‌ی مالی (در گردش).

۱- سرمایه‌های ثابت مانند کارخانه، مغازه، زمین، ساختمان و ...

۲- سرمایه‌های در گردش مانند اوراق سهام، اوراق مشارکت و ... خانواده‌ها از سرمایه‌های خود درآمدهایی مانند سود، اجاره بها، سود سهام، سود سپرده و ... دریافت می‌کنند.

جدول ۱ متوسط در آمد سالانه‌ی یک خانوار به تفکیک گروه‌های مختلف درآمد

(حقوق بگیران، مشاغل آزاد و...) در سال ۱۳۸۲

گروه های درآمد	درآمد (ریال)	درصد
۱- درآمد پولی	۳۳۹۸۳۰۸۲	۷۳/۷
۱-۱ درآمد از مزد و حقوق (بخش دولتی)	۷۵۲۴۲۹۰	۱۶/۳
۱-۲ درآمد از مزد و حقوق (بخش خصوصی)	۵۸۶۴۳۹۴	۱۲/۷
۱-۳ درآمد از مشاغل آزاد (کشاورزی)	۷۴۳۰۹۰	۱/۶
۱-۴ درآمد از مشاغل آزاد (غیر کشاورزی)	۱۱۱۴۱۳۸۸	۲۴/۲
۱-۵ درآمدهای متفرقه	۶۳۶۳۴۸۰	۱۳/۸
۱-۶ درآمد حاصل از فروش کالاهای دست دوم	۲۳۴۶۴۰	۵/۱
۲- درآمد غیر پولی	۱۲۱۴۷۴۶۹	۲۶/۳
۳- مجموع درآمد پولی و غیر پولی	۴۶۱۳۰۵۵۱	۱۰۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

سبد مصرفی خانواده مقداری از کالاها و خدمات است که خانواده در دوره‌ای معین مصرف می‌کند.

فعالیت عملی ۳

فهرستی از هزینه‌های خانوادگی خود را در طول یک ماه تهیه و با فهرست هزینه‌های خانوادگی دوست خود مقایسه کنید.

۱-۵-۱ علل تفاوت سبدهای مصرفی خانواده‌ها

سبد مصرفی خانواده‌های مختلف با هم متفاوت است. آیا می‌دانید چرا؟

خانواده‌ها از جهات مختلف با هم متفاوت‌اند. این تفاوت‌ها عبارت‌اند از:

- تفاوت در درآمد
- تفاوت در تعداد اعضای خانواده
- تفاوت در ترکیب سنی افراد خانواده
- تفاوت در سلیقه‌ها

۱-۵-۱-۱ تفاوت در درآمد

درآمد خانواده‌های مختلف با توجه به تعداد شاغلان، نوع شغل و میزان دارایی‌هایی که در اختیار خانواده هست متفاوت است. در نتیجه مقدار منابع پولی که آن‌ها می‌توانند صرف خرید کالاها و خدمات کنند با هم متفاوت است.

فعالیت عملی ۲

- فهرستی از منابع درآمدهای خانوادگی خود و زمان دریافت آن را تهیه کنید. سپس تعیین کنید دوره‌ی تنظیم بودجه‌ی خانوادگی شما باید ماهانه یا سالانه و یا ... باشد؟

- فهرست منابع درآمدهای خانوادگی خود را با دوست‌تان مقایسه کنید.

آیا دوره‌ی تنظیم بودجه‌ی شما با دوست‌تان یکسان است؟

۲-۴-۱ هزینه

هزینه‌های خانواده مخارجی است که خانواده صرف خرید کالاها (غذا، پوشاک، ...) و خدمات مختلف (آموزش، بهداشت و ...) می‌کند.

۵-۱ سبد مصرفی خانواده

مجموعه‌ی خدمات و کالاها مصرفی یک خانواده را در مدتی معین سبد مصرفی خانواده می‌گویند. شواهد آماری نشان می‌دهد که خانواده‌های دارای درآمد متوسط و پایین، قسمت عمده‌ی درآمد خود را صرف غذا، لباس، مسکن، آموزش و ... می‌کنند ولی مقدار درآمدی که هر خانواده صرف هر یک از اقلام فوق می‌کند با هم تفاوت دارد. برخی در خانه‌ای ساده‌تر زندگی می‌کنند، ولی مقدار بیش‌تری از درآمد خود را صرف آموزش می‌کنند.

فعالیت عملی ۴

- هریک از شما هنرجویان بار تکفل را در خانواده‌ی خود محاسبه کنید. بار تکفل در خانواده‌ی شما با بار تکفل محاسبه شده در ایران چه تفاوتی دارد؟
- با نظارت هنر آموز، بار تکفل در خانواده هایتان را با هم مقایسه کنید.
- هنرجویانی از شما که بار تکفل در خانواده‌ی آن‌ها بالاست، گزارشی از مشکلات مالی خانواده‌ی خود را تهیه کنند و در کلاس ارائه دهند.
- درباره‌ی راه‌های کاهش بار تکفل در این خانواده‌ها در کلاس بحث کنید.

۱-۵-۱-۲ تفاوت در تعداد اعضای خانواده

تعداد اعضای خانواده‌های مختلف با هم تفاوت دارند. برخی از خانواده‌ها دونفری، برخی هم دارای دو یا چند فرزندند. هرچه تعداد افراد شاغل در یک خانواده کم‌تر و تعداد افراد خانواده بیش‌تر باشد، فشار بیش‌تری بر نان‌آور خانواده وارد می‌شود تا بتواند زندگی مالی خانواده‌ی خود را اداره کند. اصطلاحاً نسبت تعداد افرادی را که فردی در هر خانواده تأمین مالی می‌کند بار تکفل می‌گویند. هر چه بار تکفل در یک خانواده بیش‌تر باشد فشار هزینه بر خانواده بیش‌تر است و آن‌ها نیاز بیش‌تری به مراقبت از هزینه‌های خود دارند.

توجه

به تعداد افرادی که امرار معاش آن‌ها را یک فرد به عهده دارد بار تکفل می‌گویند. در سال ۱۳۷۸، در ایران بار تکفل، $\frac{3}{1}$ نفر بوده است. یعنی هر نفر مخارج بیش از سه نفر را به عهده داشته است.

۱-۵-۱-۳ تفاوت در ترکیب سنی افراد خانواده

ترکیب سنی خانواده‌های مختلف با هم متفاوت است. در نتیجه نیازهای آن‌ها نیز با هم فرق دارد. برای مثال در خانواده‌هایی که بچه‌های در سن آموزش دارند هزینه‌های آموزشی سهم چشم‌گیری را به خود اختصاص می‌دهند. در حالی که در خانواده‌هایی که در کهن سالی به سر می‌برند شاید هزینه‌های دارو و درمان سهم بیش‌تری را به خود اختصاص دهند. از این رو، هرچند به طور متوسط اقلام سبد مصرفی خانواده‌ها مشابه‌اند، وزن هر یک از اقلام تشکیل دهنده‌ی سبد خانوار با هم تفاوت دارند. از این رو، هیچ دو خانواده‌ای با سبدهای یکسان از فروشگاه خارج نمی‌شوند.

درآمد خانواده‌های مختلف با توجه به تعداد افراد شاغل، نوع و مقدار دارایی و ... متفاوت است. نوع هزینه‌های خانواده‌های مختلف هم با توجه به تفاوت در درآمدها، اندازه‌ی خانواده، ترکیب سنی و سلیقه‌ها متفاوت است. بنابراین، هر خانواده باید بودجه‌ی مخصوص به خود را تنظیم کند.

آیا می‌دانید سهم هر یک از اقلام، کالاها و خدمات در بودجه‌ی خانوارهای شهری چه قدر است؟ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران هر ساله این سهم را اندازه‌گیری می‌کند تا بتواند برای جامعه برنامه‌ریزی مناسبی را تدارک ببیند. جدول زیر سهم هر یک از کالاها و خدمات و هزینه‌ی هر یک از اقلام را در بودجه‌ی خانوار شهری در سال ۸۲ نشان می‌دهد.

۴-۱-۵-۱ تفاوت سلیقه‌ها

سلیقه‌ی اعضای خانواده‌های مختلف، نیز با هم متفاوت است. خانواده‌ای غذاهای گوشتی را به غذاهای گیاهی ترجیح می‌دهد. خانواده‌ای به گوشت گوسفند علاقه دارد، خانواده‌ای دیگر ماهی را برتر می‌داند. خانواده‌ای دوست دارد مسافرت کند ولی کم‌تر لباس بخرد و خانواده‌ای دیگر برعکس. از این رو با توجه به سلیقه‌ها، حتی خانواده‌های دارای درآمدهای مساوی کالاها و خدمات مختلفی می‌خرند و از خدمات مختلفی استفاده می‌کنند.

از آن جا که درآمد خانواده‌ها، اندازه‌ی خانواده، ترکیب سنی و در نتیجه نیازهای خانواده و سلیقه‌ی خانواده‌ها با هم متفاوت است، نمی‌توان بودجه‌ای واحد را برای همه‌ی خانواده‌ها نوشت. بنابراین هر خانواده باید بودجه‌ی خاص خود را با توجه به عامل‌های یاد شده برای خانواده‌اش تنظیم کند.

جدول ۲ متوسط هزینه‌ی سالیانه‌ی یک خانوار به تفکیک گروه‌های مختلف هزینه در سال ۸۲

گروه های هزینه‌ها	هزینه	درصد توزیع
خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها، دخانیات	۱۳/۴۴/۵۴۳	۲۷/۲
کفش و پوشاک	۲/۹۳۵/۶۹۶	۵/۹
مسکن، آب، برق و سوخت	۱۴/۰۲۰/۰۸۹	۲۸/۳
لوازم، اثاث و خدمات مورد استفاده در خانه	۲/۷۶۰/۲۷۱	۵/۶
درمان و بهداشت	۲/۶۹۲/۴۸۵	۵/۴
حمل و نقل و ارتباطات	۷/۸۱۵/۹۸۰	۱۵/۸
تفریح، سرگرمی، تحصیل خدمات فرهنگی	۱/۸۸۹/۳۰۸	۳/۸
کالاها و خدمات متفرقه	۳/۹۵۶/۷۳۰	۸
جمع کل	۴۹/۵۱۵/۱۰۲	۱۰۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

با توجه به جدول ۲ آیا می‌توانید بگویید:

- بالاترین سهم هزینه در بودجه‌ی خانوار کدام است؟
- پایین‌ترین سهم هزینه در بودجه‌ی خانوار کدام است؟

۶-۱ ارتباط خانواده با منابع مالی^۱

خانواده با بازارهای زیر در ارتباط است:

۱- بازار کار: مانند ادارات، فروشگاه‌ها، کارخانه‌ها، مغازه‌ها، کارگاه‌های تولیدی خانگی و ...

اعضای خانواده یا در بازار کار اشتغال دارند و دست‌مزد می‌گیرند یا کارخانه، مغازه و ... دارند و درآمد خود را از راه کسب سود به دست می‌آورند. درآمد به دست آمده از این دو منبع (کار و سرمایه)، درآمد خانواده را تشکیل می‌دهد.

۲- بازار کالاهای مصرفی و خدمات: خانواده با مراجعه به این بازار بخشی از درآمد خود را برای خرید کالاها (گوشت، پوشاک و ...) و بخشی را برای استفاده از خدمات (آموزش، بهداشت، درمان و ...) هزینه می‌کند.

۳- بازار مالی: خانواده مانده‌ی درآمد (پس‌انداز) خود را از طریق سرمایه‌گذاری فیزیکی (خرید کارخانه و ...) و یا سرمایه‌گذاری مالی (خرید سهام، اوراق مشارکت و ...) در بازار مالی نگه‌داری می‌کند.

فعالیت عملی ۵

جدولی مانند جدول شماره ۲ تنظیم کنید.

۱- هزینه‌های ماهانه‌ی خانواده‌ی خود را با تفکیک گروه‌های مختلف هزینه‌ها ثبت کنید.

۲- سهم هر یک از هزینه‌های خانواده‌ی خود را در میان کل هزینه‌های خانوار به دست آورید.

۳- نموداری میله‌ای رسم کنید و سهم هر یک از هزینه‌ها را نشان دهید.

۴- در خانواده‌ی شما بیش‌ترین سهم هزینه مربوط به کدام گروه از هزینه‌هاست؟

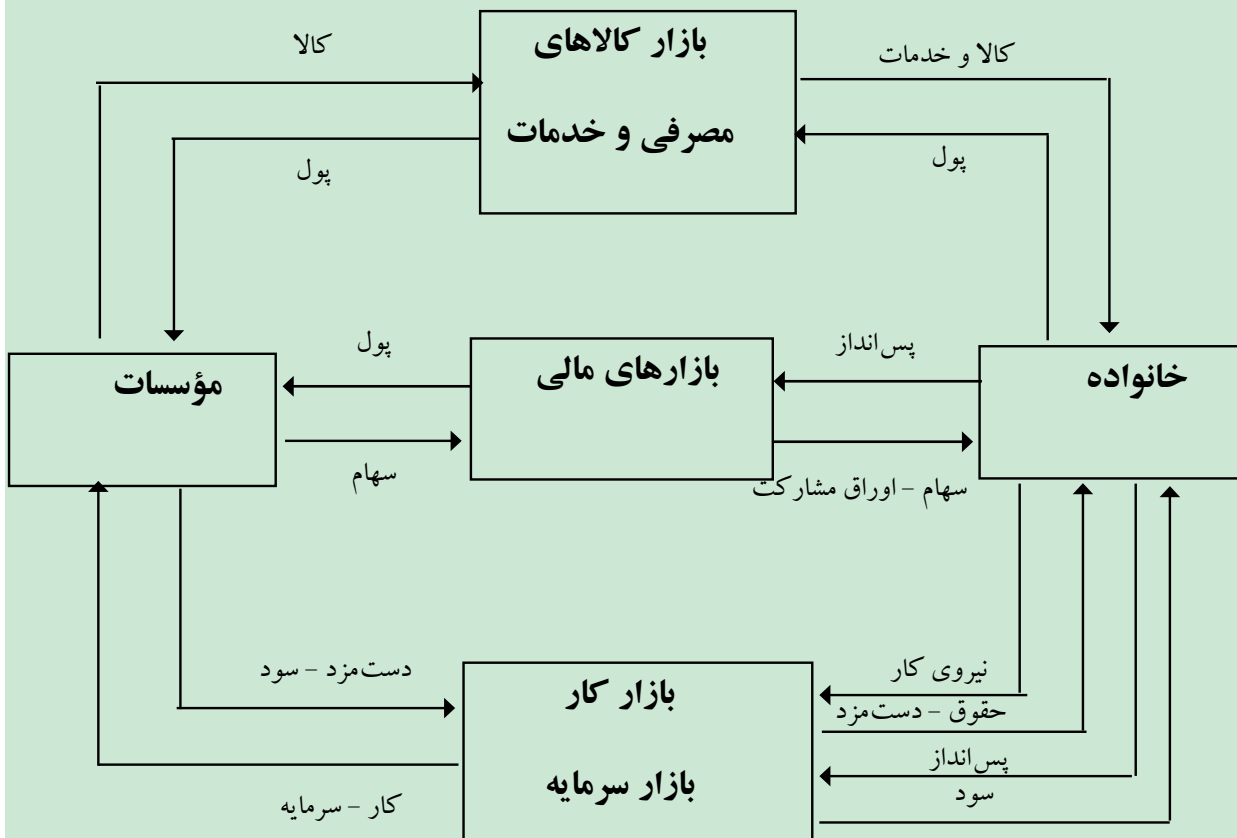
۵- در خانواده‌ی شما کم‌ترین سهم هزینه مربوط به کدام گروه از هزینه‌هاست؟

۶- درصد هزینه‌های خود را با متوسط هزینه‌ی خانوارهای شهری در سال ۱۳۸۲ مقایسه کنید و تفاوت و تشابه آن‌ها را بنویسید؛

سپس با راهنمایی هنرآموز، درصد هزینه‌های مربوط به گروه‌های مختلف هزینه را با هم مقایسه و در باره‌ی آن‌ها در کلاس بحث کنید.

نمودار زیر رابطه‌ی بین منابع مالی و انسانی را نشان می‌دهد:

نمودار ۱-۱ ارتباط منابع مالی و انسانی

۷-۱ حالت‌های مختلف بودجه‌ی خانواده

از اصول اولیه‌ی تنظیم بودجه در خانواده این است که بین مخارج (خرج) و درآمد (دخل) خانواده تعادل برقرار باشد. اگر بودجه‌بندی به طریقی باشد که مخارج و درآمد خانواده در طول دوره‌ی بودجه‌بندی شده (مثلاً ماهانه) با هم برابر باشد، اصطلاحاً گفته می‌شود بودجه‌ی خانواده در حالت تعادل است.

اگر مخارج خانواده از درآمد آن در طول دوره‌ی بودجه‌بندی شده کم‌تر باشد، گفته می‌شود بودجه‌ی خانواده در آن دوره با مازاد مواجه است. این مازاد می‌تواند پس‌انداز شود. اگر مخارج خانواده از درآمد آن در طول دوره‌ی بودجه‌بندی شده، بیش‌تر باشد، بودجه‌ی خانواده در حالت کسری است. در این صورت خانواده باید با تعدیل بودجه، یعنی کم کردن مخارج کم‌تر ضروری به تعادل دست یابد. در غیر این صورت یا دچار بدهی می‌شود یا نمی‌تواند نیازهای اصلی خود را برآورده کند.

توجه

- اگر هزینه‌ها و درآمدهای خانواده‌ای با هم برابر باشد، بودجه‌ی خانواده در حالت تعادل است.

- اگر هزینه‌ها بیش از درآمدها باشد، در این صورت خانواده با کسری بدهی مواجه می‌شود.

- اگر هزینه‌ها کم‌تر از درآمد باشد، در این صورت خانواده با مازاد مواجه می‌شود و دارای پس‌انداز است.

۶ فعالیت عملی

- با توجه به فهرست درآمدها و هزینه‌های ماهانه‌ی خانواده‌ی خود، وضعیت بودجه‌ی خانواده را تعیین کنید.

- چنان‌چه با کسری مواجه شوید، کدام یک از خرج‌های خود را می‌توانید کم کنید؟

- کسری خود را چگونه رفع کرده‌اید؟

۸-۱ مقدمه‌ای بر مدیریت بودجه‌ی خانواده

تصور نکنید تنظیم بودجه تنها زمانی ضرورت دارد که با مشکل مالی مواجهید، بلکه انجام آن در هر شرایطی لازم است. بنابراین بودجه باید هم در شرایط عادی و هم بحرانی (مشکلات مالی) به طور فردی یا خانوادگی تنظیم شود.^۱

فرض کنید شما در هر ماه درآمدی ثابت داشته باشید. یک راه ساده برای بودجه‌بندی ماهانه‌ی آن به شرح زیر است:

۱- تعدادی پاکت بخرید و روی هر یک از آن‌ها برچسب بزنید.

۲- فهرستی از هزینه‌هایی را که باید در طول ماه پردازید تهیه کنید. این فهرست شامل اجاره بها، آب، برق، تلفن، غذا، بنزین و ... است.

۳- بر روی برچسب پاکت‌ها نوع هزینه و مقداری را که باید در هر ماه پردازید با تاریخ پرداخت آن‌ها بنویسید.

۱- آشنایی با انواع بودجه‌بندی

۴- پول لازم برای پرداخت هر هزینه را درون پاکت خودش بگذارد.

۵- وقتی پول تمام هزینه‌ها را در پاکت گذاشتید، می‌توانید تعیین کنید چه مقدار پول برایتان باقی می‌ماند.

با استفاده از این روش می‌توانید مقدار پول لازم برای هر هزینه را از پاکت مخصوص به خود بردارید. در پایان ماه می‌توانید هر پولی را که در هر پاکت باقی می‌ماند با درآمد ماه بعد جمع کنید. یا پول باقی‌مانده را برای خریدهای بودجه‌بندی نشده خرج کنید.

حُسن این روش این است که هر انحرافی از مقدار بودجه‌بندی شده به سرعت دیده می‌شود و می‌توان آن را اصلاح کرد.

فعالیت عملی ۷

فهرست هزینه‌ها و درآمدهای خانواده‌ی خود را که در فعالیت (۱) و (۲) تهیه کرده‌اید، به روش بالا بودجه‌بندی کنید. آیا در پایان ماه پولی برایتان باقی می‌ماند؟

این، یک بودجه‌بندی ساده است، اما ممکن است برای بیش‌تر خانواده‌ها عملی نباشد، می‌دانید چرا؟

اولاً همه‌ی پرداخت‌های ما نقدی انجام نمی‌گیرد؛ برای مثال ممکن است کرایه‌ی خانه به صورت چک به صاحب خانه داده شود.

ثانیاً در آمد برخی خانواده‌ها از منابع متعدد به دست می‌آید. ممکن است اجاره‌بها بگیرند، سود اوراق سهام یا سود سپرده‌های مدت دار و اوراق مشارکت دریافت کنند، یا ممکن است روزمزد باشند. در این صورت روش ساده‌ی بالا کارساز نیست و باید شیوه‌ی دیگری برگزید. در واحدهای کار بعدی با اصول تنظیم بودجه به طور کامل آشنا خواهید شد.

بیش‌تر بدانید:

با توجه به اهمیت تنظیم بودجه‌ی خانواده، امروزه شرکت‌های کامپیوتری به تهیه‌ی نرم افزارهایی برای تنظیم بودجه پرداخته‌اند که می‌توان با کلیک نشانه‌های^۱ آن، در هر لحظه مقدار درآمد در دسترس را دید. به علاوه هر تغییر در هزینه (خرج) و درآمد (دخل) به راحتی در بودجه وارد می‌شود.

۹-۱ تنظیم بودجه‌ی فردی

معمولاً هر خانواده با توجه به درآمد و نیازهای هریک از افراد خانواده‌ی خود، در طول دوره‌ی بودجه‌بندی شده، که معمولاً ماهانه است، مبلغی را به هزینه‌ی هریک از اعضای خانواده اختصاص می‌دهد. برای آن که بودجه‌بندی خانواده دچار مشکل نشود، هریک از اعضای خانواده باید مراقب هزینه‌های خود باشند. گاهی یک یا چند عضو خانواده بودجه‌بندی خانواده را دچار مشکل می‌کنند، به طوری که خانواده یا نمی‌تواند به

۱-۱۱ آشنایی با اصول و روش‌های بودجه‌بندی

در خانواده

واحدهای کار با هدف ارائه‌ی ابزار و اطلاعات لازم برای تحلیل، برنامه‌ریزی و دنبال کردن بودجه‌ی فردی و خانوادگی تنظیم شده است. در این واحدها شما می‌آموزید با تنظیم بودجه چگونه مخارج و پس‌اندازهای خود را کنترل کنید تا به هدف‌های خود و خانواده‌ی خود دست یابید، بی‌آن که دچار مشکل‌های مالی شوید. این مراحل عبارت‌اند از:

۱- تعیین هدف‌ها

۲- تنظیم بودجه‌ی جدید براساس هزینه‌ها و درآمدهای گذشته

۳- پی‌گیری و به روز کردن هزینه‌ها

۴- زندگی بر اساس بودجه‌ی جدید

نیازهای اساسی خود دست یابد یا مجبور می‌شود قرض بگیرد. از این رو هر عضو خانواده نیز باید حساب هزینه‌های خود را داشته باشد.

توجه

علاوه بر تنظیم بودجه‌ی خانواده، هر عضو خانواده باید دخل و خرج خود را محاسبه کند.

فعالیت عملی ۸

- فهرستی از آن چه در طول ماه گذشته خرج کرده‌اید تهیه کنید.

- آیا در برقراری تعادل میان دخل و خرج خود موفق بوده‌اید؟

- اگر نتوانسته‌اید چگونه کمبود درآمد خود را جبران کرده‌اید؟

۱-۱۰ مزایای بودجه‌بندی در خانواده

۱- می‌توانید برخی از هزینه‌ها (خرج)‌ها را که با مقدار تعیین شده‌ی شما متفاوت است شناسایی کنید.

۲- می‌توانید خرج‌های غیر ضروری را شناسایی، تعدیل یا حذف کنید.

۳- می‌توانید خانواده را، بی‌آن که دچار مشکل مالی شوید، به هدف‌های اصلی خود برسانید.

۴- بودجه‌بندی باعث افزایش رفاه خانواده، عزت نفس و سلامت روح و روان افراد خانواده می‌شود.

- بودجه‌ی خانواده خلاصه‌ای از دخل و خرج یا، به بیان علمی‌تر، درآمد (دخل) ها و هزینه (خرج) های خانواده را در طول دوره‌ای معین نشان می‌دهد.
- مدیریت بودجه به معنی پی‌گیری هزینه‌ها و حذف یا کاهش هزینه‌های اضافی به منظور غلبه بر مشکلات مالی است.
- از اصول مهم در تنظیم بودجه‌ی خانواده حفظ حالت تعادل در بودجه است.
- اگر در طول یک دوره‌ی معین هزینه‌ها و درآمدهای خانواده با هم برابر باشند بودجه‌ی خانواده در حالت تعادل است.
- اگر در طول یک دوره‌ی معین هزینه‌های خانواده از درآمدهای آن کم‌تر باشد بودجه‌ی خانواده دارای مازاد است. در این صورت پس‌انداز خانواده افزایش می‌یابد.
- اگر در طول یک دوره‌ی معین هزینه‌های خانواده از درآمدهای آن بیش‌تر باشد، بودجه‌ی خانواده کسری دارد و خانواده با بدهی مواجه می‌شود.
- هر خانواده، با توجه به تفاوت درآمدها، تعداد اعضا، ترکیب سنی و سلیقه‌ها، باید بودجه‌ای مخصوص به خود داشته باشد.
- علاوه بر خانواده، هریک از اعضای خانواده باید حساب دخل و خرج خود را داشته باشد تا دستیابی

آزمون پایانی نظری واحد کاراول

- ۱- بودجه‌ی خانواده را تعریف کنید.
- ۲- منظور از مدیریت بودجه چیست؟
- ۳- وضعیت‌های مختلف بودجه را شرح دهید.
- ۴- مزایای بودجه‌بندی در خانواده را شرح دهید.
- ۵- دوره‌ی بودجه‌بندی در خانواده به چه عواملی بستگی دارد؟
- ۶- آیا تنها خانواده‌های کم درآمد نیاز به تنظیم بودجه دارند؟
- ۷- چه موقع خانواده دچار بدهی می‌شود؟
- ۸- پس انداز خانواده چگونه شکل می‌گیرد؟

آزمون پایانی عملی واحد کار اول

برای دو خانواده از دوستان و آشنایان خود، بودجه‌ی ماهانه تنظیم کنید. ضمناً دقت کنید که تعادل در بودجه‌ی خانواده‌ها برقرار باشد.

واحد کار دوم

هدف های خانواده

که وَرای تو هیچ نعمت نیست
هر که راصبر نیست حکمت نیست

ای قناعت توانگرم گردان
کُنْجِ صبر، اختیارلقمان است

سعدی

انتظار می‌رود، هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد :

- ۱- هدف‌های خانواده را شرح دهد .
- ۲- هدف‌های واقع‌بینانه را تعریف کند .
- ۳- هدف‌های اصلی خانواده را به هدف‌های فرعی و جزئی تقسیم کند.
- ۴- هدف‌های اصلی و فرعی را به هدف‌های مالی تبدیل کند .
- ۵- پس انداز مطلوب را برای رسیدن به هدف تعیین کند.

پیش آزمون واحد کار دوم

گزینه‌های صحیح را با علامت (x) مشخص کنید:

۱- هدف^۱ همان آرزو^۲ است .

☐ صحیح ☐ غلط

۲- هدف آرزویی واقع بینانه است.

☐ صحیح ☐ غلط

۳- اگر نمی‌توان سریعاً به هدفی دست یافت باید آن را کنار گذاشت.

☐ صحیح ☐ غلط

۴- هدف تمام خانواده‌ها یکی است، پس می‌توان یک برنامه‌ی بودجه برای تمام خانواده‌ها نوشت.

☐ صحیح ☐ غلط

۵- با تنظیم بودجه می‌توان به هدف‌هایی که رسیدن به آن در حال حاضر غیرممکن است دست یافت.

☐ صحیح ☐ غلط

۶- تمام خانواده‌ها باید ۱۰ درصد از درآمد خود را پس‌انداز کنند.

☐ صحیح ☐ غلط

۱- آن چه آدمی برای رسیدن به آن بکوشد، مقصود، غایت = (Aim)
۲- آرزو: خواهش، کام، مراد، چشم داشت، امید، توقع، انتظار Desire = wish

خانواده علاوه بر این هدف اصلی هدف‌های دیگری نیز می‌تواند داشته باشد:

- می‌خواهد یک خودروی نو بخرد؛

- می‌خواهد محل سکونت خود را تغییر دهد؛

- می‌خواهد فرزندان خود را به دانشگاه بفرستد؛

- می‌خواهد برای دوره‌ی سالمندی اندوخته داشته باشد.

- می‌خواهد

۲-۲ تبدیل هدف‌های خانواده به هدف‌های مالی

دومین قدم در تنظیم بودجه تبدیل هدف‌های خانواده به هدف‌های مالی است. خانواده باید محاسبه کند که برای رسیدن به هریک از هدف‌های خود (هدف‌هایی که در بالا آمده است) چه مقدار نیاز دارد و برای این منظور چه قدر از درآمد خود را باید پس انداز کند.

۲-۳ تقسیم هدف‌ها به هدف‌های فرعی

همان‌طور که گفته شد تعیین هدف‌ها اولین قدم در راه تنظیم بودجه‌ی خانواده است. آیا می‌دانید

در این واحد کار و واحدهای کار بعدی ابزارها و اطلاعات لازم برای تنظیم و تحلیل بودجه‌ی فردی و خانوادگی ارائه خواهد شد و شما یاد می‌گیرید که چگونه با تنظیم بودجه، خرج‌ها و پس‌انداز خود را کنترل کنید تا بدون آن که دچار مشکل مالی شوید، به هدف‌های خانواده دست یابید. در این واحد با اولین مرحله یعنی تعیین هدف‌ها آشنا خواهید شد.

۱-۲ تعیین هدف‌ها

اولین قدم در راه تنظیم بودجه‌ی خانواده تعیین هدف‌های خانواده است. در کشور ما میلیون‌ها خانواده زندگی می‌کنند که از جهات مختلف، از جمله درآمد، تعداد اعضای خانواده، ترکیب سنی اعضای خانواده و سلیقه‌ها با هم متفاوت‌اند. از این‌رو اهداف خانواده‌های مختلف با هم تفاوت دارند. در تعیین هدف‌ها باید از چشم و هم‌چشمی و تقلید از خانواده‌های دیگر جداً خودداری کرد و تنها نیازهای خانواده‌ی خود را در نظر گرفت.

یکی از مشکل‌ترین مراحل تنظیم بودجه برای هر خانواده با ویژگی‌های مشخص، تعیین هدف‌هاست.

یکی از اصلی‌ترین هدف‌های تنظیم بودجه برای هر خانواده این است که بتواند در طول زندگی، مصرف با ثبات و یکنواختی داشته باشد و نوسانات درآمدی و حوادث غیر مترقبه کم‌ترین تأثیر را بر زندگی مالی آن‌ها بگذارد.

تفاوت بین اهداف خانواده در مثال بالا چیست؟
خانواده برای خرید خودرو نسبت به خرید آپارتمان به منابع مالی کم‌تری احتیاج دارد، یعنی نیاز به پس‌انداز کم‌تری دارد. پس خرید خودرو در زمان کوتاه‌تری میسر است. اما فرستادن فرزندان به دانشگاه یا اندوخته کردن برای دوره‌ی بازنشستگی ممکن است برای آینده‌ای نزدیک نباشد. از این رو هدف‌های هر خانواده را می‌توان به سه گروه بلند مدت، میان مدت، کوتاه مدت تقسیم کرد.

خرید وسیله‌ای کوچک به پول کم‌تری نیاز دارد و دست یافتن به آن آسان‌تر است، زیرا با برنامه‌ریزی‌ای ساده در زمانی کوتاه می‌توان بدان دست یافت، ولی رسیدن به هدف‌های بزرگ‌تر مانند خرید خانه و به آسانی امکان‌پذیر نیست. برخی از هدف‌ها در حد یک آرزو به نظر می‌رسد. به نظر شما برای این که هدف‌ها از آرزو به واقعیت تبدیل شوند چه باید کرد؟

برای درک بهتر به مثال زیر توجه کنید:
فرض کنید شما قصد دارید از تهران به مشهد سفر کنید. مسیرهای متعددی برای این سفر هست. کدام یک را انتخاب می‌کنید؟ روشن است با استفاده از نقشه کوتاه‌ترین و کم‌خطرترین را انتخاب می‌کنید.

بعد از انتخاب مسیر، زمان حرکت، نقاط توقف، مدت توقف و ... را هم تعیین می‌کنید. هرچه

برنامه ریزی دقیق‌تری داشته باشید آسان‌تر و زودتر به مقصد می‌رسید.

مثالی دیگر:

فرض کنید زوجی جوان قصد خرید آپارتمانی را دارند. خرید یک آپارتمان به این معناست که آن‌ها باید به اندازه‌ی کافی پول پس‌انداز کنند تا بتوانند به هدف خود دست یابند. پس آن‌ها تصمیم می‌گیرند برای کوتاه‌تر کردن زمان رسیدن به هدف، وام بگیرند. اگر کم‌ترین پس‌اندازی که لازم است تا آن‌ها بتوانند با استفاده از وام بانکی خانه‌ی دل‌خواه را بخرند شش میلیون تومان باشد، باید برای پس‌انداز کردن برنامه‌ریزی کنند. راه‌های متعددی برای تهیه‌ی این مبلغ پس‌انداز هست. راه اول این است که از همین ماه پس‌انداز کنند تا به مبلغ مورد نیاز دست یابند. البته برای خانواده‌ای که فرضاً ۲۰۰ هزار تومان در ماه درآمد دارد، دسترسی به این هدف در کوتاه مدت امکان‌پذیر نیست. بنابراین، درست مانند مثال سفر تهران به مشهد باید مسیر حرکت به طور جزئی‌تر مشخص شود.

مسیر دوم آن است که این زوج برخی از اقلام با ارزش خود (فرش، خودرو، طلا، و) را بفروشند و این مبلغ را فراهم کنند. در این صورت اگر برای مثال پانزده میلیون تومان هم از بانک وام بگیرند، باید ماهانه ۸۰ هزار تومان قسط بپردازند. پس باید از خود سؤال کنند آیا توانایی پرداخت این مقدار وام را به طور ماهانه دارند؟

شما انتخاب کدام راه را به این زوج پیش نهاد می کنید؟

متأسفانه برخی از افراد، به دلیل در دسترس نبودن هدف‌ها در کوتاه مدت، از پس انداز کردن چشم می پوشند. اگر شما هم تا کنون پس انداز نکرده‌اید ناامید نباشید. در این پودمان راه‌هایی ارائه خواهد شد تا سریع تر به هدف‌ها دست یابید. خرید خانه‌ای بیست میلیون تومانی برای زوجی جوان ممکن است دور از دسترس به نظر برسد ولی هرگز این فکر را نکنید. با تنظیم بودجه می توان صاحب خانه شد. هدف از تنظیم بودجه، ارائه‌ی نقشه‌ای است تا به کمک آن با حرکت در مسیر زندگی به هدف خود دست یابید. در مسافرت از تهران به مشهد نیز بدون نقشه نمی توان حرکت کرد. نقشه به ما مسیر عبور، محل توقف و ... را نشان می دهد.

تعیین هدف‌های واقع بینانه، نقشه (بودجه)، هدف‌های میان مدت و هدف‌های جزئی (کوتاه مدت) کلید اصلی موفقیت در راه رسیدن به هدف‌ها به خصوص هدف‌های بلند مدت است.

توصیه می شود در تنظیم هدف‌ها به نکته‌های زیر توجه کنید:

- هدف هر خانواده مخصوص خود اوست و با هدف دیگران متفاوت است.

- هدف باید براساس نیازها و امکانات خانواده تنظیم شود.

اگر هزینه‌های آن‌ها امکان پرداخت این مقدار قسط را در ماه نمی دهد راه دیگری هم هست و آن به تعویق انداختن خرید خانه تا زمانی است که بتوانند پنج میلیون تومان دیگر هم پس انداز کنند. در این صورت آن‌ها می توانند وام کم تری بگیرند و قسط کم تری، در حد توانایی خود، بپردازند. راه آخر هم این است که فکر خرید خانه را از سر به در کنند. پس راه‌های مختلف خرید خانه برای این زوج را می توان به صورت زیر خلاصه کرد:

۱- صبر کنند تا شش میلیون تومان پس انداز کنند، سپس وام بانکی بگیرند. در این صورت خرید خانه در زمانی طولانی تر میسر است.

۲- بخشی از وسایل خود را بفروشند تا شش میلیون تومان را فراهم کنند و پانزده میلیون تومان هم وام بگیرند. در این صورت باید برای مثال ۸۰ هزار تومان در ماه بابت پرداخت قسط به هزینه‌های خود اضافه کنند.

۳- می توانند پنج میلیون تومان دیگر هم پس انداز کنند تا با گرفتن وام کم تر، ماهانه، قسطی در حد توانایی خود بپردازند. در این صورت دیرتر از مسیر دو به هدف خواهند رسید.

۴- چون نمی توانند زود به هدفشان دست یابند فکر خرید آپارتمان را به طور کلی کنار بگذارند.

ساعت به ساعت سفر (هدف‌های جزئی یا کوتاه مدت) مشخص و مسیرهای بالا طی شود. بنابراین تنظیم هدف‌های میان مدت و جزئی و دستیابی به آن‌ها تنها راه مطمئن برای رسیدن به هدف اصلی است.

توجه

به بیان علمی باید هدف بلند مدت (هدف اصلی مانند خرید آپارتمان) را به هدف‌های میان مدت و کوتاه مدت تقسیم کرد. به عبارت دیگر باید برای هر ماه و روز خود برنامه‌ای داشت تا به هدف خود دست یافت.

فعالیت عملی (۱)

- ۱- هدف‌های خانواده‌ی خود را فهرست کنید.
- ۲- کدام‌یک از هدف‌ها غیر واقع بینانه به نظر می‌رسد؟
- ۳- هدف‌های واقع بینانه را جدا کنید؟
- ۴- راه‌های مختلف رسیدن به هدف‌ها را تعیین کنید.
- ۵- به نظر شما کدام راه بهترین است؟ چرا؟
- ۶- برای رسیدن به هدف‌های خود نموداری مطابق نمودار زیر رسم کنید.

- هدف خانواده باید بر مبنای واقعیات، یعنی با توجه به امکانات مالی خانواده، باشد نه آن چه خانواده آرزو دارد.

- خانواده با تعیین هدف‌های میان مدت و تقسیم آن به هدف‌های جزئی‌تر (کوتاه مدت) می‌تواند به هدف‌های بزرگ (بلند مدت) دست یابد.

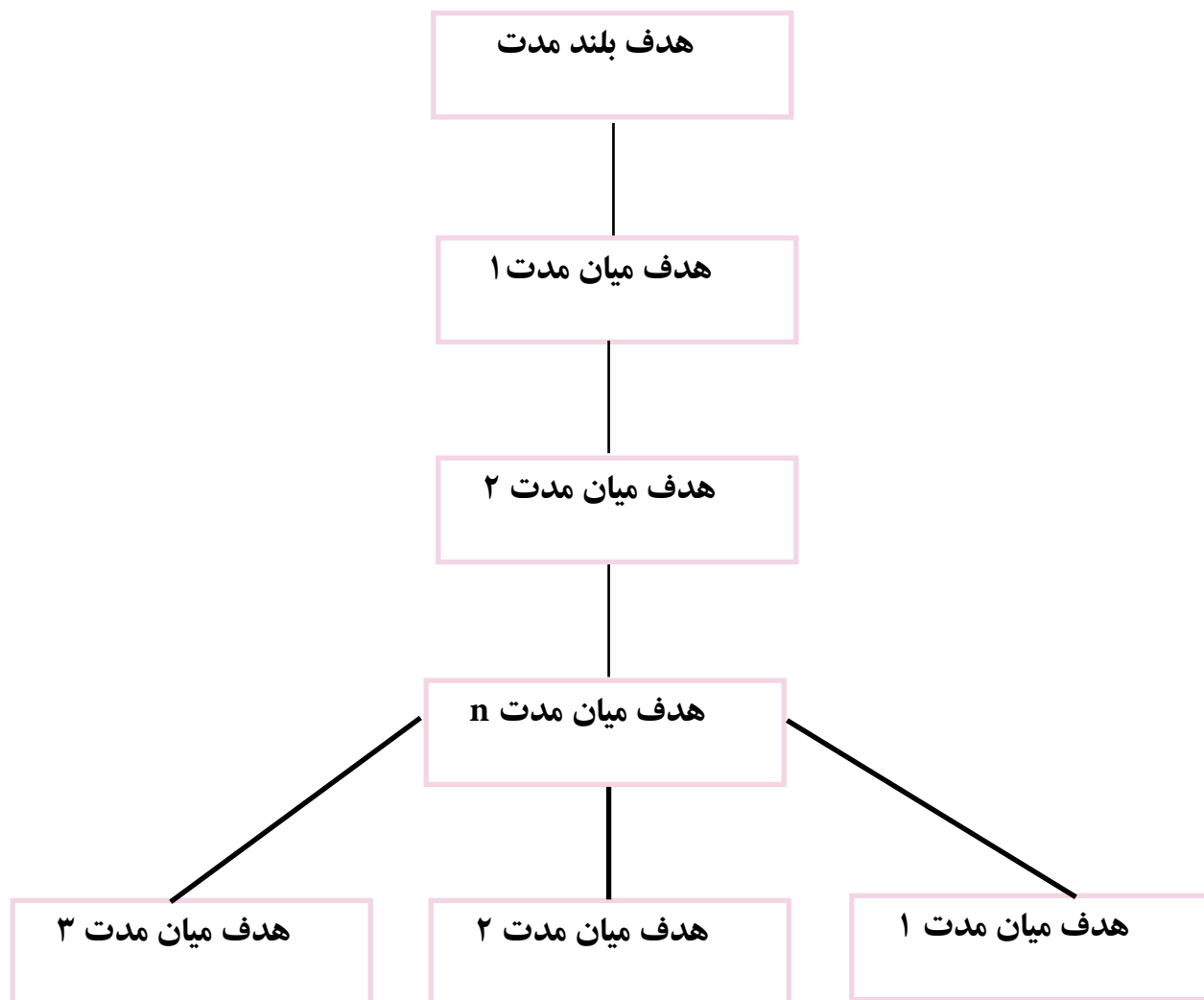
توجه

هدف‌های بلند مدت: هدف‌هایی است که خانواده امیدوار است در مدتی فراتر از یک سال به آن دست یابد و معمولاً نیاز به منابع مالی بسیار دارد.

هدف‌های کوتاه مدت: هدف‌هایی است که خانواده تمایل دارد در همان سال به آن دست یابد.

اولین قدم در راه تعیین هدف و رسیدن به آن، این است که هدفی اجرا شدنی برای خواست‌های خود داشته باشید. برای مثال اگر می‌خواهید صاحب خانه شوید باید با خرید آپارتمانی کوچک آغاز کنید. برای این منظور باید این هدف را به هدف‌های جزئی‌تر تقسیم کنید. هنگامی که از تمامی این هدف‌های جزئی عبور کردید می‌توانید به هدف اصلی دست یابید. توجه کنید برای سفر از تهران به مشهد گفته نمی‌شود به سمت شمال شرق بروید تا به مشهد برسید، بلکه می‌گوییم اول از قائم شهر، بعد ساری، بعد گرگان و ... عبور کنید تا به مشهد برسید. این مسیرها را هدف‌های میان مدت می‌گویند. وقتی به گرگان رسیدید می‌گوییم نصف مسیر طی شده است. برای طی این مسیر طولانی باید برنامه‌ی

نمودار ۱-۲

۲-۴ تعیین نقشه‌ی رسیدن به هدف

اگر می‌خواهید از تهران به مشهد بروید (هدف اصلی) باید این سفر را برنامه‌ریزی و از میان تمام مسیرها یکی را انتخاب کنید. برای این منظور باید نقشه‌ای تهیه کنید که نشان دهد چند کیلومتر راه بروید، کجا برای استراحت، ناهار، نماز و بنزین توقف کنید و بعد از طی هر مسیر چه قدر راه تا رسیدن به مشهد باقی می‌ماند.

ممکن است شما مسیری را انتخاب کنید که از ۱۶ شهر می‌گذرد. هر شهر یک هدف میان مدت را نشان می‌دهد. از هر شهری که عبور کنید ۱/۱۶ مسیر را طی می‌کنید. حال این هدف را به هدف پولی تبدیل کنید. اگر کل مسیر را ۱۶ میلیون تومان در نظر بگیرید، از هر شهر که عبور می‌کنید یک میلیون تومان پس‌انداز کرده‌اید. مثلاً وقتی پنج میلیون تومان پس‌انداز کردید، این مطابق با رسیدن به قائم شهر است. هنگامی که به شهر هشتم (گرگان) رسیدید، مثل این است که هشت میلیون تومان (نصف مقدار هدف) پس‌انداز کرده‌اید. وقتی به مشهد رسیدید جشن بگیرید، چون به هدف خود رسیده‌اید. این یک مثال است. شما واقعاً سفر نمی‌کنید. شما به سمت هدف‌های پس‌انداز سفر می‌کنید. همان‌طور که خودرو برای حرکت به بنزین نیاز دارد، حساب پس‌انداز شما نیز به پول نیاز دارد تا رشد کند و خانواده را به هدف‌های خود برساند.

برای رسیدن به هدف‌های مالی نیز احتیاج به نقشه‌ای دارید که پیشرفت شما را اندازه‌گیری کند و قدم‌های طی شده تا رسیدن به هدف را نشان دهد. برای این منظور می‌توانید از نمودار ۲-۲ استفاده کنید. هر موقع پس‌انداز شما افزایش یافت، ستون را رنگ کنید تا بتوانید راه طی شده و باقی‌مانده را ببینید. فضای رنگ شده مسیر طی شده به سمت هدف و فضای رنگ نشده مسیر باقی‌مانده تا هدف را نشان می‌دهد.

۱۶ میلیون	مشهد	تاریخ
۸ میلیون	گرگان	تاریخ
۵ میلیون	قائم شهر	تاریخ
شروع پس‌انداز	تهران	تاریخ

نمودار ۲-۲ جدول پیشرفت به سمت هدف

دومین قدم برای رسیدن به هدف، تهیه نقشه است. نقشه‌ای که مسیر حرکت و پیشرفت به سمت هدف را نشان دهد و مشخص کند اکنون تا رسیدن به هدف چه قدر باقی مانده است.

۵-۲ چگونگی تعیین هدف مشترک در خانواده

حال وقت آن رسیده است که به دنبال هدف‌های واقعی برویم. از خود سؤال کنید:

۱- خانواده در یک، دو، سه و ... پنج سال آینده چه کارهایی می‌خواهد انجام دهد؟

۲- خانواده چه نیازهایی در راه انجام کارهای بالا خواهد داشت؟

۳- چه عواملی خانواده‌ی ما را از رسیدن به این خواست‌ها باز می‌دارد؟

برای پاسخ به سؤالات بالا ابتدا جلسه‌ی خانوادگی تشکیل دهید:

همه‌ی افراد خانواده دور هم بنشینند و یک نفر مسئول جلسه و تهیه‌ی صورت جلسه شود.

نظر تمامی افراد خانواده در باره‌ی پرسش‌های فوق خواسته شود.

پدر خانواده: خودروی ما قدیمی شده است و هزینه‌ی زیادی دارد. ما برای انجام کارهای روزمره به خودروی جدید نیاز داریم.

پسر خانواده: من موافقم، چه نوع خودرویی؟

مادر: بله. ولی برای خرید خودرو چه قدر می‌خواهیم هزینه کنیم؟

دختر: چه خوب، چه قدر هزینه‌ی بیمه‌اش می‌شود؟

مادر: آیا می‌توانیم برای خرید خودرو وام بگیریم؟

پدر: چه قدر می‌توان وام گرفت؟

مادر: باز پرداخت وام و هزینه‌ی گرفتن وام چگونه است؟

وقتی با توافق همه‌ی اعضای خانواده، هدف مشخصی برای خانواده تعیین شد (هدف اصلی)، آن را به هدف‌های جزئی تقسیم کنید.

پدر: ما نیاز داریم ماهانه ۱۰۰ هزار تومان پس‌انداز کنیم تا بتوانیم در سال آینده خودروی دل‌خواه خود را بخریم.

پسر: نمی‌شود تا شش ماه دیگر آن را بخریم؟ در این صورت باید ماهانه ۲۰۰ هزار تومان پس‌انداز کنیم.

دختر: نمی‌شود وام بگیریم؟

پدر: من فردا سؤال خواهم کرد که چه مقدار می‌توانم وام بگیرم، هزینه‌ی گرفتن وام چه قدر است و پرداخت اقساط ماهانه چگونه است.

در این مثال، هدف اصلی از لحاظ مالی به دست آوردن پول لازم برای خرید خودرو و هدف میان مدت، پس انداز ماهانه است.

بنابراین شرط موفقیت در تنظیم بودجه، تنظیم هدف ها با توافق همه ی اعضای خانواده است. برای این منظور تشکیل جلسات خانوادگی برای توافق در باره ی تعیین هدف مشترک لازم است.

شاید در حال حاضر بدون این که زحمتی بکشید بتوانید ماهانه یک درصد از درآمد خانواده را پس انداز کنید ولی اگر یک درصد خیلی کم است و مدت زمان رسیدن به هدف ها را خیلی طولانی می کند، می توانید با پنج یا ده درصد نیز امتحان کنید و به مرور این درصد را تعدیل کنید تا به درصدی مطلوب دست یابید.

ممکن است ده درصد، مقدار مطلوب پس انداز باشد و بتواند در کوتاه ترین زمان ممکن شما را به هدف برساند. بنابراین، سطح زندگی ای که خانواده درباره ی آن به توافق می رسد، نقش مهمی در مقدار پس انداز خانواده دارد. بعضی از خانواده ها ترجیح می دهند امروز سخت تر و در آینده بهتر زندگی کنند و بعضی دیگر حاضر نیستند سختی زیادی را در حال حاضر تحمل کنند.

نتیجه

سومین قدم برای رسیدن به هدف های اصلی، تنظیم درصد مطلوب پس انداز از درآمد است. آن قدر این درصد را جا به جا کنید تا به درصد مطلوب برسید.

فعالیت عملی ۳

(۱) در فعالیت ۲-۲ با تغییر در درصد پس انداز، درصد مطلوب را برای خانواده معین کنید.
(۲) چه مدت طول می کشد تا به هدف خود برسید.

فعالیت عملی ۲

۱- با توجه به هدف های فعالیت ۱، چه مقدار پول برای رسیدن به هدف های خود لازم دارید؟
۲- مقدار پس انداز را در حالت های مختلف، ۱۰٪، ۲۰٪، ۳۰٪ و ۵۰٪ از درآمد ماهانه، تعیین کنید.

۳- در هر یک از این حالت ها تعیین کنید چه مدت زمان برای رسیدن به هدف لازم است.

۲-۶ تعیین حد مطلوب پس انداز

خانواده هدف را بر مبنای آن چه می تواند به آن برسد طراحی می کند. تنظیم هدف ها هنر است نه علم. به بیان دیگر آن قدر هدف را بالا نگیرید که دل سرد شوید و آن قدر هم سهل نگیرید که خیلی آسان و بدون هیچ زحمتی به آن دست یابید. بنابراین هدف را در حدی بگیرید که بتوانید به آن برسید.

۷-۲ راه‌های ترغیب خانواده به پس انداز

یکی از مشکل‌ترین بخش‌های تنظیم هدف، حرکتِ منطبق با بودجه‌ی تعیین شده است. از آن‌جا که دست‌یابی به هدف اصلی (خرید خودروی جدید) با توافق همه‌ی افراد خانواده است، همه‌ی اعضای خانواده باید آماده‌ی فداکاری در راه رسیدن به هدف باشند. از این رو هریک از افراد خانواده را باید متقاعد کرد که ضروری است ماهانه بخشی از درآمد خود را پس‌انداز کنند. ولی بعضی از اوقات اتفاق می‌افتد که زن یا شوهری یکی از اعضای خانواده تمایلی به پس‌انداز کردن ندارند. بنابراین خانواده برای رسیدن به هدف خود، از امکانات لازم برخوردار است ولی از این امکانات صحیح استفاده نمی‌شود. ممکن است یکی از فرزندان یا همسر بگویند که ما در حال حاضر همه چیز داریم، چرا باید به خودمان سختی بدهیم و پس‌انداز کنیم. در جواب باید گفت مشکلاتی که خانواده در آینده با آن مواجه است، قابل پیش‌بینی نیست. مقابله با مشکلاتی مثل از دست دادن کار و بیماری و چگونگی مقابله با آن‌ها بستگی به این دارد که امروز چه مقدار پس‌انداز می‌کنید. این به این معنا که هرچه پس‌انداز بیش‌تری داشته باشید مشکلات مالی کم‌تری در آینده شما را آزار می‌دهد و هرچه کم‌تر پس‌انداز کنید مشکلات پیش‌بینی نشده شما را بیش‌تر آزار می‌دهد. بنابراین در خانواده، همسر و فرزندان باید متقاعد شوند این استدلال که اکنون همه چیز داریم و نیازی به پس‌انداز کردن نیست، احساس غلطی است

و برای رفاه بلند مدت خانواده بسیار مضر است. هیچ‌گاه تسلیم این گونه افکار مضر نشوید.

فعالیت عملی ۴

تحقیق کنید

- (۱) آیا افراد خانواده‌ی شما بر روی یک هدف توافق دارند؟
- (۲) آیا همه یک چیز را می‌خواهند؟
- (۳) آیا می‌توانید همه را متقاعد کنید که به یک هدف فکر کنند؟
- (۴) آیا موفق بوده‌اید همه را به سمت یک هدف متقاعد کنید؟

چهارمین قدم کاهش هزینه‌ها در زمان حال به منظور داشتن پس‌انداز به این مفهوم نیست که خانواده‌ی شما باید سختی را بپذیرد و کم‌تر مصرف کند، بلکه به این معناست که خانواده‌ی شما برای دست‌یابی به رفاه بیش‌تر، امروز هزینه‌های غیر ضروری و اضافی را حذف می‌کند تا در آینده در رفاه بیش‌تری زندگی کند.

فعالیت عملی ۵

به اتاق‌های خانه، آشپزخانه، انباری و... در خانه‌ی خود سر بزنید. چند کالا پیدا کنید که هرگز از آن استفاده نشده است. فهرستی از این اقلام مانند اسباب بازی، وسایل آشپزخانه، وسایل اتاق پذیرایی، لباس و... تهیه کنید. فهرستی نیز از چیزهایی که در طول یک سال گذشته از آن‌ها استفاده نکرده‌اید تهیه کنید و ارزش ریالی آن‌ها را به طور تقریبی محاسبه کنید.

سومین قدم تعیین درصد مطلوب پس انداز خانواده با آزمون درصدهای مختلف پس انداز است.

چهارمین قدم تشخیص هزینه‌های غیر ضروری و اضافی و سعی در کاهش یا حذف آن‌هاست.

پنجمین قدم: تسلیم نشدن در برابر افکار مضر در خانواده است. سعی کنید خانواده را متقاعد کنید که «پس انداز امروز به معنای رفاه بیش‌تر در آینده است».

اولین قدم در راه تنظیم بودجه، تعیین هدف‌های خانواده است.

دومین قدم در راه تنظیم بودجه تبدیل هدف‌های خانواده به هدف‌های مالی است یعنی برای رسیدن به هدف چه مقدار پول نیاز داریم و برای این منظور چه مقدار باید در هر ماه پس انداز کنیم.

آزمون پایانی نظری واحد کار دوم

- ۱- مراحل تعیین هدف را در خانواده نام ببرید.
- ۲- لزوم رسیدن به هدف مشترک را در خانواده بیان کنید.
- ۳- چگونه می توان در خانواده به هدفی مشترک رسید؟
- ۴- عوامل مؤثر بر تعیین پس انداز مطلوب را در خانواده شرح دهید .
- ۵- اگر همسر یا یکی از اعضای خانواده موافق با کاهش هزینه نباشند چه باید کرد؟

آزمون پایانی عملی واحد کار دوم

- با پنج خانواده از دوستان و آشنایان خود مصاحبه کنید و از آنان بپرسید:
- ۱- در سال آینده چه هدف هایی دارند .
 - ۲- آیا اعضای خانواده با این هدف ها موافق اند.
 - ۳- خانواده از چه طریقی منابع مالی رسیدن به هدف ها را تأمین می کند.
 - ۱- پس انداز آن ها چه درصدی از درآمد آن هاست.
 - سپس خانواده ها را از لحاظ هدف ها، پس انداز و مقایسه کنید.
 - ۲- آیا رفتار این خانواده مطابق با دستور العمل های این واحد کار است ؟
 - در پایان گزارشی تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

واحد کار ۳

پیش بینی درآمدها و هزینه های آینده‌ی خانواده^۱

چوسختی پیشش آید سهل گیرد

چو تنگی بیند از سختی بمیرد

سعدی

چو کم خوردن طبیعت شد کسی را

وگر تن پرو راست اندر فراخی

انتظار می رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف های زیر دست یابد :

۱- در آمد متوسط ماهانه ی خود را، با مروری بر پس انداز گذشته ، محاسبه کند.

۲- هزینه های گذشته را، با مروری بر پس انداز و درآمدهای گذشته، محاسبه کند.

۳- متوسط هزینه ها و پس انداز گذشته ی خود را برآورد کند.

۴- وضعیت بودجه ی خانواده ی خود را در گذشته ارزیابی کند.

۵- بودجه ی جدیدی را برای خانواده ی خود تنظیم کند.

پیش آزمون واحد کار سوم

گزینه های صحیح را با علامت (x) مشخص کنید:

۱- در آمد خالص هر خانواده ، تفاوت بین در آمد ناخالص و کسری هاست.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- یکی از بهترین روش ها برای پیش بینی هزینه های آینده مرور هزینه های گذشته است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- هر چه دوره ی مرور هزینه های گذشته کوتاه تر باشد، پیش بینی هزینه های آینده دقیق تر است.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- دست یابی به هدف های خانواده، نیازمند تلاش جمعی اعضای خانواده است.

☐ غلط

☐ صحیح

۳-۱-۱ محاسبه‌ی درآمد ناخالص خانواده

فهرستی از درآمد ماهانه‌ی خانواده را تهیه کنید. این فهرست باید شامل موارد زیر باشد:

- درآمدهایی که در خانواده برای کار تمام وقت، نیمه وقت و اضافه کار به دست می آیند. در صورتی که خانواده درآمد روزانه دارد، آن را در ۳۰ و اگر درآمد هفتگی دارد، آن را در ۴/۳۰ (چهاروسی صدم) ضرب کنید تا مقدار این درآمدها در ماه مشخص شود.

- درآمدهای ماهانه‌ی دیگری که خانواده از منابع مختلف، مثل اجاره بها، سود سپرده، سود سهام و... به دست می آورد.

- درآمدهای دیگری که هر یک از افراد خانواده می توانند به درآمد خانواده اضافه کنند. مجموع این درآمدها، درآمد ناخالص شما در یک ماه است.

توجه

درآمد ناخالص، جمع تمامی درآمدهای ماهانه‌ی خانواده است.

در واحدهای کار قبل آموختید برای تنظیم بودجه باید هدف مشترک خانواده را تعیین و آن را به هدف مالی تبدیل کنید. در این واحد کار توضیح داده می شود که به منظور تعیین پس انداز مورد نیاز خانواده برای رسیدن به هدف، باید بودجه‌ی جدیدی را برای خانواده تنظیم کنید. برای تهیه‌ی بودجه‌ی جدید باید هزینه ها و درآمدهای احتمالی خود را پیش بینی کنید.

یکی از بهترین روش ها برای پیش بینی هزینه ها و درآمدهای آینده توجه به هزینه ها و درآمد های گذشته است. بنابراین، قبل از تنظیم بودجه‌ی جدید باید بودجه‌ی گذشته را مرور کنید.

۳-۱ روش محاسبه‌ی درآمد (دخل) ماهانه

اولین قدم برای تنظیم بودجه‌ی جدید، داشتن تصویر واقعی از درآمد خالص خانواده است. برای این منظور باید همه‌ی درآمدهای عادی و دوره ای را که خانواده دریافت می کند به دست آورید. انجام این کار با تهیه‌ی جدول درآمد ماهانه (۳-۱) به آسانی امکان پذیر است. برای تهیه‌ی این جدول باید مراحل زیر را به ترتیب انجام دهید.

جدول ۳-۱ جدول درآمد ماهیانه

تاریخ: فروردین ماه ۱۳۸۹

الف، درآمد ناخالص	مرد	زن	دیگر اعضا	جمع
دست مزد- حقوق				
کار نیمه وقت				
پاداش				
درآمد از اضافه کار				
سود اوراق مشارکت				
سود سهام				
سود سپرده های بانکی				
دیگر درآمدها				
کل درآمد ناخالص ماهانه				

ب- کسری های ماهانه	مرد	زن	دیگر اعضا	جمع
مالیات				
بیمه ی درمانی				
بیمه ی بازنشستگی				
بیمه ی خودرو				
جریمه ی خودرو				
دیگر کسری ها				
جمع کسری ها				

ج- جمع درآمد خالص ماهانه	مرد	زن	دیگر اعضا	جمع
کل درآمد ناخالص ماهانه				
- کل کسری ماهانه				
= بادرآمد خالص ماهانه				

۳-۱-۲ محاسبه‌ی مقادیر کسر شده :

تمامی مبالغی را که از منابع درآمدی کسر می‌شود، مانند مالیات، بیمه، بازنشستگی و ... در ستون کسری‌ها وارد کنید.

کم کردن درآمد ناخالص خانواده (بخش الف - جدول) از کسری‌ها (بخش ب جدول)

$$۱۸۰۰۰۰۰ - ۳۰۰۰۰۰ = ۱۵۰۰۰۰۰$$

متوسط هزینه‌ی هر ماه

$$۱۵۰۰۰۰۰ \div ۶ = ۲۵۰۰۰۰$$

$$۳۰۰۰۰۰ \div ۶ = ۵۰۰۰۰ \quad \text{پس انداز هر ماه}$$

$$\frac{\text{پس انداز هر ماه}}{\text{درآمد هر ماه}} = \frac{۵۰۰۰۰}{۳۰۰۰۰۰} = \frac{۵۰}{۳۰۰}$$

به بیان دیگر شما به طور متوسط هر ماه ۲۵۰ هزار تومان هزینه و ۵۰ هزار تومان پس انداز کرده‌اید و در واقع یک ششم ($\frac{۵۰}{۳۰۰}$) درآمد خود را پس انداز کرده‌اید.

توجه

درآمد خالص ماهانه = کل کسری‌های ماهانه - کل درآمد ناخالص ماهانه.

۳-۲ روش محاسبه‌ی هزینه‌های (خرج) ماهانه

به خاطر داشتن هزینه‌های ماه‌های گذشته خیلی آسان نیست، ولی راهی ساده برای برآورد هزینه‌های یک یا شش ماه گذشته، آن است که به حساب پس انداز، کیف یا هر محلی که پس انداز خود را نگاه می‌دارید مراجعه کنید چنان چه حساب‌های شما نشان دهد که در شش ماه گذشته ۳۰۰ هزار تومان پس انداز کرده‌اید، با در نظر گرفتن درآمد ۳۰۰ هزار تومان در ماه، هزینه‌های کل شش ماهه‌ی شما برابر ۱۵۰۰۰۰۰ تومان است. یعنی کل درآمدهای شش ماه گذشته منهای پس انداز شش ماه گذشته.

درآمد شش ماه گذشته

$$۶ \times ۳۰۰۰۰۰ = ۱۸۰۰۰۰۰$$

هزینه‌ی ۶ ماه گذشته

جدول ۳-۲ جدول تهیه‌ی هزینه‌ها و درآمدهای ماه گذشته

درآمدهای ناخالص ماهانه	تومان	کسری‌های ماهانه	تومان	درآمد خالص ماهانه	هزینه‌های ماهانه	تومان
۱- درآمد شوهر		۱- مالیات			۱- اجاره خانه	
۲- درآمد زن		۲- بیمه‌ی درمانی			۲- تسهیلات (آب، برق، تلفن)	
۳- سودهای حساب سپرده		۳-			۳- بیمه (اتومبیل)	
۴- سود اوراق مشارکت					۴- غذا	
۵- درآمد حاصل از اجاره‌بها					۵- لباس	
۶- ارزش کمک‌های غیر نقدی					۶- هزینه‌های اتومبیل	
۷- دیگر درآمدها					۷- پرداخت بدهی‌ها	
					۸- هزینه‌های آموزش، شهریه و ...	
					۹- هدایا (عروسی و ...)	
					۱۰- پذیرایی	
					۱۱- پول توجیبی	
					۱۲- درمانی	
					۱۳- تفریحات	
					۱۴- دیگر هزینه‌ها	
کل		کل			کل	

اگر حساب شما نشان دهد که هیچ پس اندازی نداشته‌اید، یعنی تمام درآمد شش ماه گذشته‌ی خود را هزینه و به طور متوسط ۳۰۰ هزار تومان در ماه خرج کرده‌اید، پس انداز متوسط ماهانه‌ی شما صفر خواهد بود.

چنانچه حساب شما نشان دهد که نه تنها پس انداز نکرده‌اید بلکه هنوز صورت حساب‌های پرداخت نشده مانند آب، برق، قسط خانه و ... مانده است، شما با بدهی مواجه شده‌اید. اگر مجموع حساب‌های پرداخت نشده‌ی شما در طول شش ماه گذشته ۱۲۰ هزار تومان باشد، در این صورت هزینه‌های شما در طول این مدت ۱۲۰ هزار تومان بیش از درآمد شما خواهد بود. یعنی $هر ماه ۲۰۰۰۰ = ۱۲۰۰۰۰ \div ۶$ تومان اضافه خرج کرده‌اید.

پس شما نه تنها در طول این مدت پس اندازی نداشته‌اید، بلکه با بدهی مواجه بوده‌اید. شما در چنین شرایطی باید در هزینه کردن بسیار محتاط باشید تا به بدهی شما اضافه نشود. در این صورت تنظیم بودجه برای خانواده‌ی شما حیاتی است. بنابراین شما تا کنون:

(۱) می‌دانید درآمد شش ماه گذشته‌ی شما چه مقدار بوده است.

(۲) می‌دانید در این شش ماه پس اندازی داشته‌اید یا خیر.

پس می‌توانید کل هزینه‌های خود را در این مدت برآورد کنید. سپس جدولی مطابق جدول ۲-۳ تنظیم کنید. در یک طرف جدول درآمدها و در طرف دیگر متوسط هزینه‌های ماهانه‌ی خود را بنویسید. وقتی این کار را انجام دادید، می‌توانید ۶ ماه دیگر به عقب برگردید و هزینه‌ها و درآمدهای خود را تعیین کنید. در این صورت متوسط هزینه‌های شما دقیق تر به دست خواهد آمد و اطلاعات بهتری برای بودجه‌بندی جدید خواهید داشت.

۳-۳ ریز کردن هزینه های گذشته

حال وقت آن رسیده است که هزینه های خانوادگی خود را به صورت جزئی تر به خاطر آورید. دانستن جزئیات هزینه، به خصوص اگر خانواده پس اندازی ندارد یا بدهکار است، کمک می کند که هزینه های غیر ضروری یا کم تر ضروری را بتوان حذف یا کم کرد تا خانواده بدهی خود را پرداخت یا پس انداز کند. برای ثبت هزینه های ماهانه ی خانواده ابتدا اقلام مشخص را مطابق جدول ۲-۳ یادداشت کنید.

هزینه های ماهانه ی خانواده ممکن است به صورت زیر باشد:

اجاره خانه ۸۰ هزار تومان

آب و برق و تلفن و گاز ۶۵ هزار تومان

دیگر هزینه ها ۶۰ هزار تومان

غذا ۷۵ هزار تومان

پول تو جیبی بچه ها ۲۰ هزار تومان

جمع ۳۰۰ هزار تومان

توجه

برای پیش بینی برنامه های آینده باید هزینه های گذشته ی خود را تعیین کنید. هرچه طول مدت دوره طولانی تر باشد برآورد هزینه های آینده بهتر خواهد شد.

فعالیت عملی ۱

(۱) کل درآمد خالص خانوادگی شما در ماه گذشته چه قدر بوده است؟

(۲) درآمد خالص شش ماه گذشته ی خانوادگی شما چه قدر بوده است؟

(۳) خانوادگی شما در شش ماه گذشته چه مقدار پس انداز کرده است؟

(۴) کل هزینه های شش ماه گذشته ی خانوادگی شما چه قدر بوده است؟

(۵) خانوادگی شما به طور متوسط، ماهانه چه قدر هزینه و چه قدر پس انداز کرده است؟

(۶) چند درصد درآمد خانواده پس انداز شده است؟

(۷) اگر خانوادگی شما پس اندازی نداشته است، مقدار بدهی خانواده خود را مطابق جدول ۲-۳ تعیین کنید.

۳-۴ برگزاری جلسه‌ی خانوادگی برای تنظیم

هزینه‌ها

اعضای خانواده زمانی که وقت آزاد دارند باید برای مرور هزینه‌های خود دور هم جمع شوند. در این جلسه هر یک از اعضای خانواده باید سعی کند بدون داشتن حالت تدافعی با دقت هزینه‌های خود و دیگران را بررسی کند. بسیار مهم است که هر عضو برای تأمین مالی خانواده خود و رهایی از بدهی کمک کند.

در آغاز، مسئول جلسه باید رونوشتی از هزینه‌ها و متوسط درآمد ماهانه‌ی خانواده را تهیه و میان اعضا توزیع کند. سپس اعضای خانواده باید روی موضوعات زیر توافق کنند:

۱- هدف‌های اصلی خانواده

۲- مقدار منابع مالی مورد نیاز برای رسیدن به هدف (هدف‌های مالی بلند مدت).

۳- مبلغی که باید ماهانه پس انداز شود (هدف‌های مالی کوتاه مدت).

۴- لزوم فداکاری هر یک از اعضای خانواده برای کمک به تأمین منابع مالی، حتی به مقدار بسیار اندک.

برگزاری این جلسات به بچه‌ها می‌آموزد:

- بدانند دخل و خرج خانواده مهم است.
- ارزش پول را بفهمند و در خرج کردن آن محتاط باشند.

در این جا تمام درآمد خانواده مصرف شده است. حتی ممکن است برخی از افراد خانواده خریدهای اقساطی و اعتباری هم انجام داده باشند که در جدول منظور نشده باشد. در این صورت باید هزینه‌ها را دقیق‌تر تجزیه و تحلیل کرد. گاهی اوقات مشخص می‌شود که بخش عمده‌ی درآمد خانواده جهت خرید کالاهای کم‌تر ضروری صرف شده است، در حالی که مخارج ضروری باقی مانده است. پس بسیار مهم است بدانید چه کسی و در چه موقع هزینه کرده است. در این شرایط توصیه می‌شود اعضای خانواده به جای عصبانی شدن، جلسه‌ای خانوادگی تشکیل دهند و به طور جدی با یکدیگر گفت و گو کنند.

فعالیت عملی ۲

۱- فهرستی از هزینه‌های ماه گذشته‌ی خانواده‌ی خود تهیه کنید.

۲- هزینه‌ها را به دو گروه ضروری و غیر ضروری تقسیم کنید.

۳- تعیین کنید سهم هریک از دو گروه هزینه‌ها چه قدر بوده است.

۴- کدام یک از هزینه‌های خانواده‌ی خود را می‌توانید کم یا حذف کنید؟

فعالیت عملی ۳

جلسه‌ای خانوادگی تشکیل دهید و هزینه‌های خانواده را تجزیه و تحلیل کنید. اعضای خانواده را متقاعد کنید هزینه‌های غیر ضروری خود را که در فعالیت عملی ۲ تعیین کرده‌اید، کم یا حذف کنند تا خانواده در آینده زندگی بهتری داشته باشد.

گزارش جلسه را در کلاس ارائه دهید.

- در تصمیم‌گیری خانواده سهیم شوند.
- برای رفاه حال و آینده‌ی خانواده به طور صحیح هزینه کنند.

توصیه می‌شود فرزندان از کودکی در چنین جلساتی شرکت کنند. ضمن این که در این جلسات نباید کودکان را برای هزینه‌هایی که کرده‌اند سرزنش کرد، بلکه باید به آن‌ها آموخت چگونه می‌توانند به تأمین مالی خانواده کمک کنند.

پس از توافق برسر موضوعات یادشده از هر عضو سؤال کنید چگونه می‌تواند پس‌انداز بیش‌تری برای رسیدن به هدف‌ها داشته باشد. اگر همه‌ی اعضای خانواده به پس‌انداز کردن متعهد شوند، خانواده زودتر به هدف‌های خود می‌رسد. چنین تلاشی کلید دسترسی به هدف‌هاست. همه‌ی اعضای خانواده باید درک کنند برای داشتن پس‌انداز بیش‌تر لازم است با یکدیگر همکاری و مشارکت فعال داشته باشند.

در پایان جلسه از هر عضو خانواده بخواهید که بنویسد چگونه باید خرج کند تا پس‌انداز بیش‌تری داشته باشد. راه‌های پیشنهادی را در جلسه‌ی بعدی خانواده در بودجه‌بندی جدید در نظر بگیرید.

توجه

دست‌یابی به هدف‌های خانواده، مستلزم تلاش و فداکاری جمعی است. هر عضو خانواده باید برای کمک به پس‌انداز خانواده متعهد شود.

چکیده

در این واحد کار آموختید چگونه هزینه‌ها و درآمدهای گذشته را مرور کنید و به متوسط‌هایی که نمایانگر هزینه‌ها و درآمدهای گذشته است، برسید هم‌چنین، یاد گرفتید چگونه از طریق کاهش هزینه‌ها می‌توان مقدار پس‌انداز را افزایش داد. هیچ خانواده‌ای با مدیریت صحیح پولی هیچ وقت فقیر

نیست، زیرا در چنین خانواده‌ای هر فرد سعی می‌کند بدون توجه به مقدار درآمد خانواده پس‌انداز کند. خانواده با مرور هزینه‌های گذشته و بحث درباره‌ی آن‌ها، می‌تواند به هدف‌های خود دست یابد و اعضا با مشارکت و فداکاری شرایط مالی خانواده را بهبود بخشد.

آزمون پایانی نظری واحد کار سوم

- ۱- چگونه هزینه‌های شش ماه گذشته‌ی خود را برآورد می‌کنید؟
- ۲- برای تنظیم بودجه‌ی جدید به چه اطلاعاتی نیاز دارید؟
- ۳- راه‌های دست‌یابی به بودجه‌ی جدید و موفق را بیان کنید؟
- ۴- اعضای خانواده چگونه می‌توانند به افزایش پس‌انداز در خانواده کمک کنند؟

آزمون پایانی عملی واحد کار سوم

دخل و خرج ماهانه‌ی خانواده‌ی خود را محاسبه کنید.

واحد کار ۴

پی گیری و به روز کردن هزینه های خانواده^۱

نه چندان بخور که از دهانت بر آید

نه چندان که از ضعف جانت بر آید

سعدی

دلامعاش چنان کن که گر بلغزد پا

فرشته ات به دو دست دعا نگه دارد

حافظ

۱- اصول مدیریت هزینه های خانواده

انتظار می رود، هنجار پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف های زیر دست یابد :

- ۱- هزینه های هفتگی، ماهانه و سالانه ی خانوادگی خود را محاسبه کند..
- ۲- انحرافات هزینه ها (ماهانه و سالانه) را از مبلغ هدف گذاری شده برآورد کند.
- ۳- بودجه ی خانواده را به روز کند.
- ۴- پیشرفت خانواده را به سمت هدف اندازه گیری کند.

پیش آزمون واحد کار چهارم

گزینه های صحیح را با علامت (x) مشخص کنید:

- ۱- پی گیری روزانه و هفتگی هزینه ها، ما را در راه رسیدن به مخارج هدف گذاری شده کمک می کند.

☐ غلط
☐ صحیح
- ۲- برای پی گیری هزینه های خانواده لازم است فردی مسئول تعیین شود.

☐ غلط
☐ صحیح
- ۳- اگر بعد از چندماه متوجه شدید که نمی توانید هزینه ها را مطابق بودجه تنظیم کنید، باید بودجه را به روز کنید.

☐ غلط
☐ صحیح
- ۴- به روز کردن بودجه به معنی تغییر هدف بودجه است.

☐ غلط
☐ صحیح
- ۵- اگر در اواسط ماه متوجه شدید که تا پایان ماه نمی توانید مطابق با هزینه های برنامه ریزی شده پیش روید باید به همین شکل تا پایان ماه ادامه دهید و هر تصمیمی را به ماه آینده موکول کنید.

☐ غلط
☐ صحیح

دنبال کردن هزینه ها در طول روز کاری وقت گیر است، بنابراین، پیشنهاد می شود وقتی از شب را برای انجام این کار انتخاب کنید. اگر یکی از اعضای خانواده فراموش کرد هزینه های خود را وارد کند ناراحت نشوید. نکته ی مهم این است که به هر فرد اجازه دهید به اهمیت انطباق مخارج خود با بودجه ی تنظیم شده پی ببرد. مراقبت از هزینه های روزانه ی هر یک از ما نمایانگر تعهد کامل به بودجه و هدف های خانواده است. بنا براین هریک از اعضای خانواده باید مراقب هزینه های روزانه ی خود باشد.

۳-۴ وظایف مدیر خرج

۱- جمع آوری تمام رسیدها و کنارگذاشتن صورت حساب هایی مانند آب، برق، تلفن، گاز و ... به ترتیب تاریخ پرداخت، تا کلیه ی پرداخت ها به موقع انجام گیرند.

۲- جمع آوری صورت تمام هزینه های انجام شده در هفته از همه ی افرادی که هزینه کرده اند،

۳- طبقه بندی مخارج بر حسب انواع آن؛

۴- ثبت مخارج: برای این کار پیشنهاد می شود مدیر خرج دفترچه ای تهیه کند. این دفترچه می تواند شبیه تقویم دیواری، بزرگ باشد تا جای کافی برای ثبت هر مقوله را در تاریخ معین داشته باشد یا می تواند یک سررسید تاریخ دار باشد که به هرروز آن صفحه ای بزرگ اختصاص داده شده است.

در واحدهای کار قبل با دو مرحله از مراحل تنظیم بودجه ی خانواده آشنا شدیم. این مراحل شامل تنظیم هدف های توافق شده ی خانواده، تنظیم بودجه بندی جدید توافق شده ی همه ی اعضای خانواده براساس هزینه ها و درآمدهای گذشته بود. این بخش با چگونگی پی گیری هزینه ها و به روز کردن هزینه های جدید برای رسیدن به هدف ها اختصاص دارد.

۱-۴ چگونگی پی گیری هزینه ها

پی گیری هزینه ها معمولاً کاری سخت به نظر می رسد، به خصوص اگر در خانواده بیش از یک نفر بخواهند هزینه کنند. بنابراین لازم است یک نفر از اعضای خانواده برای پی گیری هزینه ها تعیین شود. این فرد را **مدیر خرج** می نامیم. اعضای خانواده باید دست کم هفته ای یک بار گزارش هزینه های صرف شده ی خود را به اطلاع مدیر خرج برسانند. البته منظور آن نیست که هر فرد مجبور است ریزترین قلم خرید را گزارش کند، بلکه فقط لازم است مثلاً بگوید ۲۰۰۰ تومان لوازم التحریر خریده ام.

توجه

برای پی گیری هزینه کردن ها در طول ماه لازم است یکی از اعضای خانواده این مسئولیت را به عهده بگیرد. این فرد را مدیر خرج می نامیم. هر خرجی که هر عضو خانواده می کند، باید دست کم هفته ای یک بار به اطلاع مدیر خرج برسد تا اطلاعات جمع آوری شده در برگه ی هزینه های ماهانه وارد شود.

۶- ثبت مخارج ماهانه: مدیر خرج در هفته های بعد هم این کار را باید انجام دهد و در پایان ماه با جمع زدن مخارج هفتگی طبقه بندی شده به مخارج ماهانه دست یابد. سپس مخارج ماهانه را باید در جدول مربوط وارد کند (جدول ۲-۴ و ۳-۴).

جدول ۲-۴ جدول پی گیری هفتگی هزینه ها

روزها-تاریخ	مبلغ
شنبه	
یکشنبه	
دوشنبه	
سه شنبه	
چهارشنبه	
پنج شنبه	
جمعه	
کل	

شاید استفاده از سررسید تاریخ دار بهتر باشد زیرا جای کافی برای وارد کردن تمام اطلاعات هزینه را دارد و می توان رسیده های هر روز و نیز قبضه هایی مانند آب، برق، تلفن و ... را با سنجاق به آن صفحه پیوست کرد. در این صورت تک تک اعضای خانواده می توانند بدون مراجعه به مدیر خرج، مخارج خود را وارد و رسید را پیوست کنند. این دفترچه باید در جایی از خانه در دسترس تمام اعضای خانواده قرار باشد.

۵- کنترل ثبت مخارج: مدیر خرج هرروز باید کنترل کند که کسی ثبت هزینه ها را فراموش نکرده باشد. این کنترل، خصوصاً برای ماه های اول که خانواده هنوز به بودجه ی جدید عادت نکرده، بسیار مهم است و تدریجاً به اعضای خانواده کمک می کند تا به پی گیری روزانه ی مخارج، کم تر خرج کردن و در نتیجه بیش تر پس انداز کردن عادت کنند.

جدول ۱-۴ جدول پی گیری روزانه ی هزینه ها

نام هزینه کننده	نوع هزینه	مبلغ
		کل

جدول ۳-۴ جدول پی گیری ماهانه ی هزینه ها و

درآمدها

مبلغ هزینه شده	مبلغ در آمد	درآمد منهای هزینه	
			هفته اول
			هفته دوم
			هفته سوم
			هفته چهارم
			بقیه ی روزهای ماه
			کل

جدول ۴-۴ جدول پی گیری هزینه های سالانه ی خانواده

ماه	هزینه ها	درآمدها	درآمد-هزینه
فروردین			
اردیبهشت			
خرداد			
تیر			
مرداد			
شهریور			
مهر			
آبان			
آذر			
دی			
بهمن			
اسفند			
کل			

فعالیت عملی ۱

۱- با استفاده از سررسید تاریخ دار، مخارج روزانه ی همه ی اعضای خانواده را در یک هفته پی گیری و ثبت و پس از طبقه بندی در جدول شماره ی ۲-۴ وارد کنید.

۲- این کار را به مدت یک ماه ادامه دهید و با استفاده از جدول های هفتگی به دست آمده بودجه ی ماهانه ی خانواده ی خود را تهیه و در جدولی مانند جدول ۳-۴ وارد کنید.

۳- گزارش کار را در کلاس ارائه دهید.

اگر تعداد اعضای خانواده زیاد باشند، نگهداری صورت هزینه ها مشکل خواهد بود. پس پیشنهاد می شود این وظیفه هر سه ماه یک بار به عضوی دیگر از خانواده، که توانایی انجام این کار را دارد، سپرده شود. البته باید اطمینان حاصل کنید که فرد جدید برای این کار مناسب است. در عین حال او را آموزش دهید تا مطمئن شوید که می تواند این کار را به خوبی انجام دهد.

۷- ثبت مخارج سالانه: مدیر خرج باید در ماه های بعد هم همین کار را تکرار کند تا در پایان سال با جمع کردن مخارج ماهانه به مخارج سالانه دست یابد و آن را در جدول ۴-۴ وارد کند.

۴-۴ به روز کردن بودجه

مدیر خرج باید هر هفته کنترل کند آیا عملکرد بودجه مطابق هدف بوده است یا خیر. این کار را **به روز کردن بودجه** می گویند. ورقه‌ی هزینه‌های ماهانه را کنار هزینه‌های ماهانه‌ی هدف بررسی و با هم مقایسه کنید و تفاوت آن‌ها را در طول هر ماه و هر سال ثبت نمایید. این مقایسه‌ی هفتگی، ماهانه و سالانه نسبت به مخارج انجام شده و مخارج هدف به شما امکان می دهد تا بتوانید بودجه خانواده را تعدیل کنید.

برای مثال اگر در اواسط ماه متوجه شدید صورت حساب‌هایی را قبل از پایان ماه باید پردازید می توانید محاسبه کنید به چه مقدار پول نیاز دارید؟ اگر پول به اندازه‌ی کافی باقی مانده باشد، مشکلی نیست ولی اگر با کم بود پول مواجه‌اید باید برگردید و هزینه‌های خود را تعدیل کنید.

در این جا ضرورت دارد وضعیت بودجه‌ی خانواده‌ی خود را در پایان هفته، ماه و سال به اعضای خانواده گزارش دهید تا اگر مطابق بودجه عمل کرده‌اند، در جریان موفقیت خود قرار گیرند و از این که به خوبی از عهده‌ی مراقبت از هزینه‌های خود برآمده‌اند، احساس غرور کنند.

این تعدیل بودجه انعکاس مثبت دارد و به موفقیت بیش تری منجر می شود. ولی اگر خانواده از بودجه تجاوز کرده و دچار کسری شده است، باید همه‌ی اعضای خانواده بدانند کجا اشتباه کرده‌اند، تا بایکدیگر بتوانند مطابق بودجه حرکت کنند.

البته اگر خانواده در برخی از ماه‌ها نتوانست مطابق بودجه عمل کند، نگران نباشید و این کاملاً طبیعی است. بنابراین، سعی کنید با مشارکت اعضای خانواده آن را اصلاح کنید. برعکس اگر خانواده در برخی ماه‌ها موفقیت داشت خیلی مغرور نشوید، زیرا این موفقیت دامی است که فرد به راحتی می تواند در آن بیفتد و ولخرجی را آغاز کند. باید مواظب باشید و بودجه‌ی خانواده را به طور مرتب ارزیابی و به روز کنید.

منظور از به روز کردن بودجه تغییر دادن آن نیست، بلکه منظور آن است که بررسی کنید نسبت به انتظارتان چه تغییری در بودجه ایجاد شده است. اگر متوجه شدید خطای بزرگی صورت گرفته است، بودجه را دست کم برای چند ماه اول تغییر ندهید. بلکه اعضای خانواده باید سعی کنند تا آن را مطابق بودجه‌ی اولیه بسازند. اما اگر با وجود تلاش اعضای خانواده مشاهده کردید برای سه ماه متوالی دچار کسری بودجه شده‌اید، لازم است مجدداً بودجه‌ی خانواده را ارزیابی و تعدیل کنید. باید توجه داشته باشید هر تعدیلی پس انداز شما را کم می کند.

هزینه های هر ماه خانواده ی خود را در برابر هزینه های تعیین شده در بودجه ی خانواده بگذارید و با هم مقایسه کنید. آیا به تعدیل نیازی هست؟

۴-۵ کنترل حساب پس انداز

به جدول هدف (نمودار ۲-۲) برگردید و مقدار پس انداز شده را در مسیر حرکت به سمت هدف پر رنگ کنید و ببینید چه مقدار از مسیر را طی کرده اید؟ با پر کردن نمودار، هم شما و هم اعضای خانواده احساس بهتری خواهید داشت. سپس بررسی کنید پول پس انداز شده در هر ماه چه وضعی دارد؟

حساب پس انداز نشان دهنده ی مقدار پس انداز است. اگر نتوانستید به پس انداز تعیین شده برسید به هزینه های خود برگردید. جدولی مطابق جدول ۴-۵ تنظیم کنید و ببینید چه جاهایی بیش تر از مقدار هدف هزینه کرده اید. البته این پایان کار نیست و باید عواملی را که باعث شده اند پس انداز شما متوقف شود حذف یا تعدیل کنید. شاید هم لازم باشد، برای تعیین میزان پس انداز قابل اجرا در خانواده، دوباره بودجه بندی کنید.

جدول ۴-۵ هزینه های خانواده به تفکیک نوع هزینه

نوع هزینه	هفته اول	هفته دوم	هفته سوم	هفته چهارم	بقیه ی روزهای هفته	کل	درصد به کل هزینه ها
اجاره بهای خانه							
گوشت							
برنج							
میوه و سبزی							
نوشابه ها							
رفت و آمدها							
تسهیلات (آب، برق، گاز و تلفن)							
لباس							
خدمات بهداشتی و درمانی							
خدمات آرایشی							
پست							
لوازم التحریر							
دیگر هزینه ها							
کل							

پیشبرد هدف‌ها طراحی کرده‌اید به سمت هدف
پررنگ شده است؟

۵) اگر خانواده نتوانسته است به اندازه‌ی کافی
برای رسیدن به هدف پس‌انداز کند علت چیست؟
۶) آیا لازم است در بودجه تجدید نظر کرد؟
توصیه می‌شود جلسه‌ی دیگری تشکیل دهید تا
اعضای خانواده برای تطبیق هزینه‌های خود با بودجه
متعهد شوند و به توافق برسند.

نمی‌توان انتظار داشت خانواده با بودجه‌ی جدید
به راحتی و بدون هیچ مشکلی پیشرفت کند، به
خصوص در ماه‌های اول که احتمال بروز مشکل،
اختلاف، نبود احساس مسئولیت، نبود تعهد و...
هست. اگر بعد از به کارگیری بودجه‌ی جدید
مشاهده شد این برنامه باعث شکل‌گیری رفتارهای
نادرست یا مشکل‌آساز دیگری برای اعضای
خانواده شده است، اجرای آن را متوقف کنید و
جلوتر نروید. دقت داشته باشید پول باید در خدمت
رفاه و تعالی افراد خانواده باشد. به بیان دیگر پول
وسیله است نه هدف. اگر خانواده به این نقطه رسید
باید توقف کند و شاید بهتر باشد از یک مشاور
اقتصادی کمک بگیرد.

فعالیت عملی ۳

- فعالیت عملی یک را برای شش ماه متوالی
تکرار کنید و هزینه‌های خانواده را به دست آورید.
- در ضمن با توجه به درآمدهای خانواده در
شش ماه متوالی پس‌انداز خانواده را نیز به دست
آورید؟
- آیا مقدار پس‌انداز خانواده با مقدار پس‌اندازی
که جدول‌های شما نشان می‌دهد مطابقت دارد؟
- چنانچه مقدار پس‌انداز کم‌تر از مقدار جدول
است عوامل متوقف‌کننده یا کاهش‌دهنده‌ی
پس‌انداز را پیدا کنید.

۴-۶ ارزیابی بودجه

پس از گذشت چند ماه، که خانواده بر اساس
بودجه‌ی جدید زندگی کرد، آن را تجزیه و تحلیل
و بررسی کنید:

- ۱) آیا همه‌ی اعضای خانواده مطابق برنامه‌ی
بودجه‌ی تعیین شده عمل کرده‌اند؟
- ۲) شکایت‌های اعضای خانواده کم یا زیاد شده
است؟
- ۳) آیا همه‌ی اعضا از بودجه‌ی جدید، در مقایسه
با بودجه‌ی قبلی، رضایت بیشتری دارند؟ اگر
رضایت آن‌ها افزایش نیافته است علت چیست؟
- ۴) آیا ستون رنگی‌ای که در نمودار ۲-۲ برای

چکیده

مدیر خرج باید بودجه را به طور هفتگی با بودجه‌ی هدف مقایسه کند. چنانچه خانواده برای مخارج زندگی دچار مشکل شد لازم است هزینه‌ها تعدیل شوند. اگر مدیر خرج چند ماه متوالی نتوانست به پس‌انداز هدف‌گذاری شده دست یابد شاید لازم باشد در بودجه‌ی خانواده تجدید نظر شود. مشاور اقتصادی می‌تواند برای حل این مشکل به خانواده کمک کند.

در این واحد کار آموختید برای کنترل هزینه‌های خانواده در مسیر حرکت به سمت هدف، لازم است یکی از اعضای خانواده مدیر خرج شود تا مسئولیت پی‌گیری مخارج را به عهده داشته باشد. برای این منظور باید سررسید تاریخ‌دار تهیه شود و از هریک از اعضای خانواده خواسته شود به طور روزانه یا دست‌کم هفته‌ای یک‌بار مخارج خود را در آن یادداشت کند. سپس، مسئول خرج باید مخارج را به صورت هفتگی و سپس ماهانه به دست آورد. به روز کردن بودجه نیز از ضروریات است.

آزمون پایانی نظری واحد کار چهارم

۱- مراحل مختلف تهیه‌ی هزینه‌های ماهانه و سالانه‌ی خانواده را شرح دهید.

۲- تنظیم و پی‌گیری هزینه‌ها به طور روزانه چه فایده‌ای دارد؟

۳- منظور از به روز کردن بودجه چیست؟

۴- وظایف مدیر خرج را بیان کنید.

۵- منظور از ارزیابی بودجه را شرح دهید.

آزمون پایانی عملی واحد کار چهارم

دو یا سه خانواده از بستگان خود را انتخاب کنید. تحقیق کنید آیا این خانواده‌ها برای تنظیم بودجه تلاشی داشته‌اند؟ در این صورت پی‌گیری مخارج خود را در چه فاصله‌ی زمانی انجام می‌دهند؟ آیا مسئول خرج (مدیر) دارند؟ گزارشی در این زمینه تهیه کنید.

واحد کار ۵

زندگی بر مبنای بودجه‌ی جدید در خانواده^۱

که می گویند ملاحان سرودی
به سالی دجله گردد خشک رودی

سعدی

چودخلت نیست خرج آهسته تر کن
اگر باران به کوهستان نبارد

۱- مدیریت و بودجه بندی هزینه ها متناسب با امکانات مالی خانواده و محاسبه ی جایگزین های مادی و انسانی مناسب

انتظار می رود، هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف های زیر دست یابد :

- ۱- هزینه های خود را تعدیل کند.
- ۲- انواع کالاهای مصرفی را نام ببرد
- ۳- مصرف های خانواده را اولویت بندی کند.
- ۴- شیوه های کاهش انواع هزینه ها را به کار بندد.
- ۵- انواع روش های پرداخت را شرح دهد.

پیش آزمون واحد کار پنجم

در مقابل پاسخ صحیح علامت (×) بگذارید.

۱- اگر هزینه ها بیش تر از درآمد باشد، لازم است بازنگری کاملی در هزینه ها داشته باشید.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- اگر هزینه ها کم تر از درآمد باشد، ولی به پس انداز دل خواه دست نیافته باشید لازم است در هزینه ها بازنگری کاملی داشته باشید.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- اولویت بندی مصرف در تمام خانواده یکسان است

☐ غلط

☐ صحیح

۴- تهیه ی فهرست خرید باعث جلوگیری از خرید کالاهای غیر ضروری می شود.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- جای گزینی کالاهای مختلف یکی از راه های صرفه جویی در مصرف است.

☐ غلط

☐ صحیح

۱-۱-۵ اولویت بندی مصرف^۱

برای هر خانواده، به ویژه خانواده‌هایی که دچار کسری بودجه (بدهی) شده‌اند، بسیار مهم است از خرید کالاهای غیرضروری خودداری کنند. به این منظور باید فهرست هزینه‌های ماه گذشته‌ی خود را بازنگری کنند و مشخص نمایند کدام هزینه‌ها ضروری و کدام کم‌تر ضروری و کدام غیرضروری‌اند، سپس، باید تلاش کنند هزینه‌های غیر ضروری را حذف، یا کاهش دهند.

اولین قدم در راه تنظیم الگوی صحیح مصرف، آن است که نیازهای مصرفی خانواده را بر حسب اولویت برآورد کنند. بدیهی است غذا، پوشاک، مسکن، آموزش و بهداشت در اولویت ارقام مصرفی هر خانواده‌اند ولی با توجه به تفاوت خانواده‌ها به لحاظ ترجیحات، درآمد، سن و تعداد اعضا، سهم هر یک از این ارقام در هزینه‌های هر خانواده با دیگری متفاوت است.

هنگامی که همه‌ی اعضای خانواده به بودجه‌ی تنظیم شده رضایت دادند باید آن را اجرا کرد. اختصاص دادن وقت بسیار برای تنظیم بودجه بدون آن که کسی متعهد به رعایت آن باشد کاری بیهوده است. باپی‌گیری و به روز کردن بودجه می‌توانید به انحراف آن از مسیر برنامه‌ریزی شده پی ببرید.

همان‌طور که در واحد کار ۴ گفته شد اگر اعضای خانواده‌ی شما مطابق بودجه‌ی برنامه‌ریزی شده هزینه کرده‌اند آن‌ها را تشویق کنید این روند را ادامه دهند. ولی معمولاً در ماه‌های اول، که هنوز خانواده به بودجه‌ی تنظیم شده‌ی جدید عادت نکرده، بسیار بعید است بتواند به این موفقیت دست یابد، و به احتمال زیاد بیش از مقدار برنامه‌ریزی شده هزینه خواهد کرد. بنابراین، ممکن است نتواند پس‌انداز لازم را فراهم کند و حتی احتمال دارد بیش از درآمد خانواده هزینه کند و بدهکار شود. در حالت اول، یعنی وقتی پس‌انداز کم‌تر از مقدار تعیین شده باشد، شاید بتوان آن را، با تعدیلات جزئی در ماه‌های بعد، جبران کرد ولی اگر خانواده دچار بدهی شود، یعنی هزینه‌هایی بیش از درآمد داشته باشد دیگر جای گذشت باقی نمی‌ماند و لازم است هزینه‌ها به طور کامل بازنگری شوند. در این واحد کار با چگونگی کاهش هزینه‌ها آشنا خواهید شد.

۱- شناسایی اصول اولویت بندی و اختصاص بودجه به نیازهای خانواده

توجه

هر خانواده باید با توجه به درآمد، نیازها و ترجیحات خود اولویت کالاهای مصرفی را تعیین کند.

به طور کلی کالاهای مصرفی هر خانواده را می‌توان به دو گروه عمده‌ی زیر تقسیم کرد:

کالاهای مصرفی بی‌دوام:

کالاهای مصرفی بی‌دوام، کالاهایی هستند که به مصرف می‌رسند و به سرعت مستهلک می‌شوند، مانند مواد غذایی، بهداشت و درمان، تفریحات، مسافرت و هزینه‌های آب و برق و تلفن.

کالاهای مصرفی با دوام:

کالاهای مصرفی با دوام، کالاهایی هستند که در زمانی طولانی‌تر و حتی در طول زندگی فرد مستهلک می‌شوند، مانند خانه، خودرو، یخچال و تلویزیون.

۱-۱-۵ اولویت‌های مهم هزینه‌های خانواده^۱

• مواد غذایی

با توجه به نقش مهم تغذیه در سلامت خانواده باید در برنامه‌ی غذایی خانواده پنج گروه عمده‌ی غذایی شامل نان و غلات، سبزی‌ها، میوه‌ها، گوشت، حبوبات و مغزها و شیر و فرآورده‌های آن گنجانده شود.

بدیهی است برنامه‌ی غذایی خانواده باید با توجه به سن، وضعیت‌های مختلف در دوره‌های زندگی (بارداری و ...)، وضعیت سلامت و سلیقه‌ی اعضای خانواده تنظیم شود. از آن جا که تغذیه‌ی مناسب باعث صرفه‌جویی در هزینه‌های درمان می‌شود، این نوع مخارج باید در سرلوحه‌ی هزینه‌های خانواده جای بگیرد. در هزینه کردن برای مواد غذایی به نکته‌های زیر توجه کنید:

۱- نیازهای تغذیه‌ای خانواده را با توجه به سن، وضعیت سلامت و سلیقه‌ی اعضا در نظر بگیرید.

۲- با توجه به درآمد خانواده و مقایسه‌ی قیمت کالاهای مختلف، در صورتی که قادر به تهیه‌ی آن‌ها نباشید، از مواد غذایی جانشین با خواص مشابه اما ارزان‌تر استفاده کنید.

۳- به اندازه‌ی کافی غذا تهیه کنید.

۱- اولویت‌های اختصاص بودجه‌ی خانواده به نیازها

• بهداشت و درمان

بیش‌تر بدانید

آمار نشان می‌دهد سهم گروه‌های دارای درآمد پائین‌تر، از هزینه‌ی بیمه و تأمین اجتماعی ناچیز است. سهم ۳۰ درصد از فقیرترین افراد جامعه از خدمات بیمه و تأمین اجتماعی ۱۲/۶ درصد است. در جوامع شهری و روستایی این نسبت به ترتیب ۱۴/۲ و ۷ درصد است.

• آموزش

با توجه به تغییرات قابل توجهی که در قرن حاضر در علم و فناوری صورت گرفته است، حتی اشتغال در مشاغل ساده نیز به آموزش در سطح ابتدایی و متوسطه نیاز دارد. از این رو آموزش ابتدایی در تمامی کشورها و آموزش متوسطه در کشورهای پیشرفته اجباری است.

در کشور ما آموزش از دو طریق دولتی و خصوصی در تمامی سطوح ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و عالی انجام می‌گیرد. امکان دسترسی به آموزش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه از طریق دولتی برای تمامی افراد جامعه میسر است، ولی ورود به مراکز آموزش عالی دولتی به علت کمبود تعداد این مراکز تنها از طریق کنکور میسر است. از این رو، درصد کمی از افراد جامعه را آموزش رایگان پوشش می‌دهد و بقیه برای ادامه‌ی تحصیل باید هزینه‌های آن را پرداخت کنند. پس خانواده باید با توجه به درآمد خود یکی از این دو نوع آموزش را انتخاب کند.

حفظ تندرستی افراد خانواده از مهم‌ترین وظایف خانواده است. از این رو بخشی از درآمد خانواده باید با توجه به سن و وضعیت سلامت اعضای خانواده به این مهم اختصاص یابد. بدیهی است هزینه‌های بهداشت به مراتب کم‌تر از درمان است. هزینه‌ی خرید مسواک و نخ دندان با هزینه‌های دندان‌پزشکی قابل مقایسه نیست. پس تأمین هزینه‌های بهداشتی (واکسیناسیون و ...) از هزینه کردن‌های بعدی جلوگیری می‌کند.

برای درمان نیز دو نوع خدمات خصوصی و دولتی وجود دارد که خانواده با توجه به درآمد خود می‌تواند از هر یک از این مراکز استفاده کند. برای کاهش هزینه‌های درمان و نیز حفظ امنیت خانواده، تمامی اعضای خانواده باید از بیمه‌های درمانی استفاده کنند. خانواده‌های شاغل و حقوق‌بگیر معمولاً زیر پوشش بیمه‌های درمانی اجباری هستند. دیگر خانواده‌ها نیز می‌توانند با مراجعه به سازمان‌های مربوط از دیگر بیمه‌های درمانی استفاده کنند. بیمه‌های تکمیلی نیز هزینه‌های درمان را تا سقف بالاتری پوشش می‌دهند.

برای کاهش هزینه‌ی رفت و آمد به نکته‌های زیر توجه کنید:

۱- در انتخاب محل سکونت مسیرهای رفت و آمد اعضای خانواده باید در نظر گرفته شود.

۲- جز در رفت و آمدهایی که کل خانواده در آن شرکت می‌کنند و یا در مواقع ضروری، از وسایل نقلیه‌ی شخصی استفاده نشود. در انتخاب وسیله‌ی نقلیه چهار عامل امنیت، سرعت، رفاه و هزینه با هم در نظر گرفته شود.

۳- خریدها از مراکز خرید نزدیک به محل سکونت و یا در مسیر بازگشت از محل کار انجام گیرد.

۴- تا آن‌جا که ممکن است از تعداد دفعات خرید کاسته شود.

• تفریح، ورزش، مسافرت و میهمانی

هر خانواده با توجه به درآمد، سلیقه و اوقات فراغت اعضای خود می‌تواند بخشی از درآمد و وقت خود را صرف تفریح کند. ورزش، تفریح و نشاط از عوامل مهم در افزایش کارایی، سلامت و رفاه اعضای خانواده است. بنابراین خانواده باید با توجه به درآمد خود از این خدمات نیز استفاده کند.

• تسهیلات (آب، برق، گاز و ...)

استفاده‌ی صحیح و به جا از این خدمات می‌تواند

هم‌چنین، افراد با توجه به تحولات علمی و فنی در جهان به منظور اشتغال یا حتی برای حفظ شغل و کسب درآمد، لازم است علاوه بر آموزش‌های رسمی بلندمدت به آموزش‌های کوتاه مدت نیز بپردازند. برای این منظور خانواده باید با پرداخت هزینه‌های آن، امکان یافتن شغل را برای اعضای خود فراهم آورد.

• رفت و آمد

برای رفت و آمد می‌توان از وسایل نقلیه‌ی عمومی (تاکسی، اتوبوس و مترو) یا از وسایل نقلیه‌ی شخصی استفاده کرد. وسایل نقلیه‌ی عمومی با هزینه‌های مختلف در دسترس‌اند. اتوبوس کم هزینه‌تر ولی وقت‌گیرتر است، در حالی که تاکسی پرهزینه‌تر است ولی برای خانواده رفاه بیش‌تری فراهم می‌کند. هم‌چنین خانواده‌های پُردرآمد می‌توانند از وسایل نقلیه‌ی شخصی استفاده کنند. خودروهای مختلف با قیمت‌های مختلف در بازار موجودند. خانواده‌ها باید با توجه به نیاز، درآمد، هزینه‌ی نگهداری، نوع خودروی دل‌خواه خود را انتخاب کنند.

درباره‌ی نوع وسیله‌ی نقلیه باید با توجه به دوری مسافت، زمان، سن اعضای خانواده و درآمد تصمیم گرفت.

به علاوه، زیان‌های ناشی از نداشتن برخی از کالاهای ضروری بسیار چشم‌گیر است. مثلاً نبود یخچال در خانه به فاسدشدن مواد غذایی و بیماری افراد منجر می‌شود. بنابراین، به عقب انداختن خرید این نوع کالا به هیچ وجه اقتصادی نیست.

۲-۱-۵ جای‌گزینی بین کالاهای مختلف

توصیه می‌شود خانواده‌ها از میان کالاهای دارای کیفیت و خاصیت مشابه، به منظور کاهش هزینه‌ها کالاهای ارزان‌تر را جای‌گزین نوع گران‌تر آن کنند. بالاتر بودن قیمت یک کالا از کالای مشابه ممکن است به نوع بسته‌بندی، وسعت تبلیغات، وارداتی بودن، مدل و ... مربوط باشد، نه کیفیت بهتر آن. مثلاً قیمت خودروی رنگ مد روز از خودروی مشابه آن با رنگ دیگر بیش‌تر است. تغذیه‌ی بهتر لزوماً با مصرف غذاهای گران قیمت تأمین نمی‌شود. چه بسا خانواده‌هایی که مبلغ زیادی

نقش قابل توجهی در کاهش هزینه‌های خانواده داشته باشد. بستن شیر آب هنگام مسواک زدن یا خاموش کردن چراغ پس از بیرون آمدن از اتاق می‌تواند علاوه بر صرفه‌جویی در هزینه‌ها، به حفظ منابع ملی و سرمایه‌های ملی کمک کند.

• مسکن

مسکن یکی از مهم‌ترین اولویت‌های مصرف خانواده است. اما سرمایه‌گذاری در آن باید در حد نیاز و متناسب با درآمد خانواده باشد. خانواده‌ها مسکن خود را باید با توجه به درآمد، تعداد اعضا، سهولت دسترسی به محل کار، برخورداری از ویژگی‌های بهداشتی (نور مناسب، استحکام، تهویه و ...) و اصول معماری درست انتخاب و درتهیه‌ی آن از چشم و هم چشمی و تقلید از دیگران پرهیز کنند. خانواده‌ها باید توجه داشته باشند خرید یا اجاره‌ی خانه‌ی بزرگ‌تر از نیاز، علاوه بر افزایش هزینه‌های جاری مانند آب، برق و ...، باعث می‌شود بخشی از پس‌انداز و دارایی آن‌ها که می‌تواند صرف رفاه بیش‌تر شود برای اجاره بها یا خرید مسکن هزینه شود.

• لوازم و اثاثه‌ی خانه

خانواده باید در خرید لوازم خانه به نیاز اعضا توجه کند. خرید اثاثه‌ی غیر ضروری، علاوه بر آن که مقداری از فضای خانه و بودجه‌ی خانواده را به خود اختصاص می‌دهد، خانواده را از تهیه‌ی کالاهای ضروری باز می‌دارد.

دارای خواص مشابه می‌تواند بدون این که با سوء تغذیه مواجه شود با کاهش هزینه، مشکل کسری بودجه را حل کند.

۳-۱-۵ استفاده ی کامل از کالا

هر کالایی عمر مفیدی دارد. استفاده ی نادرست یا بیش از اندازه عمر مفید کالا را کم می‌کند مانند روشن و خاموش کردن‌های بی‌جای وسایل برقی. خرید کالایی هم که تنها از درصد کمی از توان آن استفاده می‌شود درست نیست، مانند خرید رایانه تنها برای استفاده از بازی‌های الکترونیکی.

۴-۱-۵ توجه به همگانی بودن مصرف

انتخاب آن دسته از خدمات و کالاهای مصرفی که همه‌ی اعضای خانواده از آن استفاده می‌کنند بر انتخاب‌های فردی برتری دارد، مانند یخچال و ...

را صرف خرید مواد غذایی می‌کنند ولی با سوء تغذیه مواجه می‌شوند. در صورتی که امکان دارد خانواده‌های با درآمد کم‌تر از تغذیه‌ی مناسب‌تری برخوردار باشد.

آشنایی با علم تغذیه و آگاهی از خواص مواد غذایی مختلف به خانواده امکان می‌دهد، در صورت محدودیت درآمد، با جای‌گزینی مواد غذایی ارزان‌تر اما با کیفیت و خاصیت مشابه نیازهای تغذیه‌ای خانواده را تأمین کند. اگر خانواده توان خرید برنج ایرانی را، که گران‌تر است، ندارد می‌تواند از برنج یارانه‌ای استفاده کند. خانواده با جای‌گزینی غذاهای

۵-۱-۵ ترویج فرهنگ خود مصرفی در خانواده

توصیه می‌شود بخشی از اوقات فراغت خانواده به کارهای هنری و دستی دل‌خواه اختصاص یابد. پرداختن به کارهایی مانند آشپزی، شیرینی‌پزی، قالی‌بافی، تعمیر لوازم خانگی، خیاطی و بافتنی، علاوه بر پر کردن اوقات فراغت، به اقتصاد خانواده و حتی کشور نیز کمک می‌کند.

۵-۱-۶ به کارگیری شیوهی درست خرید

• تهیهی فهرست خرید:

به اطراف خانه‌ی خود نگاه کنید، همه‌ی شما به کالاهایی برخورد می‌کنید که یا اصلاً به آن‌ها نیاز ندارید یا نیاز محدودی دارید. وقتی هم که از شما علت خرید را بپرسند ممکن است بگویید:

- چون همه آن را دارند من هم خریدم.

- از خرید خود پشیمان هستم ولی چاره‌ای ندارم.

برای این که تحت تأثیر جاذبه‌ی مصرف آنی قرار نگیرید و در آمد خود را صرف خرید کالاهای غیرضروری نکنید، قبل از خرید هر کالا با توجه به

نیاز خانواده از ضروری بودن آن مطمئن شوید. سپس فهرستی از آن‌ها تهیه کنید تا هنگام رفتن به فروشگاه فقط مطابق آن خرید کنید. به این ترتیب می‌توانید بر تمایل خود به خرید اضافی و غیر ضروری غلبه کنید.

• انتخاب اقتصادی:

آیا انتخاب شما اقتصادی است یا خیر؟

در کشور ما بسیاری از مواد غذایی به صورت طبخ شده یا آماده‌ی طبخ وجود دارد، ولی شما باید هزینه‌ی غذاهای طبخ شده یا آماده‌ی طبخ را با هزینه‌ی طبخ یا تهیه‌ی این مواد در خانه مقایسه کنید. اگر خانواده‌ای با مشکل درآمدی مواجه است، باید سعی کند غذا را در خانه تهیه کند، به خصوص اگر اعضای خانواده وقت کافی برای تهیه‌ی مواد غذایی در خانه دارند. به این ترتیب هزینه‌های خانواده کاهش می‌یابد، ولی چنانچه اعضای خانواده شاغل‌اند و با کارکردن درآمدی بیش‌تر از تفاوت هزینه‌ی غذاهای طبخ شده یا آماده‌ی طبخ به دست می‌آورند، می‌توانند این اقلام را از بیرون خریداری کنند.

• تنظیم مقدار خرید:

مقدار خرید باید، با توجه به نوع و خصوصیت کالا (فاسد شدنی یا نشدنی)، فضای خانه، امکان نگه‌داری مطلوب در خانه و هم‌چنین فواصل دریافت درآمد، تنظیم شود.

• کاهش دفعات خرید:

از آن جا که برای هر بار مراجعه به بازار وقت و هزینه صرف می شود، باید فواصل مناسبی را برای خرید در نظر بگیرید و تعداد مراجعات خود را به کم ترین برسانید. هم چنین اگر فاصله ی دریافت درآمد زیاد است (سالانه - ماهانه)، می توان مواد فاسد نشدنی را به طور عمده خریداری کرد.

• مناسب بودن محل خرید:

تا آن جا که امکان دارد از نزدیک ترین مراکز عمده فروشی خرید کنید. خرید از نقاط دور دست هرچند ممکن است ارزان تر باشد، هزینه ی رفت و آمد، زمان صرف شده و خطرات احتمالی ناشی از بعد مسافت را نیز باید به هزینه ها اضافه کرد. مواد فاسد شدنی باید روزانه و از نزدیک ترین فروشگاه به محل زندگی، تهیه شود.

توجه

- قبل از خرید، فهرست کالاهای درخواستی خود را تهیه کنید.
- مناسب ترین کالا را به لحاظ اقتصادی انتخاب کنید.
- تعداد مراجعات به بازار را به کم ترین برسانید.
- مقدار خرید را با توجه به فواصل دریافت درآمد، فضای موجود در خانه برای نگهداری مطلوب را تعیین کنید.
- نزدیک ترین مرکز خرید را انتخاب کنید.

فعالیت عملی (۱)

- ۱- فهرستی از کالاهای درخواستی ماهانه ی خانواده ی خود را تهیه کنید.
- ۲- خانواده ی شما در ماه چند بار به خرید می رود؟
- ۳- چه مقدار هزینه ی ایاب و ذهاب می پردازد؟
- ۴- چه راه هایی برای کاهش هزینه های خانواده پیشنهاد می کنید؟
- ۵- فهرستی از آن ها را برای گزارش در کلاس تهیه کنید.

۵-۲ روش های پرداخت

با پیشرفت جوامع، روش های مختلفی برای انجام معاملات به وجود آمده است که هر یک مزایا و معایبی دارند. خود را دارد. در زیر با انواع روش های پرداخت آشنا می شوید:

۱- اسکناس و مسکوک :

پرداخت با اسکناس و مسکوک یکی از آسان ترین روش های پرداخت است، زیرا در تمامی فروشگاه های کشور پذیرفتنی است. ایرادهای این روش عبارت اند از :

- قراردادن در معرض خطر دزدی، آتش سوزی و...

- نداشتن بازدهی: اگر دارایی فرد به صورت اسکناس و مسکوک نگهداری شود به آن سودی تعلق نمی گیرد ولی چنانچه در حساب بانکی نگهداری شود به آن سود تعلق می گیرد.

بنابراین توصیه می شود از حمل مقدار زیاد پول با خود خودداری و برای خریدهای عمده از سایر روش ها استفاده کنید.

۲- استفاده از دستگاه های خودپرداز:

امروزه در شهرهای بزرگ ایران، مشتریان می توانند با باز کردن حساب مخصوص در بانک ها و دریافت کارت مخصوص (کارت بانک یا کارت اعتبار) تا سقف معین در تمامی طول شبانه روز از دستگاه های خود پرداز پول دریافت کنند. به این سپرده ها سود

نیز تعلق می گیرد. حسن این روش امنیت بیش تر است. به علاوه می توان فقط در حد نیاز پول در خانه نگهداری کرد و از بازدهی پول نیز استفاده کرد.

۲- چک:

یکی دیگر از واسطه های پرداخت چک است. چک انواعی متعدد دارد که عبارت اند از:

چک عادی: کلیه ی چک هایی که برای برداشت از حساب جاری در اختیار صاحبان سپرده قرار می گیرند چک عادی نام دارند. بانک ها چک های چاپی برای مشتریان خود تهیه می کنند که دارنده ی چک هنگام صدور چک، باید محل، تاریخ، مبلغ و نام گیرنده را بنویسد و امضا کند.

۱- بالای چک تاریخ صدور نوشته می شود. فرد باید در همان تاریخ صدور چک به اندازه ی مبلغ نوشته شده در بانک موجودی داشته باشد.

۲- صادر کننده ی چک باید چک را امضا کند. چک بدون امضا دارای اعتبار نیست.

۳- صادر کننده باید مبلغ چک را به عدد و حروف بنویسد تا از بروز اشتباه جلوگیری شود.

۴- نام گیرنده و محل صدور و پرداخت چک باید مشخص شود.

- چک تضمین شده ی بین بانکی: این چک

مانند چک تضمین شده ی بانکی است اما فقط در وجه یک بانک دیگر صادر می شود. از این رو برای مبادلات بین بانک ها از آن استفاده می کنند.

- کارت اعتباری: امروزه این نوع کارت

در تمامی جهان جای گزین انواع مختلف وسیله ی پرداخت شده است. با وجود این که در کشور ما مدت کمی از معرفی این کارت ها می گذرد، هم اکنون در معاملات نقشی رو به افزایش دارد. این وسیله راحت ترین وسیله ی پرداخت است و تمامی خرید ها را با هر مبلغی می توان با آن انجام داد و از امنیت خوبی هم برخوردار است، ولی باید دقت کرد استفاده از این وسیله باعث خریدهای اضافی نشود و خانواده را دچار مشکل مالی نکند.

با توجه به پیشرفت وسایل پرداخت، بهتر است که قسمت عمده ی خریدهای خود را با استفاده از انواع چک و کارت اعتباری انجام دهید و خصوصاً برای خریدهای گران قیمت از اسکناس استفاده نکنید. این وسایل خطرات ناشی از دزدی و ... را به کم ترین می رسانند و حتی به بعضی از انواع آن سود نیز تعلق می گیرد.

اگر از دسته چک استفاده می کنید، باید مراقب باشید برداشت های خود را یادداشت و از سپرده ی خود کم کنید تا در هر لحظه از باقی مانده ی حساب خود مطلع باشید. بی توجهی به این امر نه تنها مجازات قانونی دارد، بلکه سلامت مالی خانواده را هم به خطر می اندازند.

- **چک پول:** این چک مانند چک عادی است، با این تفاوت که قبل از استفاده پرداخت آن به تأیید و قبولی بانک رسیده، سپس صادر شده است.

- **چک مسافرتی:** این چک ها با مبالغ مختلف در اختیار مشتری گذاشته می شود. به منظور استفاده از این نوع چک، نمونه ی امضای صاحب چک در متن چک ثبت می شود و موقع خرید با امضای مجدد از آن استفاده می کند. مزایای این روش نسبت به اسکناس، آسانی حمل و امنیت بیش تر آن است.

- **چک تضمین شده ی بانکی:** چکی است که به تقاضای فرد، با مبلغ درخواست شده توسط فرد در وجه شخصی معین صادر می شود. از این چک در تمامی نقاط کشور می توان استفاده کرد. داشتن حساب جاری برای استفاده از این چک لازم نیست. از مزایای این روش نسبت به اسکناس، حمل راحت و امنیت بسیار آن است.

چکیده

این روش‌ها عبارت‌اند از: اولویت‌بندی مصرف بر حسب کالاهای ضروری و غیر ضروری، جای‌گزینی کالاهای ارزان‌تر با کالاهای گران‌تر با حفظ کیفیت و خواص، استفاده‌ی کامل از کالا، توجه به همگانی بودن مصرف، ترویج فرهنگ خود مصرفی، به کارگیری شیوه‌ی درست خرید (تهیه‌ی فهرست خرید، انتخاب سودآور، مقدار مناسب خرید، کاهش دفعات خرید و انتخاب محل مناسب برای خرید).

در این بخش با چگونگی زندگی بر مبنای بودجه‌ی جدید آشنا شدید. اگر خانواده نتواند پس‌انداز دل‌خواه را فراهم کند کافی است تعدیل جزئی در هزینه‌ها را اعمال کند. اما اگر درآمد خانواده کم‌تر از هزینه هاست بازنگری کامل هزینه‌ها لازم است. هم چنین در این بخش با روش‌های کاهش هزینه آشنا شدید.

آزمون پایانی نظری واحد کار پنجم

۱- مصرف هر خانواده با توجه به چه عواملی باید اولویت‌بندی شود؟

۲- انواع کالاهای مصرفی را نام ببرید.

۳- جای‌گزینی را در مصرف تعریف کنید.

۴- تهیه‌ی فهرست خرید چه فایده‌ای دارد؟

۵- خرید با کارت اعتباری چه سود و زیانی دارد؟

۶- انواع وسایل پرداخت را نام ببرید؟

آزمون پایانی عملی واحد کار پنجم

فهرستی از کالاهای مصرفی خانواده تهیه و درصد آن را نسبت به کل مخارج خانواده تعیین کنید.

واحد کار ۶

مدیریت بدهی در خانواده^۱

که دخلش بود نوزده، خرج بیست

بر احوال آن بنده باید گریست

سعدی

انتظار می رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف های زیر دست یابد:

- ۱- بحران مالی خانواده را تعریف کند.
- ۲- علامت های بحران مالی را نام برد.
- ۳- راه حل های مدیریت بحران مالی را تعریف کند.
- ۴- مراحل تسویه ی بدهی^۱ را شرح دهد.
- ۵- راه های مقابله با بحران مالی خانواده را به کار بندد.

در برابر پاسخ صحیح علامت (×) بگذارید

۱- منظور از بحران مالی خانواده چیست؟

الف) درآمد بیش از هزینه‌هاست.

ب) هزینه‌ها بیش از درآمد هاست.

ج) پس‌انداز خانواده کم است.

د) خانواده نمی‌تواند به اندازه‌ی کافی برای تفریح و... هزینه کند.

۲- کدام گزینه نشانه‌ی بحران مالی نیست؟

الف) قادر به پرداخت قسط خانه نیستید.

ب) قبض‌های آب و برق مانده‌اند ولی پولی در حساب نیست.

ج) از طرف بانک اخطار آمده است.

د) پس‌انداز این ماه کافی نیست.

۳- کدام گزینه جزء دارایی‌ها نیست؟

الف) اوراق مشارکت ب) سپرده‌ی پس‌انداز ج) خانه د) بدهی

۴- اگر با بدهی مواجه شوید، اولین قدم چیست؟

الف) خرید اقساطی داشته باشید. ب) با کارت اعتباری خرید کنید.

ج) با چک خرید کنید. د) به هیچ وجه قرض جدید نگیرید.

بحران مالی در خانواده نشانه هایی دارد که می توان با شناخت آن ها وقوع بحران یا نزدیک شدن به آن را تشخیص داد. بعضی از این نشانه ها عبارت اند از:

- پرداخت نشدن اجاره بهای خانه
- ناتوانی در بازپرداخت قسطها
- استفاده از پس انداز برای پرداخت هزینه های جاری
- صدور چک تاریخ دار بدون داشتن پول در حساب بانکی (چک بی محل)
- برگشت خوردن چک
- اخطار بانک
- تطبیق مرتب هزینه ها و درآمدها
- داشتن قبض های پرداخت نشده
- رسیدن کارت اعتباری به سقف یا نزدیک شدن به آن

بسیاری از مردم مدعی هستند اصول مدیریت پول را می دانند ولی آمارهای موجود این ادعا را تأیید نمی کند. بی جهت نیست که هر ساله شاهد روند فزاینده ی تعداد کسانی هستیم که ورشکست یا بدهکار می شوند و یا با فرارسیدن دوره ی بازنشستگی با فقر مواجه می شوند. همه ی این ها بیانگر این حقیقت اند که به دانش اداره ی منابع مالی خانواده نیاز داریم. این احساس که شما بر منابع پولی خود کنترل دارید یکی از رضایت بخش ترین احساساتی است که می توانید در زندگی داشته باشید. نگرانی درباره ی بدهکار شدن، سلامت خانواده را به خطر می اندازد. از این رو سلامت مالی هم مانند سلامت جسمی و روحی برای خانواده مهم است. برنامه ریزی دقیق و کاربرد فنون مدیریت پول می تواند با ارائه ی راهکارهای مناسب از بدهکار شدن جلوگیری کند، یا چنان چه خانواده با بدهی مواجه شد برای کاهش و تسویه ی بدهی او راه حل های مناسبی ارائه دهد.

۱-۶ مفهوم بحران مالی

زمانی بحران مالی در خانواده به وجود می آید که با سررسیدهایی مانند اجاره خانه، قسط بانک، شهریه ی مدرسه، قبض های آب و برق و مواجه شوید بی آن که در دوره ی معین بودجه قادر به پرداخت آن باشید. در این مرحله سلامت بودجه ی شما به خطر افتاده و ممکن است علاوه بر سلامت مالی، سلامت جسمی و روحی را نیز تهدید کند.

توجه

اگر خانواده با نشانه های بحران مالی، مانند ناتوانی در بازپرداخت قسطها، به سقف رسیدن کارت اعتباری و ...، مواجه شد باید هرچه سریع تر از قرض گرفتن اجتناب کند.

قانونی سرانگشتی است که اگر قسط‌ها بدون در نظر گرفتن اجاره بهای خانه به ۲۰ درصد درآمد خالص ماهانه رسید، یا اگر قسط‌ها و اجاره خانه به بیش از ۴۰ درصد درآمد خالص ماهانه رسید هر گونه خرید اقساطی را باید سریعاً متوقف کرد.

مواجه شدن با چنین وضعیتی طبعاً برایتان بسیار نگران کننده خواهد بود، ولی نگرانی فایده‌ای ندارد، باید به فکر چاره بود. مطالب آتی بخشی از این چاره جوئی است.

۶-۳ مدیریت بحران مالی در خانواده

اگر با بحران مالی مواجه شدید، مراحل زیر را قدم به قدم طی کنید:

۱-۳-۶ تعریف مسئله

بلندترین قدم در فرایند حل مشکل بدهی تعریف مسئله است. شما نمی‌توانید بدهی خود را مدیریت کنید بدون این که دقیقاً بدانید مشکل چیست. بسیاری از مردم این کار را انجام نمی‌دهند. وقتی از آن‌ها پرسید مشکل چیست می‌گویند مشکل من نیاز بیش‌تر به پول است. آن‌ها می‌خواهند مشکل را به سرعت حل کنند بدون آن که به طور روشن آن را تعریف کرده باشند.

توجه

قدم اول در راه مدیریت بدهی در خانواده، تعریف مسئله است.

۲-۳-۶ روشن کردن وضعیت مالی خانواده

برای این که وضعیت مالی خانواده‌ی خود را روشن کنید، باید اطلاعاتی درباره‌ی واقعیت‌های مالی خانواده جمع‌آوری کنید. برای این منظور مدیر خرج باید کارهای زیر را انجام دهد:

الف) تعیین ارزش دارایی‌ها

۱- پول نقد که به صورت‌های زیر می‌تواند باشد:

- تراز حساب جاری، حساب پس‌انداز و ...،

- ارزش‌های جاری سهام، اوراق مشارکت و ...،

- طلب‌هایی که باید وصول شود.

۲- دارایی‌هایی که فوراً به پول تبدیل می‌شوند، مانند خانه، زمین و ...

۳- دارایی‌های شخصی، مانند اتومبیل، طلا و جواهر.

ب) تعیین ارزش بدهی‌ها

برای مثال وام خانه، وام خودرو، چک‌ها، قسط‌های خرید، شهریه‌ی مدرسه‌ی بچه‌ها و خریدهای انجام شده با کارت اعتباری.

ج) محاسبه‌ی خالص دارایی‌ها

پس از آن که مدیر خرج فهرست بدهی‌ها و دارایی‌ها را تهیه کرد باید مانده‌ی آن را به دست آورد.
ارزش خالص = بدهی‌ها - دارایی‌ها

هرچند ماه يك بار اين كار را انجام دهيد و ببينيد
آيا پيشرفتي انجام شده است يا خير؟

اگر ارزش خالص دارايي خانواده‌ي شما منفي
يا مثبت ولي خيلي كوچك است نااميد نشويد. پس
از تكميل ارزش خالص دارايي ها، تاريخ بگذاريد و

تاريخ

جدول ۱-۶ تعيين ارزش خالص دارايي

دارايي ها	مبلغ	بدهي ها	مبلغ	ارزش خالص دارايي
خانه		اجاره بهاي خانه		
خودرو		قسط خودرو		
جواهر		قسط شهريه ي مدرسه		
فرش		قبض آب		
اوراق مشاركت		قبض برق		
اوراق سهام		قبض تلفن		
طلب بابت ...		قبض گاز		
طلب بابت ...		بدهكاري به ...		
تلويزيون		بدهكاري به ...		
ديگر دارايي ها				
كل		كل		

پدر: فرش اضافی را می‌فروشیم.

مادر: روزی چند ساعت اضافه کار می‌کنیم.

پدر: از فردا که از اداره برمی‌گردم در مسیر خانه
چند مسافر سوار می‌کنم.

توجه

قدم سوم در راه مدیریت بدهی، مرور کلیه راه
حل‌هایی است که می‌توان برای پرداخت بدهی از
آنها کمک گرفت.

۴-۳-۶ انتخاب راه حل های مناسب

اکنون مدیر خرج باید فهرستی را که تهیه کرده
است بررسی کند و آن گاه روی راه حل‌هایی که
عملی نیستند خط بکشد و آن‌هایی را که مناسب‌ترند
انتخاب کند. در این صورت می‌توان به چند راه
حل، به شرطی که مخالف یکدیگر نباشند، رسید.
به شرطی که مخالف یکدیگر نباشند.

برای مثال ممکن است تمام راه حل‌های یاد شده
بالا به جز فروش فرش انتخاب شوند. پس لازم
است:

- خانواده به دنبال قرضی که به علی داده بود
برود.

- مادر یک شیفت اضافی در محل کار بماند.

- پدر هنگام برگشت از محل کار چند مسافر را
در مسیر خانه سوار کند.

فعالیت عملی

- فهرستی از کلیه دارایی‌های نقدی و غیر نقدی
و ... تهیه کنید.

- فهرستی از کلیه بدهی‌ها شامل قسط‌ها، قبض‌ها
و ... تهیه کنید.

- با تفریق این دو از هم ارزش خالص دارایی خود
را به دست آورید.

- هرچند ماه یک بار این کار را انجام دهید و
پیشرفت خود را اندازه بگیرید.

توجه

قدم دوم در مدیریت بدهی روشن کردن وضعیت
مالی خانواده از طریق محاسبه کل دارایی‌ها و
بدهی‌هاست.

۴-۳-۳ مرور راه حل‌ها

مدیر خرج باید با تشکیل جلسه‌ی خانوادگی
پیشنادهای اعضای خانواده را درباره‌ی چگونگی
تأمین مالی بدهی یادداشت کند، اما نباید درباره‌ی
اظهاراتشان زود قضاوت کند. این کار مانع تفکر
خلاق اعضای خانواده می‌شود. فرض کنید شما
با مقایسه‌ی درآمدها و هزینه‌های خانواده متوجه
می‌شوید ۴۰۰ هزار تومان کسری دارید. باید اجازه
دهید هر کس هر فکری برای تأمین مالی این بدهی
در ذهن دارد مطرح کند. برای مثال:

فرزند: علی ۵۰ هزار تومان به ما بدهکار است

خود را جشن بگیرد و این تجربه را برای حل دیگر مشکلات زندگی به کار برد.

اگر مشکل حل نشده بود، علتش آن است که مدیر خرج نتوانسته مسئله را به طور دقیق شناسایی کند. به خاطر داشته باشید شناسایی مسئله بلندترین قدم در راه مدیریت بدهی است.

توجه

قدم ششم در راه مدیریت بدهی، ارزیابی اقداماتی است که برای رفع مشکل بدهی صورت گرفته است.

فعالیت عملی ۲

- ضمن مصاحبه با یک خانواده‌ی مقروض، بررسی کنید برای رهایی از مشکل بدهی چه قدم‌هایی برداشته‌اند؟

- با استفاده از شش مرحله‌ی مدیریت بدهی، سعی کنید راه‌حلی برای رهایی از مشکل بدهی این خانواده پیدا کنید.

۴-۶- تسویه‌ی بدهی

فهرستی از بدهی‌های خانواده‌ی خود را روی کاغذ بیاورید. در این فهرست بنویسید خانواده‌ی شما چه مقدار و به چه کسانی بدهی دارد. بدهی، علاوه بر این که به سلامت بودجه لطمه وارد می‌کند، سلامت روحی و جسمی خانواده را نیز به خطر می‌اندازد. از این رو خانواده باید از قرض گرفتن

- مادر به جای این که بچه‌ها را برای غذا خوردن به رستوران ببرد، غذا را درخانه تهیه کند و به جای گوشت قرمز که گران است گوشت سفید که ارزان‌تر است بخرد.

توجه

قدم چهارم در راه مدیریت بدهی، انتخاب راه حل یا راه حل‌های ممکن از میان راه حل‌های پیشنهادی اعضای خانواده است.

۵-۳-۶ عملی کردن راه حل‌های ممکن

خانواده در این مرحله باید راه حل‌های انتخابی را عملی کند. اگر مدیر خرج متوجه شد به کار بردن تمامی راه‌حل‌های بالا امکان‌پذیر نیست، باید به فهرست خود برگردد و راه حل‌ها را اولویت‌بندی کند، زیرا در بسیاری از موارد اجرای تمام راه‌حل‌ها کارایی خانواده را کم می‌کند. بنابراین در مثال بالا، مدیر خرج باید کارها را تقسیم‌بندی و تاریخ‌گذاری کند تا بتواند به طور متوالی به آن‌ها دست یابد.

توجه

قدم پنجم در راه مدیریت بدهی، نقد و اجرای راه‌حل‌های ممکن برحسب تاریخ و مورد است تا با تأمین منابع مالی لازم، پرداخت‌ها هرچه سریع‌تر و بهتر انجام شود.

۶-۳-۶ ارزیابی

قدم آخر (قدم ششم) آن است که مدیر خرج بررسی کند آیا مشکل حل شده است یا خیر. اگر مشکل حل شده بود خانواده می‌تواند موفقیت

بیش تر خود داری کند زیرا اگر روال گذشته را ادامه دهد تمام عمر مقروض خواهد بود.

فهرستی از کلیه بدهی های خانواده ی خود را بر حسب شخص و تاریخ تعیین کنید.

۱-۴-۶ روش تدریجی برای تسویه بدهی ها

در این روش برای تسویه بدهی ها از راه حل ی منظم و تدریجی استفاده می شود؛ یعنی به بیش ترین مقدار رساندن بازپرداخت بدهی در هر ماه. بنابراین، خانواده سعی کند تا آن جا که ممکن است مقدار بیش تری از بدهی های خود را در هر ماه بپردازد. برای انجام این کار خانواده باید، بعد از مشخص شدن فهرست بدهی ها بر حسب مقدار بدهی، تقدم و تاریخ آنها، هر ماه بخشی از بدهی خود را بپردازد و سپس اولویت بعدی در پرداخت بدهی را در نظر بگیرد. این کار ممکن است چند سال طول بکشد.

۲-۴-۶ فروش دارایی ها

ممکن است برخی از خانواده ها بپرسند آیا برای پرداخت بدهی باید دارایی های خود را بفروشند یا خیر.

این یکی از راه حل های ممکن است، ولی تنها وقتی راه حل درستی است که افراد خانواده عادت به خرج کردن های سابق خود را اصلاح کرده باشند

و گرنه با فروش دارایی ها تنها عارضه برطرف خواهد شد نه مشکل. فرض کنید خانواده ای مقروض، خانه ی خود را می فروشد تا بتواند قرض خود را پرداخت کند. این خانواده اگر دوباره عادات سابق خود را مانند خرید های اقساطی و... ادامه دهد مجدداً دچار مشکل بدهی خواهد شد، فقط با این تفاوت که این بار خانه هم ندارد. پس خانواده بدون برنامه ی مالی منظم دوباره به همان دام می افتد. از این رو، قبل از فروش دارایی ها، ابتدا عادت های خرج کردن را اصلاح کنید. مثلاً اگر تاکنون با چک خرید می کرده اید آن را کنار بگذارید و فقط مطابق درآمد خود هزینه کنید.

۵-۶ راه های پیش گیری از بحران مالی

به نظر شما راه های مقابله با بدهکار شدن چیست؟ اقدامات زیر را انجام دهید تا با بحران مالی مواجه نشوید:

۱- قانون ۲۰ درصد را رعایت کنید. منظور آن است که کل خرید اقساطی ماهانه بدون اجاره بها نباید از ۲۰ درصد از درآمد خالص شما بیش تر شود. یا کل خرید اقساطی ماهانه با اجاره بها نباید از ۴۰ درصد درآمد خالص شما تجاوز کند.

۲- عادت های مالی نامناسب خود را تغییر دهید. به همین منظور برای مدیریت هزینه ها باید راه جدیدی پیدا کنید. بودجه بندی ماهانه و به کارگیری روش پاکت می تواند راه کارگشا باشد. وقتی متوجه

چکیده

- بحران مالی در خانواده عبارت است از : ناتوانی خانواده در پرداخت قسط‌ها، قبض‌ها یا عمل نکردن به تعهدات مالی.

- خانواده برای مقابله با بحران مالی باید ابتدا از افزایش بدهی جلوگیری کند، سپس طی شش مرحله بر مشکل بدهی فایز آید.

- شش مرحله‌ی مقابله با بحران عبارت‌اند از: تعریف مسئله، روشن کردن وضعیت مالی، مرور راه‌حل‌ها، انتخاب راه‌حل‌ها، عمل کردن به راه‌حل‌ها و ارزیابی نتیجه‌ی نهایی.

- وقتی منابع مالی برای پرداخت بدهی فراهم شد باید فهرستی از طلبکاران، به ترتیب اولویت با قید تاریخ، تهیه گردد و در هر ماه سعی شود که بیش‌ترین مقدار ممکن از بدهی‌ها تسویه گردد.

- اتکا به قانون ۲۰ درصد، حذف عادت‌های مالی نامناسب، بودجه‌بندی مناسب و احتیاط در خرید با کارت‌های اعتباری و خریدهای اقساطی از جمله راه‌حل‌هایی هستند که از بحران مالی پیش‌گیری می‌کند.

شدید پول‌تان را چگونه هزینه کرده‌اید، می‌توانید عادت‌های مالی نامناسب خود را تغییر دهید. شما با تغییری اندک مانند حذف غذای رستوران و خرید اقلام شخصی، جایگزین کردن کالاهای ارزان قیمت با کالاهای گران قیمت و ... می‌توانید بدون این که به خانواده فشار زیادی تحمیل شود، بدهی‌های خود را پرداخت کنید.

۳- در خرید با کارت‌های اعتباری و صدور چک‌های مدت‌دار بسیار محتاط باشید. امروزه استفاده از کارت‌های اعتباری در تمام دنیا رایج شده است و بسیاری از مردم در سراسر جهان با در دست داشتن این کارت‌ها به خرید می‌پردازند. یکی از ویژگی‌های استفاده از کارت اعتباری آن است که فرد مجبور نیست بلافاصله هزینه‌ها را بپردازد بلکه صورت آن‌ها بعد از مدتی ارسال می‌شود.

اگر چه کارت‌های اعتباری وسیله‌ی بسیار مناسبی برای پرداخت است اما بسیاری از افراد دچار وسوسه‌های آنی خرید می‌شوند و بدون توجه به مخارج و نیازهای واقعی خود خرید می‌کنند. این مسئله باعث می‌شود آن‌ها دچار بدهی شوند. از این رو وقتی بدهی دارید خرید با کارت اعتباری و صدور چک‌های مدت‌دار را قطع کنید تا بتوانید کنترل بیش‌تر و بهتری بر هزینه‌های خود داشته باشید.

آزمون پایانی نظری واحد کار ششم

- ۱- بحران مالی خانواده را تعریف کنید.
- ۲- علامت‌های بحران مالی را نام ببرید.
- ۳- شش مرحله‌ی مدیریت بحران مالی را نام ببرید.
- ۴- تسویه‌ی بدهی‌ها چگونه باید صورت گیرد؟
- ۵- راه حل‌های پیش‌گیری از بحران مالی کدام‌اند؟

آزمون پایانی عملی واحد کار ششم

ضمن مصاحبه با خانواده‌ای مقروض، تعیین کنید کدام‌یک از علامت‌های بحران مالی را دارد. سپس با استفاده از مراحل شش گانه‌ی مدیریت بحران مالی مشکل این خانواده‌ها را تحلیل کنید و برای پرداخت بدهی آن‌ها راه حل پیشنهاد کنید.

واحد کار ۷

مدیریت پس انداز در خانواده^۱

برای دگر روز چیزی بنه

مصیبت بُود پیری ونیستی

فردوسی

بپوش و بنوش و ببخش و بده

مبادا که در دهر دیر ایستی

۱- آشنایی با صرفه‌جویی و روش‌های آن در خانواده

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد :

۱- مفهوم پس‌انداز و جایگاه آن را در اقتصاد خانواده شرح دهد.

۲- روش‌های پس‌انداز در خانواده را توضیح دهد.

۳- راه‌های مدیریت پس‌انداز را نام ببرد.

۴- اصول بازکردن حساب پس‌انداز را بیان کند.

۵- روش‌های نگهداری پس‌انداز را به کار بندد.

۱- منبع تشکیل دارایی خانواده کدام است؟

الف) مصرف ب) درآمد ج) ارث د) پس انداز

۲- کدام گزینه پاسخ این سؤال است: چگونه می توان کالاهایی را خرید که با حقوق ماهانه خریدشان امکان پذیر نیست؟

الف) غیر ممکن است ب) باید منتظر باشید درآمد غیر منتظره به دستمان برسد.

ج) پس انداز کردن بیش تر د) قرض گرفتن

۳- کدام گزینه در رابطه با پس انداز صحیح است؟

الف) برای تمامی خانواده ها با هر سطحی از درآمد ضروری نیست

ب) فقط برای رسیدن به هدف های بلند مدت باید پس انداز کرد.

ج) منبع تشکیل ثروت خانواده نیست

د) باقی مانده ی مصرف از درآمد است.

۴- کدام یک از موارد زیر جزو هزینه های ثابت است؟

الف) هزینه های مواد غذایی ب) هزینه های درمان

ج) هزینه ی اجاره بها د) هزینه های آب و برق

۵- کدام یک از روش های پس انداز از اصل آن تضمین نشده است؟

الف) سپرده ی کوتاه مدت ب) سپرده ی بلند مدت

ج) اوراق مشارکت د) اوراق سهام

شواهد آماری نشان داده است که بخش مهمی از درآمد خانواده‌ها به مصرف اختصاص دارد. از این روالگویی مصرفی صحیح می‌تواند در کاهش هزینه‌ها و افزایش پس‌انداز خانواده نقش مهمی داشته باشد.

۱-۷ آشنایی با مفهوم پس‌انداز در خانواده

پس‌انداز باقی‌مانده‌ی مصرف از درآمد است. برای این منظور باید درآمد و هزینه‌ی خانواده را به دست آورید و از تفریق این دو مقدار پس‌انداز خانواده را تعیین کنید. پس‌انداز منشأ تشکیل دارایی خانواده است. برای پیش‌بینی پس‌انداز (پس‌انداز ماه آینده) جدولی تهیه کنید. درآغاز به تکمیل بخش درآمد ماه آینده‌ی خانواده بپردازید. برای پیش‌بینی صحیح مقدار پس‌انداز به نکته‌های زیر توجه کنید:

۱- اگر درآمد خانواده‌ی شما ثابت است، تنها به یک جدول نیاز دارید ولی اگر درآمد خانواده متغیر است در این صورت دو جدول تهیه کنید: یکی برای زمانی که درآمد زیاد است و دیگر برای زمانی که درآمد کم است. از این رو می‌توانید کم‌ترین و بیش‌ترین مقدار پس‌انداز را تعیین کنید.

در واحدهای کاری گذشته، اهمیت تنظیم بودجه و لزوم توافق تمام اعضای خانواده درباره‌ی هدف‌ها بحث شد. هم‌چنین، آموختید چگونه هزینه‌های گذشته را برای تعیین موقعیت پولی خانواده تجزیه و تحلیل کنید تا دریابید در شش ماه گذشته پول شما صرف خرید چه کالاهای و خدماتی شده است و هریک از اعضای خانواده چه مقدار خرج کرده‌اند. در این واحد کار هم خواهید آموخت همه‌ی افراد خانواده باید متقاعد شوند که برای بهبود زندگی مالی خانواده و دست‌یابی به هدف‌های مالی پس‌انداز کنند. پس‌انداز برای تمامی خانواده‌ها با هر سطحی از درآمد ضروری است، زیرا:

- توان خانواده را در مقابل آسیب‌های زندگی مانند بیماری‌ها، تصادفات، از کارافتادگی، اخراج و... افزایش می‌دهد.
- باعث می‌شود روند مصرف در زندگی یکنواخت شود.
- منبع تشکیل ثروت خانواده است.
- خرید کالاهایی را که در کوتاه مدت برای خانواده میسر نیست (مانند مسکن، خودرو و تلویزیون) در بلند مدت و میان مدت امکان‌پذیر می‌سازد.
- مدیریت صحیح پس‌انداز در افزایش دارایی و امکان رسیدن به هدف‌های خانواده در کوتاه‌ترین زمان ممکن نقش مهمی دارد.
- و از جمله موجب امنیت خاطر اعضای خانواده را فراهم می‌آورد.

ستون هزینه‌های پیش‌بینی شده از جمع ستون
درآمدها به دست آورد (مطابق جدول ۱-۷).

۲- اگر درآمد خانواده در چند ماه گذشته ثابت
بوده است می‌توانید فرض کنید که درآمد ماه آینده
نیز مانند ماه گذشته خواهد بود.

۳- چنانچه اطلاعاتی که در اختیار دارید نشان
می‌دهد درآمد خانواده در ماه آینده با درآمد
ماه‌های قبل تفاوت خواهد داشت حتماً آن را وارد
کنید. ولی دقت کنید این اطلاعات صحیح و واقعی
باشند نه بر اساس حدس و گمان.

۴- هیچ‌وقت پیش‌بینی احتمال افزایش حقوق،
ارتقا یا ارث را به حساب رسیدن به هدف‌های
خانواده‌ی خود نگذارید. اگر خانواده با آن چه دارد
زندگی کند، اضافه حقوق، ارث یا هرگونه مبلغ
اضافی دیگر موفقیت خانواده را بیش‌تر می‌کند.

۵- در بعضی خانواده‌ها مخارج بر اساس در
آمد شوهر تنظیم می‌شود و درآمد زن صرف خرید
خودرو، خانه یا پس‌انداز خانواده می‌شود، تا اگر
درآمد خانواده به علت بیماری، بیکاری، بارداری
و... کاهش یافت خانواده با مشکل مواجه نشود. پس
لازم است درآمد زن نیز محاسبه شود. هرچند ممکن
است خانواده دربارہ‌ی آن‌چه در آینده به دست
می‌آورد اطلاعات و اختیار زیادی نداشته باشد ولی
می‌تواند هزینه‌ها را کاملاً برآورد کند و با یادداشت
کردن آن‌ها همواره هدف‌های خانواده را در نظر
بگیرد.

پس‌انداز خانواده را می‌توان با کم کردن جمع

ماه:

جدول ۱-۷ جدول بودجه‌ی ماهانه و پس‌انداز

پس‌انداز ماهانه	ریال	هزینه‌های ماهانه	ریال	درآمد ماهانه
		اجاره		درآمد شوهر
		تسهیلات (آب، برق، تلفن و گاز)		درآمد زن
		خوراک		درآمد از سود سپرده
		پوشاک		درآمد از اوراق مشارکت
		اتومبیل (بنزین، تعمیرات، پارکینگ، جریمه، ...)		درآمد از سهام
		اقساط ماهانه		دیگر درآمدها
		مهد کودک		
		بهداشت (دارو، درمان و ...)		
		مالیات		
		کادو		
		پذیرایی		
		مسافرت		
		شهریه‌ی مدرسه		
		کل هزینه		کل درآمد

پس‌انداز یکی از ارکان مهم مدیریت بودجه در خانواده و وسیله‌ای است برای :

- مدیریت تعهدات مالی عادی

- رسیدن به هدف‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت؛

- آمادگی ورود به دوره‌ی باز نشستگی.

از این رو سعی کنید عادت به پس‌انداز کردن را در خانواده‌ی خود ایجاد کنید.

۲- هدف‌های میان‌مدت : آن‌هایی که در چند سال آینده می‌خواهید به آن‌ها دست یابید، مانند خرید خودروی شخصی و تحصیلات دانشگاهی.

۳- هدف‌های بلند مدت : آن‌هایی که در زمان بازنشستگی می‌خواهید به آن‌ها برسید. این هدف‌ها را بر حسب اولویت زمانی طبقه‌بندی نمائید. سپس تعیین کنید برای رسیدن به هر هدف چه مقدار باید پس‌انداز کرد.

توجه

برای دستیابی به هدف‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت پس‌انداز کردن یک نیاز و ضرورت است.

توجه

برای آن‌که خانواده‌تان بتواند در زندگی مصرفی یکنواخت داشته باشد، دچار فقر و ورشکستگی نشود و به هدف‌های مالی خود نیز دست یابد، عادت به پس‌انداز کردن را در بین آنان ترویج کنید.

فعالیت عملی ۱

۱- فهرستی از هدف‌های یک سال آینده‌ی خود را برشمارید. سپس محاسبه کنید برای رسیدن به آن‌ها چه مقدار پس‌انداز لازم دارید.

۲-۷ دلایل پس‌انداز کردن در خانواده

یکی از انگیزه‌هایی که خانواده را به پس‌انداز کردن تشویق می‌کند، هدف‌گذاری است. از هر عضو خانواده بخواهید که هدف‌های خود را تعیین کند و بنویسد چگونه می‌تواند به هدف‌های خود برسد. سپس هدف‌های خانواده را به سه گروه زیرتقسیم کنید :

۳-۷ میزان پس‌انداز در خانواده

آن چه در آغاز مهم است این است که تعیین کنید برای رسیدن به هدف توافق شده به چه مقدار پس‌انداز نیاز دارید.

۱- هدف‌های کوتاه مدت : آن‌هایی که در مدت کم‌تر از یک سال می‌خواهید به آن‌ها برسید، مانند پرداخت قرض و هزینه‌های اضطراری.

خیلی سخت نگیرید که به خانواده فشار زیادی وارد آید، خیلی هم آسان نگیرید که رسیدن به هدف غیرممکن شود. بلکه باید مطابق با وضعیت مالی خانواده درصدی از درآمد را به پس‌انداز اختصاص داد.

در هر وضعیت مالی که قرار دارید نباید هیچ وقت نرخ پس انداز را صفر بگیرید. فرض کنید خانواده، با توجه به درآمد، تصمیم گرفته است ۱۰ درصد از درآمد ماهانه ی خود را پس انداز کند. اگر کل در آمد خانواده ۳۰۰ هزار تومان باشد در این صورت :

$$\text{پس انداز} = ۳۰۰ \times ۱۰ \div ۱۰۰ = ۳۰$$

یعنی شما ۲۷۰ هزار تومان برای مخارج و ۳۰ هزار تومان برای پس انداز اختصاص داده اید. پس باید هزینه ها را طوری تنظیم کنید که بیش تر از ۲۷۰ هزار تومان نشود.

۴-۷ راه های افزایش پس انداز

۱-۴-۷ تمایز بین خواست^۱، آرزو^۲ و نیاز^۳

در آغاز اقلام هزینه را مرور کنید. بهتر است برای این کار فهرستی از هزینه های خانواده برحسب اهمیت تهیه کنید. ترتیب اهمیت هزینه ها بسیار مهم است زیرا باید تفاوت بین نیازها، خواست ها و آرزوها را مشخص کنید. برای روشن شدن موضوع لازم است مفهوم سه واژه ی نیاز، خواست و آرزو بررسی شود.

نیازها: احتیاجات اساسی خانواده مانند غذا، پوشاک، مسکن، درمان و آموزش هستند که برای تأمین آنها باید هزینه کنیم.

خواست ها: کالاهایی هستند که زندگی ما را بهبود می بخشد. برای مثال خرید خودرو یک نیاز است، ولی داشتن خودروی گران قیمت یک خواست است. به علاوه خواست ها شامل انتخاب بین کیفیت کالاهایی است که خانواده از آن استفاده می کند. برای مثال گوشت مرغ در برابر گوشت قرمز، خودروی نو در برابر خودروی دست دوم، لباس میهمانی در برابر لباس کار و ... تقابل «خواست» در برابر «نیاز» را نشان می دهند.

آرزوها: کالاهایی هستند که نیاز اساسی خانواده نیستند ولی خانواده آرزو دارد آنها را داشته باشد، مانند فرش تزیینی یا تابلوی نقاشی. این کالاهای را می توان از مازاد درآمد، پس از تأمین نیازها و خواست ها، خرید کرد.

۱ Wanted خواست

۲ Desire آرزو

۳ Need نیاز

توجه

سعی کنید قبل از خرید هر کالا، به خصوص کالاهای گران قیمت، اول آن را امتحان کنید، قرض بگیرید یا اجاره کنید تا مطمئن شوید که به این کالا نیاز دارید یا نه.

فعالیت عملی ۲

فهرستی از هزینه‌های ماهانه‌ی خانواده‌ی خود را تهیه و آن را برحسب نیاز، خواست و آرزو تقسیم‌بندی کنید.

۲-۴-۷ تمایز بین هزینه‌های ثابت، متغیر و

دوره ای

هزینه‌ها را برحسب نوع به هزینه‌های ثابت، متغیر و دوره‌ای تقسیم کنید. سپس بررسی کنید چگونه می‌توان آن‌ها را کنترل کرد.

هزینه‌های ثابت:

هزینه‌هایی هستند که اغلب از یک ماه به ماه دیگر ثابت‌اند و به سختی می‌توان آن‌ها را کاهش داد، مانند هزینه‌های اجاره خانه، شهریه‌ی مدرسه‌ی بچه‌ها و... بعضی از هزینه‌های ثابت را می‌توان کاهش داد؛ اگر بچه‌ها را از مدرسه‌ی خصوصی به دولتی انتقال دهید، هزینه‌های آموزشی کاهش می‌یابد.

هزینه‌های متغیر:

هزینه‌هایی هستند که ماه به ماه تغییر می‌کنند و کاهش آن‌ها ساده‌تر است، مانند هزینه‌های آب، برق، تلفن، مواد غذایی، کالاهای

بدیهی است بعضی از ارقام هزینه را، که به نیازها مربوط‌اند، مانند اجاره بها و غذا نمی‌توان، یا به سختی می‌توان کاهش داد. اگرچه کاهش این هزینه‌ها نیز غیر ممکن نیست. مثلاً کاهش درجه‌ی حرارت خانه باعث صرفه‌جویی در سوخت و کاهش هزینه می‌شود. خرید یک‌جا، به جای خریدهای مکرر، باعث صرفه‌جویی در وقت، بنزین و هزینه می‌شود. هم‌چنین، تهیه‌ی برخی از کالاها در خانه به جای خرید آن‌ها از بازار نیز باعث کاهش هزینه‌ها می‌شود.

پس دستور العمل کلی این است که قبل از خرید هر کالا درباره‌ی آن فکر کنید و هر خریدی را به طور کامل ارزیابی نمائید. ضمناً مراقب باشید که تحت تأثیر جاذبه‌ی آنی مصرف قرار نگیرید. برای ارزیابی هزینه‌های خود به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:

(۱) آیا کالای در نظر گرفته شده یک نیاز است؟ خواست است؟ یا آرزوست؟

(۲) آیا خرید این کالا مطابق اصول اعتقادی شماست؟

(۳) آیا قصد دارید کالا را به طور نقدی بخرید یا قسطی؟

(۴) آیا ارزش این کالا به سرعت کاهش می‌یابد؟

(۵) هزینه‌ی نگهداری و سایر هزینه‌های این کالا چه قدر است؟

مصرفی و سایر خدمات.

هزینه‌های دوره‌ای: این هزینه‌ها معمولاً چند بار در سال پرداخت می‌شوند. بعضی از آن‌ها ممکن است تا زمان پرداخت مجدد فراموش شوند، مانند تعمیر خودرو، بیمه، تعویض عینک طبی، تعمیر وسایل خانه، هزینه دندان پزشکی و درمان، هدایا و

پی‌گیری دقیق برای کاستن از هزینه‌ها بسیار مهم است و باید به دنبال جاهایی گردید که بتوان هزینه‌ها را کاهش داد. با شناخت هزینه‌ها و دنبال کردن آن‌ها می‌توانید وضعیت بودجه‌ی خود را بهبود ببخشید.

توجه

الگوی صحیح مصرف می‌تواند در کاهش هزینه و در نتیجه افزایش پس‌انداز خانواده نقشی مهم داشته باشد.

۵-۷ ایجاد عادت در خانواده برای پس‌انداز کردن

به این منظور برای هریک از اعضای خانواده مبلغی در نظر می‌گیریم. این مبلغ را می‌توان در پاکتی جداگانه و به نام هر عضو اختصاص داد. نکته‌ی مهم این است که هر یک از اعضای خانواده باید تلاش کند هزینه‌های خود را با درآمد تعیین شده مطابق نماید. هرگاه در این کار موفق شود، جا دارد احساس غرور کند که با برنامه ریزی درست توانسته است بودجه‌ی خود را رعایت کند. اگر فردی نتوانست مطابق درآمد خود هزینه کند و دچار کمبود شد

به هیچ وجه نباید تا پایان ماه پولی در اختیار او گذاشت. در این زمینه باید کاملاً سخت گیر بود.

اگر عضوی تمام درآمد خود را خرج نکرد می‌تواند پس‌انداز کند و پس‌انداز به خودش تعلق دارد. می‌توانید مسابقه‌ای بین افراد خانواده ترتیب دهید. فردی که بیش‌ترین درصد درآمد خود را پس‌انداز کرده است برنده‌ی مسابقه محسوب خواهد شد.

برای مثال یکی از اعضای خانواده ۲۰ درصد، دیگری ۵۰ درصد و بقیه ۱۰ درصد درآمد خود را پس‌انداز کرده‌اند. فردی که ۵۰ درصد درآمد را پس‌انداز کرده است، برنده خواهد بود. هم‌چنین، می‌توانید برای فردی که کم‌ترین درصد پس‌انداز را داشته است جریمه تعیین کنید. جایزه و جریمه می‌تواند غیرنقدی باشد، مانند شستن ظروف و نظافت منزل یا معاف شدن از آن‌ها.

نکته‌ی مهم این است که اعضای خانواده عادت کنند دخل و خرج خود را به نحوی تنظیم نمایند که بتوانند پس‌انداز کنند.

۷-۶ آشنایی با روش های پس انداز در خانواده

اگر مقدار پول پس انداز شده آن قدر ناچیز است که نمی توان آن را در بانک گذاشت، نگران نباشید. پاکت، کیف یا قلک کوچکی تهیه کنید و چنین پولی را در یکی از آن ها پس انداز کنید و بعد از چند ماه که به حد کافی رسید درباره ی آن تصمیم بگیرید. اگر پول پس انداز شده را در خانه نگهداری کنید نه تنها هیچ بازدهی به آن تعلق نمی گیرد بلکه در معرض خطراتی مانند دزدی، آتش سوزی و غیر آن ها قرار می گیرد. به علاوه اگر پول در دسترس باشد ممکن است خانواده تحت تأثیر وسوسه ی آنی خرید قرار گیرد. پس بهتر است حتی اگر مقدار پس انداز خانواده ناچیز باشد آن را در حسابی جداگانه بگذارید. مدیریت پس انداز می تواند در افزایش رفاه خانواده و در نتیجه افزایش سرعت رسیدن به هدف های خانواده نقش مهمی داشته باشد. بنابراین، خانواده می تواند پس انداز خود را با توجه به مقدار و مدت پس انداز به طریقی نگهداری کند که دارای بالاترین بازدهی و کم ترین میزان مخاطره باشد. این راه ها عبارت اند از:

۷-۶-۱ سپرده گذاری

یکی از کم مخاطره ترین و شاید ساده ترین راه های نگهداری پس انداز این است که به نزدیک ترین بانک محل زندگی یا کار خود مراجعه و اندوخته را سپرده گذاری کنید.

کم ترین فایده ی این روش آن است که پول شما را از دسترس دور نگه می دارد و باعث می شود تحت تأثیر وسوسه های آنی خرید قرار نگیرید و تنها زمانی از حساب خود برداشت کنید که نیاز واقعی داشته باشید. امروزه در کشور ما انواع روش های سپرده گذاری به شرح زیر است:

۷-۶-۱-۱ سپرده گذاری به صورت قرض الحسنه

حُسن این روش آن است که علاوه بر تضمین اصل پول، آن را از خطرهایی مانند دزدی، آتش سوزی و ... حفظ می کند. هم چنین بانک ها برای تشویق سپرده گزاران قرض الحسنه و پس انداز برحسب قرعه جایزه می دهند.

بیش تر بدانید

سپرده گذاری در بانک ها به صورت قرض الحسنه باعث می شود که فرد از طریق بانک بتواند به آن دسته از افراد جامعه که برای رفع نیازهای عمومی و ضروری خود بضاعت کافی ندارند وام دهد و از این طریق مشکل آن ها را حل کند. با توجه به گسترش بانک ها در دورافتاده ترین روستاها برای فرد امکان کمک به فقیرترین افراد جامعه فراهم شده است. از این رو به خانواده ها توصیه می شود در این سنت نیکو مشارکت کنند.

خداوند در سوره ی مبارکه ی حدید آیه ی ۱۱ می فرماید: “ کیست که به خدا قرض نیکو دهد تا خدا آن را چندین برابر به او برگرداند و پاداشی با لطف و کرامت به او عطا فرماید.”

علی الحساب این نوع سپرده گذاری با توجه به دوره‌ی قرارداد متفاوت است .

هرچه دوره‌ی سپرده گذاری طولانی تر باشد، نرخ سود نیز بیش تر است. این نوع سپرده گذاری بی مخاطره است ، زیرا اصل پول تضمین شده است. هر وقت نیاز داشته باشید می توانید اصل مبلغ را دریافت کنید ولی اگر اصل پول قبل از سر رسید دریافت شود، سود مطابق سپرده های کوتاه مدت تر محاسبه می شود. برای مثال اگر سپرده ای یک ساله را بعد از ۸ ماه دریافت کنید، سود بر اساس قرار داد ۶ ماهه و اگر بعد از ۵ ماه دریافت کنید سود بر مبنای سه ماهه محاسبه می شود.

۷-۶-۲ اوراق مشارکت

روش دیگر نگهداری پس انداز ، خرید اوراق مشارکت است. این اوراق برای اجرای پروژه هایی خاص منتشر می شود و اصل سرمایه را دولت یا بانک مرکزی تضمین می کند. این اوراق، بی نام و به صورت یک ساله تا پنج ساله اند. سود این اوراق هر سه ماه یک بار پرداخت می شود. حسن این اوراق در آن است که به محض مراجعه به بانک قابل تبدیل شدن به پول است. به علاوه، نرخ سود آن به صورت روزانه محاسبه می شود. یعنی اگر شما اوراق مشارکت پنج ساله را بعد از مدتی کوتاه به بانک بفروشید، سود تا همان روز محاسبه و به شما پرداخت می شود. از آن جا که این اوراق بی نام اند، ممکن است در معرض دزدی و سایر مخاطرات مانند آتش سوزی و غیره قرار گیرند. بنابراین باید

۷-۶-۱-۲ سپرده گذاری کوتاه مدت:

در این نوع سپرده گذاری، علاوه بر تضمین اصل پول و ایمنی آن در برابر خطر ها، بازدهی (سود) نیز به آن تعلق می گیرد. این حسن را نیز دارد که هر زمان به کل پس انداز یا بخشی از آن نیاز داشته باشید می توانید آن را از حساب خود برداشت کنید. باید توجه داشت چون سود این نوع سپرده ها در بیش تر بانک ها بر اساس سه ماهه محاسبه می شود، اگر قبل از سه ماه از حساب خود برداشت کنید ، فقط به باقی مانده ی حساب سود تعلق می گیرد.

۷-۶-۱-۳ سپرده گذاری بلند مدت

این نوع سپرده گذاری طی قراردادهای یک ساله ، دوساله ، سه ساله و پنج ساله ، بین بانک و سپرده گذار صورت می گیرد. نرخ های سود

در حفظ و نگه داری آن ها کوشا باشید.

۳-۶-۷ اوراق سهام

روش دیگر نگهداری پس انداز خرید اوراق سهام است. این اوراق همان سهام شرکت های گوناگون است که در بازار عرضه می شود. در این نوع اوراق، درست برخلاف انواع سپرده گذاری ها و اوراق مشارکت، اصل آن تضمین نشده است. از این رو قیمت سهام با توجه به وضعیت اقتصادی کشور و وضعیت درونی شرکت در حال تغییر است. سود آن هم مقداری ثابت نیست. این سود سالانه پرداخت می شود. بنابراین عایدی فرد با خرید اوراق سهام از دو منبع به دست می آید:

۱- تغییر قیمت سهم

۲- سود سهم

که هر دو تحت تأثیر شرایط حاکم بر اقتصاد است. از این رو خرید این نوع اوراق با خطرهای بسیار مواجه است و خریداران باید برای جلوگیری از مخاطره ی زیاد آن با مشاوره ی متخصصان مربوط سبدي از سهم های مختلف را نگهداری کنند.

۷-۷ نحوه ی تخصیص پس انداز

خانواده برای نگهداری پس انداز خود باید بازدهی انواع سرمایه گذاری ها را با یکدیگر مقایسه کند. از این رو باید اجزای تشکیل دهنده ی بازدهی را بشناسد. بازدهی هر سرمایه گذاری به دو عامل بستگی دارد:

۱- خالص نرخ سود: سودی که انتظار دارید به

سرمایه گذاری تعلق بگیرد.

۲- هزینه ی مخاطره: باهرنوع سرمایه گذاری مخاطره ای وجود دارد.

مخاطره در روش های سرمایه گذاری قبلی، انواع سپرده گذاری و اوراق مشارکت صفر است. پس خالص نرخ سود می تواند همان بازدهی که انتظار دارید منظور شود ولی درباره ی اوراق سهام این طور نیست. خانواده می تواند برای کاهش مخاطره، ترکیبی از انواع روش ها (سپرده گذاری، اوراق مشارکت و سهام) را به کار گیرد.

فعالیت عملی ۳

- پس انداز ماهانه ی شما چه مقدار است؟
- به چه روشی آن را نگهداری می کنید؟
- هریک از روش ها چه مقدار بازدهی دارد؟
- جدولی تهیه کنید و نحوه ی نگهداری پس انداز خانواده را شرح دهید.

چنانچه قصد دارید برای خود یا دیگری دفترچه ی حساب پس انداز بانکی (قرض الحسنه، سپرده گذاری کوتاه مدت، سپرده گذاری بلند مدت و...) باز کنید باید ببینید آیا شرایط لازم را برای افتتاح حساب دارید یا خیر.

آیا می توانید بگویید شرایط باز کردن حساب پس انداز چیست؟

۷-۸ عوامل مؤثر بر موفقیت

باید توجه داشته باشید در بسیاری از موارد خرج کردن بیش تر موجب افزایش رفاه خانواده نمی شود. اعضای خانواده باید سعی کنند که اوقات بیش تری دور هم باشند و با مصاحبت بایکدیگر رفاه بیش تری برای خود فراهم کنند. باید به صحبت های همه ی اعضای خانواده گوش داد، زیرا ممکن است ایده ای داشته باشند که به افزایش رفاه خانواده کمک کند.

برای تضمین موفقیت دستیابی به هدف های بودجه ی خانواده و کسب موفقیت در فراهم آوردن پس انداز لازم جهت نیل به اهداف خانواده سه اصل ارتباط، همکاری و کنترل اعضای خانواده بسیار مهم است.

• **ارتباط:** بسیار لازم است که دربارهی نیازها و خواسته های هر یک از اعضای خانواده بحث شود.

• **همکاری:** بچه ها به خوبی بزرگترها باید احساس کنند که جزئی از برنامه اند. اگر در این فرایند مشارکت داشته باشند شانس^۱ رسیدن به هدف مالی افزایش می یابد.

• **کنترل:** هر عضو خانواده باید وظیفه و مسئولیت خود را بداند و از مخارج غیر ضروری خودداری و در مقابل وسوسه های مصرف مقاومت کند. گفتنی است برای تنظیم بودجه هیچ فرمول مشخصی که بتوان برای همه ی خانواده ها به کار برد، وجود ندارد.

توجه

راز موفقیت هر خانواده در تشکیل پس انداز، آن است که بتواند بودجه ی خاص خود را با توجه به نیاز و هدف ها طراحی و سه اصل ارتباط، همکاری و کنترل را نیز در آن رعایت کند.

۱- شانس، امکان، احتمال، فرصت، مجال (Chance)

چکیده

و به این ترتیب پس انداز شما افزایش خواهد یافت. برای حفظ پس انداز از خطرِ وسوسه‌ی آنی خرید، دزدی، آتش سوزی و سایر خطرهای هرگز پس انداز خود را در خانه نگه‌داری نکنید. به علاوه نگه‌داری پس انداز در خانه، شما را از به دست آوردن بازدهی پس انداز محروم می‌کند. بنابراین با توجه به سود و مخاطره‌ی انواع سرمایه‌گذاری‌ها، روش یا ترکیب مناسبی را برای نگه‌داری پس انداز خود انتخاب کنید.

در این واحد کار با مفهوم پس انداز آشنا شدید. از آن‌جا که پس انداز مانده‌ی درآمد از مصرف است و افزایش درآمد نیز تا حدی خارج از کنترل خانواده است، از این رو کنترل مصرف می‌تواند نقش مهمی در افزایش پس انداز خانواده، در نتیجه دسترسی به هدف‌های مالی خانواده داشته باشد. هزینه‌ها را باید برحسب نیاز، خواست و آرزو تقسیم‌بندی کنید، مخارج غیر ضروری را پیدا و آن‌ها را حذف کنید

آزمون پایانی نظری واحد کار هفتم

- ۱- پس انداز را تعریف کنید.
- ۲- دارایی خانواده چگونه به وجود می‌آید؟
- ۳- تفاوت بین نیاز، خواست و آرزو را شرح دهید.
- ۴- پس انداز چه نقشی در زندگی مالی خانواده دارد؟
- ۵- روش‌های مختلف نگه‌داری پس انداز را نام ببرید؟
- ۶- چرا پس انداز خانواده نباید در خانه نگه‌داری شود؟

آزمون پایانی عملی واحد کار هفتم

بودجه‌ای برای ماه آینده‌ی خانواده‌ی خود تنظیم کنید. در پایان ماه بررسی کنید آیا توانسته‌اید به پس انداز برنامه‌ریزی شده دست یابید. در صورت موفقیت دلایل آن را شرح دهید و اگر موفق نشده‌اید دلایل آن را بیان کنید. تعیین کنید چه هزینه‌های اضافی کرده‌اید که می‌شد آن‌ها را حذف کرد. نتایج به دست آمده را گزارش دهید.

واحد کار ۸

چرخه‌ی موفقیت

گر جهان زلزله گیرد غم ویرانی نیست

هر که را خیمه به صحرای قناعت زده‌اند

سعدی

هدف های رفتاری

انتظار می رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف های زیر دست یابد :

۱- مراحل مختلف تنظیم بودجه را تا رسیدن به موفقیت بیان کند.

۲- چرخه ی^۱ موفقیت را در زندگی به کار بندد.

۳- تناسب مالی خانواده ی خود را بیازماید.

۴- وظایف مشاور اقتصادی را شرح دهد.

پیش آزمون واحد کار هشتم

در مقابل پاسخ صحیح علامت × بگذارید.

۱- بدهی نوعی عدم تناسب مالی است.

☐ غلط

☐ صحیح

۲- برای تمام خانواده ها می توان برنامه ی مالی یکسانی ارائه داد.

☐ غلط

☐ صحیح

۳- درآمد، نیاز و سلیقه ارکان اصلی برنامه های مالی هر خانواده است.

☐ غلط

☐ صحیح

۴- در صورت مواجه شدن با مشکل مالی باید به مشاور اقتصادی مراجعه کرد.

☐ غلط

☐ صحیح

۵- مشاور اقتصادی با توجه به میزان تناسب مالی خانواده، به ارائه ی راهکارها می پردازد.

☐ غلط

☐ صحیح

می‌توانید از جدول‌های تهیه شده در واحدهای کار قبل استفاده کنید و هزینه‌های خانواده را به صورت روزانه ثبت نمائید. سپس هزینه‌های روزانه را در جدول‌های هفتگی و ماهانه وارد کنید. در آغاز، چنین اقدامی ممکن است خسته کننده به نظر برسد، ولی با انجام مستمر آن به تدریج عادت‌های صحیح جانشین عادت‌های غلط می‌شوند.

۳-۱-۸ مقایسه‌ی عملکرد واقعی با میزان

برنامه‌ریزی شده در بودجه

این مرحله‌ی بسیار اساسی است و شامل نگرشی کلی به درآمدها و هزینه‌ها به طور همزمان است. با این کار متوجه خواهید شد مخارج خانواده‌ی خود را چه مقدار، کجا و چگونه تعدیل کنید تا با مشکل مواجه نشوید. این کار را دست کم یک بار در ماه انجام دهید.

۴-۱-۸ تعدیل

تهیه‌ی برنامه‌ای ایده آل در وهله‌ی نخست تقریباً غیر ممکن است. به طور کلی برنامه‌ریزی فرایندی وقت گیر است و برای تطبیق درآمد و هزینه‌ها باید اطلاعات و تجربه‌ی کافی داشته باشید.

شاید لازم باشد مخارج خود را در زمینه‌هایی خاص کم و در زمینه‌های دیگر زیاد کنید. پس برنامه‌ی خود را به نحوی تعدیل کنید تا با نیازهای شما و خانواده‌تان مطابقت داشته باشد. این تنها راهی

در واحدهای کار قبلی با مراحل تنظیم و کنترل بودجه آشنا شدید. در این بخش با استفاده از چرخه‌ی موفقیت، مراحل مدیریت مالی را از ابتدا تا انتها پی می‌گیریم. برای این که در زندگی مالی خود تغییر ایجاد کنید، لازم است سیستمی^۱ داشته باشید که بتوانید آن را در زندگی به کار برید. چرخه‌ی موفقیت سیستمی است که معمولاً در بنگاه‌ها به کار می‌رود اما برای خانواده نیز می‌تواند به کار رود. این چرخه به خانواده کمک می‌کند مطابق برنامه و حتی بهتر از آن عمل کند.

۱-۸ مراحل چرخه‌ی موفقیت

۱-۱-۸ تنظیم برنامه‌ی هدف

همان‌طور که بدون برنامه و نقشه نمی‌توانید به جایی سفر کنید بدون نقشه نیز نمی‌توانید برنامه‌ی مالی خود را تنظیم کنید. از این رو، پس از مشخص شدن درآمد خالص خانواده، برای نزدیک شدن به هدف‌های مالی خود باید برنامه‌ریزی کنید که چگونه پول خود را مطابق معمول، به روز هزینه کنید.

۲-۱-۸ ثبت و پی‌گیری مخارج

بعد از تعیین مخارج ماهانه، هرگونه هزینه را ثبت کنید تا بتوانید پیشرفت خود را ارزیابی کنید. برای انجام این کار راه‌های زیادی وجود دارد، مانند کامپیوتر و نرم افزارهای خاص آن. به علاوه، شما

۱- مجموعه‌ی منظم و قابل درکی از حقایق، اصول، نظریه و امثال آن‌ها در زمینه‌ای خاص از دانش یا اندیشه را سیستم (System) گویند.

۲-۸ وظایف مشاور اقتصادی خانواده

رسیدن به سلامت مالی و تداوم آن در آینده، آرزوی هر فرد و خانواده‌ای است و به دانش معاش، برنامه‌ریزی و تعهد همه‌ی اعضای خانواده نیاز دارد. خانواده‌هایی که با مشکل مالی مواجه‌اند و به مقابله‌ی با آن قادر نیستند به بیماری مالی دچار شده‌اند. پس، توصیه می‌شود از مشاور اقتصادی خانواده کمک بگیرند. وظایف مشاور اقتصادی خانواده عبارت‌اند از:

۱- تقسیم‌بندی هدف‌های خانواده به هدف‌های قابل دسترس و زمان‌بندی شده و سپس تبدیل این هدف‌های واقعی به هدف‌های مالی؛

۲- کمک به خانواده به منظور تأمین پس‌انداز لازم برای رسیدن به هدف‌ها، نیازها و خواست‌های خود از طریق تجزیه و تحلیل هزینه‌های خانواده؛

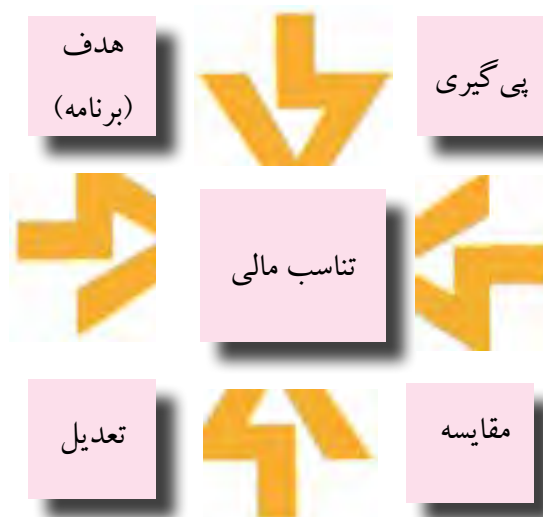
۳- کمک به خانواده‌ای که دچار بدهی شده و سلامت مالی آن در خطر است، به طوری که خانواده با تنظیم بودجه بتواند به زمان‌بندی بدهی‌ها و پرداخت آن‌ها در کوتاه‌ترین مدت ممکن پردازد؛

۴- کمک به خانواده برای انتخاب روش مناسب نگهداری پس‌انداز به طوری که بیش‌ترین بازدهی را داشته باشد؛

۵- سایر مشاوره‌های لازم.

است که موفقیت مالی‌تان را تضمین می‌کند. به نمودار زیر توجه کنید:

نمودار ۱-۴ چرخه‌ی موفقیت

توجه

برنامه‌ی مالی خانواده باید با توجه به درآمدها، نیازها و سلیقه‌های خانواده تنظیم شود. سپس با مقایسه‌ی عملکرد واقعی با بودجه‌ی برنامه‌ریزی شده می‌توان مشخص کرد نیاز به تعدیل در برنامه هست یا خیر. بنابراین ارائه‌ی برنامه‌ی مالی یکسان برای همه‌ی خانواده‌ها میسر نیست.

اکنون زمان آن فرا رسیده است تا با استفاده از آموخته‌های خود در این پودمان بتوانید به عنوان مشاور اقتصادی، بودجه‌ی خانواده‌ی خود یا سایر خانواده‌هایی را که دچار مشکل مالی‌اند تنظیم کنید، به طوری که سلامت مالی به خانواده بازگردد.

۳-۸ ارائه‌ی آزمون تناسب مالی

مشاور اقتصادی خانواده می‌تواند پرسش‌نامه‌ای شبیه نمونه‌ی زیر را برای شناسایی وضعیت تناسب مالی خانواده طراحی کند.

مشاور اقتصادی خانواده می‌تواند به خانواده در اولویت‌بندی هدف‌ها و تنظیم بودجه تا رسیدن به موفقیت کمک کند. هم‌چنین، می‌تواند راه‌های نگهداری پس‌انداز را برای تسریع در رسیدن به هدف‌های خانواده نشان دهد.

خانواده‌هایی که دچار بدهی‌اند می‌توانند از خدمات مشاوران اقتصادی خانواده کمک بگیرند.

آزمون تناسب مالی

پرسش	بلی	خیر
۱- آیا اجاره بهای خانه به موقع پرداخت می‌شود؟		
۲- آیا حساب جاری (چک) در هر ماه در تعادل است؟		
۳- آیا قیمت کالاهای مورد نیاز خانواده را قبل از خرید در فروشگاه‌های مختلف کنترل می‌کنید؟		
۴- آیا مخارج دوره‌ای خانواده‌ی خود را مانند مالیات بیمه و ... را پیش‌بینی می‌کنید؟		
۵- آیا سعی می‌کنید اطلاعاتی درباره‌ی مراکزی که می‌توان کالاهای نیاز را در آن‌جا ارزان‌تر خرید کرد به دست آورید؟		
۶- آیا خرید اقساطی بدون اجاره بها کم‌تر از ۲۰ درصد درآمد خالص خانواده‌ی شماست؟		
۷- آیا خرید اقساطی با اجاره بها کم‌تر از ۴۰ درصد درآمد خالص خانواده‌ی شماست؟		
۸- آیا شما ۱۰ درصد از درآمد خالص خود را پس‌انداز می‌کنید؟		
۹- آیا مقدار پس‌انداز به اندازه‌ی سه ماه درآمد خالص خانواده است؟		
۱۰- آیا خانواده در صورت چک توجه دارد که حتماً پول در حساب داشته باشد؟		
۱۱- آیا پس‌انداز خانواده در بانک یا سرمایه‌گذاری دارای بازده نگه‌داری می‌شود؟		

فعالیت عملی

در مقام مشاور اقتصادی خانواده، آزمون تناسب مالی را برای خانواده‌ی خود انجام دهید. بررسی کنید تناسب مالی خانواده در حد پذیرفتنی، متوسط یا ضعیف است؟

چکیده

در این واحد کار با مراحل چرخه‌ی موفقیت شامل برنامه، پی‌گیری، مقایسه و تعدیل آشنا شدید. توصیه می‌شود خانواده‌ها به خصوص خانواده‌هایی که دچار عدم تناسب مالی‌اند به مشاور اقتصادی خانواده مراجعه کنند. مشاور اقتصادی، با اولویت‌بندی هدف‌ها و تجزیه و تحلیل درآمدها و هزینه‌ها، خانواده را تا رسیدن به تناسب مالی کامل راهنمایی می‌کند.

۱- اگر به پرسش‌های ۹ تا ۱۱ جواب بلی داده‌اید، تناسب مالی خانواده‌ی شما پذیرفتنی است ولی نقاط ضعف محدود نیز باید برطرف شوند.

۲- اگر به پرسش‌های ۶ تا ۸ جواب بلی داده‌اید، تناسب مالی خانواده‌ی شما متوسط است، ولی سلامت مالی‌تان در خطر افتاده است. پس نقاط ضعف باید قبل از رسیدن به بحران مالی در خانواده اصلاح شوند.

۳- اگر به پرسش‌های ۱ تا ۵ جواب بلی داده‌اید، تناسب مالی خانواده‌ی شما ضعیف است. در این صورت سلامت مالی خانواده به خطر افتاده است و به زودی دچار بحران مالی خواهید شد.

مشاور خانواده با تکمیل پرسش‌نامه‌ای نظیر نمونه‌ی قبلی به میزان تناسب مالی خانواده پی خواهد برد و بر اساس آن می‌تواند بودجه‌ی خانواده را تنظیم کند. به این ترتیب خانواده دوباره سلامت مالی خود را به دست خواهد آورد.

هم‌چنین، او با اولویت‌بندی هدف‌ها برحسب نوع و زمان و تجزیه و تحلیل درآمدها و هزینه‌ها و با توجه به منابع مالی، نیازها و سلیقه‌های خانواده، کمک خواهد کرد تا خانواده در کوتاه‌ترین مدت ممکن، علاوه بر رسیدن به هدف‌ها به تناسب مالی نیز دست یابد.

آزمون پایانی نظری واحد کار هشتم

۱- مراحل چرخه‌ی موفقیت را نام ببرید.

۲- چه عواملی در تعیین برنامه‌ی مالی خانواده نقش دارند؟

۳- وظایف مشاور اقتصادی خانواده را تعریف کنید.

آزمون پایانی عملی واحد کار هشتم

بودجه‌ی خانواده‌ای را که در وضعیت تناسب مالی ضعیف است تنظیم و چرخه‌ی موفقیت آن را رسم کنید.

پیوست ها

پاسخ نامه های پیش آزمون ها

نام واحد کار	پرسش ۱	پرسش ۲	پرسش ۳	پرسش ۴	پرسش ۵	پرسش ۶
اول	غ	ص	ص	ص	ص	-
دوم	غ	ص	غ	غ	غ	غ
سوم	ص	ص	غ	ص	-	-
چهارم	ص	ص	ص	غ	غ	-
پنجم	ص	غ	غ	ص	ص	-
ششم	ب	د	د	د	-	-
هفتم	د	ج	د	ج	د	-
هشتم	ص	غ	ص	ص	ص	-

پاسخ نامه های آزمون های پایانی نظری

خانواده با کسری بودجه مواجه است و بدهی دارد.

۴- بودجه بندی دارای مزایای زیر است:

الف) بعضی از هزینه ها که با پیش بینی ما متفاوت

است شناسایی می شود.

ب) خرج های غیر ضروری را می توان شناسایی،

تعدیل یا حذف کرد.

ج) خانواده می تواند به هدف های اصلی خود

دست یابد بی آن که دچار مشکل مالی شود.

د) رفاه خانواده، عزت نفس و سلامت روح و روان

افراد خانواده را افزایش می دهد.

۵- دوره ی بودجه بندی به دوره ی دریافت درآمد

بستگی دارد.

۶- خیر، حتی خانواده های پردرآمد نیز نیاز به

تنظیم بودجه دارند.

۷- اگر هزینه ها بیش از درآمدهای خانواده باشد،

واحد کار اول

۱- بودجه خلاصه ای از دخل و خرج یا به بیان

علمی تر، خلاصه ای از درآمدها و هزینه های خانواده

را در دوره ای معین نشان می دهد.

۲- مدیریت بودجه پی گیری هزینه های خانواده

است، به طوری که بتوانیم در دوره ای معین بدون

مشکل مالی نیازهای خانواده ی خود را برآورده کنیم.

۳- اگر درآمدها و هزینه های خانواده با هم برابر

باشد، بودجه ی خانواده در حالت تعادل است.

- اگر درآمدها از هزینه های خانواده بیش تر باشد،

خانواده با مازاد بودجه مواجه است و می تواند پس انداز

کند.

- اگر درآمدها کم تر از هزینه های خانواده باشد،

خانواده مجبور می‌شود قرض بگیرد. از این رو دچار بدهی می‌شود.

۸- اگر درآمدها بیش از هزینه‌های خانواده باشد، درآمد باقی‌مانده پس‌انداز می‌شود.

واحد کار دوم

۱- الف) تعیین هدف‌های اصلی

ب) تبدیل هدف‌های اصلی به فرعی یا تبدیل هدف‌های بلندمدت به هدف‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت

ج) تبدیل هدف‌های خانواده به هدف‌های مالی

د) تعیین پس‌انداز مطلوب.

۲- وقتی اعضای خانواده درباره‌ی هدف مشترک به توافق رسیدند، راحت‌تر می‌توانند همکاری و فداکاری لازم را برای رسیدن به هدف داشته باشند. از این رو شرط موفقیت توافق مشترک اعضای خانواده است. ۳- با تشکیل جلسه‌ی خانوادگی می‌توان کارهایی را که خانواده تصمیم دارد در چند سال آینده انجام دهد مطرح کرد، نیازها و نیز موانع را بر سر راه رسیدن به هدف بررسی نمود، نظر همه‌ی اعضای خانواده را جویا شد و مقدار پس‌انداز لازم را برای رسیدن به هدف تعیین کرد.

۴- ۱) هدف‌های توافق شده‌ی اعضای خانواده

۲) مدت زمان لازم برای رسیدن به هدف ۳) سطح زندگی توافق شده‌ی خانواده در حال و آینده.

۵) باید آن‌ها را متقاعد کنید که هرگز تسلیم

این فکر، که الآن همه چیز دارند و به پس‌اندازی

نیاز ندارند، نشوند. زیرا در آینده حوادث و مخارج پیش‌بینی نشده‌ای پیش می‌آید که در صورت نداشتن پس‌انداز کافی، خانواده دچار مشکلات بسیار خواهد شد. بنابراین خانواده باید در هر شرایطی درصدی از درآمد خود را پس‌انداز کند.

واحد کار سوم

۱- یک راه ساده مراجعه به حساب پس‌انداز، کیف یا سایر محل‌های نگه‌داری پس‌انداز و یادداشت موجودی است. سپس موجودی پس‌انداز را از درآمدهای شش ماه گذشته کم می‌کنیم و کل هزینه‌های شش ماه گذشته را به دست می‌آوریم. در پایان هزینه‌ها را به صورت ریزتر فهرست می‌کنیم.

۲- به درآمدها و هزینه‌های گذشته.

۳- ۱) مروری بر هزینه‌های گذشته و ریز کردن آن به منظور تشخیص هزینه‌های ضروری و غیرضروری و سپس تحلیل آن است، به این ترتیب مشخص می‌شود چه کسی و چه موقع هزینه کرده است.

۲) تشکیل جلسه‌ی خانوادگی برای در جریان گذاشتن تمام اعضای خانواده به منظور حذف مخارج کم‌تر ضروری.

۴- باید هر عضو خانواده متقاعد شود که:

- پول با ارزش است و باید در خرج کردن آن محتاط بود؛

- برای رسیدن به هدف نیاز به همکاری تمام اعضای خانواده است؛

- مقدار و چگونگی کمک به پس‌انداز خانواده

را تعیین کند.

۱- آیا همه‌ی اعضای خانواده مطابق بودجه عمل

کرده‌اند؟

۲- آیا همه‌ی اعضای خانواده از وضع جدید

راضی‌اند؟

۳- آیا رضایت اعضای خانواده بیش‌تر یا کم‌تر

شده است؟ چرا؟

۴- آیا به سمت هدف حرکت کرده‌اید؟ اگر

حرکت کند بوده است علت آن چیست؟

۵- آیا لازم است در بودجه تجدید نظر قرار

کرد؟

واحد کار پنجم

۱- هر خانواده باید با توجه به درآمد، نیازها و

ترجیحات مصرف خود را اولویت‌بندی کند.

۲- کالاهای مصرفی با دوام، کالاهای مصرفی

بی‌دوام.

۳- جای‌گزینی در مصرف به معنی جایگزین

کردن کالاهای با کیفیت (خواص) مشابه با قیمت

ارزان به جای کالای گران. مثلاً اگر خانواده توان

خرید گوشت قرمز را ندارد می‌تواند از گوشت سفید

که ارزان‌تر است استفاده کند.

۴- تهیه‌ی فهرست خرید این مزیت را دارد که باعث

می‌شود فرد تحت تأثیر جاذبه‌ی آنی مصرف قرار نگیرد

و درآمد خود را صرف کالاهای نیاز خانواده کند.

۵- حُسن خرید با کارت اعتباری تضمین شدن

امنیت، اطمینان و راحتی بیش‌تر در خریدهاست. ولی

این ایراد را دارد که ممکن است فرد دقیقاً حساب

واحد کار چهارم

۱- از هریک از اعضای خانواده خواسته شود

مخارج روزانه‌ی خود را در دفتری تاریخ‌دار (سررسید)

در هر روز وارد کند. سپس مدیر خرج مخارج کل

هر روز را در صفحه‌ی مخارج روزانه وارد می‌کند.

در پایان هر هفته مخارج هفته را جمع می‌بندند و آن را

در جدول مخارج هفتگی وارد می‌کنند. این کار تکرار

می‌شود در پایان ماه مخارج هفتگی را در جدول

مخارج ماهانه وارد می‌کنند. در ماه‌های متوالی این

کار تکرار می‌شود تا هزینه‌های سالانه به دست آید.

۲- پی‌گیری هزینه‌ها به صورت روزانه به هریک

از اعضای خانواده می‌آموزد مراقب هزینه‌های خود

باشند. هم‌چنین، نمایانگر تعهد کامل اعضا به بودجه

و هدف‌هاست.

۳- منظور از به روز کردن بودجه بررسی تغییراتی

است که نسبت به انتظار شما در بودجه ایجاد شده

است تا در صورت لزوم با تعدیل در هزینه‌ها در جهت

هدف حرکت کنید.

۴-۱) جمع‌آوری صورت همه‌ی هزینه‌های انجام

شده در خانواده

۲- طبقه‌بندی مخارج بر حسب انواع آن

۳- ثبت مخارج در دفتر

۴- کنترل ثبت مخارج هفتگی، ماهانه و سالانه.

۵- منظور از ارزیابی بودجه کنترل موارد زیر

است:

مخارج خود را نداشته باشد و دچار مشکل مالی شود.
۶- اسکناس و مسکوک، انواع چک، کارت اعتباری، دستگاه خودپرداز.

واحد کار ششم

۱- بحران مالی وقتی فرا می‌رسد که شما با سررسید خریدهایی مواجه می‌شوید که در دوره‌ی بودجه قادر به پرداخت آن‌ها نیستید.
۲- اجاره‌بهای خانه پرداخت نشده، چک برگشت خورده، از طرف بانک اخطار آمده، کارت اعتباری به سقف یا نزدیک به آن رسیده است، قبض‌های پرداخت نشده دارید و...
۳-۱) تعریف مسئله (۲) روشن کردن وضعیت مالی (۳) مرور راه‌حل‌ها (۴) انتخاب از میان راه‌حل‌ها (۵) عملی کردن راه‌حل‌های ممکن (۶) ارزیابی.
۴- فهرستی از بدهی‌ها را بر حسب مقدار بدهی، تقدم و تاریخ تعیین کنید. توصیه می‌شود از روشی تدریجی و منظم با هدف «به بیش‌ترین مقدار رساندن بازپرداخت بدهی در هر ماه» تا تسویه‌ی آن استفاده کنید. می‌توانید از فروش دارایی‌ها به شرط تغییر عادت‌های مصرفی قبلی نیز استفاده کنید.
۵- الف) هیچ‌گاه نگذارید خرید اقساطی بدون اجاره‌بها از ۲۰ درصد درآمد خالص یا با اجاره‌بها از ۴۰ درصد درآمد خالص تجاوز کند.
ب) عادت‌های مالی نامناسب را تغییر دهید.
ج) در خرید با کارت اعتباری محتاط باشید.

واحد کار هفتم

۱- پس‌انداز تفاوت بین درآمد و هزینه‌های خانواده در یک مدت معین است.
۲- از جمع پس‌اندازهای خانواده، دارایی خانواده به دست می‌آید.
۳- نیازها: خریدهایی هستند که به منظور تأمین احتیاجات اساسی، مانند غذا، پوشاک و... انجام می‌شود.
- خواست‌ها: خریدهایی هستند که سطح زندگی ما را بهبود می‌بخشند، مانند خرید خودرو.
- آرزوها: خریدهایی هستند که نیاز اساسی خانواده نیست ولی خانواده آرزو دارد آن‌ها را داشته باشد، مانند خرید فرشی گران قیمت.
۴-۱) باعث دست‌یابی به روند مصرف یک‌نواخت در زندگی به خصوص در مواقع ورشکستگی، فقر و حوادث غیر مترقبه می‌شود.
۲) باعث دسترسی به هدف‌های مالی در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت می‌شود.
۵- انواع سپرده‌گذاری، قرض‌الحسنه، کوتاه‌مدت، بلندمدت، اوراق مشارکت و اوراق سهام.
۶- الف- در معرض وسوسه‌ی آنی خرید قرار دارد؛
ب- در معرض خطرهایی مانند دزدی، آتش سوزی و... قرار دارد.
ج- خانواده را از بازدهی‌ای که می‌تواند از انواع سرمایه‌گذاری‌ها به دست می‌آید محروم می‌کند.

واحد کار هشتم

مالی خانواده، هدف‌ها، نیازها، سلیقه‌ها و منابع مالی در دسترس خانواده به ارائه‌ی مشاوره به منظور اولویت‌بندی هدف‌ها، تجزیه و تحلیل هزینه‌ها و ... تا رسیدن به تناسب مالی کامل می‌پردازد. همچنین می‌تواند روش‌های بهینه‌ی نگهداری پس‌انداز را به خانواده معرفی کند.

- ۱- تنظیم برنامه‌ی هدف، ثبت و پی‌گیری مخارج، مقایسه‌ی عملکرد واقعی با میزان برنامه ریزی شده در بودجه و تعدیل؛
- ۲- درآمد، نیاز و سلیقه
- ۳- مشاور اقتصادی با توجه به میزان تناسب

منابع و مآخذ

۱- افشاری، زهرا، **اقتصاد خانواده**، تهران، دانشگاه الزهراء، ۱۳۸۰

۲. WWW. about.com
۳. WWW. big-secrets.com
۴. WWW. ebay.com
۵. WWW. mvelopes.com

پودمان مهارتی سوم:

توانایی شناخت خانواده و نیازهای آن

هدف کلی

شناخت خانواده و نیازهای آن

جدول زمان بندی

آموزش نظری	۱۲ ساعت
آموزش عملی	۸ ساعت
مجموع	۲۰ ساعت

خانواده از ابتدای تاریخ تاکنون در میان جوامع بشری اصلی ترین نهاد اجتماعی، زیربنای جوامع و منشأ فرهنگ‌ها، تمدن‌ها و تاریخ بشر بوده و سلامت فرد و بقای جامعه را تأمین کرده است.

خانواده دارای کارکردهای طبیعی، عاطفی، تربیتی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی است که هر یک ارزش بسیار دارد. در گذشته، بخش عمده‌ای از نیازهای افراد در خانواده برطرف می‌شد، ولی هم‌گام با تحولات فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به تدریج از حجم خانواده و کارکردهای خانواده کاسته شد و نهادها و مؤسسات دیگر جامعه عهده‌دار برخی از وظایف خانواده شدند. واگذار شدن برخی از وظایف خانواده به مؤسسات به معنای ضعیف شدن خانواده نیست و هنوز هم بسیاری از نیازهای اساسی انسان تنها در خانواده برآورده می‌شود.

خانواده اولین و مهم‌ترین جایگاه تربیتی انسان به شمار می‌آید. پژوهش‌های متعدد نشان داده است که سلامت خانواده به سلامت جامعه می‌انجامد و سلامت جامعه توسعه‌ی پایدار را در پی دارد. به همین دلیل شناخت نیازهای اساسی و حیاتی خانواده و رفع به موقع آن‌ها به سلامت خانواده کمک می‌کند. هدف از تدوین این پودمان ارائه‌ی اطلاعاتی است تا با شناخت خانواده و نیازهای اساسی آن برای رفع نیازهای خانواده و سلامت آن بکوشید و به فرهنگ و پاره فرهنگ‌ها، عرف و آداب و رسوم ایرانی احترام بگذارید.

مؤلف

واحد کار اول

شناخت خانواده

انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

- ۱ - خانواده را تعریف کند.
- ۲ - اهمیت خانواده را شرح دهد.
- ۳ - انواع خانواده را توضیح دهد.
- ۴ - هدف از تشکیل خانواده را بیان کند.
- ۵ - عوامل مؤثر بر دگرگونی خانواده را نام ببرد.
- ۶ - کارکردهای خانواده را توضیح دهد.
- ۷ - ساختار خانواده و عوامل مؤثر بر آن را توضیح دهد.
- ۸ - نحوه‌ی اجتماعی شدن فرد را در خانواده شرح دهد.
- ۹ - تفاوت مفهوم فرهنگ و جامعه را بیان کند.
- ۱۰ - آداب و سنن رایج را در جامعه‌ی خود شرح دهد.

پیش آزمون واحد کار اول

۱ - کدام یک از موارد زیر، نهاد اجتماعی به شمار نمی آید؟

الف) خانواده ب) مدرسه ج) دانشگاه د) گروه دوستان

۲ - مهمترین وظایف نهاد خانواده چیست؟

الف) فراهم کردن امنیت اقتصادی ب) تربیت و اجتماعی کردن فرزندان

ج) همسرگزینی د) تولید مثل

۳ - مفهوم خانواده عبارت است از:

الف) زن و شوهر ب) زن، شوهر، فرزندان و خویشاوندان

ج) زن، شوهر و خویشاوندان د) زن، شوهر، فرزندان

۵ - کدام یک از عبارات زیر درست است؟

الف) آداب و رسوم مختلف در همه جای یک جامعه یکسان است.

ب) آداب و رسوم مجموعه‌ی فرهنگ یک ملت است.

ج) رعایت نکردن آداب و رسوم جامعه مجازات قانونی در پی دارد.

د) هر جای جامعه دارای آداب و رسوم خاصی است.

۴ - در کدام نوع خانواده، پدر و یکی از پسران او در خانواده‌ی اصلی می باشد؟

الف) پدر سالار ب) ستاکی ج) هسته‌ای د) گسترده

خانواده گروهی است متشکل از افرادی که از طریق نسب (رابطه‌ی خونی) یا سبب (پیوند زناشویی) یا رضاع^۲ (رابطه‌ای خویشاوندی که بین دو نفر به سبب خوردن شیر یک مادر ایجاد می‌شود) با یک‌دیگر در مقام شوهر، زن، فرزند، مادر، پدر، برادر و خواهر در ارتباط متقابل اند، فرهنگ مشترکی پدید می‌آورند و در شکل دهی شخصیت و سلامت جسمی و روانی اعضای خود نقشی مهم دارند.

خانواده از نظر اسلام، قدیمی‌ترین و مهم‌ترین گروه انسانی است که با پیوند نکاح زن و مرد آغاز و با تولد فرزند تکمیل می‌شود. به این تعبیر زندگانی خانوادگی امری طبیعی و براساس نظام خلقت است. یعنی انسان طبیعتاً خانواده‌گرا آفریده شده است.

۲-۱ ازدواج

نکاح عقد یا پیمانی است که بر اثر آن رابطه‌ی زن و مرد مشروع می‌شود و بچه‌هایی که زن به دنیا می‌آورد فرزندان مشروع والدین شناخته می‌شوند. در قرآن کریم درباره‌ی ازدواج و تشکیل خانواده و نحوه‌ی زندگانی زن و شوهر با هم دستورهایی داده شده است. از جمله در آیه‌ی ۲۱ سوره‌ی مبارکه‌ی ۳۰ (روم) چنین آمده است:

"وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً".

"از جمله آیات الهی، آن است که برای شما از جنس خودتان جفتی (زن) بیافرید تا در کنار او به آرامش برسید و بین شما رأفت و مهربانی برقرار

خانواده از ابتدای تاریخ تاکنون در میان همه‌ی جوامع بشری، اصلی‌ترین نهاد^۱ اجتماعی و حافظ و انتقال دهنده‌ی فرهنگ‌ها و تاریخ بشر بوده است. توجه به این نهاد بنیادین و حمایت و هدایت آن به اصلاح جامعه می‌انجامد و غفلت از آن موجب گمراهی می‌شود. خانواده پایه‌ی اساسی اجتماع و سلول سازنده‌ی زندگی انسان و خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سنت‌ها و هنجارها و ارزش‌های اجتماعی است. اسلام مکتب انسان‌ساز، بیش‌ترین توجه را به خانواده و تعالی آن دارد. خانواده را محل تأمین نیازهای مادی، عاطفی و معنوی انسانی می‌شمارد و سعادت و شوریختی جامعه‌ی انسانی را به صلاح یا فساد این نهاد می‌داند. از آنجا که نهاد مقدس خانواده اساسی‌ترین بنیان شکل‌گیری صحیح و تعالی و رشد حقیقی جامعه است، آشنایی با مفهوم و نقش این نهاد و شناخت رسالت مهم آن از دیدگاه اسلام از امور ضروری و اساسی است.

۱-۱ مفهوم خانواده

آیا تاکنون درباره‌ی مفهوم خانواده فکر کرده‌اید؟ آیا از نحوه‌ی تشکیل خانواده، ساختار، تحول و اهمیت آن چیزی می‌دانید؟ شاید نخستین معنایی که به ذهن می‌رسد، واحدی متشکل از پدر و مادر و فرزندان است که پیوندهای عاطفی شدیدی با یک‌دیگر دارند. به طور کلی خانواده را می‌توان چنین تعریف کرد:

۱. بنیاد، اساس، رسم، روش، عادت، قرار
۲. شیر دادن، شیر خوردن

نمود".

خانواده؛ یعنی زن و شوهر و فرزندان عوامل اصلی پیشرفت و موفقیت خانواده است که خود بر توسعه‌ی جامعه تأثیر می‌گذارد.

ازدواج و تشکیل خانواده از دیدگاه اهل بیت (ع) و بزرگان دینی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و ازدواج نکردن باعث شقاوت می‌شود.

بیشتر بدانید

نهاد، نظامی سازمان یافته است که هدف اصلی آن برآوردن نیازهای اجتماعی خاصی است و برای رسیدن به هدف‌های مشخص، کارکردهای متعددی دارد. برای مثال، نهاد خانواده مسئول نظارت بر کارکرد تولید مثل، یعنی ارتقای رشد کمی نیروهای انسانی در جامعه، تنظیم روابط جنسی و مشروعیت بخشیدن به آن، تربیت و اجتماعی کردن کودکان (تداوم میراث فرهنگی) و ایجاد امنیت اقتصادی برای اعضای خود است.

اهمیت خانواده در همه‌ی دوره‌ها و جوامع به شرح زیر شناخته شده است:

– اولین جایگاه مطمئن و ایمن برای اعضای خانواده
– اولین فضای مساعد برای یادگیری و انتقال اندیشه‌ها، تجارب، آداب و سنن و مهارت‌های مختلف فرزندان

– مهم‌ترین کانون مهر، عاطفه، گذشت، همکاری و همدلی افراد خانواده

– اولین جایگاه کشف، بروز و شکوفایی استعدادهای فرزندان

– اولین جایگاه تأمین کننده‌ی سلامت جسم و روان و ارتقا دهنده‌ی تعالی و بالندگی افراد خانواده

– مهم‌ترین جایگاه عشق و دوستی و رهایی از تنهایی

فعالیت عملی ۱

حدیث یا روایتی را در خصوص ازدواج و تشکیل خانواده بنویسید.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

بیشتر بدانید

خانوار مفهومی است که از زندگی مشترک گروه اندکی در جایی خبر می‌دهد و با مفهوم خانواده متفاوت است. خانوار معمولاً از چند نفر تشکیل می‌شود که به سبب داشتن هدف‌های مشترک با هم در یک مکان زندگانی می‌کنند و لازم نیست که با یک‌دیگر رابطه‌ی خویشاوندی داشته باشند، مانند زندگانی سربازان در پادگان.

۳- ۱ اهمیت خانواده

خانواده قدیمی‌ترین نهاد اجتماعی است که بر پایه‌ی قوانین منظم و هدف‌مند بنا شده است و با جامعه ارتباط متقابل دارد. هماهنگی و هم‌سویی اعضای اصلی

۱- اساسی ترین محل رفع نیازهای فردی، اجتماعی، جسمی و روانی افراد خانواده

۲- در میان تمامی جوامع جهان تشکیل خانواده در اسلام به دلایل زیر اهمیت دارد:

۱-۳-۱ پاسخ به ندای فطرت

ازدواج و تشکیل خانواده در حقیقت پاسخی درست و شرعی به ندای غریزه و فطرت و رسیدن به آرامش و تداوم و بقای نسل بشر است.

۱-۳-۲ پاسخ به دعوت سنت

ازدواج در اسلام برای مسلمان وظیفه‌ای مقدس و از جمله سنت رسول خداست. چنان که فرمود:

"مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أَخْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ".

"هر کس ازدواج کند پس حقیقتاً نصف دینش را حفظ کرده است".

۱-۳-۳ صیانت نفس از خطر

تشکیل خانواده عاملی برای حفظ سلامت جسم و روان است. بی‌اعتنایی به این نیاز درونی منشأ بسیاری از اختلالات جسمی و روانی مانند پرخاشگری، خشونت و ... است.

۱-۳-۴ حفظ عفاف جامعه

خانواده محل جلوگیری از لغزش‌ها، انحرافات و عامل نجات از آلودگی‌ها و پلیدی‌هاست. همه‌ی ادیان الهی بهره‌گیری از امیال جنسی را تنها در سایه‌ی روابط خانوادگی مشروع می‌دانند. این امر مانع گسترش آلودگی و انحراف در جامعه می‌شود.

۱-۳-۵ دستیابی به آرامش و سکون

ازدواج و تشکیل خانواده موجب می‌شود، افراد به تعادل و سکون دست یابند و اضطراب‌ها و افکار پراکنده‌ی خود را مهار کنند. اعضای خانواده با برخورداری از آرامش محیط خانواده است که می‌توانند با آسودگی خاطر به سوی اهداف و مقاصد متعالی خود پیش روند.

۱-۳-۶ محبت و مودت

انسان در هر سنی که باشد خواستار محبت است. این توقع بخشی از شخصیت آدمی است. خانواده این ویژگی را دارد که به این خواست^۱ انسان پاسخ مثبت می‌دهد، زیرا دوست داشتن زن و شوهر بسیار خالص و بدون توقع است. آیه‌ی ۲۱ سوره‌ی مبارکه‌ی روم به همین مطلب اشاره می‌کند:

"وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً".

"خدا بین زن و شوهر محبت و مودت که از رحمت‌های الهی است قرار داد".

۱-۳-۷ تکمیل^۲ و تکامل^۳

ازدواج از جمله اموری است که آدمی را چه در بُعد مادی و چه در بُعد معنوی به سوی کمال^۴ سوق می‌دهد. زن و مرد در خانواده با استفاده از یاری‌ها، همدلی‌ها و بهره‌گیری از امکانات^۵ هم، به تکمیل و تکامل یک‌دیگر می‌پردازند.

۱-۳-۸ تولید نسل و تربیت آن

یکی از مقاصد اصلی تشکیل خانواده، ایجاد فرزند و

۱. wishes : wanted

۲. completion

۳. revolution

۴. perfection = accomplishment

به همین دلیل، خانواده نقش عمده ای در شکل دهی باورها و ارزش های کودکان دارد. مهم است بدانید که تربیت و اجتماعی کردن کودکان عمدتاً هم از طریق آموزش مستقیم و هم غیرمستقیم تحقق می یابد. به این ترتیب آن ها درست زندگی کردن را در جامعه خود یاد می گیرند.

ج) فراهم آوردن امنیت اقتصادی: خانواده

از نظر سنتی، علاوه بر مراقبت و نگهداری از کودکان و سالمندان، فرهنگ و ارزش های اجتماعی و تاریخی را از نسلی به نسل دیگر منتقل می کند و مسئول برآوردن نیازهای اقتصادی اعضای خود نیز هست.

تربیت فرزند صالح است. روایات زیادی در خصوص فرزند صالح وجود دارد و درقرآن کریم نیز از انبیاءنقل شده است که آنان از خدا فرزند صالح طلب می کردند.

فعالیت عملی ۲

حدیث، روایت، آیه یا ضرب المثلی را درخصوص فرزند صالح بنویسید.

۹-۳-۱ پیشبرد جامعه به سوی کمال و پویایی

و بالندگی

خانواده در توسعه ای جامعه ای مولّد، فعّال، رشد یابنده و گسترش دهنده ی فرهنگ انسانی بسیار اهمیت دارد.

۴- ۱ کارکرد خانواده (وظایف خانواده)

خانواده در مقام نهادی اجتماعی، معمولاً کارکردها و وظایف گوناگونی را برعهده دارد. ماهیت این کارکردها از جامعه ای به جامعه ی دیگر و از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت است.

الف) تولیدمثل^۱: فرآیند^۲ تولید مثل و تداوم نسل از جمله مهم ترین وظایف نهاد خانواده است. این جریان که به دنبال ازدواج آغاز میشود، بقا و تداوم جامعه را در پی دارد.

ب) تربیت و اجتماعی کردن فرزندان: در

سراسر تاریخ بشر، خانواده همیشه عامل اصلی تربیت و اجتماعی کردن اولیه ی فرزندان بوده است. پس از تولد کودک، خانواده برای دوره ای نسبتاً طولانی، تنها گروهی است که با کودک تماس گسترده دارد.

۱. generation

۲. process

فرزندان، فرد را به تلاش و می دارد که این امر در بهبود وضع اقتصادی جامعه نیز تأثیر دارد.

۵ - ۱ ساختار خانواده

تغییر و تحول سریع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی بر ساختار خانواده اثر می گذارد. به طوری که امروزه ترکیب و ساختار خانواده بسیار تغییر کرده است.

ساختار خانواده در جوامع مختلف به صورت زیر است:
الف) خانوادگی هسته‌ای^۱ - خانوادگی هسته‌ای یا خانوادگی مستقل یک واحد خانوادگی شامل زن، شوهر و فرزندان است. به این نوع خانواده، خانوادگی «زن و شوهری» نیز می گویند. در چنین خانواده‌هایی ارتباط خویشاوندی در کمترین حد آن صورت می گیرد.

ب) خانوادگی گسترده^۲ - خانوادگی گسترده، یک واحد خانوادگی شامل چند نسل است که با یکدیگر و به طور مشترک در یک‌جا زندگی می کنند، از جمله والدین، فرزندان، پدربزرگ‌ها، مادربزرگ‌ها، عمه‌ها، خاله‌ها و ... در این خانواده، نیازهای اقتصادی، اجتماعی و عاطفی اعضا را می توان با کمک گروه وسیعی از خویشاوندان برآورده ساخت. این واحد خانوادگی را خانوادگی «هم خون^۳» نیز می گویند.

خانواده، مهم‌ترین عامل انتقال ارزش‌ها و اجتماعی کردن کودکان، به حساب می آید. از این رو، استحکام و پایداری آن و برقراری روابط مناسب بین پدر و مادر، در انتقال ارزش‌ها و اجتماعی کردن کودکان نقشی ارزنده دارند.

در عصر حاضر، کارکرد خانواده در جوامع پیشرفته، اماغیر مذهبی، به دنبال تفکیک وظایف نهادها، بسیار کاهش یافته و اصالت خود را از دست داده است. اما کارکردهای خانواده در بینش اجتماعی اسلام بسیار اهمیت دارد و عبارت‌اند از:

۱-۴-۱ کارکرد طبیعی

خانواده نیازهای طبیعی و غریزی فرد را تأمین می کند.

۱-۴-۲ کارکرد عاطفی

خانواده کانون گرم محبت است.

۱-۴-۳ کارکرد تربیتی

روح و روان کودک با شخصیت او در خانواده شکل می گیرد.

۱-۴-۴ کارکرد اجتماعی

زندگی خانوادگی، فرد را برای زندگی اجتماعی آماده می سازد و انتقال دهنده ی ارزش‌های جامعه به اوست.

۱-۴-۵ کارکرد اخلاقی

جامعه‌ای که در آن خانواده محترم است از نظر اخلاقی سالم‌تر است.

۱-۴-۶ کارکرد اقتصادی

مسئولیت تأمین معاش همسر و مخارج خانه و

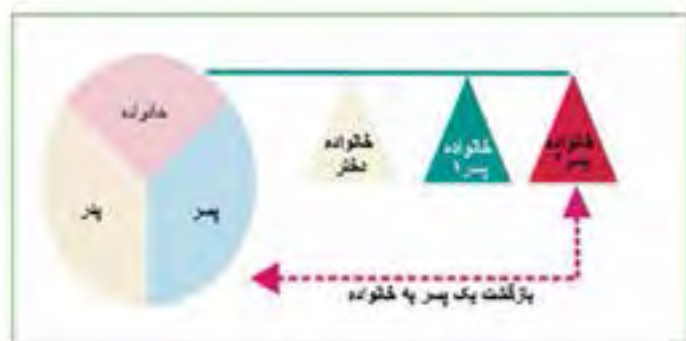
۱.nuclear family

۲.extended family

۳.consanguine family

به آن «**خانواده‌ی مادر- سالاری**» گویند و به خانواده‌ی مقابل آن «**خانواده‌ی پدر- سالاری**» گویند.

ج (خانواده‌ی ستاکی^۲ - به‌نوعی دیگر از خانواده، که میانجی خانواده‌ی هسته‌ای و خانواده‌ی گسترده است، خانواده‌ی ستاکی یا خانواده‌ی دودمانی می‌گویند. در این نوع خانواده، پدر و یکی از پسران او در خانواده‌ی اصلی می‌مانند و بقیه-ی فرزندان برای خود خانواده‌های مستقلی تشکیل می‌دهند. ولی هیچ‌یک از پسران رابطه‌ی خود را با خانواده‌ی اصلی قطع نمی‌کند. اگر فرزندی که با پدر زندگی می‌کند فوت کند، یکی دیگر از پسران دست از زندگی مستقل می‌کشد و به خانواده‌ی پدری می‌پیوندد. چنین خانواده‌هایی با مرگ پدر و مادر از هم گسیخته نمی‌شوند و شروع و پایانی برای آن‌ها نمی‌توان مشخص کرد.

در خانواده‌ی گسترده معمولاً پدر و مادر به یک اندازه اهمیت ندارند و به همین دلیل فرزندان گاهی به خانواده‌ی پدر و گاهی به خانواده‌ی مادر وابستگی دارند. خانواده‌ی گسترده، برحسب آن که به زن یا شوهر وابسته باشد، دو صورت به خود می‌گیرد: **خانواده‌ی مادری و خانواده‌ی پدری**. هر یک از این دو اقسامی دارند مانند: **خانواده‌ی مادر- تباری، خانواده‌ی پدر- تباری، خانواده‌ی مادر- بومی، خانواده‌ی پدر- بومی، خانواده‌ی مادر- نامی، خانواده‌ی پدر- نامی**.

خانواده‌ی مادر- تباری، خانواده‌ی گسترده‌ای است شامل مادر، پدر، دختران و پسران و فرزندان دختران. پدر در امور خانواده دخالتی ندارد و برادر مادر (دائی)^۱ رئیس خانواده به شمار می‌رود.

خانواده‌ی پدر- تباری، خانواده‌ی گسترده‌ای است که مادر در آن اهمیتی ندارد و از پدر، مادر، پسران، دختران و فرزندان پسر تشکیل می‌شود. به خانواده‌ی **مادر- تباری** که نام فرزندان از نام مادر گرفته شود **مادر- نامی**، و به خانواده‌ی **پدر- تباری** که فرزندان نام پدر را می‌گیرند **پدر- نامی** می‌گویند. هم چنین اگر خانواده در محل اقامت اولیه‌ی مادر سکونت کند **مادر- بومی** و اگر در اقامت گاه پدر سکونت کند، خانواده‌ی **پدر- بومی** شمرده می‌شود. خانواده‌ی ای که از نوع خانواده‌ی مادر- تباری و مادر- بومی و مادر- نامی باشد، توسط مادر اداره می‌شود که

شما در چه نوع خانواده‌ای زندگی می‌کنید. ساختار خانواده‌ی خود را با ساختار خانواده‌ی دوستانتان مقایسه کنید و تفاوت‌ها و شباهت آن‌ها را بنویسید.

۱-۶ مفهوم فرهنگ^۱

فرهنگ به شیوه‌ای از زندگی گفته می‌شود که اعضای یک جامعه آن را فرا می‌گیرند، به آن عمل می‌کنند و آن را از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌دهند. انسان با فرهنگ جامعه‌ی خود، موجودی اجتماعی بار می‌آید، با مردم اطراف خود هم‌رنگ و هماهنگ می‌شود و با مردم جوامع دیگر متفاوت می‌شود و تمایز می‌یابد.

«فرهنگ» نظام مشترکی از باورها، ارزش‌ها، رسم‌ها، رفتارها و مصنوعات است که اعضای یک جامعه به کار می‌برند، تا خود را با جهانشان تطبیق دهند و با یک‌دیگر ارتباط برقرار کنند. هم‌چنین از راه آموزش و پرورش آن‌ها را از نسلی به نسل دیگر انتقال دهند.

تعاریف دیگر فرهنگ عبارت‌اند از:

– مجموعه‌ی آداب و رسوم، سنت‌ها و ارزش‌های یک ملت؛

– مجموعه‌ی ویژگی‌های رفتار اکتسابی اعضای یک جامعه‌ی خاص؛

– شیوه‌ی زندگی اعضای یک جامعه، مانند نحوه‌ی

لباس پوشیدن، نوع برگزاری مراسم مذهبی و مراسم ازدواج، سرگرمی‌های مربوط به اوقات فراغت و ... که در واقع فرهنگ مردم گفته می‌شود.

۱-۶-۱ فرهنگ مردم^۲

فرهنگ و دانش عامه است شامل باورها، شیوه‌ی زندگی (غذا خوردن، لباس پوشیدن و ...) آداب و رسوم عزاداری، مراسم عروسی و ...

۱-۶-۲ پاره فرهنگ^۳

به شیوه‌ی زندگی گروهی از مردم گویند که در درون یک فرهنگ بزرگ تر قرار دارد. پاره فرهنگ یا خرده فرهنگ شامل روش‌ها، بینش‌ها، ارزش‌ها و شیوه‌های رفتار است که در گروه‌های کوچک از یک جامعه جریان دارد و موجب تفاوت‌های فکری و رفتاری آن‌ها با یک‌دیگر می‌شود. پس به شیوه‌ی زندگی گروهی درون فرهنگ بزرگ‌تر که از برخی جهات با آن هم‌سان و از پاره‌ای جهات با آن متفاوت است، پاره فرهنگ می‌گویند.

شاید در وهله‌ی نخست به نظر برسد که فرهنگ و جامعه مفهوم یک‌سانی دارند اما این طور نیست. جامعه به گروهی از اشخاص گفته می‌شود که به منظور تولید در منطقه‌ای معین زندگی می‌کنند، با هم مصالح مشترکی دارند و دست کم در بخشی از یک فرهنگ سهیم‌اند. جامعه یعنی مردم و فرهنگ یعنی رفتار مردم. جامعه‌شناسی از نظر تاریخی خویشاوندی نزدیکی با مردم‌شناسی دارد. مردم‌شناسی پدیده‌ای فرهنگی

۱. culture
۲. society
۳. folklore
۴. subculture

را مطالعه می‌کند و جامعه‌شناسی به بررسی پدیده‌های اجتماعی می‌پردازد. جامعه‌شناسی مطالعه‌ی جامعه و مردم‌شناسی مطالعه‌ی فرهنگ است. در تبیین هر پدیده‌ی اجتماعی همکاری مردم‌شناسی و جامعه‌شناسی ضروری است.

بیشتر بدانید

جامعه‌شناسی^۱ علم مطالعه‌ی زندگی اجتماعی انسان‌ها و کنش متقابل میان آن‌هاست.

۷- ۱ مفهوم عُرف^۲ و آداب و رسوم^۳

عُرف به باورهای اخلاقی جامعه در خصوص درست و نادرست، بد یا خوب گفته می‌شود. عرف با قوانین اجتماعی یا مذهبی جامعه عجین شده است و سرپیچی از آن مجازات قانونی در پی دارد، مانند تجاوز به مال دیگران، رشوه‌خواری و... اما آداب و رسوم شامل عقاید، عادات، تفکرات و خصوصیات هر ملت است که از طریق آن می‌توان روحیه‌ی خاص آن ملت را شناخت. رعایت نکردن آداب و سنن مجازاتی به دنبال ندارد اما فرد با زیر پا گذاشتن آن سرزنش و استهزا و گاهی مطرود می‌شود. مانند آداب غذاخوردن، پذیرایی از میهمان، شیوه‌های گذران اوقات فراغت، لباس پوشیدن و... تفاوت دیگر عرف با آداب و رسوم آن است که آداب و رسوم ممکن است تنها به بخشی از جامعه، مانند گروه‌های سنی خاص، گروه‌های قومی یا افراد یک جنس (زن و مرد) اختصاص داشته باشد.

فعالیت عملی ۵

مشخص کنید کدام یک از موارد زیر در جامعه‌ی ما رسم و کدام یک عرف محسوب می‌شود:
- پس از تولد فرزند باید بر او نام گذاشت و برای او شناسنامه گرفت.

- در مراسم ازدواج، خطبه‌ی عقد را باید عاقد قرائت کند.

- در مراسم عزاداری، باید لباس سیاه پوشید.

- برای مراسم نوروز باید خانه تکانی کرد.

۸- ۱ آداب و رسوم رایج در ایران

کشور ما کشوری پهناور با فرهنگی غنی است. مردم این کشور هر یک بنا بر ذوق و سلیقه^۴ و طبیعت منطقه‌ای که در آن زیست می‌کنند برای برگزاری سنت‌های کهن، آداب خاص خود را دارند. این آداب خاص شیوه‌ی زندگی گروهی در درون فرهنگ بزرگ‌تر است که از برخی جهات با آن هم‌سان و از پاره‌ای جهات با آن متفاوت است، به این آداب خاص پاره‌فرهنگ یا خرده فرهنگ می‌گویند.

به دلیل وسعت ایران و رواج پاره‌فرهنگ‌های گوناگون در این گستره‌ی پهناور، گاهی به آدابی برمی‌خوریم که ویژه‌ی منطقه‌ای خاص است. به طور کلی بسیاری از آداب و رسوم رایج در کشور به دلیل تسلط فرهنگ ایرانی از دیرباز میان اقوام مختلف

۱. sociology

۲. شناختگی، آنچه در میان مردم معمول و متداول است.

۳. آیین، روش، قاعده، قانون، عادت، خوی. (روشی که قانون آن را در روابط افراد معتبر می‌داند).

۴. taste = tact

صنعت نفت (۲۹ اسفند).

• **جشن‌های خانوادگی:** این جشن‌ها به مناسبت‌های مختلف خانوادگی برگزار می‌شوند، مانند، جشن نام‌گذاری کودک، جشن عقد و عروسی، مراسم پاگشایی، بازگشت از زیارت و

ب) مراسم سوگواری

مراسم سوگواری و عزاداری نیز در کشور ما دارای اهمیتی بسیار است و مانند مراسم جشن‌ها و اعیاد، انواع دینی - مذهبی، ملی و یا خانوادگی دارد.

• **مراسم سوگواری دینی - مذهبی:** این مراسم در ایام خاصی از سال بدون توجه به قومیت‌ها و پاره‌فرهنگ‌ها با شکوه هرچه تمام‌تر در سراسر ایران برگزار می‌شود، مانند مراسم عزاداری در ایام ماه محرم (عاشورا، تاسوعا، اربعین حسینی، شام غریبان ...)، مراسم عزاداری شهادت امام علی (ع) در ماه مبارک رمضان و

جامعه، مشترک بوده اما نحوه‌ی برگزاری آن‌ها در میان هر قوم با سایر اقوام تا حدی متفاوت است. همان‌گونه که فرهنگ و آداب و سنن هر ملت نزد افراد آن جامعه قابل احترام است فرهنگ و آداب و رسوم هر قوم (پاره فرهنگ) نیز برای آن قوم از احترام برخوردار است.

آداب و رسوم رایج در کشور را می‌توان به سه دسته‌ی زیر تقسیم کرد:

الف) مراسم جشن و شادمانی

ملت ایران از جمله ملت‌هایی است که زندگی مردمان آن با جشن و شادمانی پیوند فراوان داشته و به مناسبت‌های گوناگون جشن می‌گرفته و با سرور و شادمانی روزگار می‌گذرانیده است.

از میان انبوه جشن‌های مرسوم که با عقاید دینی، وضعیت اقلیمی، فرهنگی و قومی پیوند داشته و تاکنون نیز باقی مانده‌اند می‌توان به جشن‌های **دینی - مذهبی، ملی و خانوادگی** اشاره کرد.

• **جشن‌های دینی - مذهبی:** این جشن‌ها از چندین قرن پیش تاکنون با جلال و شکوه بسیار برگزار می‌شوند، مانند: مراسم برگزاری عید فطر، عید مبعث، عید قربان، عید غدیر خم، سالروز ولادت پیامبر اکرم و ائمه‌ی اطهار و

• **جشن‌های ملی:** برگزاری برخی از مراسم، جشن‌ها و شادمانی‌ها از دیرباز تاکنون مرسوم بوده‌اند، مانند جشن نوروز، چهارشنبه‌سوری، شب یلدا و برخی نیز مربوط به زمان معاصرند مانند جشن‌های دهی مبارک فجر (۲۲ - ۱۲ بهمن ماه)، سالروز ملی شدن

مراسم عروسی تقریباً در همه‌ی مناطق ایران شبیه یک‌دیگر است. این مراسم از مرحله-ی خواستگاری از سوی خانواده‌ی داماد آغاز می‌شود و معمولاً با برگزاری مراسم بله‌برون، عقد‌کنان، جشن عروسی و ... به پایان می‌رسد. در مراسم عقد‌کنان سفره‌ی عقد به نشانه‌ی آغاز دوره‌ی جدید در زندگی پهن می‌شود. نمادهایی که در سفره‌ی عقد استفاده می‌شوند تأکیدی بر اهمیت کانون مقدس خانواده‌است که در آن «من» و «تو» در «ما» تجلی می‌کند و معنای یابد، برای مثال:

شمع: نشانه‌ی آن است که زن و مرد برای هم می‌سوزند و کانون خانواده را روشنی می‌بخشند.

آب: نمادی^۱ است از صفا، پاکی و روشنی که باید زن و مرد برای یک‌دیگر به ارمغان بیاورند و شویندگان وجود یک‌دیگر از گناهان و تباهی‌ها باشند.

آینه: نمادی است که در کانون خانواده «من‌ها» و «منیت‌ها» محکوم می‌شوند و زن و شوهر هر دو در یک آینه یک‌دیگر را می‌نگرند.

• **مراسم سوگواری ملی:** این مراسم به مناسبت شهادت یا درگذشت شخصیت‌های بزرگ تاریخی و ملی و یا جمع کثیری از مردم در جنگ‌ها، بلایا، حوادث ناگوار و قیام‌ها مانند قیام خونین ۱۵ خرداد در سراسر کشور برگزار می‌شود.

• **مراسم سوگواری خانوادگی:** این مراسم را بازماندگان به علت از دست دادن عضوی از خانواده و خویشان خود برگزار می‌کنند. نحوه‌ی برگزاری این نوع مراسم عزاداری با توجه به پاره‌فرهنگ‌ها تا حدودی متفاوت‌اند، مانند مراسم خاکسپاری، مراسم سوم، هفتم، چهلم، سال و ...

ج) سایر مراسم ملی و مذهبی

علاوه بر مراسم جشن و سوگواری، مراسم دیگری نیز در میان مردم ایران رواج دارد که از باورهای دینی، ملی، قومی و ... سرچشمه می‌گیرد، مانند آداب ماه مبارک رمضان، زیارت اماکن متبرکه و اهل قبور، آداب نذر کردن، مناسک حج، بزرگداشت شخصیت‌های مهم، مانند حافظ یا گرامی داشت یاد و خاطره‌ی برخی از وقایع مهم تاریخی، مذهبی و ملی.

چند نمونه از آداب و سنن رایج در کشور

• مراسم عروسی

مراسم ازدواج موجبات برخورد، آشنایی و ارتباط دو گروه بزرگ خویشاوند را از عروس و داماد، که از این پس خویشی سببی یافته‌اند، فراهم می‌کند. از این رو قوام و استحکام اجتماعی می‌افزاید و هم به نوعی تضمین بقای خانواده‌ی نوپا را موجب می‌شود.

۱. symbol

عسل: نشانه‌ی روزی حلال است که با سعی و تلاش به دست آمده است تا زن و مرد با قناعت، ساده‌زیستی و ارج نهادن به زحمات یک‌دیگر کام خانواده را شیرین کنند.

قند: ساییدن دو کله قند بر سر عروس و داماد، نشانه‌ی آن است که از دهان خانواده‌ها تنها شهد و شکر بیرون می‌ریزد، مانند ریزه‌های قند.

علاوه بر این بر سر سفره‌ی عقد، قرآن، نان، پنیر و سبزی به نشانه‌ی برکت و روزی، تخم‌مرغ به نشانه‌ی باروری و تولد فرزند سالم، گل به نشانه‌ی شادی و طراوت و ... می‌گذارند.

این نمادها بر سفره‌ی عقد نشانه‌ی آرامش، تداوم و استحکام زندگی خانوادگی است.

در برخی از مناطق کشور مرسوم است که پس از عروسی، خانواده‌های عروس و داماد زوج جوان را دعوت می‌کنند تا باب رفت و آمد گشوده شود و آنان نیز در شبکه‌ی گسترده‌ی روابط خویشاوندی در آیند (مراسم پاگشایی). مثلاً در لرستان، مرسوم است یک هفته پس از عروسی، خانواده‌ی عروس به دیدار او می‌آیند و تازه عروس را به خانه‌ی پدر می‌برند. نوعروس به مدت یک هفته در خانه‌ی پدر می‌ماند و سپس با دریافت هدیه‌هایی از پدر و سایر اعضای خانواده، که به «باووانی» (پدرانه) معروف است، نزد همسرش باز می‌گردد.

در بسیاری از مناطق کشور به ویژه جوامع روستایی، «مهریه» و «جهیزیه» نشانه‌ی منزلت اجتماعی خانواده‌های دختر و پسر است.

• آیین‌های نوروزی

نوروز بزرگ‌ترین جشن باستانی ایرانیان است که با آغاز فصل بهار مقارن است. انگیزه‌ی پیدایش جشن نوروز برای آفریده شدن آدمیان است. بعضی از آیین‌های نوروزی قبل از فرارسیدن آن انجام می‌شود، مانند خانه‌تکانی و سبز کردن سبزه و بعضی از مراسم نوروزی پس از تحویل سال و آغاز سال جدید اجرا می‌شود مانند مراسم دید و بازدید و آیین سیزده به در.

خانه تکانی

ایرانیان اعتقاد دارند که باید با پاکیزگی به استقبال سال جدید رفت. ایرانیان باستان بر آن بودند که چون ارواح در گذشتگان در نوروز به خانه برمی‌گردند پس باید خانه را پاکیزه کرد. از این رو مردم سراسر ایران برای بزرگ‌داشت آیین نوروز، از نخستین روزهای اسفندماه نظافت خانه و لوازم آن را آغاز می‌کنند و معمولاً تمام افراد خانواده در این کار مشارکت دارند.

سبز کردن سبزه

مردم، معمولاً از نیمه‌ی اسفندماه دانه‌های گندم، عدس، شاهی، ماش و... را در ظرف خاصی می‌ریزند و آب می‌دهند و مراقبت می‌کنند تا سبز شوند.

پهن کردن سفره‌ی هفت سین

سفره‌ی هفت سین در نزدیک کردن اعضای خانواده و گرد آوردن آن‌ها به دور هم و نشستن بر سر سفره‌ی نوروزی نقش و اهمیت بسیار زیادی دارد. در واقع فلسفه‌ی گستردن سفره‌ی هفت‌سین، ایجاد وحدت و هم‌بستگی میان اعضای خانواده است. از این رو ساعاتی قبل از تحویل سال نو، مردم سراسر ایران - ایرانیان سراسر جهان - با شادمانی سفره‌ی هفت‌سین را با قرار دادن قرآن، آینه، ماهی، سبزه، سمنو، سنجد، سیب، سرکه، سماق و سکه می‌چینند و تمام افراد خانواده با لباسی پاکیزه به انتظار تحویل سال بر سر سفره‌ی هفت‌سین می‌نشینند و دعای تحویل سال را

می‌خوانند:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ وَالْأَبْصَارِ

يَا مُحوِّلَ الْحَوَالِ وَالْأَحْوَالِ

يَا مُدَبِّرَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ

حَوِّلْ حَالَنَا إِلَى أَحْسَنِ الْحَالِ

تأکید بسیار دارد. معمولاً از روز اول فروردین افراد خانواده به دیدن بزرگ‌ترهای فامیل می‌روند و اگر یکی از افراد خانواده‌ی دوستان و آشنایان در طی سال فوت کرده باشد، سایر بستگان به عنوان «عید اول» یا «نو عید» نخست به دیدار آن‌ها می‌روند. این مراسم با دید و بازدید همه‌ی اعضای خانواده، فامیل و دوستان پایان می‌یابد. مراسم دید و بازدید، به دلیل فراهم شدن دیدار بستگان و آشنایانی که مدت طولانی همدیگر را ندیده‌اند، همچنین دیدار با خانواده‌های داغدار و بیمار و نیز فراموش کردن کدورت‌ها و دشمنی‌ها، اهمیت بسیار دارد.

سپس از خدای بزرگ، سلامت، سربلندی و موفقیت را برای تک‌تک افراد خانواده و جامعه‌ی خود آرزو می‌کنند. پس از تحویل سال، افراد خانواده فرارسیدن سال نو را به یک‌دیگر تبریک می‌گویند و معمولاً بزرگ خانواده از لای قرآن اسکناسی به رسم عیدی و برکت و روزی به هر یک از اعضای خانواده هدیه می‌دهد.

دید و بازدید

رفتن به خانه‌ی اقوام از رسوم بسیار پسندیده‌ای است که دین اسلام با عنوان «صِلَهِ اَرْحَام» بر آن

سیزده به در^۱

پایان بخش آیین نوروزی، جشن سیزده به در است که در روز سیزدهم فروردین برگزار می‌شود. در این روز تمام افراد خانواده همراه اقوام و دوستان به خارج از خانه و دامن طبیعت پناه می‌برند و سبزه‌ی خود را در جوی آب یا رودخانه می‌اندازند و به شادی و تفریح می‌پردازند. از این روسیزده به در را «روز طبیعت» نیز نام‌گذاری کرده‌اند.

• مراسم شب یلدا

بنشینند و بلندترین شب سال را با خشنودی و خرسندی سپری کنند.

تقریباً تمام آداب این شب مصداق زایش خورشید است. از جمله میوه‌هایی که در این شب استفاده می‌شود، برای مثال: هندوانه، میوه‌ی فصل گرم است و سرخی داخل آن نماد خورشید است. در قدیم مردم بر این باور بودند که با خوردن هندوانه در سراسر چله‌ی بزرگ و کوچک سرما و بیماری بر آن‌ها غلبه نخواهد کرد.

در برخی از مناطق کشور مانند شیراز مردم در شب یلدا سفره‌ی هفت‌سین می‌گسترانند و در آن انواع مختلف تنقلات مانند آجیل، خرما و میوه‌هایی مانند انار^۲ و هندوانه را می‌چینند.

شب یلدا (سی‌ام آذرماه) طولانی‌ترین شب سال است و از این شب به بعد بر ساعات روز افزوده می‌شود و به تدریج روزها بلندتر می‌شوند. واژه‌ی یلدا به معنی ولادت است و منظور شبی است که به پایان رسیده و خورشید روشنایی خود را آغاز کرده است. یلدا جشنی خانوادگی است و شاید یکی از دلایل ماندگاری‌اش نیز همین است. در این شب مردم اشعار حافظ را با نیت به‌روزی و شادکامی می‌خوانند. در برخی از نقاط نیز شاهنامه‌خوانی رواج دارد. بازگویی خاطرات و قصه‌های پدر بزرگ‌ها و مادر بزرگ‌ها نیز چنین شبی را در خانواده‌ی ایرانی دلپذیرتر می‌کند. همه‌ی این‌ها ترفندهایی است تا خانواده‌ها دور هم

۱. ابوریحان می‌گوید: روز سیزده روزی خجسته است زیرا ایرانیان دوازده روز از فروردین‌ماه را به یاد دوازده ماه از سال به برگزاری جشن و دید و بازدید می‌پردازند و در روز سیزدهم برای سپاسگزاری به درگاه خداوند و آماده شدن برای کار در سال نو به دیدار طبیعت می‌روند.
۲. انار به سبب پرده بودنش نماد زاینده‌گی و باروری است.

• آداب ماه رمضان

برخی از آداب ماه رمضان عبارت‌اند از:

خوش آمد ماه رحمت

مردم بسیاری از نقاط کشورمان چنان به استقبال ماه رمضان می‌روند که گویی میهمان عزیزی را استقبال می‌کنند. برای مثال، در اغلب روستاها و شهرستان‌هایی که دیوار خانه‌ها کاه‌گلی یا گچی است، دیوارها را برای ماه رمضان کاه‌گل تازه می‌مالند یا با گچ و خاک مخصوص (گل یزد) سفید می‌کنند. هم‌چنین، در اصطهبانات فارس، کسانی که دیوارهای خانه‌شان گچی است به وسیله‌ی پارچه‌ای که بر سر چوب بلندی

تصویری که از ماه مبارک رمضان در باورها و فرهنگ عامه‌ی مردم وجود دارد با پاره‌ای از آداب و رسوم یا باورها و پاره‌فرهنگ‌ها همراه شده و در هر استان و شهری ویژگی خاصی پیدا کرده است. فریضه‌ی الهی روزه گرفتن در ماه رمضان که نزد هر مسلمانی ارزشمند و لازم‌الاجراست با آدابی همراه است. این آداب را می‌توان در نحوه‌ی برپایی آن، آداب سحر و افطار، اطعام، عبادات و مناجات مخصوص این ماه جست‌وجو کرد.

می‌بندند، گرد و خاک دیوارها را می‌گیرند. دیوارهای کاه‌گلی را هم کاه‌گل می‌مالند تا دوده و رنگ تیره‌ی دیوار از بین برود.

نظافت در ماه مبارک رمضان تنها به خانه‌ها محدود نمی‌شود. مساجد، تکایا، حسینیه‌ها، حجره‌ها، دکان‌ها و اماکن عمومی نیز در این ماه نظیف و پاکیزه می‌شوند. جوانان هر محل در نظافت مساجد و تکیه‌ها شرکت می‌کنند و این کار را ثواب می‌دانند. کف مساجد و تکایا را اغلب با زیلو، قالی و قالیچه، که از خانه‌های اطراف به امانت می‌گیرند، فرش می‌کنند. دیوارها را با پارچه‌های سبز و سیاه که به آیات قرآن، روایات و اشعار مذهبی مزین شده، می‌پوشانند. سقف مساجد را با آئینه و شمعدان و چلچراغ و شاخه‌های سرو و کاج و شمشاد آذین می‌بندند. در بسیاری از آبادیها، از جمله قمصر کاشان، زنان نیز در نظافت مساجد و تکایا شرکت میکنند و دسته جمعی به آب و جاروی مسجد، شستن ظروف و آماده ساختن وسایل پذیرایی برای ماه رمضان می‌پردازند.

مراسم آشتی کنان قبل از ماه رمضان

یکی از رسوم پسندیده، آشتی و ایجاد الفت میان افرادی است که به دلیلی از یک‌دیگر کدورتی در دل دارند. این رسم پسندیده قبل از فرا رسیدن ماه رمضان از واجبات است و عقیده بر آن است که اگر کسی روزه بگیرد در حالی که از بستگان یا برادر و خواهر دینی خود کدورتی در دل داشته باشد ثواب کامل نخواهد برد. این رسم در همه‌ی شهرها و روستاها کم و بیش وجود دارد. هم‌چنین مردم هر محل از چند روز

قبل از ماه مبارک رمضان به عیادت بیمار می‌روند و برای او هدایایی می‌برند و او را به حق این ماه عزیز و پربرکت دعا می‌کنند تا حالش خوب شود.

پیشواز ماه مبارک رمضان

در بسیاری از مناطق کشور رسم بر این است که مردم دو تا سه روز قبل از فرارسیدن ماه مبارک رمضان روزه‌ی پیشواز می‌گیرند.

• آداب سوگواری عاشورا و تاسوعا

مراسم عزاداری ماه محرم در روز نهم محرم (تاسوعا)، نخستین روز رویارویی امام حسین (ع) و یارانش با لشگریان یزید بن معاویه در خاک کربلا، شدت می‌یابد و در روز دهم محرم (عاشورا)، با به شهادت رسیدن آن حضرت و یارانش به اوج می‌رسد. سوگواری ماه محرم از صدها سال پیش تاکنون در کشورهای مسلمان، به ویژه در ایران و عراق که اکثریت مردم شیعه‌اند، با شور و حرارت خاصی برگزار می‌شود. شیعیان با شرکت در مراسم عزاداری امام حسین (ع)، آیین شهادت در راه حق را بزرگ می‌دارند. زنده نگه داشتن ماه محرم و صفر در طول تاریخ همواره زمینه‌ساز استقامت مسلمانان در برابر ظلم و ستم بوده است.

• تعزیه خوانی

تعزیه در لغت به معنی سوگواری و عزاداری است. تعزیه نمایشی است برای بازگو کردن سوز و گداز واقعه‌ی عاشورا. به کمک تعزیه‌خوانی در ماه محرم، فریاد مظلومیت امام حسین (ع) و یارانش در طول سالیان بسیار به گوش عالمیان رسیده است. امروزه تعزیه در بخشی از هنر نمایشی یعنی «نمایش مذهبی» جای گرفته است.

تعزیه در طول سال‌ها در بیداری و آگاهی مردم نقش مؤثری داشت، زیرا از زندگی و سرگذشت پیشوایان اسلام، جهاد، شهادت و فداکاری صحبت می‌کرده است. از مهم‌ترین و معروف‌ترین تعزیه‌ها، نمایش‌هایی است که معمولاً در دهه‌ی اول محرم در خصوص «شهادت مسلم»، «شهادت دو طفل مسلم»، «مدینه الوداع»، «حجّة الوداع»، «رسیدن امام به کربلا»، «شهادت علی اکبر و حضرت قاسم (ع)»، «شهادت حضرت ابوالفضل عباس (ع)» و سرانجام «شهادت امام حسین (ع)» برگزار می‌شود.

گفت‌وگو در تعزیه به صورت شعر است. علامت شروع تعزیه، نواختن طبل همراه شیپور است که آهنگ خاص آن هرگز از ذهن مردم بیرون نمی‌رود.

• نذورات

نذر کردن برای گرفتن حاجت از قدیم رواج داشته و هنوز نیز در جای جای کشور عزیزمان به صورت‌های مختلف رایج است، که می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

قربانی کردن: علاوه بر قربانی کردن گوسفند در

عید قربان، مرسوم است در موارد سختی و گرفتاری و بیماری نیز گوسفند، بز یا خروس قربانی و در بین مردم مستمند توزیع شود.

سفره انداختن: مرسوم است افراد برای حل

مشکلات مختلف خود به یکی از ائمه‌ی اطهار (ع) متوسل می‌شوند و نذر می‌کنند. چنانچه مشکل آن‌ها برطرف شود سفره‌ای پهن کنند و بسته به نوع سفره، غذاهای مختلفی بر آن بگذارند. معمولاً افراد، آشنایان خود را دعوت می‌کنند تا به شکر برآورده شدن حاجت‌شان هم از غذاهای سفره بهره‌مند شوند و هم به آنچه در مدح ائمه‌ی اطهار خوانده می‌شود، گوش جان بسپارند. مانند سفره‌ی امام زمان (عج) که بر آن غذاهایی مانند کاجی، حلوا، پنیر، ماست، گردو و نبات و شیرینی می‌گذارند یا سفره‌ی حضرت ابوالفضل (ع) که معمولاً سفید رنگ است و بر آن غذاهایی مانند آش رشته، ماست، کاجی، حلوا، پنیر، خرما، عدس پلو و نان گذاشته می‌شود.

از دیگر نذورات رایج می‌توان به موارد زیر اشاره

کرد:

- آش نذری: نذر کردن انواع آش برای حل

مشکل

- بست نشستن: بست نشستن فرد حاجت‌مند در

زیارتگاه‌ها

چکیده

خانواده، قدیمی‌ترین نهاد اجتماعی است که از بدو پیدایش بشر وجود داشته و در طول زمان متحول شده است. نهاد خانواده از زیربنایی‌ترین نهادها برای استحکام، قوام و دوام جامعه است زیرا جامعه‌ی سالم و متعادل در گرو خانواده‌ی سالم و متعادل است. از نظر اسلام، خانواده کانون آرامش، رشد و تعالی اعضای آن است و حفظ، نگهداری و تربیت صحیح فرزندان، وظیفه‌ی اصلی خانواده محسوب می‌شود.

خانواده در حالی که در جوامع غربی بیش‌ترین تغییر را در جهت دور شدن اعضای خود از هم داشته است، در جوامع اسلامی، هنوز خوشبختانه قداست و اهمیت خود را حفظ کرده است.

- افراد هر جامعه دارای فرهنگی مشترک‌اند که از طریق آن با یک‌دیگر ارتباط می‌یابند. «فرهنگ» به شیوه‌ی زندگی، زبان، دین، آداب و رسوم و تفکرات یک جامعه گفته می‌شود. افراد هر جامعه از طریق پذیرش و حفظ فرهنگ و انتقال آن به نسل‌های بعدی به تداوم و بقای جامعه‌ی خود کمک می‌کنند.

- آداب و رسوم یکی از عناصر فرهنگی مهم جامعه است که با توجه به پاره‌فرهنگ‌های گوناگون در کشور پهن‌آور ما ممکن است در جای جای آن با اندکی تفاوت اجرا شوند اما برگزاری و حفظ آن‌ها به پیوند و هم‌بستگی افراد جامعه کمک می‌کند.

فعالیت عملی ۶

ضمن هماهنگی با هنرآموز خود در گروه‌های پنج نفری، یکی از رسوم رایج در جامعه را انتخاب کنید و فلسفه‌ی پیدایش و نمادهای مربوط به آن رسم را در گزارشی پنج صفحه‌ای به کلاس ارائه دهید.

آزمون پایانی نظری واحد کار اول

- ۱- اهمیت خانواده در جامعه چیست؟
- ۲- کارکرد خانواده از نظر اسلام چیست؟
- ۳- نقش خانواده را در تربیت و اجتماعی کردن فرزندان توضیح دهید.
- ۴- تفاوت خانوادگی هسته‌ای و خانوادگی گسترده را شرح دهید.
- ۵- آداب و رسوم با فرهنگ جامعه چه تفاوتی دارد؟

آزمون پایان عملی واحد کار اول

درباره‌ی یکی از رسوم رایج در منطقه‌ی خود که جنبه‌ی خرافی دارد تحقیق کنید و نتیجه را در یک صفحه گزارش دهید.

نیازهای خانواده

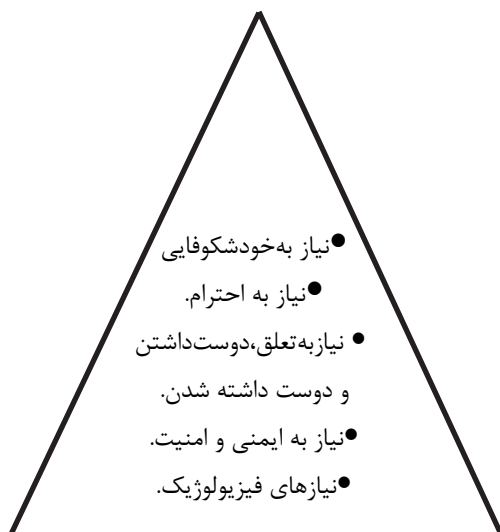
انتظار می‌رود هنرجو پس از گذراندن این واحد کار بتواند به هدف‌های زیر دست یابد:

۱. نیاز را تعریف کند.
۲. تفاوت نیازهای واقعی را از نیازهای غیر واقعی (کاذب) توضیح دهد.
۳. نیازهای جسمی خانواده را بیان کند.
۴. نیازهای روانی خانواده را بیان کند.
۵. نیازهای اقتصادی خانواده را شرح دهد.
۶. نیازهای اجتماعی را شرح دهد.
۷. نیازهای خانواده را اولویت‌بندی کند.
۸. انواع حمایت‌های اجتماعی را (هنگام نیاز به کمک) توضیح دهد.

پیش آزمون واحد کار دوم

۱. کدام یک از جملات زیر صحیح است؟
 الف) نیاز آن چیزی است که دوست داریم داشته باشیم.
 ب) نیاز آن چیزی است که وجودش برای ادامه‌ی حیات و زندگی لازم است.
 ج) نیاز آن چیزی است که آرزویش را داریم.
 د) نیاز آن چیزی است که زندگی ما را بهبود می‌بخشد.
۲. کدام یک از نیازهای زیر جزو نیازهای فیزیولوژیک می‌باشد؟
 الف) تعلق ب) محبت ج) امنیت د) تغذیه
۳. در صورت نیاز به مشورت در خصوص مشکلات تحصیلی باید به چه کسی مراجعه کرد؟
 الف) خانواده ب) مدیر مدرسه ج) مشاور متخصص د) مربی
۴. کدام یک از موارد زیر از نیازهای مهم اجتماعی خانواده است و موجب رشد، نشاط، سلامت و تعالی افراد خانواده می‌شود؟
 الف) احترام ب) آموزش و بهداشت ج) ورزش د) اوقات فراغت
۵. چه کسی در برآورده ساختن نیازهای فراغتی افراد، بیش‌ترین سهم را دارد.
 الف) مربی ب) مشاور ج) همسالان د) خانواده

هوا و ... تأمین نشود، او نمی تواند به مسائل دیگر توجه کند، ولی هنگامی که این نیاز برطرف شد، نیازهای دیگر مانند نیاز به ایمنی و امنیت، تعلق، احترام و در بالاترین سطح، نیاز به خودشکوفایی مطرح می شود (برای آگاهی بیش تر به واحد کار دوم از پودمان بهداشت روانی در خانواده صفحه ی ۱۸ مراجعه کنید).

سلسله مراتب نیازهای انسانی بر پایه

نظریه ی مازلو

۲-۲- نیازهای فیزیولوژیک یا جسمی

نیازهای جسمی انسان عبارت اند از آب، هوا، نور، غذا، پوشاک و تأمین سلامت جسمی انسان در گرو دسترسی به خدمات اساسی، مانند آب آشامیدنی سالم، خدمات بهداشتی و درمانی، وسایل رفت و آمد، خدمات ایمنی در مقابل حوادث و خطرات طبیعی (سیل، زلزله، حمله ی حیوانات و ...) و اجتماعی (جنگ، قحطی، فقر و ...) است. بنابراین، آگاهی افراد خانواده به ویژه پدران و مادران در خصوص چگونگی تأمین نیازهای جسمی

« خانواده » اولین نهادی است که وجودش برای تأمین نیازهای حیاتی، عاطفی و ... اعضای خود و نیز بقای جامعه لازم و ضروری است. خانواده علاوه بر حفظ بقای نسل و پرورش کودک، وظایف متعدد و پیچیده ی دیگری، مانند فعالیت های آموزشی، اجتماعی، اقتصادی و ... نیز بر عهده دارد.

۲-۱ مفهوم نیاز و سلسله مراتب آن

نیاز یکی از عواملی است که باعث بروز رفتار خاص در انسان ها می شود. اگر چه ممکن است رفتارها و فعالیت های افراد با یک دیگر متفاوت باشند، اما در همه ی آن ها عامل خاصی باعث شروع رفتار خاصی می شود. به چنین عواملی که باعث رفتاری خاص می شود «نیاز» گفته می شود.

آبراهام مازلو^۱، دانشمند و روانشناس معروف، نیازهای انسان را به صورت زیر رتبه بندی کرده است. براساس نظریه ی او انسان ها پنج دسته نیاز فطری به شرح زیر دارند:

۱. نیازهای فیزیولوژیک
 ۲. نیاز به ایمنی و امنیت
 ۳. نیاز به تعلق، دوست داشتن و دوست داشته شدن
 ۴. نیاز به احترام
 ۵. نیاز به خودشکوفایی
- مازلو معتقد است نیازهای اساسی انسان، مانند هرم زیر دارای سلسله مراتبی از پایین به بالا است. یعنی تا زمانی که نیازهای فیزیولوژیک انسان مانند غذا، آب،

۱. A. Maslow

اعضای خود همانند تغذیه‌ی مناسب، ورزش، بهداشت و ... از اولویت برخوردار است، زیرا خانواده مسئول تشخیص و تأمین نیازهای جسمی اعضای خود است.

فعالیت عملی ۱

فهرستی از نیازهای جسمی خانواده‌ی خود را بنویسید.

.....

.....

.....

۳ - ۲ نیازهای روانی

همان‌طور که گفته شد، خانواده مهم‌ترین کانون تأمین‌کننده‌ی نیازهای جسمی و روانی فرد است. نیازهای روانی مانند نیازهای جسمی، در رفتار و زندگی انسان نقشی اساسی دارند. شناخت این نیازها و پاسخ مناسب به آن‌ها نقش مهمی در سلامت و بهداشت روانی فرد ایفا می‌کند. خانواده پس از ارضای نیازهای جسمی باید نیازهای روانی اعضای خود را برطرف کند. از مهم‌ترین نیازهای روانی انسان، نیاز به ایمنی و امنیت در محیط خانواده است. هر انسانی نیاز دارد در فضایی امن، آرام و سازنده که در آن احساس خطر نکند و ترسی نداشته باشد زندگی کند. نیاز به تعلق، دوست داشتن و دوست داشته شدن نیز یکی دیگر از نیازهای انسان سالم است. انسان سالم نیاز دارد به گروه خاصی از افراد تعلق داشته باشد. هم دوست بدارد و هم دوستش بدارند. نیاز به احترام نیز از دیگر نیازهای

روانی انسان است. هر انسانی نیاز دارد به خود و دیگران احترام بگذارد و او را محترم شمارند.

در رأس هرم مازلو نیاز به خودشکوفایی قرار دارد که یکی از مهم‌ترین نیازهایی است که در خانواده تأمین می‌شود. یعنی خانواده باید محیطی را فراهم کند که هر یک از اعضای آن بتواند قابلیت‌ها، توانایی‌ها و استعدادهای خود را بروز دهد و به تحقق درآورد. به علاوه در خانواده زمینه‌ی رشد ارزش‌های درونی و اخلاقی، ایمان به خداوند و اعتقادات مذهبی فراهم می‌شود. در خانواده‌ی سالم، ایمان و اعتقادات مذهبی در زندگی روزمره‌ی اعضای آن جریان دارد. در چنین خانواده‌ای، پدر و مادر الگوی مناسبی برای رشد و تعالی اخلاقی در فرزندان خود هستند.

فعالیت عملی ۲

فهرست نیازهای روانی خانواده‌ی خود را بنویسید. خانواده‌ی شما چه اندازه در تأمین نیازهای روانی اعضای خانواده‌تان موفق بوده است.

۴ - ۲ نیازهای اقتصادی

یکی از مهم‌ترین وظایف خانواده آن است که بتواند علاوه بر تأمین نیازهای زیستی مانند غذا، مسکن و پوشاک، سایر نیازهای اساسی اعضای خود را مانند آموزش، بهداشت، درمان و ... را نیز برطرف کند. بنابراین، انتظار می‌رود خانواده از زمان شکل‌گیری، توانایی لازم را برای تأمین معیشت اعضای خود داشته باشد. از این رو لازم است سرپرست خانواده شغلی مناسب برای تأمین معاش خانواده داشته باشد.

سرپرست خانواده نیز برای دست یافتن به شغل مناسب نیاز به کسب مهارت و آموزش دارد. بنابراین زوج‌های تحصیل کرده راحت‌تر می‌توانند به مشاغل مناسب دست یابند و با مسائل و مشکلات زندگی مواجه شوند. باید توجه داشت نیازها، درآمدها و هزینه‌های خانواده در طول زمان تغییر می‌کنند. زوج‌های جوان ممکن است در دوره‌ی جوانی به دلیل تجربه‌ی کاری کم و اندوخته‌ی ناکافی، درآمد قابل توجهی نداشته باشند، اما در دوره‌ی میان سالی درآمد افراد بالاتر می‌رود زیرا دانش و تجربه‌ی لازم را در کار کسب کرده‌اند و امکان داشتن درآمد حاصل از دارایی (پس‌انداز و ...) را هم دارند. البته، در دوره‌ی سالمندی، معمولاً درآمد افراد به دلیل کاهش توان جسمی و بازنشستگی کاهش می‌یابد.

علاوه بر درآمد، نیازهای خانوادگی و به دنبال آن نیازهای اقتصادی خانواده‌ها نیز همواره در حال تغییر است. در خانواده‌ی جوان ممکن است سهم عمده‌ی درآمد صرف تأمین نیازهای آموزشی و تربیتی فرزندان، تهیه‌ی مسکن مناسب و پس‌انداز شود، اما در دوره‌ی سالمندی ممکن است سهم عمده‌ی درآمد خانواده صرف تأمین نیازهای درمانی و پرکردن اوقات فراغت شود. در بسیاری از کشورها خدمات مختلفی برای حمایت مالی از افراد ارائه می‌شود که برخی از مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است:

۱. **بیمه:** بیمه نوعی حمایت مالی در مقابل خطر است. وقتی شما خانه‌ای را می‌خرید، کسی که به شما وام می‌دهد از شما می‌خواهد خانه‌ی خریداری شده را

بیمه کنید. اگر این خانه بیمه نباشد و آتش بگیرد، آن وقت خانه از بین می‌رود و تنها قسط آن برای شما باقی می‌ماند. مهم‌ترین انواع بیمه عبارت‌اند از:

بیمه‌ی اموال: اموال منقول و غیرمنقول شخصی و تجاری را در مقابل خطرات و حوادث بیمه می‌کند. **بیمه‌ی حوادث:** همان‌گونه که اموال و دارایی افراد را خطرات گوناگون تهدید می‌کند، حوادث و مخاطرات بی‌شماری نیز برای انسان پیش می‌آید.

وقوع یک حادثه می‌تواند منجر به فوت، نقص عضو، از کارافتادگی، جراحات بدنی و نیز وقوع بیکاری گردد. بیمه حوادث افراد را در طول مدت ۲۴ ساعت شبانه روز در مقابل حوادث بیمه می‌کند.

بیمه‌ی بازنشستگی: پس از پایان قرارداد، شرکت بیمه تا آخر عمر، مبلغ معین و توافق شده را به صورت ماهانه یا سالانه به بیمه‌گذار پرداخت می‌کند.

بیمه‌ی درمان: شامل پرداخت هزینه‌های ناشی از حادثه، درمان و دندانپزشکی است.

بیمه‌ی خودرو: خودرو امروز وسیله‌ای لازم برای هر خانواده است و باید برای خرید و نگهداری آن سرمایه‌ی زیادی را صرف کرد. درحالی که قیمت ارزان‌ترین وسیله‌ی نقلیه‌ی نو نیز بیش از چند میلیون تومان است، منطقی است که این سرمایه را باید در مقابل خطرهای سرقت یا تصادف بیمه کرد. بیمه‌ی خودرو سه نوع است:

بیمه‌ی شخص ثالث: بیمه‌گذار با پرداخت مبلغی حدود نیم درصد کل قیمت خودرو، آن را در مقابل جبران خساراتی که ممکن است صاحب آن

به اشخاص ثالث وارد کند بیمه می‌کند. داشتن این نوع بیمه نامه براساس قانون، اجباری است و نداشتن آن موجب پرداخت جریمه می‌شود.

بیمه‌ی سر نشین: یکی دیگر از پوشش‌های بیمه‌ای اتومبیل است که در آن خسارت صدمات بدنی (فوت، نقص عضو و هزینه معالجات پزشکی) سر نشینان وسیله نقلیه که به علت حادثه اتومبیل بیمه شده ایجاد می‌گردد، جبران می‌شود.

بیمه‌ی بدنه: خودرو را در مقابل خطرات ناشی از دزدی، حریق، انفجار و صدمه دیدن بر اثر تصادف، حمایت مالی می‌کند. هزینه‌ی این نوع بیمه حدود دو درصد ارزش خودرو است.

فعالیت عملی ۳

تحقیق کنید که خانواده‌ی شما زیر پوشش کدام یک از انواع بیمه قرار دارد. آن‌ها را فهرست کنید و در کلاس در مورد آن بحث کنید.

بازنشستگی

بازنشستگی واقعه‌ای نیست که ناگهان اتفاق بیفتد، بلکه از قبل قابل پیش‌بینی است. جوانان شاغل می‌توانند با داشتن برنامه، دوران بازنشستگی و اوقات پیری خود را به موقعیتی دلپذیر تبدیل کنند. پس از سپری شدن اوقات جوانی با کار و فعالیت، می‌توان در دوران پیری هم از زندگی مناسبی برخوردار بود. معمولاً علاوه بر بیمه‌های عمدی که دولت ارائه می‌کند، کارفرمایان هم برای موقع بازنشستگی کارمندان خود پس‌اندازهایی می‌کنند. به این ترتیب که ماهانه مبلغی از حقوق کارمندان را با اطلاع خود

آنان پس‌انداز می‌کنند تا پس از بازنشستگی به کارمند بازپرداخت شود. معمولاً خانواده‌ها علاوه بر این که از مزایای بازنشستگی دولتی استفاده می‌کنند، خودشان هم برای بازنشستگی پس‌انداز می‌کنند. کارمندان و کارگران زیر پوشش بیمه‌های اجتماعی نیز از صندوق بازنشستگی، حقوق دریافت می‌کنند. هرچه افراد شاغل از سنین پایین‌تر اقدام به پس‌انداز و سرمایه‌گذاری کنند وضع مالی آنان در دوره‌ی بازنشستگی بهتر می‌شود. افراد شاغل معمولاً در طول دوره‌ی اشتغال، مقداری از درآمد خود را پس‌انداز و یا سرمایه‌گذاری می‌کنند. این پس‌انداز ممکن است به صورت حساب‌های بلندمدت بانکی، خرید بیمه‌های عمر، خرید ملک، سهام کارخانه‌ها یا سهام قرضه‌ی دولتی باشد. اگر فرد، قبل از بازنشستگی، کار خود را تغییر داد و پولی برای خرید خدمت دریافت کرد باید سعی کند با آن سرمایه‌گذاری کند و آن را به مصرف جاری نرساند.

۵ - ۲ نیازهای اجتماعی

نیاز به تعلق، محبت، احترام، منزلت اجتماعی و ... که در طبقه‌بندی نیازهای مازلو به آن‌ها اشاره شد، از جمله نیازهای اجتماعی افراد نیز محسوب می‌شود. خانواده مهم‌ترین نهادی است که می‌تواند این نیازهای اجتماعی را تأمین کند. اجتماعی کردن کودکان از جمله وظایف مهم خانواده‌هاست و پدران و مادران در یادگیری رفتارهای اجتماعی فرزندان نقش کلیدی دارند. مدرسه نیز دومین مکانی است که در اجتماعی کردن کودکان نقش دارد. مدرسه باعث می‌شود قوه‌ی تخیل و درک کودک افزایش یابد و بهتر بتواند با طبیعت و محیط ارتباط برقرار کند.

تحقیقات نشان می‌دهد برای آن‌ها که با دیگران کم‌تر ارتباط دارند و اهل نشست و برخاست نیستند احتمال مرگ و میر، بیماری قلبی و عروقی، مغز و اعصاب، سرطان و بیماری‌های دیگر بیش‌تر است.

برآورده ساختن نیازهای فراغتی افراد، بیش‌ترین سهم را دارد. برخی از آداب و رسوم و سنت‌های مذهبی و ملی خانواده‌های ایرانی در شکل‌گیری اوقات فراغت خانواده نقش تعیین‌کننده‌ای ایفا می‌کند. معمولاً پر کردن اوقات فراغت به لحاظ اقتصادی دارای هزینه‌های زیادی نیست.

روش‌های گذران اوقات فراغت را در خانواده می‌توان به دو گروه «فعالیت‌های فردی» و «فعالیت‌های جمعی» تقسیم کرد. «فعالیت‌های فردی» از قبیل «گوش دادن به موسیقی»، «تماشای تلویزیون»، «استفاده از رایانه»، «قدم زدن در پارک»، «بازدید از موزه‌ها و نمایشگاه‌ها»، و «فعالیت‌های جمعی» از قبیل «بازی و ورزش»، «گفت‌وگو با افراد خانواده»، «شرکت در پایگاه‌های بسیج»، «دیدار از خویشاوندان و اقوام»، «نشست و برخاست با دوستان»، «شرکت در مساجد و هیئت‌های مذهبی» و «شرکت در کلاس‌های آموزشی و هنری» تقسیم می‌شود.

اوقات فراغت^۱: «مجموع فعالیت‌هایی است که شخص پس از رهایی از تعهدات شغلی، خانوادگی و اجتماعی، با میل شخصی و اشتیاق به آنها می‌پردازد و غرض او استراحت، تفریح، یا توسعه‌ی دانش خویش یا به کمال رساندن شخصیت خویش یا به پروراندن استعدادها و خلاقیت‌ها و یا سرانجام بسط مشارکت آزادانه در اجتماع است».

نحوه‌ی گذران صحیح اوقات فراغت از ویژگی‌های زندگی خانواده‌ای سالم است که خود عامل و انگیزه‌ای برای رشد، نشاط، سلامت و تعالی آن است. خانواده در

۱. تعریف از Dumazdier، - جامعه‌شناس فرانسوی مؤلف کتاب «به سوی یک تمدن فراغت».

برنامه‌ریزی صحیح برای گذران اوقات فراغت به تجربه‌اندوزی افراد خانواده منجر می‌شود و آنان را برای اجتماعی شدن و مسئولیت‌پذیری در جامعه آماده می‌کند. بهره‌نگرفتن از اوقات فراغت یا بهره‌گیری ناصحیح نیز سبب می‌شود که افراد خانواده از نشاط و سلامت روحی محروم گردند و تعلق خاطر به خانواده و جامعه را از دست بدهند و در روبه‌رو شدن با زندگی اجتماعی، ضعیف و ناکارآمد ظاهر شوند.

کارکرد مربوط به فعالیت‌های اوقات فراغت را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

۱. رفع خستگی و تجدید نیرو

۲. تفریح و گریز از یکنواختی

۳. در کنار هم بودن افراد خانواده

۴. رشد و تعالی شخصیت فردی و اجتماعی

در نظام اجتماعی اسلام نیز گذران اوقات

فراغت به طور صحیح به منزله‌ی عبادت یا جزئی از تکالیف الهی انسان تلقی شده و فرصتی است که نباید به بطلالت سپری شود، بلکه باید از آن برای رشد و ارتقای بیش‌تر بهره‌برداری کرد. در واقع، فعالیت‌های اوقات فراغت برای تکمیل نظام تعلیم و تربیت است و زمینه‌ساز رشد شخصیت و شکل‌گیری هویت افراد در خانواده محسوب می‌شود.

از سوی دیگر، تحقیقات متعدد نشان می‌دهد که پیوندهای محکمی میان نحوه‌ی گذران اوقات فراغت انسان‌ها و سلامت روانشان وجود دارد. فعالیت‌هایی مانند شرکت در باشگاه‌های ورزشی، حضور در اجتماعات خانوادگی و خویشاوندی، سفرهای

کوتاه‌مدت و بلندمدت خانوادگی به مناطق زیارتی و سیاحتی، بازی و ورزش در دامن طبیعت و ... افراد خانواده را از نظر عاطفی و روانی بیش‌تر به یک‌دیگر نزدیک می‌سازد و آنان را در رفع مسائل و مشکلات خانوادگی سهیم و شریک می‌نماید.

۶- ۲ آشنایی با نحوه‌ی نیازسنجی خانواده

اعضای هر خانواده در برخی نیازها مانند مسکن، غذا، آب و ... مشترک‌اند، اما نوع و میزان نیاز آنان متناسب با سن، جنس و شرایط و سلیقه‌های هر یک با هم متفاوت است. فرزندان یک خانواده در هر دوره‌ی سنی نیاز خاصی دارند. در دوره‌ی نوزادی و خردسالی بیش‌تر به مراقبت‌های بهداشتی و تغذیه‌ای خاص مانند واکسیناسیون، تغذیه با شیر مادر و ... نیاز دارند. در دوره‌ی کودکی و نوجوانی، آن‌ها به آموزش رسمی در مدرسه و رسیدگی به وضعیت تحصیلی نیاز دارند. در دوره‌ی جوانی نیاز به یافتن شغل و آمادگی برای تشکیل خانواده دارند.

نیازهای افراد در شرایط مختلف نیز متفاوت است. نیازهای زن در دوره‌های بارداری، زایمان، شیردهی و سایر مراحل با یک‌دیگر فرق دارند. نیازهای اعضای خانواده در سنین مختلف (جوانی، میان‌سالی و سالمندی) نیز با هم تفاوت دارند.

به علاوه، سلیقه‌های اعضای هر خانواده با هم متفاوت است. ممکن است فردی اوقات فراغت خود را به مطالعه و رفتن به مهمانی سپری کند، دیگری سفرکردن را ترجیح دهد.

موظف است نیازهای همه‌ی اعضا را با همکاری و مشارکت یک‌دیگر برطرف کند.

بنابراین، توجه به نیازهای همه‌ی افراد خانواده از اهمیت خاصی برخوردار است و نباید تنها به فرد یا به افرادی خاص توجه کرد. در این صورت، خانواده

فعالیت عملی ۴

فهرستی از نیازهای هریک از اعضای خانواده‌ی خود تهیه و مشخص کنید شما چگونه می‌توانید در رفع این نیازها مشارکت داشته باشید.

اعضای خانواده	سن	شغل	نیازها	نحوه‌ی ارضای هریک از این نیازها	نحوه‌ی مشارکت شما در ارضای هریک از این نیازها
پدر					
مادر					
خواهر					
برادر					
دیگران					

تأمین گردند، متعاقباً می‌توان خواست‌ها و آرزوهای خانواده را نیز برآورده ساخت.

در هر خانواده معمولاً افرادی هستند که رفع نیازهای آن‌ها به علت وضعیت خاص در اولویت قرار دارد، مانند زن باردار یا شیرده، کودکان، سالمندان، بیماران و ... برای تأمین نیازها در آغاز خواست‌ها و نیازهای خانواده را باید فهرست کرد. آن‌گاه پس از نیاز سنجی با در نظر گرفتن اوضاع، امکانات، بودجه و زمان لازم برای رسیدن به آن‌ها نیازهای خانواده را اولویت‌بندی کرد.

فعالیت عملی ۵

کدام یک از موارد فهرست شده در فعالیت چهار، نیاز اساسی، خواست یا آرزو محسوب می‌شوند. آن‌ها را اولویت‌بندی کنید.

۲-۷ آشنایی با مهم‌ترین مراکز اجتماعی

گاهی خانواده به تنهایی قادر به حل مشکلات خود نیست. در این موارد اعضای خانواده می‌توانند به مراکز خاصی مراجعه کنند. این مراکز می‌توانند با در اختیار داشتن متخصصان و افراد صاحب نظر به حل مشکلات آنان کمک کنند. برخی از این مراکز اجتماعی عبارت‌اند از:

۱- ۲-۷ مراکز راهنمایی و مشاوره

یکی از نیازهای اساسی انسان برخورداری از آرامش و امنیت خاطر در زمینه‌های مختلف تربیتی، روانی و اجتماعی است. هدف اصلی راهنمایی و مشاوره،

برای تشخیص آن که کدام نیاز در اولویت قرار دارد باید تفاوت میان نیاز، خواست و آرزو را بدانیم.

— **نیازهای اساسی^۱:** نیازهایی هستند ضروری، به‌طوری که اگر هر یک از آن‌ها به موقع خود برآورده نشوند، ادامه‌ی زندگی طبیعی را مختل می‌سازند، مانند تغذیه، بهداشت و ...

— **خواست‌ها^۲:** نیازهایی هستند که ضرورتشان کم‌تر است و چنانچه تأمین نشوند به ادامه‌ی زندگی طبیعی خللی وارد نمی‌شود اما دستیابی به آن‌ها سطح زندگی را بهبود می‌بخشند، مانند ارتقای شغلی، کسب مدارج بالای تحصیلی و ...

— **آرزوها^۳:** نیازهایی هستند که برای ادامه‌ی زندگی ضروری نیستند اما نیاز آرمانی خانواده این است که آن‌ها را تأمین کند. در برآورده ساختن آرزوها باید بسیار مراقب بود، زیرا بسیاری از آرزوها دست‌نیافتنی هستند یا تحت تأثیر تبلیغات یا چشم و هم‌چشمی‌ها شکل می‌گیرند، مانند آرزوی داشتن لوازم لوکس و تجملی زندگی و ...

بنابراین، مهم‌ترین وظیفه‌ی ما — عضوی از خانواده — آن است که برای جلوگیری از تضییع حقوق دیگر افراد خانواده و زیر فشار قرار نگرفتن سرپرست خانواده نیازها، خواست‌ها و آرزوهای خانواده را از هم تفکیک، سپس آن‌ها را اولویت‌بندی کنیم.

هرگاه نیازهای اساسی و ضروری خانواده، مانند نیازهای درمانی، بهداشتی و غذایی سریع و به موقع

۱.basic needs

۲.wanted

۳.desire

تسهیل رشد روانی فرد برای رسیدن به بلوغ اجتماعی است. مشاور به فرد کمک می‌کند تا درک و شناخت بهتری از مسائل و موقعیت خود به دست آورد و به بهترین شکل از توانایی، استعداد و امکانات خود بهره بگیرد. هم‌چنین، در مواجهه با مشکلات در زمینه‌های شخصی، خانوادگی، تحصیلی، شغلی، ازدواج، طلاق و ... به گونه‌ای مناسب و عاقلانه تصمیم‌گیری کند.

مراکز مشاوره و مددکاری اجتماعی در درمانگاه‌ها و بیمارستان‌های دولتی یا در مراکز خصوصی می‌توانند در این زمینه‌ها به مراجعان کمک کنند:

— **واحد درمان:** وظیفه‌ی این واحد کمک به رشد فردی، حل مشکلات، درمان اختلالات و بیماری‌های روانی حادّ است.

— **واحد راهنمایی و مشاوره‌ی تحصیلی:** افراد علاقه‌مند به یادگیری روش‌های مناسب تحصیلی یا تغییر رشته‌ی تحصیلی هم‌چنین افرادی که دچار مشکلات ویژه‌ی یادگیری یا افت تحصیلی هستند می‌توانند از این مشاوره بهره‌مند شوند. شناسایی استعدادها، علاقه‌ها و ویژگی‌های شخصیتی یکی از هدف‌های این نوع واحدهاست.

— **واحد راهنمایی و مشاوره‌ی پیش از ازدواج:** افرادی که قصد ازدواج دارند، با کمک این واحد با معیارهای صحیح انتخاب همسر آشنا می‌شوند و راهنمایی‌های لازم را دریافت می‌کنند. آن‌ها در این زمینه با مهارت‌های ارتباطی و نیازهای زندگی مشترک آشنا می‌شوند.

— **واحد مشاوره‌ی خانواده:** افرادی که

علاقه‌مندند به زندگی مشترک خود روح تازه‌ای ببخشند، افرادی که دچار مشکلات خانوادگی هستند یا در شرف جدایی‌اند برای رفع مشکلات و بهبود وضعیت زندگی خود می‌توانند از خدمات این واحد استفاده کنند.

— **واحد مشاوره‌ی بحران:** هر فردی در زندگی ممکن است با بحران روبه‌رو شود. افرادی که دچار بحران‌های روحی-اجتماعی و خانوادگی شده‌اند می‌توانند به این واحدها مراجعه کنند.

— **واحد روان‌درمانی و مشاوره‌ی شخصی:** افرادی که در زمینه‌های عاطفی، سازگاری و خودشناسی مشکل دارند یا دچار برخی از بیماری‌ها، مانند افسردگی، وسواس، اضطراب یا تجربیات سوء مصرف مواد مخدرند، می‌توانند با مراجعه به این واحد مشکل خود را حل کنند.

— **واحد مشاوره‌ی گروهی:** این واحد خدمات مشاوره را به شکل گروهی ارائه می‌دهد و معتقد است مشکلات در گروه سریع‌تر حل می‌شوند.

— **واحد راهنمایی و مشاوره‌ی شغلی:** این واحد به منظور انتخاب شغل مناسب، با شناسایی استعدادها،

توانایی‌ها و علایق مراجعان و برای حل مسائل شغلی، افزایش رضایت شغلی و کاهش اضطراب و سازگاری با محیط شغلی به آن‌ها کمک می‌کند.

جامعه‌شناسی خانواده به ارتباط بین مشاوره و خانواده بسیار تأکید و توصیه می‌کند. زیرا از طریق برقراری این ارتباط می‌توان از بسیاری از آسیب‌ها پیش‌گیری کرد.

۲-۷-۲ واحدهای مددکاری اجتماعی

مددکاری، حرفه‌ای است که براساس دانش و مهارت‌های ویژه تلاش می‌کند با تحلیل عوامل مؤثر بر بروز رفتارهای ناهنجار، اختلافات و مشکلات خانوادگی را رفع کند. مددکاران اجتماعی نقش به‌سزایی در حمایت آسیب‌دیدگان اجتماعی برعهده دارند.

مراکز مشاوره و واحدهای مددکاری اجتماعی و صدای مشاور، که در کلانتری‌ها، پاسگاه‌ها و مراکز نیروی انتظامی مستقرند، در زمینه‌ی پیشگیری و درمان آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی و ارائه‌ی راهکارهای مؤثر به افراد و خانواده‌ها فعالیت می‌کنند.

۲-۷-۳ کمیته‌ی امداد امام خمینی

این کمیته مؤسسه‌ای حمایتی است که برای رسیدگی به امور نیازمندان و باهدف رفع نیازهای بنیادی آن‌ها، مانند غذا، مسکن، آب آشامیدنی سالم، وسایل بهداشتی، درمانی، آموزشی و اشتغال فعالیت می‌نماید. کمیته‌ی امداد تلاش می‌کند با برآورده کردن نیازهای اولیه و نوتوانی، مددجویان را که به دلیل معلولیت، سالخورده‌گی، ناتوانی جسمانی و روانی

یا نداشتن مهارت و حرفه قادر به کسب درآمد نیستند از فقر مطلق نجات دهد و آن‌هایی را که دارای شرایط و توانایی‌های لازم‌اند به نوعی به خوداتکایی اقتصادی برساند.

۴-۷-۲ سازمان تأمین اجتماعی

تأمین اجتماعی برنامه‌ای رفاهی است که برای کاهش محرومیت در زندگی اقتصادی و نیز حمایت از افراد جامعه و خانواده‌ها اجرا می‌شود. خدمات تأمین اجتماعی شامل پرداخت پول و ارائه‌ی خدمات و کمک‌های اجتماعی به خانواده‌هایی است که درآمد آن‌ها به علت بازنشستگی، بیکاری، از کارافتادگی و مرگ، کم یا قطع شده است.

تأمین اجتماعی از دو طریق **برقراری حمایت‌های نقدی و غیرنقدی**، افراد و خانواده‌ها را زیر پوشش قرار می‌دهد:

- حمایت‌های نقدی: این کمک‌ها خانواده‌ها را قادر می‌کند شخصاً برحسب نیازهای ضروری خود نسبت به هزینه کردن حمایت‌های دریافتی اقدام کنند. معمولاً مزایای نقدی برای جبران قطع درآمدهای حاصل از اشتغال به کار، بر اثر حوادثی از قبیل بیکاری، بیماری، از کارافتادگی و سال‌خوردگی است.

- حمایت‌های غیرنقدی: این کمک‌ها صرفاً در مواردی صورت می‌گیرد که فرد یا خانواده نیازمند دریافت کمک‌های جنسی یا خدماتی است، مانند خدمات پزشکی و پیراپزشکی که در مواقع بیکاری به افراد زیر پوشش تعلق می‌گیرد.

بی‌سرپرست یا بدسرپرست و نیازمند که قادر به تأمین حداقل نیازهای اساسی خود نیستند، مانند پرداخت مستمری ماهانه، پرداخت کمک هزینه تحصیلی و آموزشی به دانش‌آموزان و دانش‌جویان، کمک‌های سرمایه‌ای، کمک هزینه‌های مسکن، درمان، پوشاک، تهیه وسایل زندگی و تهیه تجهیزات.

۱- ارائه خدمات مددکاری برای شناخت وضع جسمی، روانی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیازمندان.

۲- ارائه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از طریق کلاس‌های آموزش خیاطی، قالی‌بافی، پارچه‌بافی، گلیم‌بافی و ... برای حرفه‌آموزی و اشتغال خدمت‌گیرندگان و استقلال اقتصادی آنان.

۳- حضانت^۱ و نگهداری اطفال: حضانت و نگهداری شبانه‌روزی اطفال و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست در واحدهای شبانه‌روزی و واگذاری امرحضانت و سرپرستی کودکان به خانواده‌های صلاحیت‌دار و ارائه برنامه‌های تربیتی، مراقبتی، پرورش و آموزش امور تحصیلی تا زمان تشکیل زندگی مستقل.

۴- معاونت امور توانبخشی، با هدف عادی کردن زندگی معلولان به‌منزله‌ی شهروندان فعال جامعه به اقدامات زیر می‌پردازد:

۵- خدمات توانبخشی اجتماعی برای افرادی که بی‌سرپرست‌اند یا قادر به انجام امور شخصی خود نیستند، مانند خدمات نگهداری از سالمندان و معلولان - خدمت

۶- سازمان بهزیستی در سال ۱۳۵۹، با هدف خدمت به نیازمندان، خانواده‌های بی‌سرپرست، خانواده‌های بدسرپرست، یتیمان، توان‌خواهان، سالمندان، معلولان و سایر قشرهای آسیب‌پذیر کشور، تشکیل شد.

۷- سازمان بهزیستی با دارا بودن معاونت‌های تخصصی به اجرای فعالیت‌های پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی می‌پردازد:

۱. معاونت امور فرهنگی و پیش‌گیری

۲. معاونت امور اجتماعی

۳. معاونت امور توان بخشی

معاونت امور فرهنگی و پیش‌گیری

هدف‌های زیر را دنبال می‌کند:

• پیش‌گیری از معلولیت‌ها

• پیش‌گیری از اعتیاد

• مشاوره با ارائه خدمات مشاوره‌ای حضوری و تلفنی درباره مسائل روانی، عاطفی، خانوادگی و اجتماعی.

• هم‌اکنون تلفن ۱۴۸ در سراسر کشور، آماده‌ی ارائه خدمات مشاوره‌ی تلفنی رایگان است و بیش از یک صد مرکز مشاوره‌ی حضوری سازمان بهزیستی نیز در سراسر کشور فعالیت می‌کنند.

• پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی

معاونت امور اجتماعی (حمایت خانواده)

خدمات زیر را ارائه می‌دهد:

۱. حضانت: در زیر بال و پر گرفتن، در بر گرفتن، در دامن خود پروراندن، پرستاری و تیمارداری

معلولان شامل خدمات درمانی، فیزیوتراپی،
کاردرمانی، گفتاردرمانی و روانشناسی.

توان بخشی حرفه‌ای، شامل آموزش حرفه‌ای برای کمک
کردن به معلولان به منظور پیدا کردن شغل و حفظ آن.
- خدمات توان پزشکی، به منظور خودبستگی^۱

چکیده:

- اگرچه اعضای خانواده در برخی نیازها مانند
مسکن، غذا، آب و ... مشترک‌اند اما نوع و میزان
نیازهای آنان متناسب با سن، جنس، شرایط و سلیقه‌های
هریک با هم متفاوت‌اند.
- برای نیازسنجی ابتدا باید نیازهای خانواده
را فهرست کرد. سپس با در نظر گرفتن
شرایط، امکانات، بودجه و زمان لازم برای
رسیدن به هر یک، آن‌ها را اولویت‌بندی کرد.

- نهاد اجتماعی خانواده برای برآورده ساختن
نیازهای اعضای آن شکل گرفته است.
- نیازهای اعضای خانواده همواره در حال تغییر است.
- تعدادی از نیازها در خانواده و به کمک افراد
خانواده و برخی نیز به کمک سازمان‌های دولتی و
غیردولتی حمایتی در جامعه برطرف می‌شوند. شناخت
درست نیازها، اولویت‌بندی آنان و چگونگی رفع آن‌ها
در خانواده اهمیت زیادی دارد.

آزمون پایانی نظری واحد کار دوم

۱. نیاز چیست و سلسله مراتب آن کدام است؟
۲. مهم‌ترین نیازهای روانی خانواده کدام‌اند؟
۳. اهمیت نحوه‌ی گذران اوقات فراغت در خانواده چیست؟
۴. چرا باید نیازهای خانواده را اولویت‌بندی کرد؟
۵. آیا خانواده به تنهایی می‌تواند تمامی مسائل و مشکلات اعضای خود را برطرف کند؟

آزمون پایانی عملی واحد کار دوم

نیازهای اساسی خانواده‌ی خود را اولویت‌بندی کنید، سپس راه‌های تامین این نیازها را شرح دهید.

۲. خود بستندگی : خودکفایی و خود اکتفایی

پیوست‌ها

پاسخ‌نامه‌های پیش‌آزمون‌ها

واحد کار اول

ردیف	گزینه
۱	د
۲	د
۳	د
۴	ب
۵	د

واحد کار دوم

ردیف	گزینه
۱	ب
۲	د
۳	ج
۴	د
۵	د

پاسخ‌نامه‌های آزمون‌های پایانی نظری

واحد کار اول

۱. خانواده قدیمی‌ترین نهاد اجتماعی است که بر پایه‌ی قوانین منظم و هدف‌مند بنا شده و با جامعه ارتباط متقابل دارد. هماهنگی اعضای خانواده با یک‌دیگر از عوامل اصلی پیشرفت و موفقیت خانواده است و این هماهنگی بر توسعه‌ی جامعه تأثیر می‌گذارد.
۲. خانواده در اسلام کارکردهای زیادی از قبیل کارکرد طبیعی، عاطفی، تربیتی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی دارد.
۳. در طول تاریخ، خانواده همواره وظیفه‌ی تربیت و

اجتماعی بار آوردن فرزندان را به عهده داشته است. پس از تولد کودک، خانواده اولین نهادی است که ارتباطش با او بسیار وسیع است و در شکل‌دهی به باورها و ارزش‌هایش نقش اصلی دارد.

۴. خانواده‌ی هسته‌ای یک واحد خانوادگی شامل مادر، پدر و فرزندان است. خانواده‌ی گسترده یک واحد خانوادگی شامل چند نسل است که به طور مشترک در یک‌جا زندگی می‌کنند.

۵. مجموعه‌ی آداب و رسوم، سنت‌ها و ارزش‌های یک ملت، فرهنگ آن ملت است. بنابراین آداب و رسوم جزئی از فرهنگ یک جامعه محسوب می‌شود.

واحد کار دوم

۱. نیاز یکی از عواملی است که باعث بروز رفتاری خاص در انسان می‌شود. سلسله مراتب نیازها به ترتیب اهمیت عبارت‌اند از: ۱. نیازهای فیزیولوژیک، ۲. نیاز به ایمنی و امنیت، ۳. نیاز به تعلق، دوست داشتن و دوست داشته شدن، ۴. نیاز به احترام، ۵. نیاز به خودشکوفایی.

۲. از مهم‌ترین نیازهای روانی خانواده می‌توان به نیاز ایمنی و امنیت در محیط خانواده، احساس تعلق و احترام افراد خانواده به یک‌دیگر و نیز نیاز به بارور شدن قابلیت‌ها و استعدادها به کمک خانواده اشاره کرد.

۳. گذران اوقات فراغت یکی از نیازهای مهم اجتماعی خانواده‌هاست و نحوه‌ی گذران صحیح آن موجب رشد، نشاط، سلامت و تعالی افراد خانواده می‌شود.

۴. با اولویت‌بندی نیازها، نیازهای ضروری و اساسی خانواده از سایر نیازها تمیز داده می‌شود و تمامی افراد خانواده خود را ملزم می‌بینند که در برطرف کردن این نیازها با یک‌دیگر مشارکت کنند.
۵. خانواده به تنهایی نمی‌تواند همه‌ی مشکلات اعضای خود را حل کند. برخی از مشکلات افراد در مراکز خاص و با مشاوره و کمک افراد متخصص برطرف می‌شود.

منابع و مآخذ

- ۱- آزاد ارمکی، تقی و غیاثوند، احمد، **جامعه‌شناسی تغییرات فرهنگی در ایران**، تهران، روشنگران، ۱۳۸۳
- ۲- اعزازی، شهلا، **جامعه‌شناسی خانواده: با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر**، تهران، روشنگران، ۱۳۸۰
- ۳- بلوکباشی، علی، **نخل گردانی**، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، ۱۳۸۰
- ۴- بهنام، جمشید، **ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران**، تهران، خوارزمی، ۱۳۵۲
- ۵- رنجبر، محمود و ستوده، هدایت‌الله، **مردم‌شناسی با تکیه بر فرهنگ مردم ایران**، تهران، دانش آفرین، چ ۱۱؛ ۱۳۸۰
- ۶- ساروخانی، باقر، **مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده**، تهران، سروش، ۱۳۷۰
- ۷- سخنرانی‌های دومین دوره‌ی جلسات سخنرانی و بحث درباره‌ی خانواده و فرهنگ با همکاری امور فرهنگی دانشگاه تهران، تهران، فرهنگ و هنر، ۱۳۵۴
- ۸- شیخی، محمدتقی، **جامعه‌شناسی زنان و خانواده، تهران**، شرکت سهامی انتشار، ۱۳۸۰
- ۹- کوئن، بروس، **درآمدی به جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی محسن ثلاثی، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۷۰
- ۱۰- گیدنز، آنتونی، **جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی منوچهر صبوری، تهران، نی، ۱۳۷۳
- ۱۱- مجموعه‌ی مقالات و بیانیه‌های ارائه شده در مراسم ملی دهمین سالگرد روز جهانی خانواده، تهران، سوره‌ی مهر، ۱۳۸۳
- ۱۲- محسنی، منوچهر، **جامعه‌شناسی عمومی**، تهران، طهوری، ۱۳۴۹
- ۱۳- مندراس، هانری و گروویچ، ژرژ، **مبانی جامعه‌شناسی**، ترجمه‌ی باقر پرهام، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۴
- ۱۴- ویلیام جی. گود، **خانواده و جامعه**، ترجمه‌ی ویدا ناصحی، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۵۲
۱۶. WWW.google.com

برای مطالعه‌ی بیش‌تر

- ۱- احمدپناهی سمنانی، محمد، **آداب و رسوم مردم سمنان**، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۴
- ۲- اسدیان، محمد و دیگران، **باورها و دانسته‌ها در لرستان و ایلام**، تهران، وزارت فرهنگ و آموزش عالی، (مرکز مردم شناسی ایران)، ۱۳۵۸
- ۳- **جشن‌ها و آداب و معتقدات زمستان استان‌های آذربایجان و همدان**، ج ۲، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۴
- ۴- بهشتی، سیدمحمد و دیگران (بی تا). **شناخت اسلام**، تهران، فرهنگ اسلامی.
- ۵- بهنام، جمشید، **تحولات خانواده**، ترجمه‌ی محمدجعفر پوینده، تهران، ماهی، ۱۳۸۳
- ۶- پاینده لنگرودی، محمود، **آیین‌ها و باورداشت‌های گیل و دیلم**، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۷
- ۷- سهرابی، بهرام، **نظری کوتاه به خانواده و ازدواج در گذر تاریخ ایران**، تهران، شورای عالی فرهنگ و هنر، ۱۳۵۷
- ۸- صناعی، محمود، **آزادی و تربیت**، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۴
- ۹- طاهری، حبیب‌الله، **سیری در مسائل خانواده**، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۷۰
- ۱۰- مهدی، علی‌اکبر، **در جامعه‌شناسی خانواده‌ی ایرانی**، تهران، پیام، ۱۳۵۴

